İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

**T.C.**
**İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

# 1953-1974 Yılları Arasında ABD ve SSCB Dış Politikalarına Liderlerin Etkisi

**Yüksek Lisans Tezi**

**Güven Ali Yönet**

**İstanbul, 2024**

İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

**T.C.**
**İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

# 1953-1974 Yılları Arasında ABD ve SSCB Dış Politikalarına Liderlerin Etkisi

**Yüksek Lisans Tezi**

**Güven Ali Yönet**
**100043196**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Oya Dağlar Macar**
**İstanbul, 2024**

# ETİK BEYAN

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Güven Ali YÖNET

# TEŞEKKÜR

2016 yılının lisans döneminden başlayarak yüksek lisansın son dönemine kadar ve tez yazım sürecinde kıymetli bilgi, birikimlerini ve tecrübelerini benimle paylaşarak bana yol gösteren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Oya DAĞLAR MACAR'a teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Çok değerli yönlendirmeleri, kıymetli bilgileri ve tecrübeleri sayesinde bu tez çalışmasını başarıyla tamamlamamı sağlamıştır.

Tez yazım sürecinde maddi ve manevi tüm desteğini bana gösteren aileme teşekkürlerimi sunmak isterim. Başta sevgili babam Abdullah YÖNET'e, kıymetli annem Canan YÖNET'e ve değerli kardeşim Umay Mirac YÖNET'e teşekkür ederim. Bu süreçte verdikleri moral ve motivasyonlar sayesinde bu sürecin başarıyla tamamlanmasında katkı sağlamışlardır.

Bu süreçte yanımda olan herkese minnettarım…

Güven Ali YÖNET

# ÖZET

2. Dünya Savaşı'nın ardından ABD ve SSCB'nin merkezinde olduğu yeni bir uluslararası sistem ortaya çıkmıştır. İki Kutuplu Sistem olarak adlandırılan bu uluslararası düzenin bir diğer adı ise Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılmıştır. Soğuk Savaş düzeninde başat güç olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dünyayı Batı ve Doğu Bloğu olarak ayırarak rekabet içerisine girmişlerdir. Bu rekabet ekonomik, toplumsal, siyasal ve askeri anlamda yaşanmıştır. Bu çalışmada iki devletin izlemiş olduğu politikalar neticesinde gerçekleşen iki örnek olay ele alınmıştır. İlk olarak SSCB ve ABD arasında 1962 yılında gerçekleşen Küba Krizi incelenmiştir. İkinci olarak ABD'nin 1955 yılı Dwight Eisenhower dönemi ile politik olarak başlayan 1964 yılında Lyndon B. Johnson dönemi ile fiilen savaşa dönüşen ve 1974 yılında Richard Nixon dönemi ile sona eren Vietnam Savaşı incelenmiştir. ABD ve SSCB arasında 1947 yılında başlayan Soğuk Savaş düzeni 1991 yılında SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte son bulmuştur. Bu süre zarfında iki devletin politika yapıcıları, dış politikayı dönemin koşullarına ve rekabet alanlarına göre şekillendirmiştir. Bu noktada dış politika oluşturma sürecinde ABD ve SSCB'nin liderlerinin dış politikaya göstermiş olduğu etki çalışmamızın ana konusu olmuştur. Bu çalışmada 1953-1974 yılları arasında ABD ve SSCB liderlerinin dış politikaya etkisi incelenmiştir.

***Anahtar Kelimeler:*** *Dış Politika Analizi, ABD, SSCB, Küba Krizi, Vietnam Savaşı*

## SUMMARY

A new international system emerged after World War II, centered around the USA and the USSR. This international order, known as the Bipolar System, was also referred to as the Cold War era. In the Cold War system, the dominant powers, the USA and the USSR, divided the world into Western and Eastern Blocs, engaging in a competition. This competition took place in economic, social, political, and military spheres. In this study, two case studies resulting from the policies pursued by these two states are examined. First, the 1962 Cuban Missile Crisis between the USA and the USSR is analyzed. Second, the Vietnam War, which began politically during Dwight Eisenhower's term in 1955, escalated into a full-scale war during Lyndon B. Johnson's term in 1964, and ended during Richard Nixon's term in 1974, is examined. The Cold War order, which began between the USA and the USSR in 1947, ended with the collapse of the USSR in 1991. During this period, the policymakers of both states shaped their foreign policies according to the conditions of the time and areas of competition. At this point, the impact of the leaders of the USA and the USSR on foreign policy during the process of policy formation is the main subject of this study. In this study, the influence of the USA and USSR leaders on foreign policy between 1953 and 1974 is examined.



***Keywords:*** *Foreign Policy Analysis, USA, USSR, Cuban Missile Crisis, Vietnam War*

# İÇİNDEKİLER

**Sayfa No.**

ETİK BEYAN ..... iii
TEŞEKKÜR ..... iv
ÖZET ..... v
SUMMARY ..... vi
TABLO LİSTESİ ..... xi
KISALTMALAR ..... xii
GİRİŞ ..... 1
BÖLÜM 1: DIŞ POLİTİKA ANALİZİ KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ ve DIŞ POLİTİKADA KARAR VERİCİ UNSURLAR ..... 5
1.1. Dış Politika Kavramının Tanımlanması ..... 5
1.2. Dış Politika Analizi ..... 8
1.2.1. Analiz Düzeyleri ..... 9
1.2.1.1. Birey Düzeyi ..... 10
1.2.1.2. Devlet Düzeyi ..... 11
1.2.1.3. Sistem Düzeyi ..... 11
1.3. Dış Politika Analizinin Tarihsel Gelişimi ..... 12
1.3.1. Birinci Nesil Çalışmalar ..... 12
1.3.2. İkinci Nesil Çalışmalar ..... 15
1.3.2.1. Grupların Karar Vermesi ..... 17
1.3.2.1.1. Küçük Gruplarda Karar Verme ..... 17
1.3.2.2. Örgütsel Süreç ve Bürokratik Politika Modeli ..... 18
1.3.2.3. Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi ..... 20
1.3.2.4. Dış Politikada Karar Verme Süreci Üzerinde Psikolojik Etkiler ..... 22
1.3.2.5. Toplumsal Çevre ..... 23
1.3.3. Üçüncü Nesil Çalışmalar ..... 23
1.4. Karar Verici Unsurlar ..... 24
1.4.1. İç Siyasal Sistemde Karar Verici Unsurlara Etkisi ..... 25
1.4.1.1. Devletlerin ve Hükümetlerin Yapısı ..... 25
1.4.1.2. Hükümetlerin İdeolojileri ..... 26
1.4.1.3. Hükümet ve Hükümet Başkanı ..... 27
1.4.1.4. Dışişleri Bakanlığı ..... 27
1.4.1.5. Bürokrasi ..... 28

1.4.1.6. Kamuoyu ....29
1.4.1.6.1. Sosyo-ekonomik Elitler ....30
1.4.1.6.2. Hükümet ve Siyasal Elitler ....30
1.4.1.7. Medya ....31
1.4.1.7.1. Yerel Kanaat Önderleri ....31
1.4.1.7.2. Halk ....31
1.6. Devlet Dışı Unsurlar ....32
1.6.1. Uluslararası Sistem ....32
1.6.2. Tek Kutuplu Sistem ....33
1.6.3. İki Kutuplu Sistem ....34
1.6.4. Çok Kutuplu Sistem ....35
1.5 Güç Kavramı ....36
1.5.1 Askeri Güç ....36
1.5.2 Ekonomik Güç ....38
BÖLÜM 2: SOĞUK SAVAŞ'IN 1953 ile 1974 TARİHLERİ ARASINDA DIŞ POLİTİKADA KARAR ALMA SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN YAPISAL FAKTÖRLER ....40
2.1. Soğuk Savaş Döneminde Ekonominin Etkisi ....40
2.2. SSCB ve ABD'nin Stratejik Vizyonları ....43
2.2.1. ABD'nin Stratejik Vizyonu ....43
2.2.1.1. Yeni Ekonomik Sistemin Oluşumu ve Bretton Woods Sistemi ....43
2.2.1.2. ABD'nin Monroe Doktrini'nden Çıkışı "Çevreleme Politikası" ....46
2.2.1.2.1. Çevreleme Politikası'nın Ortaya Çıkışı ....47
2.2.1.2.2.1. Çevreleme Politikası'nın Üç Aşama ile Uygulamaya Başlanması ....49
2.2.1.2.3.2. Truman Doktrini ....49
2.2.1.2.3.3. Ulusal Güvenlik Yasası ....50
2.2.1.2.3.4. Marshall Planı ....51
2.2.1.2.3.5. Askeri İttifak: NATO ....53
2.2.1.2.2. Çevreleme Politikası ile Oluşturulan İttifaklar ....57
2.2.1.2.2.1. Balkan Paktı ....57
2.2.1.2.2.2. SEATO'nun Kuruluşu ....58
2.2.1.2.2.3. Bağdat Paktı ....59
2.2.2. SSCB'nin Stratejik Vizyonu ....60
2.2.2.1. COMİNFORM ....60
2.2.2.2. Doğu Avrupa Ekonomisinin Entegrasyonu: COMECON ....61
2.2.2.3. Askeri İttifak: Varşova Paktı ....62

2.3. Soğuk Savaş Döneminde Dış Politikada İki Önemli Olay: Küba Krizi ve Vietnam Savaşı ....64
2.3.1. Nükleer Savaşın Eşiğinde Küba Krizi ....64
2.3.1.1. Küba Krizi, Krize Giden Süreç ve Krizin Sonuçları ....64
2.3.2. Vietnam Savaşı....73
2.3.2.1. Harry S. Truman ve Dwight D. Eisenhower Hükümetlerinin Vietnam Savaşı Politikaları (1947-1961) ....74
2.3.2.2. John F. Kennedy ve Lyndon B. Johnson dönemi ile Vietnam Savaşı'nın Başlangıcı ve Tırmanışı (1960-1969)....78
2.3.2.3. Richard Nixon'ın ile Vietnam Savaşı'nın Yumuşaması ve Sonu (1969-1974)....86
2.3.2.4. Vietnam Savaşı ve Kamuoyunun Dış Politikaya Etkisi....90
BÖLÜM 3: SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE 1953-1974 TARİHLERİ ARASINDA ABD ve SSCB BAŞKANLARININ DIŞ POLİTİKALARI ....93
3.1. ABD BAŞKANLARI DIŞ POLİTİKALARI....93
3.1.1. Dwight Eisenhower Dönemi ve Soğuk Savaş (1953-1961) ....93
3.1.2. Dwight Eisenhower Döneminde ABD Dış Politikası....94
3.1.2.1. Solaryum Projesi....94
3.1.2.2. "Yeni Bakış Stratejisi" ....95
3.1.2.3. Süveyş Krizi ve Hindiçin Savaşı Dış Politika Uygulamaları....99
3.1.2.3.1. Eisenhower Doktrini ....99
3.1.2.3.2. Hindiçin Savaşı ile Oluşan Vietnam Politikası ve Politik Söylemleri ....100
3.1.2.3.3. Dwight Eisenhower Dönemi Dış Politikasına John Foster Dulles Etkisi ....103
3.1.2. John Fitzgerald Kennedy ve Soğuk Savaş (1961-1963)....105
3.1.2.1. John F. Kennedy Dönemi ABD Dış Politikası....106
3.1.2.2. Küba Krizi ile Vietnam Olaylarındaki Dış Politika Uygulamaları ve Kennedy'nin Politik Söylemleri ....110
3.1.3. Lyndon B. Johnson ve Soğuk Savaş (1963-1969) ....114
3.1.3.1. Lyndon B. Johnson Döneminde ABD Dış Politikası ....115
3.1.3.2 Vietnam Savaşı ve Johnson'ın Söylemleri....117
3.1.4. Richard Nixon ve Soğuk Savaş (1969-1974)....122
3.4.1.1. Richard Nixon Dönemi ABD Dış Politikası ....124
3.4.1.1.1. "Nixon Doktrini" ve "Üçgen Diplomasisi"....124
3.4.1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'ne Açılma Politikası ....127
3.4.1.2. Yumuşama (Détente) Dönemi....130
3.4.1.3. Richard Nixon'ın Vietnam Savaşı Politikaları "Onurlu Barış"....132

3.4.1.4. Dış Politikada Henry Kissinger Etkisi ve Nixon'ın Politik Söylemleri.135
3.2. SSCB Başkanları ve Dış Politikaları.....139
3.2.1. Nikita Khrushchev ve Soğuk Savaş (1953-1964) .....139
3.2.1.1. Khrushchev'in Küba Krizi Politikaları ve Politik Söylemleri.....145
3.2.2. Leonid Brejnev ve Soğuk Savaş (1964-1982) .....149
3.2.2.1. Brejnev'in Politik Söylemleri.....153
3.2.2.2. Andrey Gromiko'nun SSCB Dış Politikasına Etkisi .....155
SONUÇ.....157
KAYNAKÇA.....164

# TABLO LİSTESİ

**Sayfa No.**

Tablo 1. Dış Politika Kavramının Tanımları …… 7
Tablo 2. Analiz Düzeyleri ……...10
Tablo 3. Klasik Dış Politika Analizinde İkinci Nesil Çalışmalar ……16

## KISALTMALAR

| | |
|---|---|
| ABD: | Amerika Birleşik Devletleri |
| CENTO: | Merkezi Antlaşma Teşkilatı |
| CIA: | Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı |
| COMECON: | Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi |
| COMİNFORM: | Komünist ve İşçi Partileri Enformasyon Bürosu |
| ÇHC: | Çin Halk Cumhuriyeti |
| ExCOMM: | Ulusal Güvenlik Yürütme Konseyi |
| GATT: | Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması |
| IMF: | Uluslararası Para Fonu |
| MGK: | Milli Güvenlik Kurulu |
| NATO: | Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı |
| NSAM: | Ulusal Güvenlik Eylem Memorandumu |
| NSC: | Amerikan Birleşik Devletleri Milli Güvenlik Kurulu |
| OAS: | Amerikan Devletleri Örgütü |
| SALT: | Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri |
| SEATO: | Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı |
| SSCB: | Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği |
| SKP: | Sovyet Komünist Partisi |

## GİRİŞ

2. Dünya Savaşı sonrasında oluşan Soğuk Savaş dönemi ile birlikte dünya yeni bir uluslararası sisteme geçiş yapmıştır. Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan bu dönemin bir diğer adı ise iki kutulu sistem olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmada 1953-1974 yılları arasında ABD ve SSCB'nin dış politikaları incelenecektir. Bu dönemin seçilmesinin birçok önemli sebebi vardır. 1947 yılında başlayan Soğuk Savaş düzeni 1953 yılına kadar ABD ve SSCB'nin ekonomik, askeri ve sosyokültürel alanlarda rekabete girmesine neden olmuştur. Çünkü dönemin sisteminde bu iki devlet dünyayı iki ayrı kutup ekseninde bölmüştür. Batı ve Doğu Bloğu olarak bölünen bu sistemde devletlerarası rekabet hızlanmış ve artmıştır. 1953 yılı itibariyle SSCB ve ABD adına yaşanan iktidar değişiklikleri Soğuk Savaş düzeninde yeni bir döneme geçilmesine neden olmuştur. Bu noktada 1953 yılı ve sonrasında iki ülkenin rekabet alanı Uzay'a kadar genişlemiştir. 1953 yılı itibariyle birlikte SSCB ve ABD başat güçleri kendi blokları içerisinde askeri, ekonomik ve siyasi işbirliklerini arttırmıştır. Öyle ki bu işbirlikleri SSCB ve ABD'nin karşılık hamleleri boyutlarına ulaşmıştır. Örneğin, ABD'de önderliğinde kurulan NATO'ya karşı SSCB önderliğinde Varşova Paktı kurulmuştur. İki başat güç arasında oluşan rekabet sonucunda ise 1962 yılında yaşanan Küba Krizi meydana gelmiştir. Küba Kriz ile birlikte ABD ve SSCB'nin ulaşmış oldukları güç dünyanın gözü önüne serilmiştir. Bu noktada dünyayı felakete götürme konusunda ne kadar yaklaştıkları anlaşılmış ve iki devletin politikalarında yumuşamaya gitmesi gerektiği fikri oluşmuştur. 1955 yılı itibariyle ABD adına başlayan Vietnam sorunu 1964 yılında tam anlamıyla savaşa dönüşmüş ve 10 yıl sonra 1974 yılında son bulmuştur. Bu noktada ABD'nin dış politikasının şekillenmesinde ortaya birçok unsur çıkmıştır. Bu noktada 1955 yılı ve 1974 yılları arasında ABD dış politikasında kamuoyu, medya ve liderler etkileyici unsur haline gelmiştir. Bu noktada belirlemiş olduğumuz dönem aralığı Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB adına 1953-1974 yılları arası olmuştur.

Bu çalışmanın ana sorusu "1953-1974 yılları arasında Soğuk Savaş Döneminde

ABD ve SSCB liderlerinin dış politikanın belirlenmesindeki rolü nedir?" olarak belirlenmiştir. Ayrıca "Soğuk Savaş Döneminde ABD ve SSCB adına dış politikayı etkileyen unsurları nelerdir?", "Dış Politika yapıcıları Soğuk Savaş döneminde hangi olaylar sonucunda dış politikalarını değiştirdiği?" ve "1953-1974 yılları arasında yaşanılan Küba Krizi ve Vietnam Savaşı'nda liderlerin tepkileri nelerdir?" soruları üzerinde durulacaktır.

Dış Politika Analizi üzerine Valerie Hudson[1]'ın 2014 yılında yayınlanmış olan kitabı, 1995 yılında Christopher S. Vore[2] ile yayınlamış olduğu makale ve Marijke Breuning[3]'nin 2017 yılında yayınlanan kitabı literatür için önemli katkı sağlamaktadır. Bu üç çalışmada Dış Politika Analizi'nin ortaya çıkışı, gelişimi, 1.2.3. nesil çalışmaların oluşmasını ve dış politika analizinin sorunları üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalar dış politika analizinin tarihsel perspektiften ele alarak başlamış ve günümüze kadar tüm gelişmeler üzerine durmuştur.

James Rosenau'nun 1968[4] ve 2016[5] yılındaki iki önemli eserinde Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi üzerine çalışmalar sunmaktadır. Bu eserlerinde Karşılaştırmalı Dış Politika Analizinin, yönetiminin nasıl olması gerektiğini ve değerlendirme yapılırken hangi konulara yönelinmesi üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Böylece karşılaştırmalı dış politika analizinin ortaya çıkmasında önemli katkıda bulunmuştur.

Oral Sander[6], Gültekin Sümer[7] ve Fahir Armaoğlu[8] eserlerinde, Soğuk Savaş Döneminin özelliklerini ve ABD ile SSCB arasında, kendi blokları içinde yaşanılan olayları siyasi tarih anlatısı yaparak objektif bir şekilde çalışmalarında değerlendirmiştir. Bu çalışmalarda Soğuk Savaş döneminin oluşması, hangi koşullarda devletlerin Soğuk Savaş dönemine girdiklerini ve 1974 yılına kadar ki süreçte gerçekleşen blok içi ve uluslararası olaylara değinmiştir.

---

[1] Valerie M. Hudson, **Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory,** Second Edt, USA: Rownman & Littlefield Publishers, 2014.

[2] Valerie M. Hudson, and Christopher S. Vore, "Foreign Policy Yesterday, Today and Tomorrow", **Mershon International Studies Review,** Vol.39, No.2 (October 1995), pp. 209-238.

[3] Marijke Breuning, **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction,** New York: Palgrave Macmillian, 2017.

[4] James Rosenau, "Comparative Foreign Policy: Fad, Fantasy, or Field?", **International Studies Quarterly,** Vol.12, No.3 (September 1968), pp. 296-329.

[5] James Rosenau, **The Study of World Politics: Theoretical and Methodological Challenges,** New York: Routledge Publisher, 2016.

[6] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994,** Ankara: İmge Kitabevi, 2016.

[7] Gültekin Sümer, **Soğuk Savaş Tarihi.** İstanbul: Doruk Yayınları. 2021.

[8] Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi,** İstanbul: Kronik Kitabevi, 2020.

Henry Kissinger[9], Steven W. Hook ve John Spainer[10]'ın eserlerinde ABD'nin dış politikasının Soğuk Savaş döneminde nasıl inşa edildiği, hangi temellere ve prensiplere dayandırıldığı değerlendirmiştir. ABD liderlerinin krizlerde vermiş olduğu tepkileri ve dış politikalarındaki değişimleri incelemiştir.

Nikita Khrushchev'in 1959[11] yılında yayınlamış olduğu makale ve 1971[12] yılında yayınlanan iki kitabı SSCB liderinin aldığı kararları hangi koşullarda hangi psikolojik etkenler ile aldığına değinmektedir. Ayrıca Oleg Troyanovsky[13] eserinde SSCB liderleri Nikita Khrushchev'in Soğuk Savaş döneminde krizlerde ve ülkesinin dış politikalarını belirlerken etkilendiği unsurlar üzerine incelemelerde bulunmuştur.

Bu çalışmada Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi yöntemi kullanılacaktır. Bunun içerisinde açıklayıcı yaklaşım üzerinden bir anlatı yapılacaktır. Bu çalışmada öncelikle hedef olarak bir dönem kısıtlaması yapılmıştır, bu ara dönem (1953-1974) yılları ele alınarak çalışma yapılacaktır. Veri toplama yöntemi olarak, karşılaştırmalı bir dönem ele alındığı için ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veri toplama yöntemi ile birlikte kitaplar, makaleler, dergiler, tezler, uluslararası kurumların kaynakları, resmi internet siteleri, raporlar, geniş veri tabanına sahip örgüt raporları analiz edilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak Dış Politika kavramı, kavramsal çerçevede açıklanacaktır. Dış Politika Analizinin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi açıklanacaktır. Dış Politika Analizi üzerine birincil, ikincil ve üçüncül nesil çalışmalar açıklanmıştır. Birinci bölümün ikinci kısmında ise devletlerin dış politikalarında karar verici unsurlar tespit edilerek ve analiz edilecektir. Birinci bölümde ise son olarak güç kavramı açıklanmış ve devletlerin güç kavramı üzerinden dış politikalarını nasıl şekillendirdiği sorusuna cevap aranacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde karşılaştırmalı dış politika analizi kullanılarak SSCB ve ABD analiz edilecektir. İkinci bölümünde ilk olarak Soğuk Savaş Dönemi'nin ekonomik koşulları tespit edilecek ve ardından ABD ve SSCB ekseninde ekonomik durumun Soğuk Savaş dönemini şekillendirmesindeki rolü açıklanacaktır. İkinci

[9] Henry Kissinger, **Diplomasi,** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
[10] Steven W. Hook ve John Spainer, **Amerikan Dış Politikası,** çev. Özge Zihinoğlu, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2022.
[11] Nikita S. Khrushchev, "On Peaceful Coexistence", **Foreign Affairs.** Vol. 38, No. 1 (October 1959). pp.1-18.
[12] Nikita Khrushchev, **Kruşçev'in Anıları 1,** İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971. ve Nikita Khrushchev, **Kruşçev'in Anıları 2,** İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971
[13] Oleg Troyanovsky, **Nikita Khrushchev,** Yale University Press. 2000, pp.

bölümün ikinci kısmında ise ABD ve SSCB'nin Stratejik Vizyonları tespit edilerek analiz edilmiştir. Bu noktada devletlerin kurmuş oldukları kurumlar, dış politikalarında benimsemiş oldukları politikalar ve bu politikalar sonucunda kurdukları ittifaklar açıklanacaktır. İkinci bölümün üçüncü kısmı ise SSCB ve ABD'nin doğrudan karşı karşıya geldiği Küba Krizi, karşılaştırmalı dış politika analizi ile birlikte analiz edilecektir. İkinci bölümde son olarak Vietnam Savaşı ele alınmış ve ABD'nin 1955 yılında 1974 yılına kadar başkanlığını yürüten liderlerin bu dönemde dış politikalarının nasıl şekillendirdiğini tespit etmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümde ilk olarak ABD ve SSCB liderleri iki bölüme ayrılmıştır. Üçüncü bölümün ilk kısmında sırasıyla Dwight Eisenhower, John F. Kennedy, Lyndon B. Johnson ve Richard Nixon'ın Soğuk Savaş döneminde ki dış politikaları tespit edilerek ve analiz edilecektir. ABD'nin bu dört liderinin krizlerde göstermiş olduğu politik söylemleri ve dış politikalarını bu krizler eksenin de nasıl şekillendirdiği açıklanarak analiz edilecektir. Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise, ABD'nin dış politikasına John Foster Dulles ve Henry Kissinger'ın etkisi açıklanacaktır. Üçüncü bölümün son kısmında SSCB'nin liderliğini yapan Nikita Khrushchev ve Leonid Brejnev'in Soğuk Savaş politikaları açıklanarak analiz edilecektir. Üçüncü bölümün sonunda ise Nikita Khrushchev ve Leonid Brejnev'in krizlere verdiği tepkiler, politik söylemleri ve bu krizlerde dış politikalarını nasıl şekillendirdiği açıklanarak analiz edilecektir.

# BÖLÜM 1: DIŞ POLİTİKA ANALİZİ KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ ve DIŞ POLİTİKADA KARAR VERİCİ UNSURLAR

## 1.1. Dış Politika Kavramının Tanımlanması

Devletler, "dış politika" kavramı üzerine tartışma yapmaya başlaması I. Dünya Savaşı'nın sonrasında başlamıştır. Bunun sebebi ise, I. Dünya Savaşı öncesi dönemde devletlerin yönetimleri tek bir merkezden yönetildiğini söyleyebiliriz. Bu yapılar incelendiği zaman genellikle krallık, imparatorluk ve prenslikler olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle I. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin yönetimlerinde değişiklikler olduğu görülebilmektedir. Örnek olarak; Osmanlı İmparatorluğu yerine Türkiye, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yerine Avusturya ve Macaristan'ın ayrı devlet olması örneği verilebilir. Bu değişimlerin dünyanın sisteminde yarattığı değişiklikler ile birlikte yeni kavramlar ortaya çıkmış ve üzerine tartışmalar başlamıştır. Bu noktada "dış politika" kavramı tartışılan konular arasından önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

"Dış Politika" kavramının net bir tanımı olduğunu söylemek zordur. Dış Politika kavramı çok geniş bir yelpazeye sahip olması net bir tanım yapılmasını zorlaştıran bir diğer unsurdur. Yapılan araştırmalarda, günümüze gelinen noktada dünyada dönemsel olarak dış politika genel bir tanıma oturtulmaya çalışılmış ve bununla birlikte akademisyenlerin ele aldığı teoriler dış politika kavramını da şekillendirmiştir.[14] Dış Politika; uluslararası sistemde aktörler tarafından resmi olarak yürütülen dış ilişkiler toplamı olarak tanımlanmaya çalışılmış ve aktör olarak ise devleti temele almıştır.[15] Realistlere göre dış politika tanımı; "bir devletin karar alıcıları tarafından geliştirilen, diğer devletlere ve uluslararası sisteme yönelik olarak, ulusal çıkarları hayata geçirmek amacıyla planlanan davranışlar ve stratejiler" olarak tanımlanmaktadır.[16] Genel olarak, devletin egemenlik sınırları içerisinde planlanmış ancak egemenlik sınırları dışarısında

[14] Ertan Efegil, **Dış Politika Analizi: Ders Notları,** 3.Basım, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2018, s. 22.
[15] Faruk Sönmezoğlu ve Özgün Erler Bayır, **Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış,** İstanbul: Der Yayınları, 2014, s. 5.
[16] Fatma Anıl Öztop, "Karar Birimlerinin Dış Politika Yapım Sürecinin İşleyişine Etkileri: Türk Dış Politikası Örneği" (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi), Sakarya, 2016, s. 23.

belirlediği eylemler bütünü denilebilir.[17] Realistler devletlerin, hiçbir zaman rastgele davranmadıklarını savunurlar.[18] Realistler dış politika da iç ve dış politika ayrımını da net bir şekilde belirleyip ona göre ele alırlar.[19] Davranışsalcılar ise dış politikayı tanımlarken; dış politika konularını belirleyen liderlere odaklanmışlardır ve dış politikanın insan ürünü olduğunu savunmuşlardır.[20] İnşacılar ise dış politikayı tanımlarken; yeni aktörlere önem vermiştir ve bu aktörlerin içinden yeni ortaya koydukları kimlik kavramı üzerine fazlasıyla yoğunlaşmışlardır.[21] K. J. Holsti'ye göre dış politika; devletlerin ihtiyaçları, arzuları, kapasitesi kapsamında, karar alma süreci ve bu hedeflenen amaçlar doğrultusunda, kendi dışındaki dünyaya yönelttiği politikalar bütünü olarak tanımlanabilir.[22] Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevenhouse'a göre dış politika; karar alma sürecidir, devletlerin hükümetleri kapsamında karar alıcılar doğrultusunda karar alması ve harekete geçme durumudur.[23] Charles Hermann'a göre dış politika; hükümetlerin karar alıcıları ya da temsilcileri tarafından resmi olarak uluslararası aktörlerin davranışlarını etkilemeye yönelik eylemleridir.[24] Marijke Breuning'e göre dış politika; bir ülkenin sınırlarının ötesindeki çevreye yönelik politikalarının ve çevre ile etkileşimlerinin toplamı olarak tanımlanır.[25] James Rosenau dış politika kavramını 3 farklı açıdan kavramsallaştırmıştır.[26] "Yönelimler", "Planlar ve Taahhütler" ve "Eylemler" olarak dış politika; *Yönelimler olarak dış politika*, devletlerin genel olarak şekillendiği ve yöneldiği politikalar, *Planlar ve Taahhütler olarak dış politika,* belirlenene ve hedeflenen yönlenen kararlar içeren politikalar, *Eylemler olarak dış politika*, devletlerin kendi yönelimleri doğrultusunda politikalardır.[27] Yapılan araştırmalar doğrultusunda; dış politika üzerine çalışan bazı akademisyenlerin bazı tanımlamaları tablo ile verilmiştir.

---

[17] Efegil, **a.g.e.**, s. 22.
[18] **a.g.e.,** s. 22.
[19] Nurhak Gürel, "Dış Politika Analizi ve Uluslararası İlişkiler Disiplinin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme", **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi,** Y. 4, S. 3 (Aralık 2018), s.3.
[20] **a.g.e.,** s. 3.
[21] Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, **Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar,** çev. Nasuh Uslu. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2016, s. 86.
[22] Abdulkadir Baharçiçek ve C. Emek İnan, "Dış Politika'nın Belirlenmesinde Ulusal Güvenlik Algısının Rolü", **Akademik Yaklaşımlar Dergisi,** Y.4, S.1 (Haziran 2013), s. 103.
[23] Joshua S. Goldstein ve John C. Pevehouse, **Uluslararası İlişkiler,** çev. Haluk Özdemir, 2. Baskı, Ankara: BB101 Yayınları, 2017, s. 185.
[24] Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,** 7. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2019, s.260.
[25] Marijke Breuning, **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction.** New York: Palgrave Macmillian, 2017. s.185.
[26] Öztop, **a.g.e.,** s. 23.
[27] Efegil, **a.g.e.,** s. 25.

**TABLO 1**

**Dış Politika Kavramının Tanımları**

| | |
|---|---|
| Christopher Hill | Dış Politika, uluslararası ilişkilerde, bağımsız bir aktör tarafından yöneltilen resmi ilişkilerin toplamıdır. |
| K. J. Holsti | Devletlerin dış dünyaya yönelik davranışlarıdır. |
| P. J. MCgowan | Ulusal ya da merkezi hükümetlerin, kendi yasal egemenlikleri dışında kalan oyunculara (aktörlere) yönelik geliştirdiği davranışlardır. |
| J. Goldstein, Robert O. Keohane | Uluslararası alanda hükümetlerin davranışlarını yönlendiren stratejilerin toplamıdır. |
| Mark Webber, Micheal | Devletlerin ve onların adına hareket eden ulusal hükümetlerin aldığı kararları, yaptığı eylemler, oluşturduğu değerler ve beklenen amaçlardır. |
| Suat Bilge | Bir devletin, kendi sınırları dışında ulusal çıkarlarını hayata geçirmek amacıyla izlediği yol, hareket tarzı ve kullandığı usulleridir. |
| George Modelski | Toplumların başka devletlerin davranışlarını değiştirmek ya da kendi davranışlarını uluslararası ortama uyumlu hale getirmek için geliştirdikleri faaliyetler dizisidir. |
| Joseph Frankel | Bir devletin diğer devletlerle ilişkileri açısından aldığı karar ve giriştiği çabalarıdır. |
| James Rosenau | Yönelimler, planlar, taahhütler ve eylemlerdir. |
| Ray Jones | Bir tasarım ya da uygulamadır. |
| Christopher Farrands | Sosyal bir süreçtir. Çünkü, karar verme elitleri dünya hakkındaki kendi değerlendirmelerini, beklentilerini ve varsayımlarını, demokratik süreç içerisinde dış politikaya yansıtmaktır. |
| Manfred G. Schmidt | Bir devletin diğer devletlere ve uluslararası veya ulus-üstü örgütlerle ilişkilerini belirlemeye hedef alan siyasi karar sürecidir. |
| Ernst Otta | Farklı ülkelerin toplumları arasındaki politikadır. |
| Gert Krell | İç toplumsal aktörlerin öncelik ve tercihlerinin, devlet aygıtı tarafından dış dünyaya yansıtılmasıdır. |
| R. Siedelmann | Egemen devletler şeklinde örgütlenmiş toplumların, dış çevreleri karşısında, çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla formüle ettikleri davranış kalıplarıdır |

**Kaynak:** EFEGİL, Ertan. **Dış Politika Analizi: Ders Notları.** İstanbul: Gündoğan Yayınları. 2018. s.23

Yapılan araştırmalar sonucunda temel olarak ele alınacak dış politika tanımı şu olmuştur; "devletin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından uluslararası sisteme veya devletlere karşı tutumu".[28] Bir diğer husus ise; devletlerin dış politikalarını siyasal olarak, davranışsal kültürleri olarak, hedef ve amaçları doğrultusunda uluslararası sisteme dahil olurken diğer devletlerle ilişkileri bu doğrultuda şekillenmektedir. Bu açıdan bir devletin karar alıcılarının, diğer devletler veya diğer uluslararası birimlere doğru geliştirdiği bir strateji veya planlı hareketler yöntemi olarak da tanımlanmaktadır.[29] Bu çerçevede; uluslararası ilişkiler sisteminde bağımsız devletlerin özerk aktörlerle dış ile sürdürdükleri resmi ilişkiler bütünü tanımı yapılabilir.[30]

### 1.2. Dış Politika Analizi

Dış Politika Analizi, devletler başta olmak üzere, dış politikada çeşitli aktörlerin birbiriyle etkileşimini inceleyen bir çalışma alanıdır. Dış Politika Analizi; incelemeler yaparken geleneksel analiz düzeyinde devletleri temel aktör olarak ele almaktadır. Fakat zaman içinde bu bakış açısı değişmiş özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra "devlet merkezli" bakış açısının dış politikayı analiz etmekte yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu noktada yeni aktörlerin analizlere entegre edilmeye başlandığı görülmüştür. Buna göre, Dış Politika Analizinde yeni analiz düzeyleri; devlet düzeyi, birey düzeyi ve sistem düzeyi olarak belirlenmiştir.[31] Bu analiz düzeylerinin açıklamaya çalıştığı şeyler ise; kararlar, davranışlar ve sonuçlardır.[32]

Devletlerin dış politikalarını tek bir unsur üzerinden incelemek yerine farklı analiz düzeyleri üzerinden, çeşitli aktörleri de dikkate alarak, dış politika analizi daha kapsayıcı bir hale gelmiştir.[33] Dış Politika Analizi, dış politikanın oluşum sürecinde karar alıcılara, bürokrasiye, bireylere, basına, kanun yapıcılara, ideolojilere ve kamuoyuna odaklanır.[34]

Dış Politika Analizi, analiz düzeyinde devletleri ele alırken, iç-dış etkenleri de dikkate almaktadır. Bunun sebebi; II. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin doğalarının

[28] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika,** 11.Baskı, Bursa: Alfa Akademi Yayınları, 2017, s. 58.
[29] Öztop, **a.g.e.,** s. 24
[30] Sönmezoğlu ve Bayır, **a.g.e.,** s. 5.
[31] Breuning, **a.g.e.,** pp. 15.
[32] **a.g.e.,** pp.16.
[33] Öztop, **a.g.e.,** s. 25.
[34] Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Y. 51, S. 1 (Ocak 1996), s. 96.

değişmiş olması, iç-dış etkenlerin artık dış politikayı etkilediğini ve iç-dış etkenlerin aktör olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.[35] Dış politika davranışını etkileyen çok sayıda iç-dış etkenin var olması analiz düzeyinde önemli bir yer edinmiştir.[36]

Dış Politika Analizinde karar alıcıların hangi koşullarda ve nasıl karar aldıkları sorusu önemlidir. Dış politika kararları alınırken hangi koşulların mevcut olduğu, baskı altında olunup olunmadığı ve alınan kararın hangi sebeplere dayandırıldığı göz önünde bulundurulan önemli noktalardır.

Dış politika analizinde önemli unsurlardan biri de karar vericiler yani bireylerdir.[37] Buna göre, dış politikayı sadece devletlerin kararı ve eylemleri olarak adlandırmaktan vazgeçilip bireylerin karar alma süreçlerindeki önemi de vurgulanmıştır.[38] Bu çerçevede Dış Politika Analizi karar vericileri incelerken; liderlerin beklentilerine, önceliklerine, kişiliklerine, bilişsel kapasitelerine ve algılarına ilişkin sorular yöneltir ve buna göre analiz yapmayı hedefler.[39] Liderler incelenirken iki önemli husus vardır; birincisi, liderlerin kişisel özellikleri, inançları ve değerleridir. İkincisi ise, bireye ait özelliklerin hangi durumlarda dış politikaya yön verdiği ve alınan kararlara nasıl etki ettiğidir.[40]

### 1.2.1. Analiz Düzeyleri

Yukarıda da belirtildiği üzere, Dış Politika Analizi, Birey, Devlet, Sistem olmak üzere üç analiz düzeyinde dış politikayı açıklamaya çalışmıştır. Analiz düzeylerinin dış politika süreçlerinde hangi noktada ne kadar etkili olduğunu tespit etmek önemlidir. Böylece dış politikanın hangi değişkenler üzerinden şekillendirildiğinin cevabını bulmak da mümkün olmuştur.

---

[35] Ömer Ak, "Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R. T. Erdoğan Örneği" (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s. 9.

[36] Margaret G. Herman and Charles Herman, "Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry", **International Studies Quarterly,** Vol. 33, No. 4 (December 1989), pp. 362.

[37] Bezen Balamir Coşkun ve İnan Rüma (der.). **Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2022, s. 49.

[38] **a.g.e.,** s. 49.

[39] Efegil, **a.g.e.,** s. 30.

[40] Şaban Kardaş ve Ali Balcı (ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular,** İstanbul: Küre Yayınları, 2022, s. 373.

**TABLO 2**
**Analiz Düzeyleri**

| **Analiz Düzeyi** | **Dış Politika Odağı** |
|---|---|
| Birey | Seçenekler |
| Devlet | Davranışlar |
| Sistem | Çıktılar |

**Kaynak:** Marijke Breuning, **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction.** New York: Palgrave Macmillian, 2017. s.12.

### 1.2.1.1. Birey Düzeyi

Birey düzeyi analizlerde odak noktası liderler ve karar vericilerdir. Bu noktada geçmişten de örnek alınarak ilerlendiğini söyleyebiliriz. Çünkü liderlerin geçmişte tarihe yön verdiği algısı birey düzeyi analizde önemli bir yer tutmaktadır. Bu görüşle birlikte liderlerin her türlü özelliklerinin (kişilik, İdeoloji, İnanç vb.) incelenmesi ve bu özelliklerin dünyayı nasıl algıladığı sorusunun cevabı bu analiz düzeyinde aranmaktadır.[41] Birey düzeyinde inceleme yapılırken, tüm bireylerin ortak paydası olan 'insan doğasını ele alarak, bireyin karar vermedeki etkisini açıklamak önemli bir çıkış noktası olmuştur.[42] Öte yandan dış politikada liderlerin veya karar vericilerin tek başlarına karar almaları mümkün değildir. Bu noktada liderlerin, diğer karar vericiler (bürokratik kurumlar, danışmanlar vb.) ile arasında olan bağları ve alınan kararlar neticesinde dünya algılamalarının, sorunları tanımlamalarının ve seçenekler arasındaki tercihlerinin nasıl ve neden değiştiğini açıklamak da mümkün olabilmiştir.[43] Ayrıca bu durum dış politika oluşturma sürecinde karar vericilerin ve liderlerin karar vermelerinin zorluklarını da ortaya çıkarmaktadır.[44] Genel olarak birey analizi düzeyinde yapılacak incelemelerde iki önemli noktaya dikkat edilmesi gerektiği vurgulanabilir. Bunların birincisi; bireyin kişilik özelliklerin tanımlamasıdır, ikincisi de bireylerin kişisel

[41] **a.g.e.,** s. 373.
[42] Joseph S. Nye Jr ve David A. Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak,** çev. Renan Akman, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, s. 78.
[43] Efegil, **a.g.e.,** s. 33.
[44] Herman and Herman, **a.g.e.,** pp. 362.

özellikleriyle birlikte onu etkileyen unsurların dış politika sürecine etkisidir.[45]

### 1.2.1.2. Devlet Düzeyi

Devlet düzeyi analizleri iki gruba ayrılabilir; birincisi, devletin belli niteliklerinin (askeri güç, ekonomik durumu, siyasi yapısı vb.) dış politika davranışına etkisi ve ikinci olarak devletin iç yapısında ki diğer aktörlerin (kamuoyu, medya, vb.) etkisinin araştırılması.[46] Devlet düzeyi analizlerinde, devletleri belirli dış politika davranışlarına girmeye zorlayanlar olarak devletin içindeki aktörlere odaklanılır ve bu tür analizler, devletin kurumsal çerçevesini (hükümetin, yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkileri, hükümet bürokrasisinin örgütlenmesi veya devletin demokrasi olup olmadığı gibi), yerel seçmenleri (çıkar grupları, etnik gruplar veya daha genel olarak kamuoyu), ekonomik koşullara ayrıca devletin ulusal tarihi ve kültürüne odaklanır.[47] Özetle, bu analiz düzeyinde devlet içi aktörlere odaklanmak önemlidir.[48] Bu analizlerde, dış politika yapım sürecinde iç aktörlerin dış politikaya etkisi üzerinde durulur ve iç aktörlerin dış dünya yaklaşımlarının da bunu direkt olarak etkilediği savunulur.[49] Dikkat edilen bir diğer nokta ise devletlerin yönetim şekilleri olmuştur. Demokratik yapıların analiz düzeylerinde daha net analizler yapılırken otoriter veya anti demokratik yapılarda analizlerin zorlaştığı görülmektedir.[50] Sonuç olarak bu analiz seviyesinde, vurgu, devletin içindeki faktörlerin o devletin uluslararası sistemdeki davranışını nasıl etkilediği üzerinedir.[51]

### 1.2.1.3. Sistem Düzeyi

Sistem düzeyi analizlerde dört temel unsur incelenmektedir; ilk olarak devlet, ikinci olarak devlet dışı uluslararası aktörler, üçüncü olarak uluslararası sistemin

[45] J. David Singer, "Review of International Conflict: Three Levels of Analysis", by. Kenneth N. Waltz, **World Politics,** Vol.12, No. 3 (April 1960), pp.455.
[46] Kardaş ve Balcı, **a.g.e.,** s. 374.
[47] Breuning, **a.g.e.**, pp. 13.
[48] Efegil, **a.g.e.,** s. 33.
[49] Nye Jr ve Welch, **a.g.e.,** s. 83.
[50] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkilere Giriş,** 5.Basım, Bursa: Aktüel Yayınları, 2018, ss.45.
[51] Breuning, **a.g.e.**, pp. 13.

yapısı ve son olarak uluslararası sistemin benimsemiş olduğu değerler.[52] Sistem düzeyinde yapılan analizlerde genellikle, gerçekleşmiş olaylara odaklanır. Bu noktada gerçekleşen olayda aktörler arasında karşılaştırma yaparak ve aralarında ki etkileşimi incelemektedir. Sistem düzeyi analizinde devletlerin güçleri hakkında sorular sorarak cevap aranmaktadır. Örneğin; Küba Krizi gerçekleştiğinde dünyada hâkim olan sistem İki Kutuplu Sistemdir. Bu sistemde gerçekleşen Küba Krizinde, devletlerin güçleri hakkında, geçerli olan sistemin devletleri nasıl etkilediği hakkında sorular sorar ve karşılaştırma yöntemini kullanır.

Bu analiz düzeyinde devletlerin ve uluslararası ilişkilerin normları incelenmektedir. Devletlerin dış politikalarını, devlet dışı aktörlerin şekillendirip şekillendiremediği incelenmektedir. Devletler arası etkileşim ve uluslararası sistemin yapısının devletlerin davranışlarına etkileri, devlet-dışı aktörlerin devletlerin dış politikalarına ve dünya siyasetine etkileri ile uluslararası hukuk başta olmak üzere, devletler topluluğunun kabul ettiği değerler, normlar ve ilkeler de bu analiz düzeyinde incelenmektedir.[53] Sistem analizinde odaklanılan nokta uluslararası sistemdir ve uluslararası sistemin devletlerin dış politika oluşturma süreçlerine etkilerinin neler olduğudur. [54]

Dış politikayı açıklarken kullanılan bu analiz düzeylerinin her biri, farklı noktalardan açıklamalar yapsalar da bu üç analiz düzeyi aslında birbirini tamamlar niteliktedir. Üç analiz düzeyinden sadece birine odaklanıp diğerlerini göz ardı etmek dış politika analizinde boşluklar doğuracaktır. Çünkü ele alınan aktörler, sorulan sorular birleştirici ve karşılaştırıcıdır. Bu nedenle dış politika analizi yapılırken, bir analiz düzeyi tercih edilebilir ve buna odaklanılırken diğer analiz düzeylerine de bakılması ve etkilerinin ortaya konulması önemlidir.

## 1.3. Dış Politika Analizinin Tarihsel Gelişimi

### 1.3.1. Birinci Nesil Çalışmalar

Dış politika analizinin tarihsel gelişimi incelendiği zaman öne çarpan çalışmalar

[52] Efegil, **a.g.e.,** s. 33.
[53] Öztop, **a.g.e.,** s. 28.
[54] Valerie M. Hudson and Christopher S. Vore, "Foreign Policy Yesterday, Today and Tomorrow" **Mershon International Studies Review,** Vol.39, No.2 (October 1995), pp.210.

birincil nesil çalışmalar olmuştur. Birinci nesil çalışmalar; kökleri uluslararası ilişkiler çalışması veya devletler arası ilişkileri incelemektedir.[55] II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan çalışmalar ile birlikte devletlerin dış politika davranışlarının çıktılarının anlaşılması ve bunun birlikte çözümlenmesi ana temel hedef olmuştur. Bunun sebebi olarak ise dünyanın yaşamış olduğu iki büyük yıkıcı savaş sonucunda çift kutuplu dünya sistemine sürüklenmiş olması ve bununla birlikte nükleer silahların tehditlerinin artışı devletlerin davranışlarının çözümlenmesi için alternatif bakış açılarına gerek duyulmuştur.

Dış politika analizinin başlangıcı olarak temelini ve kökenlerini oluşturan üç temel çalışma: James N. Rosenau'nun "Pre-theories and Theory of Foreign Policy" (1966), Richard C. Snyder, H. W. Bruck ve Burton Sapin "The Decision Making Approach to the Study of International Politics" (1954) ve Harold ve Margaret Sprout "Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics" (1956).[56]

James Rosenau dış politika analizine kattığı en önemli kavramlardan biri karşılaştırmalı kavramıdır. Geçmiş yıllarda yaptığı çalışmada "Karşılaştırmalı Dış Politika İncelemesi" yerine "Dış Politikanın Karşılaştırmalı İncelemesi" şeklinde telaffuz ederken bunun sebebini ise şu şekilde açıklamıştır; karşılaştırmanın her amaç için en iyi yöntem olmadığı ancak, iki veya daha fazla sisteme uygulanabilir olduğu ve test edilebilir olduğunu vurgulamıştır.[57] Bu noktada çalışmalarının sonucunda dış politika analizinin bir alt çalışma alanı oluşturdu. Karşılaştırmalı dış politika analizi ele alınışının sebepleri 1950-1960 yılları arasında Soğuk Savaş düzeni etkili olmuştur. Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi; uluslararası ilişkiler düzenine yeni aktörlerin katılması, incelenecek ve karşılaştırılacak bir çok unsurun ortaya çıkmasıyla popülaritesi artmıştır.[58] Dış politikanın iç-dış faktörleri tarafından etkilendiğini ve bu durumda iç ve dış faktörlerin birbirlerine karıştığını ardından da birbirilerine kurduğu üstünlüğü anlamaya çalışmıştır.[59] James N. Rosenau'nun "Pre-theories and Theory of Foreign Policy" çalışmasında bir ön teori oluşturma ve dış politika davranışlarını anlama üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu

[55] **a.g.e.**, pp. 212.
[56] Valerie M. Hudson, "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations", **Oxford University Press,** Vol.1, No. 1 (March 2005), pp. 5.
[57] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 264.
[58] James N. Rosenau, "Comparative Foreign Policy: Fad, Fantasy, or Field?", **International Studies Quarterly,** Vol.12, No.3 (September 1968), pp. 303-305.
[59] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 16.

çalışmada yaptığı çözümlemesinde farklı düzeylere yer vermiştir. Bu düzeyler; bireysel, yönetim yapısı, toplumsal tip, uluslararası ilişkiler ve küresel sistemdir.[60] "Pre-theories and Theory of Foreign Policy" makalesinde bağıntı kavramını ortaya atmıştır ve bu kavram; "bir sistemden kaynaklanan ve diğerlerinde tepki doğuran, tekrarlanan tüm davranış dizileri" şeklinde tanımlamıştır.[61] Sonuç olarak birinci nesil çalışmalarda o dönemde James Rosenau'nun yazdığı makalede; dış politikanın dış olduğu kadarda iç politikayı ilgilendirdiğini ve bunların arasında organik bir bağ olduğunu belirtmiştir bununla birlikte ise bu aktörlerde ki etkileşimi açıklayacak bir kuramsal çerçeve arayışı gerekmektedir diye belirtmiştir.[62]

C. Snyder, H. W. Bruck ve Burton Sapin, dış politika analizinde yeni bir analiz türü inşa ederek "karar verme yaklaşımını" ortaya koymuşlardır. Bu daha öncesinde dış politika analizi alanında yapılmamış ve diğer bütün analiz düzeylerinden farklı bir çalışma olarak tarihe geçmiştir. Geleneksel tüm yaklaşımlarımdan farklı olması bu noktada devrim niteliğini de taşımaktadır. Böylece dış politika analizi üzerine çalışanlar için farklı yollar açtığını söyleyebiliriz. Bruck, Snyder ve Sapin, çalışmalarının temelini ulus-devlet düzeyinde yapmıştır.[63] Yazarların, yaptığı çalışmalarında karar verme sürecinin örgütsel bir çalışma olduğunu tespit etmiştir.[64] Devletlerin davranışlarının anlaşılması için, o devletin karar verme sürecinin analiz edilmesinin gerekli olduğu şeklinde tanımlamıştır.[65] Bruck, Snyder ve Sapin, araştırmasında odaklandığı nokta devlet davranışının merkezi olduğunu ve bu noktada örgütsel bağlamda karar verme süreçlerinden kaynaklandığını vurgular.[66] Bruck, Snyder ve Sapin bir diğer vurguladığı önemli nokta, karar verme devletlerin iç-dış faktörlerden etkilenmektedir böylece iç-dış faktörler karar verme ile ilgili noktaya gelmektedir.[67] Yapılan çalışmada Bruck, Snyder ve Sapin devlet davranışlarının çıktıları yerine karar verme sürecine odaklanmış ve karar

[60] James Rosenau, **The Study of World Politics: Theoretical and Methodological Challenges,** New York: Routledge Publisher, 2016, pp. 171-177.
[61] Sönmezoğlu ve Bayır, **a.g.e.,** s. 18.
[62] Coşkun ve Rüma, **a.g.e.,** s. 43.
[63] Öztop, **a.g.e.,** s. 29.
[64] Efegil, **a.g.e.,** s. 36.
[65] Fulya Ereker, "Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi" (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi) Ankara. 2010. s. 14.
[66] Laura Neck, Jeanne A. K. Hey and Patrick J. Haney, **Foreign Policy Analysis Continuity and Change in Its Second Generation,** New Jersey: Prentice Hall, 1995, pp. 101.
[67] Ömer Ak, **a.g.e.,** s. 16.

verme sürecini etkileyen faktörleri analiz etmiştir. Yazarlar, devletlerin davranışlarını tanımlarken karar alıcıların davranışları olarak tanımlamıştır. Yapılacak analizin önemli unsurun ise bu karar alıcıların durumu nasıl algıladıklarını tespit etmek olduğunu belirtmişlerdir.

Harold ve Margaret Sprout, dış politika analizini farklı bir perspektiften ele almaya çalışmıştır. Psikolojik etmenlerin önemini vurgulamıştır. Bu perspektiften analizi düzeyi oluşturmuşlardır. Analiz düzeyini açıklamak için, dış politika kararı veren bireylerin ve grupların psiko-ortamının analizinin önemli olduğunu ve Psiko-ortamı; karar vericileri tarafından algılanan ve yorumlanan uluslararası bağlamdır.[68] Karar vericiler aldıkları kararların psikolojik çevreleriyle oluşturduklarını öne sürerler.[69] Karar vericilerin, hangi yönetim sisteminim içinde olduğu, kendini hangi ortamlarla ilişkilendirdiği, sorunları algılama ve geri dönüş biçiminin nasıl olduğu önemlidir.[70] Karar vericinin etkilendiği bir çok farklı faktör (tarihsel travma, siyasi kültür, dini inanç, danışmanları, lider tipolojisi…) olabilir.[71]

Birinci nesil çalışmalarda görüleceği üzere karar verme ve karar alıcılar önemli bir noktaya gelmiştir. Analizler yapılırken büyük ölçekten küçük ölçekli analizler yapılmaya başlanmıştır.

### 1.3.2. İkinci Nesil Çalışmalar

Birinci nesil çalışmalar 1954-1974 arasında yapılmıştır. Bu çalışmaların oluşturduğu kavramsallaştırmalar sonrasında dış politika analizinde ikinci nesil çalışmaların başlandığını söyleyebiliriz. 1974-1993 yılları arasında dış politika analizinin ikinci nesil çalışmaları yapılmıştır. İkinci nesil çalışmalarının temellerinde birinci nesil çalışmalar yer almış ve bu çalışmaların geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda birinci nesil çalışmaların üzerine inşa edilen bu çalışmalar "gruplar, karar alma süreci, karşılaştırmalı dış politika, örgütsel süreç ve bürokratik politikalar, psikolojik etkiler ve

[68] Harold Sprout and Margaret Sprout, "Environmental Factors in the Study of International Politics", **The Journal of Conflict Resolution,** Vol.1, No.4 (December 1957), pp. 311.
[69] Hudson, **a.g.e.,** pp. 7.
[70] Richard C. Snyder, H. W. Bruck and Burton Sapin, **Foreign Policy Decision-Making,** New York: Palgrave Macmillan, 2002, s.76.
[71] Efegil, **a.g.e.,** s. 37.

toplumsal çevre" gibi alanlar üzerine yoğunlaşmış ve çalışmalar yapmıştır.[72]

**TABLO 3**

**Klasik Dış Politika Analizinde İkinci Nesil Çalışmalar**

| **Küçük gruplarda karar verme** |
|---|
| Dış politika kararlarını veren grupların süreci ve yapısı ele alınmıştır. Çalışan gruplar küçük gruplardan büyük örgütlere ve bürokratik yapılara kadar uzanan geniş bir yelpazede yer almıştır. Sosyal psikolojinin bilgileri DPA'ya dahil edilmiştir. Grubun görüş birliğini koruma motivasyonunun ve kişilerin grup tarafından kabul görme arzusunun karar vermenin kalitesinin düşmesine neden olduğu keşfedilmiştir. |
| **Örgütsel süreç ve bürokratik politika** |
| Araştırmacıları örgütsel süreç ile bürokratik politikanın dış politika karar verme süreci üzerindeki etkisini çalışmaya başlamıştır. Örgütler ve bürokratik yapılar kendi varlılarını devam ettirmeyi kendilerinin öncelik listesinin en üstüne koymakta ve çoğu kere göreli güçlerini artırmak için çaba göstermektedir. Dış politika karar verme sürecindeki 'oyuncuların' gizli hedeflerinin karar vermeyi etkilediği tespit edilmiştir. |
| **Karşılaştırmalı dış politika** |
| Karşılaştırmalı dış politika (KDP) alt alanı, James Rosenau'nun ulusları aşan, çok düzeyli dış politika teorisi oluşturma girişimine bir tepki olarak geliştirilmiştir. Dış politika *davranışının* (savaş, anlaşma yapma ve diplomasi gibi farklı çabaların) karşılaştırılabileceği ve bir araya getirilebileceği düşünülmüştür. Bağımsız değişkenlerle ilişkilendirilmek üzere davranış tarzları belirlemek için değişik olası açıklayıcı faktörlerle ilgili veri toplanmıştır. Araştırmacıların bütün devletlere ve tarihsel dönemlere uygulanabilecek büyük bir birleştirilmiş dış politika davranış teorisi ortaya çıkarmayı ümit etmiştir. Elde edilen deneysel sonuçlar onları istediği düzeyde olmamıştır. |
| **Dış politika karar verme süreci üzerinde psikolojik etkiler** |
| Dış politika karar vericilerinin *zihin yapısını* öğrenme konusu daha fazla öne çıkartılmıştır. Belli stresli durumlarda kişilerin özellikleri, karar vermenin nasıl gerçekleştirildiğini anlama bakımından önemli olabilmektedir. Aynı zamanda sava ve barış sorunlarıyla ilgili olarak felaket niteliğinde sonuçlar doğurabilen yanlış algılama olgusu tespit edilmiştir. |

[72] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 214-217.

*Tablo 3'ün devamı*

| **Toplumsal Çevre** |
| --- |
| Sosyal bağlam da ön plana çıkmıştır. Araştırmacılar kültür, tarih, coğrafya, ekonomi, siyasi kurumlar, askeri güç, ideoloji ve nüfus gibi ulusal özelliklerin ne derece politika yapımını belirlediğini incelemiştir. Demokrasilerin birbirleriyle savaşmama eğilimi taşıdığı düşüncesi çerçevesinde rejim türünün doğası da dikkate alınan huşular arasında yer alır. |

**Kaynak:** Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, **Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar.** çev. Nasuh Uslu. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık. 2016. s. 89.

### 1.3.2.1. Grupların Karar Vermesi

Snyder, Bruck ve Sapin'in dış politika sürecine grupların önemine yaptığı vurgu ile birlikte ikinci nesil çalışmalara etkisi olmuştur. Bu noktada ikinci nesil çalışmalarda dış politikada karar alma süreçlerine odaklanma artmıştır ve bu artışın sonucunda "Küçük grup dinamikleri" ve "kurumsal süreçler ve bürokratik politikalar" yaklaşımları doğmuştur.[73]

#### 1.3.2.1.1. Küçük Gruplarda Karar Verme

Bu kısımda yapılan önemli çalışma Irving Janis'in Victims of Groupthink kitabı olmuştur. Irving Janis'in çalışması ufuk açıcı olmasının yanı sıra çalışmasında deneysel verilerden ve vaka incelemelerinden yararlanarak bu alanda yeni bir yol göstermiştir.[74] Janis, küçük grupların alınan kararlarda uyum sürecinin çok önemli olduğunu vurgulamıştır.[75] Bu noktada grup içerisinde var olan bireylerin birbirlerine uyum içerisinde çalışmaya çaba göstermesi ve uyumu bozmama konusunda dikkat ettiği gözlemlenmiştir. Bir diğer husus ise grup içerisinde yer alan bireylerin gruptan dışlanmamak için, dış politika alternatiflerini tam anlamıyla değerlendirmeden ve

[73] Hudson, **a.g.e.,** pp. 7.
[74] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 216.
[75] Gürel, **a.g.e.,** s. 12.

tartışmadan karar alma eğilimlerini vurgulamıştır.[76] Irving Janis, bu çalışmasıyla birlikte grupların birliğinin korunma çabası ve kişilerin gruplarda kabul görme arzusunun karar verme sürecine olumsuz etki ettiğini göstermiştir.[77]

Bir diğer çalışmayı ise Charles F. Hermann 1978 yılında ortaya çıkarmıştır. Hermann, grup düşüncesi üzerine yaptığı çalışmada, grupları çeşitli boyutlara göre (büyüklük, liderlerin rolü, karar verme kuralları, grup katılımcılarının özerkliği) kategorize etmiş ve her grup tipindeki müzakerelerin olası sonuçları hakkında genel tahminlerde bulunmuştur.[78] Hermann'a göre karar almayı etkileyenler; baskın liderler, tek bir kişinin seçim yapma ve muhalefeti bastırma gücüne sahip olması, tek grup hepsi tek bir yapının üyesi olan bir dizi birey, yüz yüze etkileşimde toplu olarak bir hareket tarzı seçer ve uyum sağlar.[79] Hermann'ın tasarlamış olduğu modele göre üç çeşit karar birimi vardır; ilk olarak hükümetin kararlarına direk etki edebilecek baskın lider, ikinci olarak karar alma süreçlerine etki edebilecek tek grup ve son olarak da kararların tek bir grup tarafından alınmadığı bununla birlikte kararların tek başlarına değiştiremeyeceği baskın olmayan özerk gruplardır.[80] Hermann'ın grup düşüncesi çalışmasının ötesine geçilerek geliştirilmiştir. Hermann çalışmada karar alma sürecinde tüm grupları sınıflandırarak nasıl sonuçlar doğuracağını incelemiştir.

### 1.3.2.2. Örgütsel Süreç ve Bürokratik Politika Modeli

Bu alanda Graham Allison tarafından yazılan Essence of Decisions Making; Explaining the Cuban Missile Crisis önemli bir çalışmadır.[81] Essence of Decisions Making; Explaining the Cuban Missile Crisis kitabında, 1962 yılında yaşanan Küba Krizini hem ABD hem de SSCB açısından değerlendirmiş ve bu değerlendirme sonucunda 1962 Küba Krizini açıklamakta Rasyonel Aktör Modeli'nin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur.[82] Graham Allison yaptığı çalışmada rasyonel aktör modeline alternatif

[76] Valerie M. Hudson, **Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory,** Second Edt, USA: Rownman & Littlefield Publishers, 2014, pp. 77.
[77] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 20.
[78] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 216.
[79] Hermann and Hermann, **a.g.e.,** pp. 363.
[80] Cansu Güleç, "Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri". **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.** Y.3. S.1 (Mart 2018). s. 88.
[81] Arthur Cyr and Peter deLeon, "Comparative Policy Analysis", **Policy Sciences,** Vol. 6, No.4 (December 1975), pp. 382.
[82] Breuning, **a.g.e.,** pp. 23.

olarak ortaya koyduğu iki model olmuştur; Örgütsel Süreç Modeli ve Bürokratik Politika Modeli.[83] Morton Halperin ise bu dönemde yaptığı çalışmalarda bürokrasilerin işleyişine ve örgütler arası rekabeti incelemiştir.[84]

Örgütsel Süreç Modeli dış politika karar alıcılarının hedeflerinin ve alternatifleri doğrultusunda kararları alırken standartlaşmış tepkilere bununla birlikte daha önceden işe yaramış yada belirlenmiş prosedürler güvenip bu doğrultuda kararları alırlar.[85] Bu süreçte her örgüt, kendi özelliklerinin getirdiği standart işlemleri geliştirir ve ortaya çıkan uygulamalar ile bir dizi sonuca varılır bununla birlikte en üst kademedeki bireylerin fikirleri pek önem arz etmemektedir.[86] Çünkü rutinleşmiş ve sonucu ortada olan çıktılar ellerinde mevcuttur. Bunun sonucunda ise en üst düzeyde bulunan bireylerin (Yöneticiler, Başkanlar, Başbakanlar vb.) fikirlerinin önemi ortadan kaldırılır. Modelin amacı en güvenilir ve geçmiş standart prosedürlerin işe yaranlarının seçilmesidir. Örgütsel Süreç Modelinde; "standart çalışma usulleri" (standart operation procedures) en önemli teamüllerden biridir çünkü tüm kararlar sistematik bir şekilde verilir ve her noktada hangi kararın alınacağı, kararlar alınırken hangi prosedürlerin geçerli olacağı, bu yolu izlerken neler yapacağını yazılı-yazısız biçimde aktarımı yapılmıştır.[87]

Bürokratik Politika Modeli dış politika kararlarının çıktıları karşısında farklı çıkarları olan hükümet grupları arasında pazarlık sürecinden dolayı ortaya çıkan modeldir.[88] Bu süreçte özellikle bürokraside çeşitli kurumlar arasında yaşanan anlaşmazlıklar vardır.[89] Bunun sebebi olarak bürokratik kurumların önem verdiği farklı şeyler olduğunu söyleyebiliriz. Bu süreçte, bürokratlar ve üst düzey siyasetçiler hem de dış politika kurumları arasında sürekli rekabet ortamı içerisinde geçmektedir.[90] Bürokratik Politika Modelin de yapılan tanımlama; dış politika en iyi bürokratik çatışma bağlamında açıklanabilir ve bununla birlikte bireyleri psikolojik yaklaşımlarında ön görüldüğü gibi karar vericileri olarak kendi konumları çerçevesinde değil, örgütsel

[83] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 21.
[84] Snyder, Bruck and Sapin. **a.g.e.,** pp. 156.
[85] Goldstein ve Pevehouse, **a.g.e.,** s. 186.
[86] Graham Allison, **Essence of Decision Explaining the Cuban Missile Crisis,** Boston: Little Brown and Company, 1971, pp. 68.
[87] Güleç, **a.g.e.,** s. 92.
[88] Breuning, **a.g.e.,** pp. 98.
[89] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 310.
[90] Allison. **a.g.e.,** pp. 162.

ortamlarında geliştirdikleri karşılık ilişkilerin incelenmesi gerektiğini öne sürmektedirler.[91]

### 1.3.2.3. Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi

Karşılaştırmalı Dış Politika Analizinin ortaya çıkışı James Rosenau'nun çok düzeyli bir dış politika teorisi oluşturma ve bu teoriyi titiz toplu ampirik testlere tabi tutma iddiasını üstlenenler, karşılaştırmalı dış politika olarak bilinen çalışma alanını yarattılar.[92] Karşılaştırmalı Dış Politika Analizine göre devletlerin dış politika davranışlarını anlayabilmek mümkündür ve bunun üzerine bir modelleme yapılabileceğini öne sürmüştür.[93] Bu noktada karşılaştırma yapılabilmesi için belirli değişkenlerin belirlenmiş olması gerekmektedir.[94] Bu değişkenler; devletlerin büyüklükleri, devletlerin rolleri, devletlerin gelişmişlikleri, devletlerin sorumlulukları, hükümetler, liderler, kişisel sebepler, sistemsel ve rol olarak örneklendirilebilir.[95] Böylece bu değişkenler ile birlikte devletlerin davranışlarında ki benzerlikleri veya farklılıkları tespit edilebilecekti.[96] Bunun sonucunda karşılaştırmalı dış politika analizinin temel amacı olan gelecek krizlerini ön görebilme sağlanabilecekti.

Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi alanında 1950'li yıllarının başında yapısal ve işlevsel analiz, bakış açılarını daha yüksek bir genelleme seviyesine yükseltmiştir ve böylece tüm siyasi sistemleri analitik bir düzeye getirmiştir.[97] Bunun üzerine farklılıkların izini sürmek kolaylaşmıştır. 1950'lerin ortalarından bu yana siyaset bilimciler karşılaştırmalı dış politika analizi üzerine, yani siyasi sürecin ampirik temelli modellerinin üzerine kurulabileceği benzerlik ve farklılıkların tanımlanması üzerine çalışmalara yönelmiştir.[98]

Karşılaştırmalı dış politika analiz 1960'lı yılların ortasından itibaren dış politikanın sistematik yapısına ve ülkeler arası analizlerine vurgu yapmıştır.[99] Siyaset bilimcilerin kutupsal uçlar olarak gördüğü iki sistem, Amerika Birleşik Devletleri ve

[91] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 123.
[92] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 215.
[93] Güleç, **a.g.e.,** s. 87.
[94] Ereker, **a.g.e.,** ss.17
[95] **a.g.e.,** ss.17.
[96] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 22-21.
[97] Rosenau, **a.g.e.,** pp. 302.
[98] **a.g.e.,** pp.302.
[99] Neck, Hey and Haney. **a.g.e.,** pp. 119.

Sovyetler Birliği karşılaştırmaya uygun olduğu tespit edilmiş ve test etmek için uygun denekler olarak görülmüştür.[100] Bununla birlikte, Batı ve Batı olmayan ayrımı, birbirini dışlayan kategorileri temsil ettiği düşünülürken, artık incelenen siyasi olgu sınıfı ne olursa olsun, aynı sürekliliğin iki kesiminin tanımlayıcısı olarak ele alınmaya başlandığını söyleyebiliriz. Sistemleri parçalara ayırma ve bileşenlerinden yalnızca birine bakma konusunda ise: siyasi partiler, siyasi kültürler, muhalefetler, devrimci hareketler, komünist rejimler, bürokrasiler, kurucu elitler ve benzeri tüm yönetim kadroları karşılaştırılmaya başlanmıştır.[101] Bunun sonucunda Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi hız kazandıkça, yeni yönelimin ortaya çıkardığı metodolojik sorunları açıklığa kavuşturmak ve daha da önemlisi, mevcut yönetimlerin çoğu ya da tamamı için karşılaştırılabilir veriler sağlamak için çabalar ortaya çıkmıştır. Böylece Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi 1960 yılların ortalarında somut sonuçlar vermeye başladığını söyleyebiliriz.

James Rosenau'nun yaptığı Pre-theories ve Comparative Foreign Policy: Fad, Fantasy, or Field? çalışmaları bu alanda önemli bir kaynak oluşturmuştur. Rosenau'nun amacı, devletlerin her türlü davranışlarının (savaş, anlaşma, dış politika çıktıları, görüşmeler, resmi yazışmalar) karşılaştırılması ve bu doğrultuda çıkarımlar yapılmasını sağlamaktır. Ancak karşılaştırmalı yöntem bu yollardan yalnızca biridir ve her amaç için en iyi yöntem olmayabilir.[102] Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi inşa edilirken amacı tüm devletlere ve sistemlere uygulanabilir bir teori inşa edilmek istenmiştir.[103] Bu alanda iki temel konuya önem verilmiştir; "olay verisi" ve "bütüncül yaklaşımlar".

Olay verisinde, gazeteler, kronolojiler ve diğer dış politika olaylarının kaynakları araştırmacılar tarafından taranmaktadır.[104] Bu noktada toplanan verilerin kodlanması söz konusudur. Toplanan verilerle önceden çıkması olası krizlerin öngörülmesi ve uyarıcı olması amaçlanmaktadır. Olay verileri üzerine belli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; Uluslararası Araştırma İçin Veri Gelişi (Data Development for International Research), Dünya Olay/ Etkileşim Anketi (World Event/Interaction Survey), Çatışma ve Barış Veri Bankası (Conflict and Peace Data Bank), Ulusların Olayları Üzerine Karşılaştırmalı

[100] Rosenau, **a.g.e.,** pp. 302-303.
[101] **a.g.e.,** pp.303
[102] Rosenau, **a.g.e.,** pp. 308.
[103] Rosenau, The Study of World Politics…, pp. 230
[104] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 22.

Araştırma (Comparative Research on Events of Nations) ve Kansas Olay Veri Sistemi (Kansas Event Data System).[105] ***;*** *Olay verisi* üzerine yapılan çalışmalar 1967-1981 yılları arasında gözle görülür bir biçimde artmıştır. Bu tip çalışmalara ABD'nin büyük önem verdiği bilinmekte ve 1981 yılına kadar ABD hükümetinin olay veri setlerinin geliştirilmesi için 5 milyon dolardan fazla finansal kaynak sağladığı düşünülmektedir.[106]

Bütüncül Yaklaşımlarda farklı bağımsız değişkenler bulunmaktadır. Bu noktada farklı bağımsız değişkenler çeşitli dış politika davranışlarıyla eşitlenmiştir.[107] Bağımsız değişkenler, bir dış politika girişimini başlatan aktörün içinde olan ve dışında olanlar olmak üzere iki ana türe ayrılabilir.[108] Micheal Brecher ve meslektaşlarının bu alanda yaptığı bazı projeler; IBA (Interstate Behavior Analysis), DON (Dimensions of Nations) ve CREON (Comparative Research on the Events of Nations) örnek gösterilebilir.[109] Bu çalışmalarla birlikte, bağımsız değişkenlerle dış politika davranışları yada özellikleri arasında ilişkiler kurmaya çalışmışlardır.[110]

#### 1.3.2.4. Dış Politikada Karar Verme Süreci Üzerinde Psikolojik Etkiler

Her karar vericinin zihni belirli bir toplumda mümkün olan çeşitliliğin bir mikro bir kozmosudur.[111] Karar vericilerin zihinleri boş bir levha değildir ve birden fazla faktörden etkilenebilir.[112] Karar vericiyi etkileyen faktörler; tarih, siyasi kimlik, sistemsel farklılık, ideolojiler, coğrafya, askeri kapasite, nüfus, ekonomi gibi unsurlar olabilir.[113] Harold ve Margaret Sprout bu duruma karar verme ortamı olarak nitelendirdi.[114] Harold ve Margaret Sprout'un yaptığı bu nitelendirmede birinci nesil dış politika analizi araştırmacıları tarafından hem yenilikçi bulundu hem de etkileyici oldu. Micheal Brecher 1972 yılında "The Foreign Policy System of Israel" adlı çalışması bu bağlamsal perspektifte inşa edilen örnek çalışma olmuştur.[115]

---

[105] Efegil, **a.g.e.,** s. 39.
[106] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 215.
[107] Öztop, **a.g.e.,** s. 31.
[108] Rosenau, **a.g.e.,** pp. 312.
[109] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 216.
[110] Efegil, **a.g.e.,** s. 39.
[111] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 217.
[112] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 23.
[113] Rosenau, **a.g.e.,** pp. 308.
[114] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 217.
[115] Neck, Hey and Haney. **a.g.e.,** pp. 19-20.

### 1.3.2.5. Toplumsal Çevre

Toplumsal Çevre, devletlerin ulusal özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte toplumların kültürlerinin ve toplumsal yapılarının dış politikaya etkisinin ne denli olduğu üzerinde durmaktadır.[116]

## 1.3.3. Üçüncü Nesil Çalışmalar

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Dış Politika Analizi kendine yeni alanlar açmıştır. Bunun sebeplerinden biri 1946-1991 yılları arasında dünya da hâkim olan iki kutuplu sistemin yıkılmış olması olarak gösterilebilir. Çünkü var olan dünya sistemini başat devletlerinden biri olan Sovyetler Birliği'nin dağılmasından dolayı yapılan tüm çalışmaların gözden geçirilmiş ve yeni sorular ile birlikte yeniden şekillenmiştir. 1993 yılı Dış Politika Analizinin üçüncü nesil çalışmalara geçişin ilk yılı olarak değerlendirilir. 1993 sonrası dönemde yapılan günümüz dış politika analizi çalışmalarını şu şekilde özetleyebiliriz:[117]

- Karar Verme Sürecine İlişkin Teori Geliştirme Çabaları
- Lider Özelliklerine Dayalı Olarak Teori Geliştirme Çabaları
- Kültür, Kimlik ve Sosyal Gruplara İlişkin Teori Geliştirme Çabaları

Yapılan çalışmalarda görülüyor ki yeni nesil dış politika analizinde ana odaklanılan konular karar alma süreci üzerine ve karar vericiler olarak söylenebilir. Dış politikanın özünde karar vericiler olarak adlandırılan bir grup insan tarafından alınan bir seri kararlar olduğudur.[118] Bununla birlikte dış politika davranışlarının dışsal bir uyarıcıyla birlikte karşılık olarak kendilerinden ortaya çıkmadıkları, aksine devlet içinde tanımlanabilir ve tanınabilir mekanizma ile üretilebileceği sonucu çıkarılabilir.[119] Bu yaklaşım ile birlikte dış politika analizinin kişilerin veya tipik karar veren grupların davranışlarını açıklama yönüne doğru gidilmiştir.[120] Bu yaklaşımlar ile birlikte yeni nesil çalışmalar davranışlar, kişilikler ve bireyler üzerine çalışmalar yaparak açıklama çabasına

[116] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 25-27.
[117] Efegil, **a.g.e.,** s. 41-42.
[118] Aydın, **a.g.e.,** s. 96.
[119] **a.g.e.,** s. 96.
[120] Güleç, **a.g.e.,** s. 90.

girmiştir.

Liderler konusunda yapılan çalışmalar dış politika analizi analına yeni giren bir alan olmuştur. Bu noktada yeni çalışmalar yapılmıştır. Liderler konusunda yapılan önemli bir çalışma; Janice Gross Stein'nin Dış Politikada Karar Verme: Rasyonel, Psikolojik ve Nörolojik Modeller çalışmasıdır.[121] Bu çalışama da dikkat çeken konulardan biri "bilişsel sinirbilimi" konusudur. Bu noktada insanın duyuları ve genetik yapıların dış politika yapımı sürecine etkisini incelemesidir.[122] Böylece liderler alanında yapılan çalışmalarda; liderlerin farklı iç yapılarını ve davranış kalıplarını kavrayan aktöre özgü çalışmalara yapılmıştır.[123]

Kültür, kimlik ve sosyal gruplar teorilerinde dış politika analizi yeni tanımlamalara doğru yol ilerlemiştir. Kimlik ve sosyal gruplar kavramları dış politika analizinde yeni nesil çalışmalarda yeni inşa edilen kavramlardır. Bu noktada kimlik ile ulusal rol ve sosyal grupla kültürün arasındaki ilişkilere değinilmektedir.[124]

### 1.4. Karar Verici Unsurlar

Devletlerin uluslararası sistemde varlığını sürdürebilmeleri için belirli bir dış politika tutumu oluşturması gerekmektedir.[125] Devletler dış politikalarını belirli çerçevede oluştururlar.

Dış politika devletlerin uluslararası alanda almış olduğu kararlar, hedefler ve davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir.

Dış politika oluşturma sürecinde iç ve dış siyasal ortam etkili olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde dış politikanın önemi artmıştır. Bu doğrultuda dış politika yapımında karar vericileri yönlendiren ve etkileyen yeni unsurlar ortaya çıkmıştır. Bu unsurlar; dönemin hakim olduğu uluslararası sistem, devletlerin ulusal çıkarları, kamuoyunun etkisi ve medyanın etkisi olmuştur.

Devletlerin bürokratik yapılarının yanında, dönemin liderleri zaman zaman dış politikayı yönetme konusunda söz sahibi olmuştur. Bununla birlikte iç ve dış dinamiklere bakılarak devletlerin dış politika oluşturma süreçlerinde karar verici unsurların etkili

[121] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 130-146.
[122] Öztop, **a.g.e.,** s. 34
[123] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 228.
[124] Hudson, Foreign Policy Analysis: Classic…, pp. 33.
[125] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 743.

olduğu gözlemlenmiştir. Güç Kavramı (Ekonomik Güç, Askeri Güç), Dış İşleri Bakanlıkları, Hükümetler ve Bürokratlar karar verici unsurlar arasında yer alır. 1953-1982 yıllarında Soğuk Savaş döneminde karar verici unsurlar da bu noktada açıklanabilir.

Tüm dış politika kararları belirli bir iç bağlamda ortaya çıkar. Bu ortam Bir ülkenin değerlerini, ulusal karakterini, siyasi kültürünü ve tarihi geleneklerini içermektedir.[126]

### 1.4.1. İç Siyasal Sistemde Karar Verici Unsurlara Etkisi

#### 1.4.1.1. Devletlerin ve Hükümetlerin Yapısı

Karar verme sürecinde etkili olan kişiler veya kurumların devletin federal, konfederal ve üniter bir devlet oluşuna göre farklılık gösterebilir.[127] Devletlerin geçerli olan siyasal sistemine göre de değişiklik gösterebilir.[128] Bu bağlamda otoriter rejimlerde ya da demokratik rejimlerde farklılık göstermektedir. Örneğin; Soğuk Savaş döneminde dünyada iki kutuplu sistem hakimken, Batı Bloğu ABD önderliğinde demokrasileri temsil ediyordu diğer tarafta Doğu Bloğu SSCB önderliğinde otoriter rejimleri temsil ediyordu. Dış politika oluşturma süreçlerinde doğu bloğundaki otoriter rejimlerde, SSCB Komünist Partisi'nin kuralları hakimken batı bloğunda ise demokrasilerin hakim olduğu yapılarda hükümetlerin farklılıklar vardır.[129] Bu noktada SSCB örneğinden yola çıkarak dış politika üreticisi devlet başkanı ve başbakanı değildir, SKP'nin Genel Sekreteri karar verici olarak önem kazanmıştır ve yine SSCB örneğinde bir diğer önemli durum kabine ve bakanlar kurulu yerine devrim konseyi, prezidyum ve yürütme bürosu gibi kurumlar karar verici olmuştur.[130]

Devletlerin/hükümetlerin yapısında gücün tek başına liderin elinde olduğu durumlarda alınan dış politika kararları, demokratik yapılara göre alınan dış politika kararlarına göre dış etmenlerden daha az etkilendiği gözlemlenmiştir.[131] Devletlerin yapılarında farklılıklar mevcut olsa da dış politika oluşturma süreçlerinde karar alıcıların

[126]Neck, Hey and Haney. pp. 21.
[127] Arı, **a.g.e.,** s. 188
[128] **a.g.e.,** s. 188.
[129] Goldstein ve Pevehouse, **a.g.e.,** s. 185-190.
[130] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s.745.
[131] Gürel, **a.g.e.,** s. 9.

birbirleriyle benzerlikleri olduğu gözlemlenmektedir. Bu süreçlerde de kurumsal çerçeve ve devlet yapısı içinde politikayı oluştururken çeşitli rolleri olan birey ve gruplar ortaya çıkmaktadır.[132] Bu durumda ise merkezi yönetimlere aktarılan yetkilerle hükümet yetkilileri karar alma süreçlerinde ülkenin siyasal rejimlerine göre veya devletlerin demokratik yapılarına göre değişiklik göstermektedir.[133]

### 1.4.1.2. Hükümetlerin İdeolojileri

Devletler dış politikalarını oluştururken sahip oldukları ideolojiler önemli rol oynamaktadır. İzlenecek politikalarda ideolojilere yer vererek onlara göre şekillendirirler. Hükümetler, devletin yararına olduğunu düşündüğü, devletin ihtiyaçlarına ve isteklerine göre dış politikayı belirlerken bunun yanında aslında temel amaçlarının ulusal çıkarları olduğunu söyleyebiliriz. Hans J. Morgenthau dış politikada ideolojinin etkisini şöyle açıklamıştır; Devletlerin temel amaçlarının güç kazanmak yada güç mücadelesi olduğu için dış politikada önemli bir belirleyici unsur olarak belirtmiştir ve bunun meşrulaştırılmasında devletlerin ideolojilerin arkasına sığınıldığını öne sürmüştür.[134] Örneğin, baskın liderlerin olduğu devletler zaman zaman tek bir aktörün görüş ve hedeflerinden ziyade çıkar koalisyonları ve grup dinamikleri tarafından yönetilirken, ileri derecede bürokratikleşmiş hükümetler baskın bir liderin otoriteyi merkezileştirdiğini ve belirli bir ideolojiyi veya ideolojiyi dayattığını görebiliriz.[135] İdeolojilerin hükümetler açısında dış politikada ki önemli bir yeri de etraftan gelen bilgileri ve sorunları çözümlemede araç olarak kullandıklarıdır.[136] Otoriter devletler dış politikaları gereğince yüksek maliyetli stratejileri benimseyebilir ve bu durumdan etkilenmezler çünkü otoriter rejimle yönetilen devletlerin kamuoyları liderleri genellikle etkileyemezler. Bunun bir diğer önemli sebebi ise liderlerin seçim kaygılarının olmaması olduğu söyleyenebilir.
Soğuk Savaş döneminde devletlerin savunduğu ideolojilerin dış politikaların çözümlenmesinde önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz.

---

[132] Sönmezoğlu, **a.g.e.** s,744.
[133] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş. s. 45.
[134] Hans J. Morgenthau, **Uluslararası Politika,** 1. Baskı, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1970, s.110.
[135] Margaret G. Herman, "How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework", **International Studies Review,** Vol.3, No. 2 (Summer 2001), pp. 50.
[136] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 749.

### 1.4.1.3. Hükümet ve Hükümet Başkanı

Karar verici unsurlar arasında iç siyasal ortamda hükümetler yürütmeyi temsil ederler ve bu kurumlarda bazen başkan, başbakan yada kabineden oluşur.[137] Dış politikada karar verici unsurlar arasında hükümet başkanları önemli roller oynadığını söyleyebiliriz. Bunu iki temele ayrılması gerekmektedir. Demokratik rejimler ve otoriter rejimlerde var olan hükümet başkanları olarak ikiye ayırmamız gerekmektedir. Demokrasilerde belirli bürokratik süreçler denetim mekanizması oluştursa da otoriter rejimlerde denetim mekanizması pek fazla çalışmamaktadır. Örneğin; ABD, hükümet başkanlarının dış politika oluşturma süreçlerinde hesap vermesi ve bireysel karar almaması için senato, danışmanlar kurulu, dışişleri bakanlığı gibi kurumlar vardır. SSCB'yi incelediğimiz zaman SKP Genel Sekreteri'nin kararları genelde politbürodan sorunsuzca geçer ve dışişleri bakanına kararın uygulanması için talimat gittiğini söyleyebiliriz.

Hükümet başkanlarının danışman ataması yapması ve danışmanlarında dış politika belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.[138] Hükümetlerin dış politika oluştururken ve bunun uygulanması için talimat verirken diğer kurumlar ile aralarında bazı rekabet ortamları oluştuğunu da gözlemleyebiliriz. [139]

### 1.4.1.4. Dışişleri Bakanlığı

Dışişleri bakanlığının görevi devletlerin dış politikalarını desteklemek ve uygulamak bunun yanında, dış ülkelerdeki temsilciliklerdeki personeller ile politikaların uygulanması, diplomatları görevlendirmek ve politik tavsiyeler vermektir.[140] Hükümet başkanları genellikle dışişleri bakanını seçerken kendi politikalarını temsil etmesi için seçer ve bu konuda baskıda oluşturabilir.[141] Ancak dışişleri bakanlığının etkinliği devletin rejimine göre değişiklik göstermektedir.[142] Örneğin, Parlamenter, yarı başkanlık ve başkanlık sistemleri ile yönetilen devletlerde dışişleri bakanlıklarının aktif görevleri daha

[137] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş. s. 54.
[138] Goldstein ve Pevehouse, **a.g.e.,** s. 196-197.
[139] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş. s. 55.
[140] Kardaş ve Balcı, **a.g.e.,** s. 383.
[141] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 745.
[142] Arı, **a.g.e.,** s. 200.

fazla iken otoriter rejimlerde bu durum değişmektedir. Bunun en önemli örneklerinden biri SSCB döneminde dışişleri bakanlığı devlet rejimi ve liderin baskısına göre hareket ederken, ABD gibi ülkelerde daha çok devletin çıkarlarına göre daha aktif görev almaktadır.

Dış politika yapımlarında bilgilerin çoğunluğunu diplomatlar sağlar, diplomatlar ile hükümetler birlikte ortak hareket ederler ve ulusal çıkar söz konusu olduğu zamanda tam bir bütün oluştururlar.[143] Hükümet başkanları önemli kararların oluşturulmasında yada yürütülmesi konusunda dışişleri bakanlığını veya dışişleri başkanının görevlerini kısıtlamaktadır.[144] Bu durumda kurumlar arası rekabetleri doğurmaktadır. Hükümetler ile dışişleri bakanlığı arasında güvenli iletişim esas alınan önemli bir durumdur.[145] Örneğin II. Dünya Savaşı ile birlikte yükselen istihbarat savaşı Soğuk Savaş döneminde en pik noktalarından birine ulaştığını ve bu noktada kurumlar arası güvenli iletişim önemli bir durum halini aldığını görebiliriz.

Dışişleri bakanlığının sadece devletler ile diplomatik ilişkiler yürütmez, gerektiği zamanda uluslararası örgütler ile de diplomatik ilişkiler yürütmektedir.[146]

### 1.4.1.5. Bürokrasi

Bir devletin kendi dış politikasını oluşturması ve uygulaması bağlamında devletin bürokrasisine ihtiyacı vardır.[147] Devletlerde karar vericiler dış politika da ulusal çıkarları doğrultusunda hareket ederken bürokrasilerin baskılarına uğradığını söyleyebiliriz. Bu noktada bürokratik baskıların devletlerin karar vericileri üzerinde etkisi vardır.[148] Bürokrasi ve Dış Politika arasındaki değişkenler şunlar olabilir: anayasal düzenler, yürütme-yasama arasındaki değişkenler, parti rekabetleri ve kurumsal rekabetler olabilir.[149] Kurumların iç yapılarında veya kurumlararası rekabetler bürokratik baskı oluşturur ve karar vericiyi baskısı altına alabilir. Karar birimindeki karar verici, büyük ölçüde bu hükümet kurumlarının direktifleri, kuralları, emsalleri ve ideolojileri tarafından

[143] Goldstein ve Pevehouse, **a.g.e.,** s. 195.
[144] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s.745.
[145] **a.g.e,** s. 442.
[146] Arı, **a.g.e.,** s. 199.
[147] Stephen J. Andriole, Jonathan Wilkenfeld and Gerald W. Hopple. "A Framework for the Comparative Analysis of Foreign Policy Behavior". **International Studies Quarterly.** Vol.19 No.2 (June 1975). s.185.
[148] Arı, **a.g.e.,** s.198.
[149] Andriole, Wilkenfeld and Hopple. **a.g.e.,** pp.185.

koşullandırılır.[150] Hükümetler siyasi bir arena oluştururlar. Bu arenaların sürdürülebilirliği ve harekete geçebilmeleri için kurumlararası itaat çok önemli bir husustur. Devlet kurumları tarafından dış politika oluşturma, diğer politika oluşturma aşamalarına göre daha zordur.[151] Kurumlar içinde kişiler arasında farklı görüşler olabilir bu durumda kişiler diğer kurumlar ile iletişime geçebilir, ittifaklar yapabilir, sivil toplum kuruluşları üzerinden baskı oluşturabilirler ve kendi politikalarının uygulanabilmesinin yolunu baskıyla Kurumlar içinde kişiler arasında farklı görüşler olabilir bu durumda kişiler diğer kurumlar ile iletişime geçebilir, ittifaklar yapabilir, sivil toplum kuruluşları üzerinden baskı oluşturabilirler ve kendi politikalarının uygulanabilmesinin yolunu baskıyla açabilir.[152]

Morton Halperin'in Bürokratik Politika ve Dış Politika (1974) adlı kitabı, Eisenhower, Kennedy ve Johnson yıllarında Amerikan savunma politikası oluşturma örnekleriyle birlikte, bürokratik davranış hakkında son derece ayrıntılı bir genellemeler karışımı sunmaktadır.[153] Bürokratik siyaset araştırmalarının, bu dönemde sürmekte olan Vietnam Savaşı'ndan ivme kazandığı belirtilmelidir, çünkü bu savaş, kamuoyunda kısmen bürokratik zorunluluklar nedeniyle yoldan çıkmış bir savunma politikası olarak görülmüştür.[154]

### 1.4.1.6. Kamuoyu

Kamuoyu karar verici unsurlar arasında diğer etkenler gibi aktif rol almamaktadır. Ancak karar vericilerin baskılanmalarında önemli bir etkendir. Devletler dış politika kararlarını verirken kamuoyunu arkasına alması gerektiğinin farkındadırlar.[155] Kamuoyunun etkinlikleri rejimlere göre değişiklik göstermektedir.[156] Demokrasilerin hâkim olduğu ülkelerde, devletler vatandaşlarının görüşlerini dikkate alması beklenir ve bu durumda da demokratik devletlerde kamuoyu etkisi dış politika oluşturulmasında yer alır.[157] Otoriter rejimler de kamuoyunun etkisi biraz daha farklı olduğu

[150] Snyder, Bruck and Sapin. **a.g.e.,** pp. 84.
[151] Richard C. Snyder, H. W. Bruck and Burton Sapin. **a.g.e.,** s.93.
[152] Arı, **a.g.e.,** s. 199.
[153] Morton H. Halperin, **Bureaucratic Politics and Foreign Policy**. Washington 1974.
[154] Hudson and Vore, **a.g.e.,** pp. 217.
[155] Breuning, **a.g.e.,** pp. 123.
[156] Gürel, **a.g.e.,** s. 9.
[157] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 170.

gözlemlenmektedir. Otoriter rejimlerin hakim olduğu ülkelerde; kamuoyu dış politikayı etkilemek için yeterli imkanlara sahip değildir ve bu ülkelerde liderlerin veya ülkelerin yönetimine hakim olan partilerin kamuoyunda yönlendirici etkisi vardır.[158] Bu yüzden yapılan araştırmalarda otoriter rejimlerde kamuoyuna güvenilmemektedir çünkü özgür bir kamuoyu görülmemektedir.[159] Ancak otoriter rejimlerde de liderlerin kamuoyunun düşüncelerini göz ardı etmesi durumu söz konusu olamaz çünkü kamuoyu desteğine her zaman ihtiyaç duyarlar. Dış politika kararlarının meşrulaştırılması için kamuoyunun iknası çok değerli bir çabadır.[160]

Karl Deusth, kamuoyu olarak tanımlanan kesimi 5 gruba ayırmaktadır;[161]

- Sosyo-ekonomik elitler
- Hükümetsel ve siyasal elitler
- Medya
- Yerel Kanaat önderleri
- Halk kesimi

#### 1.4.1.6.1. Sosyo-ekonomik Elitler

Devletlerin nüfusuna oranla %2-%3'üne tekabül eden kesimlerdir. Belirli bir azınlık grup olarak nitelendirilebilir. Bu grubun içinde yer alanlar; fabrikatörler, sermaye sahipleri, borsa yatırımcıları, işverenler, büyük şirketler ve yöneticileri vardır.[162] Ellerinde bulundurdukları maddi güç kamuoyu oluşturulmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

#### 1.4.1.6.2. Hükümet ve Siyasal Elitler

Siyasi parti liderleri, seçilmiş-atanmış kişiler, halkın kabul ettiği lider olarak gördüğü veya güçlü bir devlet adamı olabilir.[163] Bu grupta olan kişilerin kamuoyu oluşturmada direkt olarak halk ile iletişime geçebileceği böylece destek için gerekli çalışmaların içinde bulunabilirler. Bu grubun içinde yer alanların propaganda için iletişim araçlarının

[158] Gürel, **a.g.e.,** s. 10.
[159] Breuning, **a.g.e.,** pp. 121.
[160] Goldstein ve Pevehouse, **a.g.e.,** s. 201.
[161] Arı, **a.g.e.,** s. 204-205.
[162] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş**.** s. 60.
[163] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 755.

denetimini eline alarak lehine kullanmasıdır.[164]

#### 1.4.1.7. Medya

Bu grupta ki insanlar, kitle haberleşme mekanizmalarını elinde bulunduran gruplardır. Bu gruplar gerektiği zamanda hükümetler, liderler veya muhalefet ile birlik içinde hareket edebilmektedir. Bu noktada dış politika oluşumunda kamuoyunun desteğini alabilmeleri için medya seçkinleri ile işbirliği yaparak kararlarını meşrulaştırabilir ve dış dünyaya da bu noktada çıktılar yollayabilir.[165]

##### 1.4.1.7.1. Yerel Kanaat Önderleri

Bu grupta yer alanlar dış politika kararlarını ve medya organlarını yakından takip eden kesimdir. Bu kesim nüfusun ortalama %5-10 arası kesimi olmaktadır. Bu noktada dış politika ve medyayı yakından takip ederek kitlelerine yorumlama yapar ve kamuoyu oluşumunda etkin rol oynarlar.[166]

##### 1.4.1.7.2. Halk

Bu grupların karar alıcılardan etkilenmektedirler. Bu noktada karar alıcılarla iletişim halinde olurlar. Nüfusun büyük çoğunluğu bu gruplardan oluşur. Kamuoyu oluşturulmasında da karar vericiden direkt etkilenebilmektedirler.

Kriz durumlarında ve ulusal güvenlik sorunlarında kamuoyunun dış politikaya etkisinin önemi değişmektedir.[167] Bu gibi durumlarda liderlerin son derece dikkatli hareket etmesi gerekmektedir. Kamuoyunun desteği bu durumlarda karar vericiler için çok önemlidir, desteği kaybetmeden krizi ve ulusal güvenlik sorunlarını çözmeye çalışır.[168]

Sonuç olarak, demokrasilerde ve otoriter rejimlerde kamuoyunun dış politikada karar verici unsurlara etkileri farklıdır. Demokrasiler de kamuoyu dış politikada karar alma aşamalarında sınırlayıcı olabilirken otoriter rejimlerde ise durum daha farklı işlemektedir.

---

[164] **a.g.e.,** s.756.
[165] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş. s. 61-62.
[166] Arı, **a.g.e.,** s. 205.
[167] Breuning, **a.g.e.,** pp. 124.
[168] Breuning, **a.g.e.,** pp. 123.

## 1.6. Devlet Dışı Unsurlar

### 1.6.1. Uluslararası Sistem

Devletler, dış politikalarına göre hareket ederler ve bu hareket alanlarını sergilediği ortama uluslararası sistem denilebilir. Uluslararası sistem, belirli bir düzende yer alan bir dizi aktörden oluşur. Gücün yapısı, düzenli etkileşim kalıplarına dahil olur, diğer birimlerden belirli bir tanım tarafından belirlenen sınırlarla ayrılır ve davranışları içeriden dışarıdan kısıtlanmıştır.[169] Bu sistemlerde güç dağılımına göre hem devletler hiyerarşik düzene göre sıralanır hem de devletler güç dengesine göre dağılım gösterirler.[170] Devletlerin uluslararası sistemdeki yerine göre dış politikası da şekillenmektedir.[171] Kissinger'a göre; dünya tarihinde her yüzyılda bir sistemi baştan şekillendiren devlet ortaya çıkmaktadır.[172]

Uluslararası sistemin yapısı devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde nasıl durduklarını ifade eder. Bu yapılar Tek kutuplu Sistem, İki Kutuplu Sistem ve Çok Kutuplu sistemdir. Bu sistemlerde devletler arasındaki etkileşim kalıplarını belirler.[173] Örneğin; Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu sistem hakimdir. Bu sistem dünyayı iki blok haline bölmüştür. Doğu Bloğu ve Batı Bloğu, bloklar arası devlet ilişkileri kısıtlıdır.

Bu konu üzerine çalışma yapan akademisyenler Uluslararası Sistemi çeşitli şekilde tanımlamıştır. Kalevi Holsti; tarihsel süreci, sistemlerin sınırlarını, siyasal aktörleri, güç dağılımlarını ilişkilendirerek 5 başlık üzerinden uluslararası sistemi tanımlamıştır; 1) Hiyerarşik Sistem 2) Güç Dengesi Sistemi 3) Gevşek İki Kutuplu Sistem 4) Sıkı İki Kutuplu Sistem 5) Çok Kutuplu Sistem.[174] Morton A. Kaplan ise farklı olarak örgütlenmeleri ve örgüt sayılarını hesaba katarak 6 farklı başlıkta tanımlamıştır; 1) Güç Dengesi Sistemi 2) Gevşek İki Kutuplu Sistem 3) Sıkı İki Kutuplu Sistem 4) Evrensel Sistem 5) Hiyerarşik Sistem 6) Birim Veto Sistemi.[175] Uluslararası sistemi genel olarak 3

[169] Michael Vrecher and Hemda Ben Yehuda, "System and Crisis in International Politics", **Review of International Studies.** Vol. 11, No. 1 (January 1985), pp. 17.
[170] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş. s. 73.
[171] Efegil, **a.g.e.,** s. 230.
[172] Henry Kissinger, **Diplomasi,** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s. 9.
[173] Vrecher and Yehuda, **a.g.e.,** pp.17.
[174] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş**.** s. 73-74.
[175] Morton A. Kaplan, "Balance Of Power, Bipolarity and Other Models of İnternational Systems", **The American Political Science Review,** Vol. 51, No. 3 (September 1957), pp. 686.

başlık üzerinden değerlendirilir. Bu başlıklar; 1) Tek Kutuplu Sistem, 2) İki Kutuplu Sistem 3) Çok Kutuplu Sistem

### 1.6.2. Tek Kutuplu Sistem

Tarihsel olarak incelendiğinde uluslararası düzende, tek bir devletin hakim olduğu sistem olarak nitelendirilebilir. Bu sistemde genel itibariyle devletler hiyerarşik düzene göre sıralanmaktadır. Bu sistem bir diğer adıyla imparatorluk sistemi de denilebilir.[176] Bu sistemdeki temel amaç bir devletin diğer devletlere karşı üstünlüğü kabul ettirmesi ve bu doğrultuda sistemde otoriter güç haline gelmesidir.[177] Tarihsel olarak tek kutuplu sistemin hâkim olduğu dünya düzenine baktığımız zaman, ulus-devlet kavramının daha ortaya çıkmadığını, devletlerin siyasal yapılarının güçlü olmadığını söyleyebiliriz. Sistemin daha çok feodal dönemde hâkim olduğunu görebiliriz.[178] Örneğin; 16. Yüzyılda ki Avrupa siyasetinde hâkim olan güç İngiltere olduğunu görüyoruz ve İngiltere'nin yönetiminde Kralların, Lordların hükmünün geçtiği merkezi otoritenin kuvvetli olduğunu görebiliriz. Yönetim sistemlerinde merkezi otoritenin kuvvetli olduğundan dolayı, kararların kapsayıcılığının tüm ülke olduğu söylenebilir.

Günümüzde tek kutuplu sistem hakkında daha farklı tartışmalar yapılmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde tekrardan dünyanın tek kutuplu sisteme evrildiğini öne süren araştırmalarda mevcuttur. Tek kutuplu sistemin yapısı gereği tek bir devletin hâkim olduğu uluslararası sistemde, hegemon devlet ve süper güç kavramı da ortaya çıkmıştır. Bir sisteme Tek Kutuplu Sistem diyebilmemiz için bu sistem içerisinde süper güç yada hegemon devlet olması gerekmektedir.[179] Tek kutuplu sistemde ki hegemon devlet ve süper güç sistem içerisinde tanımlanırken, sistemde ekonomik açıdan, askeri kapasitesi açısından ve endüstriyel kapasitesi en gelişmiş ve bunu özgürce kullanan devletler olmuştur. Örneğin; ABD, Soğuk Savaş sonrası dünya da SSCB'nin yıkılmasıyla, İki Kutuplu sistem döneminin sonu gelmiş ve dünyada sistemdeki en güçlü devlet konumuna yerleşmiştir.[180] Bu noktada; Devletlerin sistem içerisinde en güçlü devlet olması ve diğer

[176] Kissinger, **a.g.e.,** s. 161-174.
[177] Arı, **a.g.e.,** s. 74-75.
[178] Arı, **a.g.e.,** s. 158-159.
[179] Aydın Aydın ve Emir Bakıncak, "Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** Cilt. 17, Sayı. 1 (Nisan 2016), s. 97-98.
[180] Kürşat Korkmaz, "Uluslararası Sistem ve Kutup Yapıları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", **SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi.** Cilt. 31. Sayı. 2 (Aralık 2021). s. 210-211.

devletler en güçlü devlete göre şekil alması bu sistemi mümkün kılmaktadır.[181] Tek Kutuplu Sistem üzerine yapılan araştırmalar bu sistemin devam edip etmediği tartışma konusudur.

### 1.6.3. İki Kutuplu Sistem

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra oluşan uluslararası sisteme İki Kutuplu Sistem denilmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iki büyük güç dolayısıyla dünya iki ana kutupla bölünmüştür.[182] 1945-1947 yılları arasında dünya bu sisteme hazırlanmış ve 1947-1991 yıları arasında ise dünyada hakim hale gelmiştir. İki Kutuplu Sistemin diğer sistemlerden temel farkı ise; Tek Kutuplu Sistem gibi Avrupa merkezli bir sistem olmamasıdır.[183] Bu sistem ABD-SSCB arasında oluşmuştur. Bu da artık uluslararası sistemin küresel bir etkiye sahip olduğu anlamını taşımaktadır. Bu sistemin hakim olduğu yıllarda küresellik kavramının da geliştiğini söyleyebiliriz. Çünkü İki Kutuplu Sistemin kapsayıcılığı sadece dünya ana karası değil, okyanusların derinliklerini, kutupları ve uzayı da kapsamıştır. Bu sistemin bir diğer önemli kavramı ise nükleer güç kavramı olmuştur.[184] Bunun sebebi II. Dünya Savaşında ABD'nin Japonya üzerinde kullandığı atom bombası ve hidrojen bombası olmuştur. Bu bombaların ABD tarafından kullanılması SSCB adına bir tehdit oluşturmuştur. SSCB kısa zaman içerisinde nükleer silaha üretme çabasına girmiş ve nükleer silah üretmeye başlamıştır. Bu da sistemde Caydırıcılık kavramını da ortaya çıkarmıştır.[185] 1945-1947 yıllarında ABD'nin Moskova büyükelçisi yazdığı mektuplarla ve verdiği önerilerle ABD'nin gelecek yıllarda SSCB ile nasıl bir güç mücadelesinin içerisine gireceğini açıklamaya çalışmıştır.[186] Bu da bize sistem hakkında önemli bilgi vermektedir.

Kenneth Waltz İki Kutuplu Sistemi tanımlarken; ABD'nin takıntılı düşmanın SSCB olduğunu, SSCB'nin ise ABD takıntılı düşman olduğunun yorumunu yapmıştır.[187]

---

[181] **a.g.e.,** s. 210-211.
[182] R. Harrison Wagner, "What was Bipolarity?", **International Organization**, Vol.47, No.1 (Winter 1993), pp. 81
[183] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 834.
[184] Ole R. Holsti, "International System, System Change, and Foreign Policy: Commentary on "Changing International Systems", **Diplomatic History,** Vol. 15, No. 1 (Winter 1991), pp. 86
[185] Nye Jr ve Welch, **a.g.e.,** s. 202-203.
[186] Ole R. Holsti, **a.g.e.,** pp.87.
[187] Kenneth N. Waltz, "The Stability of a Bipolar World", **Daedalus,** Vol. 93, No. 3 (Summer 1964), pp, 882.

Bu durum dünya üzerinde bir denge getirmiş ve dünyada yaşanan dünya savaşlarının önüne geçmiştir.[188] Waltz'un "dünyada iki büyük güç var ise çevre yoktur" tanımı ise bu sistemin uluslararası şiddeti azalttığını öne sürmüştür.[189] İki Kutuplu Sistemde uluslararası örgütler önemli bir konuma gelmiştir. Örneğin; ABD adına NATO'nun kurulması, SSCB adına Varşova Paktı'nın kurulması. BM gibi dünyada var olan devletleri bir araya getiren uluslararası örgütte kurulmuştur.[190] Bu da sistemin diğer sistemlerle benzerliklerinden birinin ittifaklar olduğunu görebiliriz. İki Kutuplu Sistemde savaşlar engellenemeye çalışılsa da tarihsel olarak incelendiğin de bu sistemin hakim olduğu dönemde krizler ve savaşlarla karşılaşılmıştır.[191] (Örneğin; Küba Krizi, Vietnam Savaşı). İki Kutuplu Sistemin yapısında bloklar oluşmuştur ve bu bloklarda ise hiyerarşik düzenler vardır.[192] Bu sistemde ortaya iki kutup çıkmış bununla birlikte belirli bir güç dengesi oluşturulmuş ve sistemin bu dengeler ile savaşlara ihtiyaç duyulmayacağı öne sürülmüştür.[193]

### 1.6.4. Çok Kutuplu Sistem

Tarihsel olarak karşılığı bulunmamakla birlikte sistemin yapısına bakıldığında iki kutuplu sisteme benzemektedir.[194] Soğuk Savaş döneminin 1991 yılında son bulmasıyla birlikte dünyada var olan İki Kutuplu Sistemde son bulmuştur. SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte dünya da güç boşlukları oluşmuştur. Bu güç boşluğunu doldurabilecek başat güç olarak ABD gözükmektedir. Ancak yükselen devletler tek kutuplu sisteme izin vermemiş güçlenmişlerdir. Çok Kutuplu Sistem'in yapısı; İki Kutuplu sistemden farklı olarak dünya çok alternatifli bir yer haline gelmiştir.[195] Var olan dengeler yeniden tahsis edilmiştir. Bu sistemde ittifaklar güçlenmiş ve alternatif güçler ortaya çıkmıştır. ABD gibi büyük gücün karşında alternatif güçler ortaya çıkmıştır. Örnek olarak Çin gösterilebilir. Çin'in yükselen ekonomik ve askeri gücü ile birlikte dünyada ABD'den farklı olarak bir

[188] **a.g.e.,** pp.882.
[189] R. N. Rosercrance, "Bipolarity, Multipolarity, and Future", **The Journal of Conflict Resolution,** Vol.10, No.3 (September 1966), pp. 314.
[190] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş. s. 77.
[191] Kaplan, **a.g.e.,** pp. 687.
[192] Arı, **a.g.e.,** s.164-165.
[193] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 208.
[194] Arı, **a.g.e.,** s.170.
[195] Karl W. Deutsch and J. David Singer, "Multipolar Power System and International Stability", **World Politics.** Vol. 16. No. 3 (April 1964). pp. 400.

alternatif sunması ise sistemde yeni ittifakların önünü açmıştır. 2000'ler ile güçlenen Rusya Federasyonu ise çok çeşitli başat güçleri ortaya çıkarmıştır. Çok Kutuplu Sistem, iki kutuplu sisteme göre daha esnektir.[196] 20. Yüzyılın sonlarında ve günümüze kadar uzanan bu sistemde küreselleşmenin etkisi de gözükmektedir. Birçok aktörün dahil olduğu yeni dünya sisteminde uluslararası örgütler gücünü arttırmış ve sistemde karar verici bir unsur haline gelmiştir[197]

Çok kutuplu sistemin varlığı üzerine de hala daha tartışmalar ve araştırmalar sürmektedir.

## 1.5 Güç Kavramı

Güç kavramı uluslararası politikada önemli bir yere sahiptir. Güç kavramını iki ana başlık altında inceleyebiliriz. Bu başlıklar; askeri güç ve ekonomik güç olarak ikiye ayrılabilir. Micheal Sullivan güç kavramının uluslararası politika da önemli bir yeri olduğunu öne sürmüştür ve bunu da şöyle açıklamıştır; güç büyüklük, büyüklük etki ve etki de diğer ülkeleri etkilemektir.[198] Örneğin Joseph Nye ve Robert Keohane güç kavramı için bir devletin diğer devlete yaptırmadıklarını yaptırma yeteneğidir olarak açıklamaktadır. Güç kavramı devletlerin amaçlarına veya çıkarlarına ulaşma becerisidir.[199]

Güç kavramı devletler açısından bir noktada denge mekanizması da oluşturabileceğini söyleyebiliriz.

### 1.5.1 Askeri Güç

Güç kavramı tanımlanırken genel olarak Hans J. Morgenthau'nun yaptığı çalışmalar dikkate alınmaktadır. Güç kavramını Uluslararası Politika[200] kitabında detaylı bir şekilde tanımlamıştır.

Hans J. Morgenthau gücü tanımlarken, askeri gücün önemine vurgu yapmıştır. Ancak askeri gücün oluşumunda devletlerin diğer faktörleri sağlamlaştırıldığını öne

[196] Arı, **a.g.e.,** s. 171.
[197] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 860-862.
[198] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s.271.
[199] Nye Jr ve Welch, **a.g.e.,** s. 62.
[200] Hans J. Morgenthau, **Uluslararası Politika,** 1-2. Baskı, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları. 1970.

sürmüştür. Morgenthau'ya göre askeri güce sahip olmak, devletlerin coğrafi önemi, sahip olduğu yer altı kaynakları ve endüstriyel kapasite faktörüne önem kazandırmaktadır.[201]Askeri alanda güçlü olan devletlerin bunu dış politikaya yansıttığını da gözlemleyebiliriz.[202] Askeri güç bu noktada bir devletin dış politikada edineceği konumu şekillendirmektedir. Askeri güç için devletlerin, iyi bir teknolojiye sahip olması, silah endüstrisinin yüksek kapasiteli olması ve devletin ordusuna liderlik edebilecek iyi liderlere sahip olması gerekmektedir.[203]

Devletler askeri güce sahip oldukları için, devletlerarası ilişkilerde diplomasinin son bulduğunda askeri gücü kullanmak isteyip çatışmalara yada savaşlara sebep olabilirler.[204] Askeri güce sahip büyük devletler, askeri yönden ittifak oluşturma yöntemi geliştirmiş ve bu yüzdende devletler arası diplomasileri de geliştirmiştir.[205] Örneğin; NATO ve Varşova Paktı askeri gücü yüksek olan devletlerin merkezinde oluşturulan ittifaklar sonucu ortaya çıkmıştır. Askeri güçlerini ön plana çıkarma aşamasında sahip oldukları rejim de bir faktördür.[206] Demokrasilerde askeri gücün kullanılması, denge mekanizmasına oturtulmuştur ancak Otoriter rejimlerde bu durum liderlerin tutumlarıyla ilgilidir.[207] Otoriter rejimlerde; askeri gücün kullanılmasında diktatörler dış ülkeleri hedef göstererek askeri güce olan yatırımları meşrulaştırarak iş gücüde oluştururlar. Böylece kamuoyunu arkasına alırlar ve ülke içi gücüde elinde bulundururlar.

Uluslararası alanda yaşanan anlaşmazlıklarda devletler askeri güçlerini ön plana çıkarabilirler. Ellerinde bulundurdukları askeri gücü kullanmaya yönelik eğilimler içinde olabilirler. Devletlerin askeri güçlerini kullanma eğilimi dışında ise askeri güçleri aynı zamanda ittifaklar kurulmasına yardımcı olabilirler. Örneğin, 2. Dünya Savaşı sonrasında kurulan NATO ve Varşova Paktı gösterilebilir. Çünkü NATO adına ABD'nin askeri gücünün ekseninde ittifak kurulurken Varşova Paktı adına SSCB'nin askeri gücü ekseninde ittifak kurulmuştur. Ancak devletlerin askeri ittifaklar kurması dışında ellerinde bulundurduğu askeri güçler savaşları da engelleme kapasitesine sahip olabilir. Çünkü Caydırıcılık İlkesi temelinden devletler savaşların önüne geçebilmektedirler.[208]

---

[201] Morgenthau, **a.g.e.,** s. 141-152.
[202] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş**.** s. 64-65.
[203] Arı, **a.g.e.,** s. 146.
[204] Sönmezoğlu ve Bayır, **a.g.e.,** s. 36-37.
[205] Kenneth N. Waltz, **Uluslararası Politika Teorisi,** Ankara: Phoneix Yayınevi, 2015, s. 204-212
[206] Sönmezoğlu ve Bayır, **a.g.e,** s. 37.
[207] **a.g.e.,** s.36-37.
[208] Waltz, **a.g.e.,**.204-212

Devletler askeri güce yatırım yapıp geliştirmeye çalışabilir. Bu çaba sadece saldırı amaçlı değil savunma amaçlıda olabilir ve savunma amaçlı askeri yatırımlar yapılabilir.[209] Devletler savunma ve saldırı amaçlı askeri güç elde etme çabasına girebilir ancak yapmış oldukları yatırımlar sonucunda ekonomik problemler yaşayabilmektedir. Bu noktada ittifaklara katılım sağlayarak bir yandan ekonomik açıklarını kapatmayı amaçlarken, olası bir saldırı da ise müttefiklerinin güvencesini almayı hedeflemektedir.[210]

Askeri gücü yüksek olan devletlerin, konvansiyonel kuvvetleri yüksek kapasiteli olmak zorundadır. Caydırıcı güç etkisi için de II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan kitle imha silahlarına sahip olmalıdır ve caydırıcılık etkisi olarak da devletlerin hareket alanlarını bu etkenler belirlemektedir.[211] Ancak günümüzde devletlerin nükleer silahlara sahip olması yasaktır. Bunun sebebi ise Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB ekseninde dünyada var olan kontrolsüz silahlanma yarışı olarak gösterilebilir. Çünkü silahlanma yarışı sonucunda ABD ve SSCB önderliğinde SALT-1 ve SALT-2 antlaşmaları imzalanmış ve nükleer silahların kontrolünün sağlanması hedeflenmiştir.

Askeri güç kavramını tek başına açıklamak mümkün değildir. Askeri gücün yükselmesi için yeraltı kaynakları, yüksek teknoloji gibi faktörlere sahip olunması gerekmektedir. Bu sahiplikte ekonomik gücü kuvvetli olan devletlerde görülebilir. Askeri gücü tanımlamak için ekonomik gücün de tanımlanması ve bu iki faktörün birbirine bağıntılı olduğu gözlemlenmektedir. Devletlerin uluslararası ilişkilerde kullandığı güç, askeri olduğu kadar ekonomik, diplomatik, kültürel ve ideolojik birçok niteliğin birleşiminden oluşmaktadır. Ancak askeri güç, yani otoritenin korunması, uygulanması veya genişletilmesi için şiddet kullanma kapasitesi, hiçbir devlet açısından henüz tamamen vazgeçemediği bir araç olmaya devam etmektedir.

### 1.5.2 Ekonomik Güç

Ekonomi denildiği zaman sadece parasal olarak yorumlamak doğru olmaz. Devletlerin sahip oldukları yer altı kaynakları, sahip oldukları endüstrinin büyüklüğü, milli gelirleri, kişi başına düşen milli gelir, dış ticaret hacmi ve GSMH dahil edilmektedir. Bir devletin doğal kaynaklara ve verimli arazilere sahip olması nicel unsur olarak

[209] Robert J. Art, "To What Ends Military Power?", **International Security,** Vol. 4, No.4 (Spring 1980), pp. 5-6.
[210] **a.g.e.,** pp.7.
[211] Goldstein ve Pevehouse, **a.g.e.,** s. 263-276.

değerlendirilir.[212] Hans Morgenthau'ya göre bir devletin uluslararası arenada ki gücünü belirleyen faktörlerden biri doğal kaynaklarıdır.[213]

Günümüzde ekonomik güç olarak akla gelen ilk faktör endüstriyel kapasite gelmektedir.[214] Bir devletin küreselleşen dünyada ki yeri endüstriyel kapasitesine göre de şekillenmektedir. Devletler gelişen teknolojiyle yarış içerisinde yer alırlar.

Ekonomik güç, askeri güç için vazgeçilmez bir bütündür çünkü askeri harcamalar veya askeri üretimler ekonomiye bir katkı sağlamazlar.[215] Üretimi ve harcamaları fazla yapan devletlerin genel durumları ekonomik anlamda güçlü devletlerdir. Uluslararası arenada devletler ekonomik güçlerine göre birbirlerine bağımlılıklar oluşturur. Bu bağımlılıkların dışında kalan devletlere ise ekonomik müdahaleler söz konusu olmaktadır. Ekonomik müdahaleler şöyle özetlenebilir; ambargo, abluka, boykot... şeklinde özetlenebilir.[216] 20. Yüzyılın ortalarından itibaren savaşlar veya sıcak çatışmalar yerine ekonomik müdahalelerin kullanılması daha da yaygınlaşmıştır. 20. Yüzyılın ortalarında ekonomik anlamda kurulan ulusüstü kuruluşlar kurulmuş, doktrinler yayınlanmış ve yardım projeleri faaliyete girmiş böylece ittifaklar oluşturulmuştur. Örneğin; Dünya Bankası, IMF, AB, COMECON, Truman Doktrini Marshall Planı. Bu oluşumları ortak özellikleri birbirlerine oluşturdukları bağımlılık dışında iç siyasetlere müdahaleler ve ekonomik yaptırımlarda olmuştur.[217] Sonuç olarak ekonomik güç devletlerin dış politikalarını şekillendirmiştir.[218] Bununla birlikte askeri güce de doğrudan katkı sağlamıştır.[219]

[212] Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş. s. 68.
[213] Morgenthau, **a.g.e.,** s. 141-152.
[214] Arı, **a.g.e.,** s. 144-145.
[215] Lloyd J. Dumas, "Economic Power, Military Power, and National Security", **Journal of Economic Issues,** Vol.24, No.2 (June 1990), pp. 656.
[216] Sönmezoğlu ve Bayır, **a.g.e.,** s. 31-36.
[217] Smith, Hadfield ve Dunne, **a.g.e.,** s. 205-211.
[218] Sönmezoğlu, **a.g.e.,** s. 490-491.
[219] Dumas, **a.g.e.,** pp. 660.

# BÖLÜM 2: SOĞUK SAVAŞ'IN 1953 ile 1974 TARİHLERİ ARASINDA DIŞ POLİTİKADA KARAR ALMA SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN YAPISAL FAKTÖRLER

## 2.1. Soğuk Savaş Döneminde Ekonominin Etkisi

Bir devletin süper güç kavramına erişebilmesi için sadece endüstriyel ve askeri anlamda gelişmiş olması yetmemektedir. Gelişmiş endüstrinin ve askeri harcamaların yapılması için de güçlü bir ekonominin var olması şarttır. Öyle ki 2. Dünya Savaşı sonrasındaki düzende ortaya çıkan güç boşluklarının doldurulması için süper güçlere ihtiyaç duyulduğunu söyleyebiliriz. Savaş sonrası durumu incelediğimiz zaman ise karşımıza yıkılmış bir Almanya, savaş yorgunu Fransa ve hem askeri hem ekonomik anlamda yıpranmış bir İngiltere çıkmaktadır. Nitekim 2.Dünya Savaşı sonrasında ayakta kalan SSCB ve ABD bu güç boşluklarını doldurmak için mücadeleye girmişlerdir. Soğuk Savaş döneminin oluşma sürecinden ele alınıp incelendiği zaman görülmüştür ki iki büyük güç kendi hâkim olduğu bloklarda yönetim biçimleri başta olmak üzere, askeri, endüstriyel ve ekonomik açıdan entegrasyona başlamıştır. Kısacası, ABD ile batı bloğu kanadı demokrasiler ile liberal ekonomileri temsil ederken, SSCB ile doğu bloğu komünizm ve sosyalist ekonomileri temsil ediyordu.

1945 yılında savaşın sona erdiği zamanda Avrupa'da bulunan devletler incelendiği zaman durumları oldukça zor gözükmektedir. Bu duruma örnek olarak Avrupa'da Nazi Almanya'sının işgalleri sonrasında yerinden edilen milyonlarca insan vardı ve savaş sonunda bu durum büyük göçlere sebebiyet verdi.[220] Öyle ki; Avrupa içerisinde böyle bir göçün yaşanması doğal olarak yüksek sayıda işsizliği ve ekonomik çöküşü de beraberinde getirmişti. SSCB, ABD ve İngiltere bu tip sorunların çözümü için ortak bir yol arayışına girdiğini söyleyebiliriz. SSCB, ABD ve İngiltere savaş sonrasında konferanslarda bu konular üzerine tartışmaya başlamışlardır. 1945-1946 yılları arasında

[220] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994,** Ankara: İmge Kitabevi, 2016, s. 206.

görülmüştür ki bu devletler arasında zoraki işbirliği uzun süreli olmayacaktı.[221] Çünkü Avrupa'da savaştan dolayı ekonomik olarak ayakta kalabilen devlet sayısı yok denecek kadar azdı bununla birlikte siyasal ve sosyal kargaşada git gide yayılmaktaydı. Batı Avrupalılar, temel ihtiyaçlarını sadece ABD'li tedarikçilerden sağlamaktaydı bu durumda Batı Avrupa'yı ABD'ye bağımlı hale getirdi.[222] Doğu Avrupa'da SSCB ise komünist rejimlerin inşasına başlayarak ekonomileri ayakta tutma çabası içerisine girmişti.

1947 yılı İngiltere'nin Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve ekonomik yardım sağlayamayacağını açıklaması ABD'yi Avrupa'ya çekmiştir.[223] Aynı zamanda İngiltere'nin ekonomik açıdan geldiği noktayı özetlemiştir. Böylece ABD, Monroe Doktrininden ayrılarak Çevreleme Politikası'na geçişini başlatmıştır. Bunun sonucunda Soğuk Savaş başlamış ve devletler kendilerine bloklar oluşturarak Avrupa'nın yeniden inşasına başladığını söyleyebiliriz. Özetle, 1947 yılı ile birlikte ulusal ekonomiler savaş nedeniyle sekteye uğramıştır ve gelecek konusunda her ülke de belirsizlik durumu hakimdi. Bu durum devletlerin ekonomi üzerine yeni politika arayışına girmesine neden olmuştur.

SSCB'nin savaştan galip çıkması ile birlikte Avrupa'da işgal ettiği topraklarda kendi düzenini yaratarak komünizmi tüm dünyaya yayma çabası içine girmesi ABD ve Avrupa açısından büyük tehdit oluşturmuştur. ABD, Batı Bloğu ile birlikte yeni pazarlar oluşturmak istemiş bununla birlikte oluşturulan yeni pazarlar ile işbirliğinin arttırması hedeflemiştir. Bu noktada Çevreleme Politikası ile birlikte Avrupa'ya yayılan ABD işbirliğini ve ekonomileri düzeltme çabası içine girmiştir. 1945 yılında ABD Dışişleri Bakanı James F. Byrnes'e göre; dünyada var olan ekonomi ile ideoloji savaşından, uygulayacağımız ekonomik politikalarda başarı sağlayabilirsek büyük ölçüde kendimize taraftar sağlayabiliriz.[224]

İlk adım olarak Yunanistan ve Türkiye'ye Truman Doktrinini ilan edilerek yardım yapılmaya başlamıştır. Truman Doktrini askeri bir yardım olarak ortaya çıkmış olsa da sebebi SSCB'nin yayılmasını önlemek olduğunu gözlemleyebiliriz. 1947 yılına gelindiğinde ABD, Bretton Woods sistemi ile ortaya çıkarmış olduğu IMF ve Dünya

[221] **a.g.e.,** s. 229.
[222] Steven W. Hook ve John Spainer, **Amerikan Dış Politikası,** çev. Özge Zihinoğlu, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2022, s. 54.
[223] Robert J. McMahon, **Soğuk Savaş Çok Kısa Bir Başlangıç.** İstanbul: İKÜ Yayınevi. 2018. ss.34.
[224] Sander, **a.g.e.,** s. 228.

Bankası aracılığıyla Batı Bloğuna yardımlara başlamıştır. Dünya Bankası'nın bütçesi 8 milyar dolar iken 4 katı kadar kredi sağlıyordu, IMF ise diğer ülkelerin para birimlerinin güçlendirilmesi için 7,5 milyar dolar fon sağlamıştır. ABD, demokrasileri destekleyerek halkların özgür olmasını desteklemekteydi ancak özgür halkların özgür ekonomiler de oluştuğunu da iddia etmekteydi. ABD'nin bakış açısına göre gelişmiş ekonomiler ve özgür halklar ayrılmaz bir şekilde birbiriyle ilişkiliydi. Bununla birlikte ABD'li yetkililer ulusötesi ideolojik çatışmayı kazanmak için dünya kapitalist sisteminin etkin bir şekilde işlemesini sağladı.[225]

Dışişleri Bakanı George Marshall tüm Avrupa'nın yeniden inşası sürecinde yardım edeceklerinin sözünü vermiştir.[226] Bununla birlikte Marshall Planı ortaya çıkmıştır. George Marshall bu plan ile Avrupa Kalkınma Planını hayata geçirmiş oldu. Avrupa Kalkınma Planı ile 1951 yılına 12 milyar dolar yardım sağlandı böylece Batı Avrupa'nın kalkınması başarılı olmuştur.[227] Yapılan araştırmalar da görülmüştür ki, 1950 yıllına gelindiği zaman kendi bloğunda üretim 1945 yılına göre %200 artmıştır.[228]

SSCB savaş sonrası dönemde Doğu Avrupa ve Asya'da yayılmacılığını sürdürmüştür. Bulunduğu ülkelerde komünist rejimler için çalışmalar yaparak ülkelerde istedikleri yönetim biçimleri inşa etmiştir. Doğu Bloğundaki devletlerde hükümetlerin kurulması savaş zamanına dayanmaktadır ve hükümetlerin temelini merkez sol ise aşırı sol partiler oluşturmaktadır.[229] SSCB, Doğu Bloğunda var olan devletler de ki ekonomilerin gelişmesi için blok içinde işbirliğini arttırmayı hedeflemiştir. Ancak ekonomisi oluştururken merkezine kendisini koyarak diğer devletlerle köprüler oluşturarak öncelikle kendini sonra da devletlerin gelişimine katkıda bulunduklarını söyleyebiliriz. Bu nedenle ekonomi, dış düşmana karşı seferber olmak ve iç düşmanı bastırmak için yeniden örgütlenmiş oldu. Zorla sanayileşme, "gelecekteki savaşta" dış düşmanı yok edecek silahların, uçakların, tankların ve mermilerin seri üretimine geçilmesini sağladı.[230] Köylü çiftçilerin, 2. Dünya Savaşında olduğu gibi, şehirleri ve

[225] Melvyn P. Leffler, "Cold War and Global Hegemony, 1945-1991", **OAH Magazine of History,** Vol.19, No.2 (March 2005), pp. 68.
[226] McMahon, **a.g.e.,** s. 35.
[227] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 55.
[228] **a.g.e.,** s. 55.
[229] Sander, **a.g.e.,** s. 234.
[230] Harrison, **a.g.e.,** pp.201.

orduyu açlığa mahkûm etmeleri engellendi.[231] İşler yolunda gittiğinde liderleri alkışlayacak ama savaş zamanında onlara ihanet edecek "potansiyel düşmanlar" ortadan kaldırıldı.[232] Böylece SSCB ilk etapta ülkelerde ki potansiyel düşmanlarını ortadan kaldırmış oldu ardından ise ülkelerdeki yerini sağlamlaştırmak için adımlar atmış oldu. 1949 yılında SSCB ekonomik modeline uygun bir şekilde uluslararası ekonomik örgütü COMECON'u kurmuştur.[233] Böylelikle Doğu Bloğu devletlerini merkezinde yer aldığı bir sistem oluşturduğu söyleyebiliriz.

## 2.2. SSCB ve ABD'nin Stratejik Vizyonları

Bir devlet kuruluşundan itibaren belirli ilkeler üzerine hareket etmektedir. Belirledikleri vizyonlar üzerine politikalar geliştirirler. Bu vizyonlar ile iç ve dış politikalarını şekillendirirler. ABD ve SSCB kuruluşlarından itibaren belirli politikalar üzerine inşa edilmişlerdir. Bu politikalar günün koşullarına göre revize edilmiş yada yeni bir vizyon belirleyerek güncellenmiştir. Böylece SSCB ve ABD dönemin koşullarına göre ya yeni vizyonlar belirlemiş yada eski vizyonları gözden geçirerek tekrardan uygulamaya başlamıştır.

### 2.2.1. ABD'nin Stratejik Vizyonu

#### 2.2.1.1. Yeni Ekonomik Sistemin Oluşumu ve Bretton Woods Sistemi

2. Dünya Savaşı sürerken Batılı devletler küresel boyutta ekonomik işbirliği üzerine bir fikir geliştirip bu fikir üzerinde ortak karar vererek anlaşmışlardır. Anlaşan devletlerin savaş sürerken bu kararı almasında ki en önemli sebepleri dış ticaret alanının kısıtlanması, savaş sebebiyle ulusal ekonomilere yönelinmesi ve merkantalist politika türleri olduğu söylenebilir. Öyle ki bu devletler bu sebeplerin 1930 yılında yaşanan ekonomik buhranın nedeni olduğu ileri sürmüşlerdir. Bu durumunda Avrupa'da Nazi Almanya'sının ortaya çıkarttığını savunmuşlardır. Devletlerin Bretton Woods sistemi ile ön gördüğü yapıda serbest piyasanın ön plana çıkarılması ve savaş zamanında yara alan devletler endüstrilerinin toparlaması için kurulduğunu söyleyebiliriz.

[231] Harrison, **a.g.e.,** pp.201.
[232] Harrison, **a.g.e.,** pp.201.
[233] Sander, **a.g.e.,** s. 238.

1944 yılında dünya ticaretini serbestleştirmek için Bretton Woods, New Hampshire'da 44 ülkenin katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir.[234] Konferans'ta iki plan üzerine tartışılmıştır; ilk olarak İngiliz J.M Keynes'in planıydı ve ikinci olarak ise Amerikalı H. B. White'ın planıdır.[235] Keynes ve White Planları alacaklı ülkelere yükledikleri yükümlülükler ve izin verdikleri döviz kuru esnekliği ile sermaye hareketliliği açısından farklılık göstermiştir.[236] Keynes Planı; ülkelerin döviz kurlarını değiştirmelerine ve tam istihdam ile ödemeler dengesini uzlaştırmak için gereken döviz ile ticaret kısıtlamalarını uygulamalarına izin verecekti.[237] Buna karşılık White Planı, parite değişiklikleri üzerinde veto yetkisine sahip uluslararası bir kurum tarafından denetlenen, kontrollerden ve sabitlenmiş para birimlerinden arınmış bir dünya öngörmekteydi.[238] Keynes'in planında tarafsız ekiplerin oluşturulan yönetilecek ulusüstü kuruluş söz konusuydu, oluşturulacak kuruluşun 26.000.000 $ bir fon sağlarken bu fon ülkelerin dış ticaret hacmine göre paylaştırılacaktı.[239] Bununla birlikte takas sistemi oluşturularak devletlerin uluslararası ödemelerinde kolaylık sağlanacaktı. White'ın planına göre; Keynes planında olduğu gibi ulusüstü kuruluş kurulacak merkezinde ABD olacaktı ve 5.000.000.000 $ dolarlık istikrar fonu sağlanacaktı bu paranı dağıtımı devletlerin ekonomik gücüne göre paylaştırılacaktı.[240] Avrupa'nın 2. Dünya Savaşı dolayısıyla düştüğü durum ABD'nin ana merkezde olmasına neden olmuştur ve tartışılan iki planda ABD'nin önerisi kabul edilmiştir.

Böylelikle kurulan Bretton Woods Sistemi ile birlikte, Avrupa'da güçlü sanayilere sahip olan devletlerin ekonomik açıdan toparlanmaları hızlandırmıştır. Bretton Woods Sistem ile birlikte ortaya yeni çıkan pazarlar komünizme karşı güç kazanmış ve diren oluşturmuş oldu. Böylelikle, komünizmin Batı Avrupa'da zayıf düşmüş ekonomilerin toparlanmasıyla birlikte yayılmasının belli ölçüde önüne geçişmiştir. Bretton Woods antlaşmaları, ekonomileri ve piyasayı büyütmek için iki kurum oluşturuyordu; IMF ve Dünya Bankası. Bretton Woods Sistemi, bütünleşmiş bir dünya ekonomisi temellerini atmış ve Piyasa istikrarını ABD dolarını baz alan, sabit döviz kuru sistemiyle

[234] John W. Pehle, "The Bretton Woods Institutions", **The Yale Law Journal,** Vol. 55, No. 5 (August 1946), pp. 1128.
[235] Baskın Oran, **Türk Dış Politikası** Cilt 1. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, ss.480.
[236] Barry Eichengreen, **Globalizng Capital,** 3. Edition, New Jersey: Princeton University Press, 2019, pp. 89-90
[237], **a.g.e.,** pp. 89-90.
[238] Oran, **a.g.e.,** s. 480.
[239] **a.g.e,** s. 480.
[240] **a.g.e,** s. 480.

koruyordu.[241]

Dünya Bankası'nın finanse etmeyi amaçladığı Avrupa'nın yeniden inşası konusunda, ABD'nin kendisi ve Marshall Planı çerçevesinde Batı Avrupa, temel mali ihtiyaçları fazlasıyla karşılamış ve parasal düzenlemeler ile Avrupa içi işbirliğine de katkıda bulunmuştur.[242] Bu yardımlar ilk etapta Avrupalı devletlere verilmiş ve daha sonra bağımsızlığını kazanan yada kazanmaya çalışan devletler ile gelişmekte olan devletlere vermiştir.[243] Bu yardımların bir çoğunu banka adına o dönemde ABD'nin verdiğini söyleyebiliriz.

Sabit döviz kurları, belirli koşullara (yani "temel dengesizlik" olarak bilinen durumun varlığına) tabi olarak ayarlanabilir hale geldi.[244] Uluslararası sermaye akışını sınırlamak için kontrollere izin verildi ve ulusal ekonomi politikalarını izlemek ve risk altındaki ülkelere ödemeler dengesi finansmanı sağlamak üzere yeni bir kurum, Uluslararası Para Fonu (IMF) oluşturuldu.[245] Böylelikle 20. Yüzyılın başındaki politika yapıcılarının endişeleri giderilmiş oldu. Bu endişelerin en önemli Büyük Buhran zamanı ve öncesinde kontrolsüz para basımıydı. Kontrolsüz para basımı karşılığında yüksek enflasyonlar oluşmuş bunun sonucunda ise bankaların çökmeye başlamıştır. Bu noktada ise; IMF tüm endişelere cevap niteliği taşıyan karar ile ekonomilerin kötü olduğu devletlerde para basımının önüne geçmiştir.

Yüksek güce sahip ekonomik güçler, uluslararası ticareti yönetmek için üçüncü bir kuruluş kurmayı denemişlerdir. Bu kurum 1948 yılında Havana Şartı'nda önerilen Uluslararası Ticaret Birliği.[246] Dünyanın geri kalanı için ihtiyacı olan ekonomilerin, acil ve uzun vadeli sermaye ihtiyaçlarını karşılayacak bir uluslararası banka, döviz istikrarsızlığını giderecek ve ülkeleri geçici zorluklardan kurtaracak bir fon ve ticaretin yürütülmesi için kurallar koyacak bir ticaret örgütü tarafından düzenlenebilir ve dengede tutulabilirdi.[247] ABD ve bir çok ülke Uluslararası Ticaret Birliği tarafından ekonomik egemenlik ve serbest girişim ilkesinin ihlal edileceğini düşündü.[248] Bunun üzerine ABD

[241] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 51.
[242] Joseph Hodara, **Perspectiva Economica y Social,** 1. Editio, Mexico: El Colegio de Mexico, 2014, pp.129.
[243] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 51.
[244] Eichengreen, **a.g.e.,** pp87-88.
[245] **a.g.e.,** pp. 87-88.
[246] Charles P. Kindleberger, "Bretton Woods Reappraised", **International Organizaton,** Vol.5, No.1 (February 1951, pp. 33.
[247] **a.g.e.,** pp. 33.
[248] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 51.

önderliğinde 22 ülke "ayrımcılık yapılmanın" kurallarını denetleyen Ticaret ve Gümrük Tarifleri Genel (GATT) antlaşmasını onayladı.[249] Yapılan GATT, toplantıların başarılı geçtiğini söyleyebiliriz. Çünkü devletlerin serbest ticaret kurallarını ihlal etmelerini de kısıtlamış oldu. Bunun sonucu ise 1955 yılında Dünya Ticaret Örgütünün kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Bretton Woods Sistemi 1971 yılına kadar devam etmiştir. 1971 yılından sonra ABD'nin Bretton Woods sistemden çıkmaya karar vermiştir ancak bu süreçte Bretton Woods Sistemi içerisinde kurulan kurumlar işleyişe devam etmiştir. Bretton Woods sistemi üzerine ABD'nin uyguladığı Çevreleme Politikası doğrultusunda uygulanan Truman Doktrini ve Marshall Planı sonucunda görülmüştür ki Avrupa savaş sonrası yaralarını çabucak sarmış ve komünizm tehlikesine karşı önlemler almıştır. Sonucunda ise müttefiklerinin ekonomilerini düzeltmesi ABD'nin üstünde ki ekonomik beklentiyi hafifletmiştir.

### 2.2.1.2. ABD'nin Monroe Doktrini'nden Çıkışı "Çevreleme Politikası"

İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında oluşan yeni düzende Avrupa batı ve doğu bloğu şeklinde ayrılmıştı. Batı Bloğunun öncü devletleri ABD, Fransa, İngiltere olmuş ve demokrasileri temsil etmiştir. Doğu Bloğunda ise SSCB ekseninde Yugoslavya, Romanya, Çekoslovakya, Bulgaristan otoriter rejimleri temsil etmişlerdir.

SSCB 2. Dünya Savaşı ile birlikte Avrupa'nın bir çok yerine askeri anlamda yerleşmiştir. Avrupa'da ki Nazi Almanya'sının ve İtalya'nın yenilmesinde önemli bir paya sahip olan SSCB, İngiltere ve Fransa gibi devletlere karşı hem ekonomik hem de askeri anlamda daha iyi durumdaydı. Avrupa'da oluşan güç boşluğundan faydalanan SSCB Avrupa'daki yayılmasını devam etmiştir. Sovyet yayılmacılığı başta ABD olmak üzere diğer batılı devletleri tehdit eder boyuta ulaşmıştır. Bu duruma başta İngiltere Başbakanı Winston Churchill ve Fransa Başbakanı Charles De Gaulle ABD'yi Avrupa'ya yakınlaştırmak istemiştir. Ancak bu dönemde ABD'nin benimsemiş olduğu Monroe Doktrini sebebiyle Avrupa'ya yakınlaşması söz konusu değildi. ABD'nin uzun süredir izlediği Monroe Doktri'ninden sapma endişesi dönem senatoda ve askeri liderler tepki vermesine neden olmuştur. Bu tepkinin sebebi ise; ABD'nin o dönem de hazır halde

[249] Hodara, **a.g.e.,** pp.129.

bulunan yaklaşık 12 milyon askeri vardır ve bunların tasfiyesini talep edilmiştir.[250] Bu baskıyı kaldıramayan Truman hükümeti büyük tasfiyeyi başlatarak hazır halde bulunan 12 Milyon asker sayısı 1,5 milyon askere düşürmüştür.[251]

1947 yılına gelindiği zaman Avrupa'da SSCB'nin tehdidi gittikçe artmıştır. Çekoslovakya'da yaşanan darbe ve ardından gerçekleşen Berlin Buhranı ile Avrupa'da her geçen gün SSCB tehdidi artarak hissedilmiştir. ABD, SSCB'nin yaratmış olduğu tehdit nedeniyle ve Avrupalı devletlerin güçlerinin azalmasından dolayı politikasında değişime gitmesi gerektiği konusunda tartışmaya başlamıştır. Nitekim, 1947'den itibaren ABD'nin hükümetinin dış politikasını değiştirerek Çevreleme Politikası'na geçiş yapmıştır. Komünist tehdidin dünyaya yayılmasını önlemeye yönelik bu politikaları ilk olarak Truman Doktrini'nde (12 Mart 1947) ilan etmiştir.[252]

#### 2.2.1.2.1. Çevreleme Politikası'nın Ortaya Çıkışı

2.Dünya Savaşı'nın sonu ile başlayan ABD-SSCB rekabeti dünyanın yeni bir düzene geçmesine sebep olmuştur. İki Kutuplu sistemde güçler dengesinin önemli olduğu bir ortam oluşmuştur. ABD'nin II. Dünya Savaşı'nın Asya Cephesini kapatmasını sağlayan Atom ve Hidrojen Bombasını kullanması dünyada kitlesel ölümlerin nasıl bir sonuç doğurduğunu ortaya çıkarmış ve nükleer silahların gücünü gözler önüne sermiştir. Nitekim, ilk rekabet SSCB ile ABD arasında nükleer silahlar konusunda yaşanmaya başlamıştır.

İlk rekabet nükleer silahlar üzerinden oluşmuştur ve nükleer silahlar üzerinden caydırıcılık ilkesi ortaya çıkmıştır. Böylece caydırıcılık ilkesi üzerinden politikalar geliştirilmiş ve bu politikalar ile yeni dengeler oluşturulmaya çalışılmıştır. SSCB'nin Avrupa'da yayılmaya başlaması ve taviz vermeden komünist politikaları uygulaması Avrupa'nın diğer kanadı olan Batı Bloğunu rahatsız etmiştir. O dönemde ABD'nin Moskova'da bulunan diplomatı George F. Kennan 1946 yılında uzun telgrafı yazarak Çevreleme Politikası'nın temellerini atmıştır.

SSCB üzerine geliştirilecek politikalar için ABD adına Moskova'ya gönderilen

[250] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 36.
[251] **a.g.e.,** s. 36.
[252] M. A. Fitzsimons, "The Suez Crisis and the Containment Policy", **The Review of Politics,** Vol. 19, No.4 (October 1957), pp. 419.

George F. Kennan, 22 Şubat 1946 yılında Moskova ABD büyük elçiliğinden, ABD'ye SSCB politikaları üzerine meşhur "Uzun Telgrafı" göndermiştir.[253] Bu tarih ABD politikaları için devrim niteliği taşımıştır. Kennan telgrafında, yakın zamanda dünyada süper güç konumuna gelecek olan SSCB ile nasıl politikalar geliştirmesini açıklamıştır.[254]

George F. Kennan, uzun telgrafta SSCB üzerine analizlerde bulunmuş ve yaptığı analizler sonucunda ABD'nin Soğuk Savaş politikalarını şekillenmesini sağlamıştır. Kennan'ın Uzun Telgrafı çekmesinde ki amaç SSCB'nin saldırganlığının nedenlerini tespit edip bu konuda ABD'nin yeni politikalar geliştirmesini sağlamaktı. Kennan raporunda, SSCB'nin geniş coğrafyası ve korunması zor olan sınırlarından kaynaklı güvensizliğinin tarihsel bir özetiyle başlıyordu.[255] Telgrafın devamında SSCB için dünyada ki kapitalist devletlerin yıkılmasını kendine misyon olarak belirlediğini ve bu misyonu komünist ideolojiyle birleştirdiğini ileri sürmüştür. Kennan bundan sonraki süreçte ise SSCB'nin politikalarının değişmeyeceğini vurgulamıştır. SSCB'nin politikalarını meşrulaştırması konusunda ise ana ideolojileri olan marksizimi kullandıklarını belirtmiştir. Kennan'a göre; SSCB tarihinden ve komünist ideolojinin komplocu hırsından dolayı ABD'nin böyle bir rejimle asla normal bir ilişki olamazdı.[256] Ancak, ABD'nin bu durum karşısında temel prensiplerinin sabırlı ve iradeli hareket ederek oluşturması gerektiğini savunmuştur. Çünkü SSCB'ye karşı zaferin kısa sürede kazanılmayacağını ileri sürmüştür. Kennan'a göre ABD yeterince bu durum ile başa çıkabilecek politikalar geliştirebilirse bir gün SSCB'nin sonuna gelebileceğini de inanıyordu. Telgrafa göre politikalarda başarılı olup SSCB'nin sonunun gelmesi için ABD'nin ekonomik ve askeri gücünün uzun süre muhafaza etmesi gerekmektedir. Bu telgrafın sonuncunda ABD aynı zamanda dünya politikalarını meşrulaştırmak için kendine düşman da oluşturmuş oldu. Özetle, Kennan, gerekli olan tek şeyin, SSCB yayılmacılığının uzun vadeli, sabırlı ama sıkı bir şekilde kontrol altına alınması olduğunu yazmıştı.[257] Çevreleme Politikası'nın temelleri teorik açından bu şekilde oluşmuştur.

---

[253] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 38.
[254] Seray Yıldız, "Hegemonya ve Rekabet: Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin SSCB'ye Yönelik Çevreleme Politikası ve Nükleer Silahlar", (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale. 2023.. s. 56.
[255] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 38.
[256] John Lewis Gaddis, "George F. Kennan: The Qualities of Greatness", **The Princeton University Library Chronicle,** Vol. 66, No.2 (Winter 2005), pp.287.
[257] **a.g.e.,** pp. 287.

### 2.2.1.2.2.1. Çevreleme Politikası'nın Üç Aşama ile Uygulamaya Başlanması

ABD'nin Monroe Doktrini'nden çıkışı kolay olmamıştır öyle ki 1945 yılında savaş bitmesine rağmen Monroe Doktrini'nden çıkışı 1947 yılına kadar uzamıştır. George F. Kennan'ın ortaya atmış olduğu Çevreleme Politikası'na geçişi üç aşama ile gerçekleşmiştir. Öncelik hedef olarak zayıf devletlerin ekonomik ve askeri alanda kalkınmasının sağlanması için Truman Doktrini ilan edilmiştir. İkinci aşama Avrupa'da ekonomik kalkınmayı hedefleyen Marshall Planı ile devam etmiştir. Son aşama ise dünyayı Sovyet yayılmasına karşı korumak için güvenlik ayağı oluşturulmasıyla tamamlanmıştır.

### 2.2.1.2.3.2. Truman Doktrini

Truman Doktrinin ortaya çıkışının temel nedeni, Avrupa'da yaşanan Sovyet Yayılmacılığından doğan endişe ve tehdittir. Çevreleme Politikası'nın ilk ayağı Truman Doktrini'nin ilan edilmesiyle başlamıştır. Truman'a göre ABD'nin üç tane önemli görevi vardı; bunların ilki Avrupa'nın askeri istikrarı, ikincisi Avrupa'nın ekonomik istikrarı ve son olarak da Avrupa'nın siyasal istikrarını sağlamaktı.[258] Nitekim, Truman Doktrininin coğrafi sınırları yoktur ve ABD'nin çok az ilgi duyduğu ya da hiç ilgi duymadığı yerlere Amerikan müdahalesini vaat etmektedir.[259]

12 Mart 1947 tarihinde ABD başkanı Truman'ın kongreye sunduğu bildirgede "ABD'nin, silahlı azınlıklar veya dış baskılarla karşılan özgür ulusları destekleme politikasını uygulaması gerektiğine inanıyorum" şeklinde açıklama yaparak özgür devletlere askeri ve ekonomik yardım yapılmasını talep etmiştir.[260] Truman'ın 12 Mart'ta ilan ettiği doktrinde, ABD'nin sağlayacağı güvenliğin Avrupa'daki güç dengesinin korunmasına bağlı olduğuna dair inanış vardı.[261]

Truman Doktrini, ilk etapta Akdeniz'in iki devleti olan Yunanistan ve Türkiye'ye yardım yaparak, SSCB'nin yayılmacılığı durdurmaktır.[262] SSCB bu iki devlet üzerinde

---

[258] Oran, **a.g.e.,** s. 530.
[259] Edwin Borchard, "The Truman Doctrine and the Marshall Plan", **The American Journal of International Law,** Vol.41, No.4 (October 1947), pp. 886
[260] Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih 1914-2014,** İstanbul: Der Yayınevi, 2019, s. 361.
[261] John Lewis Gaddis, "Was the Truman Doctrine a Real Turning Point?", **Foreign Affairs,** Vol. 52, No. 2 (January 1974), pp.389.
[262] Yıldız, **a.g.e.,** s. 64.

hak talep ederek açık bir şekilde tehdit ettiğini oluşturmuştu. Bu durumun Batı Bloğu için risk oluşturması ve SSCB'nin Akdeniz de var olma hayaline ulaşıp Türkiye'nin Boğazlarını kontrol etme isteğini yinelenmiş oldu. Bu noktada ABD başkanı Kongrede, Türkiye ile Yunanistan'a ekonomik ve askeri malzeme için 400 milyon dolar tahsis etmesini istedi ve yeniden yapılanmaları için personel sevk edilmesini istedi.[263] Truman, Türkiye'nin toprak bütünlüğünün öneminin Ortadoğu'nun düzenin sağlanması için önemli olduğunu ve Yunanistan'da ki isyanda azınlık grubun kuvveti eline geçirecek olursa sonuçlarının Türkiye için ciddi olacağını savundu.[264] ABD kongresi 22 Mayıs tarihinde, Yunanistan'a 300 Türkiye'ye ise 100 milyon dolarlık askeri yardımı onayladı.[265] Böylece George F. Kennan'ın ortaya atacağı düşmanca politikalar başlamış bulunuyordu. Harry S. Truman'ın 12 Mart 1947 tarihinde sunmuş olduğu bildirge kongrede kabul gördü. Sonraki süreçte Truman Doktrini olarak anılmaya başlanmış ve Çevreleme Politikası'nın ilk adımı uygulamaya başlanmıştır.

#### 2.2.1.2.3.3. Ulusal Güvenlik Yasası

ABD'nin yeni belirlediği çevreleme politikası doğrultusunda Harry S. Truman senatodan büyük destek almıştır. Truman ABD Senatosu'ndan almış olduğu destekle birlikte ABD politikaların uygulanabilmesi için askeri kurumları yeniden şekillendirilmesi gerektiğini savunmuştur. ABD Hükümetin yeniden yapılanmasının en önemli parçalarından biri 1947 tarihli Ulusal Güvenlik Yasası'nın kabul edilmesiyle birlikte ulusal güvenlikle ilgili iç, dış ve askeri politikaları bütünleştirmesi sağlanmıştır.[266] Böylece askeri servisleri, hükümetin diğer birimleri ve kurumları ulusal güvenlikle ilgili konularda daha etkin bir şekilde işbirliği yapmalarını sağlanacaktı. Bunun sonucunda Ulusal Güvenlik Konseyi kurulmuştur. 1947 Ulusal Güvenlik Yasası'na göre, yeni bir komite oluşturulacak ve bu komite doğrultusunda ise Kara Kuvvetleri ile Deniz Kuvvetleri, Savaş Bakanlığı altında yeni bir bakanlık altında toplanmıştır.[267] Başkan Truman orta yolu seçerek Şubat 1947'de askeri birleşme tasarısını Kongre'ye sunarken

[263] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 43.
[264] Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi,** İstanbul: Kronik Kitabevi, 2020, s. 337.
[265] **a.g.e.,** s. 337.
[266] Marcus G. Raskin, "Democracy versus the National Security State", **Law and Contemporary Problems.** Vol. 40. No. 3 (Summer 1976). pp.193.
[267] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 38.

MGK'nın kanunla kurulmasını, ancak karar alma organı olarak değil sadece danışma organı olarak kurulmasını öngören bir hüküm koydu.[268] Beyaz Saray'ın ısrarı üzerine kongre taslağının dili, MGK'nın rolünün orijinal yasa taslağında önerildiği gibi politikalarını bütünleştirmek yerine politikalarının bütünleştirilmesiyle ilgili olarak Başkan'a tavsiyede bulunmak olacak şekilde değiştirilmiştir.[269]

Bu yasayla üç ana yapısal amaca hizmet edilmesi hedeflenmiştir, birincisi, Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) olarak bilinen bir istihbarat yeteneğinin geliştirilmesi ve oluşturulmasıydı. Bu yasa, gizliliği ve istihbaratı gerekli bir hükümet biçimi olarak meşrulaştırmıştır. İkincisi ise bağımsız silahlı kuvvetlerin Savunma Bakanı'na bağlı olarak Genelkurmay Başkanlığı sistemi ile yeniden örgütlenmesiydi ve bu sistemle, ortak bir planlama sistemi içinde küresel sorumlulukların rasyonelleştirilmesi ihtiyacından doğmuştur.[270] Üçüncüsü, yerel ekonominin savunma ve ulusal güvenlik amaçları için kaynak ve malzeme sağlamasını temin etmekti. Tüm bu ve diğer bakanlık, kurum çabalarını koordine edecek ve böylece ulusun tamamen entegre bir şekilde savunulmasını sağlayacak bir Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) oluşturulmuştur. Bu yasa ile birlikte çevreleme politikasına uygun yeni kurumlar ortaya çıkarılmış ve var olan kurumlarda yeniden yapılandırılmış oldu.

#### 2.2.1.2.3.4. Marshall Planı

Savaş sonrası dönemde Avrupa'nın ekonomik durumunda kötüye gidiş devam etmiştir. Böylece Avrupa'nın, ABD'yi kendi kıtasına bir koruyucu güç olarak çekme çabası ekonomik açıdan karşılık bulma noktasına gelmişti. Çünkü Batı Avrupa devletleri savaş sırasında ve savaşın sonrasında ekonomilerini yok etme durumuna getirmişti. Savaş sonrasında ekonomilerini krizin eşiğine getiren Avrupa'da siyasal karışıklığında eşiğine gelinmiştir. ABD ise çevreleme politikası nedeniyle Truman Doktrini ile Akdeniz'i güvence altına aldıktan sonra Marshall Planı'nı ortaya atarak Avrupa'nın kalkınmasını amaçlamıştır.[271] ABD, Çevreleme Politikası'nın ikinci aşamasını Marshall Planı ile gerçekleştirmiştir. Bir diğer adı ile Avrupa Kalkınma Planı olarak tarihe geçmiştir.

---

[268] Jack A. LeCuyer, "Legacy 1947-89 National Security System" A National Security Staff For The 21ST Century, **Strategic Studies Institute,** US Army War College, 2012, pp. 3-4.
[269] **a.g.e.,** pp. 3-4.
[270] Raskin, **a.g.e.,** pp. 193.
[271] Yıldız, **a.g.e.,** s. 54

Bu dönemde SSCB Cominform'u ilan ederek, Doğu Bloğundaki devletlere ile İtalya ve Fransa'da bulunan komünist partileri davet etmiştir ve İtalya ile Fransa'daki komünist partiler katılım sağlamıştır.[272] ABD batı bloğu içinden katılım sağlanana Cominform tehdidine karşı kayıtsız kalmayarak Batı Avrupa'nın kalkınması için dış politika geliştirmeye başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda ABD Dışişleri Bakanı George Marshall 5 Haziran 1947 tarihinde Harvard Üniversitesi'nde yapmış olduğu konuşmayla Marshall Planı'nı kamuya duyurmuştur.[273] Marshall Planı kamuya açıklanırken hedefinin Avrupa'da ekonomik işbirliği arttırılarak Avrupa'nın kalkındırılması olduğunu açıklamıştır. ABD, Avrupa'nın ortak imar planı içinde tüm Avrupa'yı biraraya getirmeyi hedefliyordu bu noktada Marshall Planı'na evrensel bir plan olması hedeflemiş ve SSCB dahil tüm Avrupa'yı davet etmiştir.[274] Bu programın ilanı Avrupa'da SSCB dahil bütün devletler tarafından ilk etapta olumlu karşılandığını söyleyebiliriz. 12 Temmuz 1947 yılında Paris'te toplanan 16 devlet konferansa başladı ve bu planı olumlu karşılayan SSCB toplantıya katılmadı.[275] Başlangıcında Marshall Planı'nı olumlu karşılan SSCB toplantı sürecine katılmamış ve sonrasında doğu bloğunda yer alan devletlerin Marshall Planı'ndan yararlanmaması için baskı uygulamıştır.

Marshall Planı ekonomik fonları Avrupa'ya aktaracaktı ancak Avrupalı devletler bu fonların nasıl harcanması konusunda belirli planlar yapması gerekmiştir. 3 Nisan 1948 yılında plan kabul edilmiş ve 4 yıllık planda bilanço 33 Milyar dolar olduğu Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı tarafından hesaplanmıştır.[276] 1951 yılının sonuna gelindiğinde 12 milyar dolarlık bir harcama söz konusu olmuştur ve bu yardımın yarısını İngiltere, Fransa ve Batı Almanya almıştır.[277] Yardımlar sonucunda Avrupa ekonomik olarak rahatlamış ve siyasi istikrarı sağlamıştır. Öyle ki Winston Churchill'e göre Marshall Planı tarihteki en cömert olay nitelendirmesini yaparak ne kadar hayati öneme sahip olduğunu belirtmiştir.[278]

[272] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 337.
[273] Geoffrey Roberts, "Moscow and the Marshall Plan: Politics, Ideology and the Onset of the Cold War, 1947", **Europe-Asia Studies,** Vol.46, No. 8 (1994), pp. 1372.
[274] Oran, **a.g.e.,** s. 538.
[275] Sander, **a.g.e.,** s. 260.
[276] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 54.
[277] **a.g.e.,** s. 55.
[278] **a.g.e.,** s. 55.

### 2.2.1.2.3.5. Askeri İttifak: NATO

10 Mart 1948 günü Çekoslovakya Dışişleri Bakanı Jan Masarky'nin öldürülmesi Sovyetler Birliği ve Batı Bloğu arasında ki gerilimi zirveye çıkarmıştır.[279] Yaşanan bu trajik olay, SSCB adına olumlu bir sonuç doğurmuş olsa da Batı Bloğu açısından hoş karşılanmadığını söyleyebiliriz. Böylece Batı Bloğunun SSCB'ye olan bakış açısı daha da kötü yönde değişmiştir. Prag Darbesinin gerçekleşmesi sonucunda Batı Bloğunun SSCB'ye karşı tutumunu daha sertleştirdiğini ve bu anlamda önlemler almaya itmiştir. Böylelikle SSCB-ABD rekabetinin Soğuk Savaş döneminde Batı Bloğuna etkisini resmi olarak Prag Darbesiyle hissetmeye başlamıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda Prag darbesi ile Truman'ın dış politika stratejisini daha da sertleştiğini söyleyebiliriz.

Prag Darbesi'nin Batı Avrupa'da huzursuzluk ve endişe ortamı yaratmıştır. Batı Avrupa'nın Prag Darbesi'nden sonra endişesi şu yönde olmuştur; Çekoslovakya'nın demokrasi temsilciliğinde Doğu Avrupa'da başat bir rolü olması ve bu rolün Prag Darbesiyle son bulması Batı Avrupa'da endişe verici hal almasına neden olmuştur.[280] Çünkü Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya iktidarını ele geçirmesi, Doğu ve Batı arasında ki tampon bölge konumunda olan Çekoslovakya'nın kaybı endişenin tamamen sırada Batı Avrupa olduğu düşüncesine sevk etmiştir.[281] Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda 17 Mart 1948 yılında İngiltere, Fransa ve Benelüx grubu (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg)'un içinde bulunduğu bir Brüksel anlaşması imzalanmıştır.[282] Batı Avrupa Birliği böylece kurulmuş oldu. Antlaşmanın temel prensibi: beş devlet kendilerine gelebilecek herhangi bir tehdide karşı ortak hareket ederek bir bütün oluşturacaklardı ancak bu pakt askeri anlamda yetersiz gözükmekteydi ve tek çıkar yolunun da ABD'nin Avrupa ile ittifak yapmasını sağlamaktı.[283] 1948 yılında yaşanan olaylar doğrultusunda ABD'nin askeri ve ekonomik ittifakları arttırması fikrine senato ve hükümet sıcak bakmaya başlamıştır.

2.Dünya Savaş'ından galip çıkan müttefik devletler işgal ettikleri toprakları kendi aralarında paylaşmışlardır. Yapılan antlaşmalar doğrultusunda savaşın kazanan devletleri

[279] Gültekin Sümer, **Soğuk Savaş Tarihi.** İstanbul: Doruk Yayınları. 2021. s. 252.
[280] Sümer, **a.g.e.,** s. 252-253.
[281] Kissinger, **a.g.e.,** s. 438.
[282] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 339.
[283] Kissinger, **a.g.e.,** ss.438-439.

(Fransa, İngiltere, ABD ve SSCB) toprakları dörtlü bir şekilde paylaşmıştır.[284] Bu dönemde 2.Dünya Savaşı'nın merkezi yeri olan Almanya'nın paylaşılması hayli önemli bir tartışmaydı. Almanya 2.Dünya Savaş'ından yenik ayrılması sonucunda savaş tazminatları ülkeyi zor duruma sokmuştur. ABD başkanı Truman Almanya'yı 2. Dünya Savaşı'nın yenilen devleti olarak nitelendirmemiştir. Aksine Almanya'yı Avrupa'nın birliği ve nizamı için Batı Medeniyetinin ayrılmaz bir bütünü olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

SSCB açısından ise Josef Stalin Almanya'dan yüklü miktarda tazminat isteyerek, işgal ettiği bölgelerde sosyalizm entegrasyonu yapmak istemiştir. Ayrıca Josef Stalin, Almanya'da bulunun termik santralleri SSCB'ye aktarılmasını istemiştir.[285] Bu durum ABD ve Batı Bloğu devletleri tarafından kabul edilebilecek bir istek değildi. Mart 1948 yılında Londra Konferansı düzenlenmiş ve bu konferans sonucunda Almanya adına bazı kararlar alınmıştır. Almanya da ABD, Fransa ve İngiltere'nin kontrolü altında ki bölgeler de federal bir hükümet yapısı inşa edilmesi, bağımsız bir devlet olarak birleştirilmesi ve son olarak da Marshall Planı'na dahil edilmesi kararı alınmıştır.[286]

Almanya'da var olan ekonomik çöküşün önüne geçilmesi için Alman Markı'nın yürürlüğe girmesi ve batılı devletler tarafından bu kararların desteklenmesi SSCB açısından Berlin de yaşanacak krizin önünü açmıştır. Josef Stalin güçlü bir propaganda yürüterek Berlin'de seçimlere gidilmesini sağlamıştır. Burada ki strateji, Berlin'de komünist hükümet kurmak ve bu hükümet ile Almanya'nın geri kalanına da komünizmi hâkim kılmanın önünü açmaktı. Seçimlerden istediği sonucu alamayan Josef Stalin'in bundan sonra ki süreçte çözümü ordusunda aramıştır. 23 Haziran 1948 gününde batılı devletlerin Almanya'da yeni bir alman markını tedavüle sokmasına karşın 24 Haziran 1948'de Stalin önderliğinde SSCB, Berlin'i ablukaya aldı ve Berlin'de dört büyükler yönetiminin sona erdiğini açıkladı.[287] SSCB'nin uyguladığı temel amacı; Batı Berlin'de bulunan halkın temel ihtiyaçlarını keserek Batı Bloğunu ödün vermeye zorlamaktır.[288] Batılı devletler açısında yeni biten bir savaşın ardından tekrar bir savaş eşiğine gelinmiştir ve bunu göze alamadıklarını anlamak zor değildi. ABD her ne kadar Atom gücüne sahip

[284] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 339.
[285] Cem Karadeli, "Soğuk Savaşın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı", **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi,** Y.4, S.1 (Mayıs 2020), s. 51.
[286] **a.g.e,** s. 51.
[287] Sümer, **a.g.e.,** s. 238.
[288] Sander, **a.g.e.,** s. 251.

olsa da SSCB ile karşı karşıya gelmeyi göze alamadığını söyleyebiliriz. Bu yüzden alternatif yollar düşünmeye başlanılmıştı.

Nitekim, ABD Ordusu'nun Berlin Komutanı General Lucius D. Clay ve ABD Hava Kuvvetleri'nin Avrupa Komutanı General Curtis Le May, havadan naklin olduğuna karar kıldı.[289] 1948'in haziran ayında nakliye işlemi başladı. (Berlin Air Lift). Kısa süreceği öngörülen hava nakliyesi olayı yaklaşık bir yıl sürmüştür. Batı Almanya'nın kıtlık ve yakacak sorunu böylelikle giderilmiştir. 12 Mayıs 1949 yılında SSCB ablukanın önemini yitirdiğini gerekçe göstererek ablukayı kaldırmıştır.[290] Ancak, bu süreçte Batı Bloğu Almanya'nın anayasal oluşumunu da tamamlamıştır. 23 Mayıs 1949'da Federal Almanya Cumhuriyeti ve Ekim 1949'da ise Demokratik Alman Cumhuriyeti kurulmuştur.[291]

SSCB sürekli Avrupa'da Batı Bloğunu tehdit etmeye başlamıştı ve ABD bu tehditler için artık bir önlem alınması gerekmiştir. Batılı Devletler kendi iç bünyesinde birlik oluştursalar da bu birliğin askeri anlamda SSCB'ye kafa tutması zor gözükmekteydi. Batı Bloğunun lideri ABD'nin de desteğini alarak askeri bir ittifakın kurulmasını gerektiriyordu. Bu durumda NATO'nun kurulmasının önünü açmıştır.

Brüksel Paktı ile birlikte Avrupa'da batılı devletler kendileri arasında askeri bir ittifak yapmışlardır. Ancak bu dönemde Avrupa'nın durumu göz önünde bulundurulursa, askeri açıdan SSCB karşı yeterli düzeyde değildi. Bu durumda Brüksel Paktı'nın devletleri, ABD'yi askeri bir ittifakın içine dahil ederek SSCB'ye karşı güç dengesi oluşturmayı amaçladıklarını söyleyebiliriz. Prag Darbesi, Berlin Buhranı bu ittifakın önünü açar nitelikte olmuştur.

Truman Avrupa'da olan SSCB tehdidini kızına yazdığı mektupta şöyle özetlemekteydi; "Stalin yarattığı tehdit 1939'da Hitlerin Avrupa da oluşturduğu tehdit ile benzerdir ve bu konuda bir karar verilmesi gerekiyor biz ABD olarak bu kararı vermeliyiz".[292] Avrupa'nın içine düştüğü durum batı bloğu ve ABD açısından kabul edilebilir değildi. Ancak askeri ittifak üzerine alınacak bu karar Monroe Doktrinine ters düşmekteydi, Monroe Doktrininin terk edilmesi durumun ortaya çıkmasından dolayı

[289] Ernest R. May, "America's Berlin: Heart of the Cold War", **Foreign Affairs,** Vol.77, No. 4 (July 1998). pp. 150.
[290] Sander, **a.g.e.,** s. 251-252.
[291] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 340-341.
[292] Sümer, **a.g.e.,** s. 252.

senatoda tepkiler oluşmaya başlamıştır. NATO'nun kurulmasının kararı alındığında artık Sovyetler Birliği'ne karşı ABD çevreleme politikasını tam anlamıyla uygulayabilme aşamasına getirmiştir.

ABD askeri ittifak kurulması için çalışmaları Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Vanderberg yürütmüştür. Vanderberg'in öne sürdüğü raporda; ABD'nin karşılıklı yardım ilkesine dayanan, bölgesel veya toplu tedbirlere başvurmasını ve ulusal güvenliği tehdit eden durumlarda barışın sağlanmasına katkıda bulunmasını öneriyordu.[293] Senatör Vanderberg ABD'nin ortaklarının dahil olduğu bölgesel ve karşılıklı dayanışmaya dayanan antlaşmalara dahil olması için yetki istemiştir. Vanderberg bu yetkiyi isterken öncelik olarak ABD'nin güvenliğini gözetmiş sonrasında ise bölgesel güvenliği gözeterek antlaşma yapma taahhüdünde bulunmuştur. ABD'nin bu arzusunu yerine getirmeye en çok yaklaştığı an, Senato'nun 64'e 6 gibi ezici bir çoğunlukla "bölgesel ve diğer kolektif düzenlemelerin aşamalı olarak geliştirilmesini" onayladığı 11 Haziran 1948 tarihli Vandenberg Kararı oldu.[294] Böylece Monroe Doktrini terkedilmiş oldu. Vanderberg atılan bu adımı ABD tarihinde Monroe Doktrini'nden buyana atılmış en büyük adım olarak nitelendirmiştir.[295]

Amerika dış ilişkilerinden yaşanan köklü değişimlerine en çok sevinen taraf Batı Bloğu olduğunu söyleyebiliriz. Böylece Batı Avrupa Birliği daha geniş kapsamlı bir oluşum olma yolunda ilerlerken bir yandan da Avrupa'ya güçlü bir ekonomi ve güçlü bir ordu entegrasyonunu ABD ile sağlayacaktı. Böylece 4 Nisan 1949'da ABD ve Brüksel antlaşması tarafları ile ABD, Kanada, İtalya, Danimarka, Norveç, Portekiz ve İzlanda Washington'da Kuzey Atlantik Paktı'nı imzaladılar ve antlaşma 24 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiş oldu.[296] Böylece resmi olarak Kuzey Atlantik Paktı (NATO) kuruldu.

NATO, Batı Avrupa Birliği'nde en önemli olan özelliği kendi bünyesine entegre ederek temel felsefesini şu şekilde kurmuştur; herhangi bir NATO ülkesine olacak askeri müdahalede bir birlik olarak hareket edilecekti. NATO Avrupa'ya koruyucu figür olarak girerek Sovyet tehdidinden kurtulmak isteyen devletlere güvence sağlamıştır. Örnek olarak; 1952 yılında Türkiye Sovyet tehdidinden dolayı NATO'ya girmiştir. ABD böylece NATO üzerinden Sovyetler Birliği'ni ve sosyalist ideolojiyi engelleme amacıyla

[293] Sander, **a.g.e.,** s. 265.
[294] Lawrence A. Kaplan, "The United States and the Origins of NATO 1946-1949", **The Review of Politics.** Vol.31. No.2 (April 1969). pp. 217.
[295] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 57.
[296] Oran, **a.g.e.,** s. 543.

çevreleme politikasını ulusüstü bir kuruluşla tam manasıyla yürürlüğe sokmuştur.

14 Maddelik Washington Antlaşmasının prensibi devletlerin ortak savunma prensibi üzerine inşa edilmiştir. Bu antlaşmanın en önemli 5. Maddesine göre; NATO üyesine veya üyelerine Avrupa'da yada Kuzey Amerika'da bir saldırı gerçekleşirse tüm üyelere saldırılmış kabul edilecek ve BM'nin 51. Maddesi gereğince meşru savunma hakkını kullanarak ortak hareket edilerek karşılık verilecekti.[297]

NATO'nun başında üye devletlerin dışişleri bakanlarından oluşan Kuzey Atlantik Konseyi vardır.[298] Bu konsey özelliği en tepedeki karar organı olmasıdır ve müttefikler arasındaki dayanıma için önemli bir konumdadır. NATO askeri ve sivil olarak iki ayrı kanattan oluşmaktadır. Sivil kanadın en üstünde ise Savunma Planlama Komitesi vardır ve bu komitede askeri kararlar tartışılarak alınmaktadır.[299] Askeri kanatta en üst düzey askeri organ Askeri Komite vardır ve ortak savunma ile ilgili konularda konseye bilgi verir.[300] Bunların dışında Kuzey Atlantik Asamblesi, Avrupalı üyelerin dahil olduğu Avrupa Grubu ve Atlantik Antlaşması Derneği olarak üç ayrı örgüt yapısı mevcuttur.

#### 2.2.1.2.2. Çevreleme Politikası ile Oluşturulan İttifaklar

ABD'de Harry S. Truman'dan sonra başkanlık görevine Dwight Eisenhower gelmiştir. Eisenhower'ın benimsemiş olduğu dış politikaları "Yeni Bakış" stratejilerine dayandırmıştır. "Yeni Bakış" ile birlikte ABD'nin Çevreleme Politikası'nı devam ettirmiştir. Oluşturmuş olduğu yeni dış politikasında ittifaklara ve bölgesel güvenlik antlaşmalarına önem vermiştir. Bu bağlamda Eisenhower Balkan Paktı, Bağdat Paktı ve SEATO'nun kurulmasına ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles ile birlikte öncülük etmiştir.

##### 2.2.1.2.2.1. Balkan Paktı

Yugoslavya ve SSCB arasında yaşanan gerilimin sonucunda, Yugoslavya COMİNFORM'dan çıkarılmıştır. Bunun sonucunda ise Yugoslavya Tito önderliğinde

[297] Sander, **a.g.e.,** s. 267.
[298] **a.g.e.,** ss.268.
[299] Oran, **a.g.e.,** s. 544.
[300] **a.g.e.,** s. 544.

SSCB'den uzaklaşma kararı almış ve batı ile ilişkilerini geliştirmeye karar vermiştir. Bu durum ise ABD için Yugoslavya ile ilişkilerin geliştirilmesi için fırsat doğurmuştur. Çevreleme Politikası kapsamında SSCB hakimiyeti altında olan Balkan coğrafyasından yeni bir müttefik kazanmak SSCB'yi daha fazla çevreleme fırsatı doğuracaktı. Yugoslavya açısından batı ile iyi ilişkiler geliştirmek, yeni müttefikler kazanmak SSCB'nin tehditlerine karşı durmalarına imkân sağlayacaktı. Bu noktada ABD'nin desteğiyle 28 Şubat 1953'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya "Dostluk ve İşbirliği" Antlaşması imzalamıştır.[301] ABD'nin desteğiyle birlikte antlaşmanın tarafları 9 Ağustos 1954 tarihinde Bled Kentinde Balkan Savunma Paktı'nın imzalanmasıyla işbirliği aşamasından ittifaka dönüşmüştür.[302] Balkan Savunma Paktı'nın 2 ve 4. Maddeleri dikkat çekici olmuştur. 2. Maddeye göre; taraflardan birine yapılacak olan saldırıda, tüm önlemler alınarak silahlı güç kullanımı devreye sokulacaktı ve 4. Maddeye göre; daimî konsey ile birlikte Güneydoğu Avrupa'nın batı bloğuna eklenmesi hedeflenmiştir.[303] Böylelikle ABD hedeflemiş olduğu stratejik konuma erişim sağlayacaktı. SSCB'de yaşanan iktidar değişikliği sonrasında Nikita Khrushchev ile birlikte Tito aralarında ki ilişkileri düzeltme yoluna gitmiştir. Daha sonra Yugoslavya lideri Tito'nun Bağlantısızlar hareketinin başına geçmek istemesi de ittifaka zarar vermiş ve işlevini kaybetmesine neden olmuştur.

#### 2.2.1.2.2.2. SEATO'nun Kuruluşu

Fransa-Hindiçin Savaşı 1946 ile 1954 yılları arasında Fransa ve Vietnam'ın Kuzeyinde ki Viet Minh kuvvetleri arasında Hindiçin coğrafyasında gerçekleşmiştir. Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlanan savaşta Fransızlar bölgede ki gücünü yitirmiş ve savaşın sonucunda 1954 yılında yapılan Cenevre Konferansı sonucunda bölgede ki askeri güçlerini geri çekmiştir. Konferans sonrasında 20 Temmuz 1954 tarihinde imzalanan anlaşma sonucunda Vietnam, Kamboçya ve Laos bağımsızlığına kavuşmuş ve Vietnam ise 17. Enlemden itibaren Kuzeyle Güney olarak ikiye bölünmüştür.[304] İmzalanan

[301] Alexander W. Wainman, "Yugoslavia and Its Neighbours", **International Journal,** Vol.10, No.2 (Spring 1955), pp.115.
[302] **a.g.e.,** pp. 114-115.
[303] Sümer, **a.g.e.,** s. 363.
[304] Süleyman Temiz, "Kâğıt Kaplan – Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) ve Bölgesel Siyasi Etkileri", **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,** (Aralık 2019), ss.287.

Cenevre Antlaşması'yla birlikte Vietnam, Laos ve Kamboçya'nın askeri ittifaklara girmesi yasaklanmıştır.

ABD, Asya'da hissedilen Çin Halk Cumhuriyeti ve SSCB'nin komünizmi bölgeye yayma tehdidini kabul etmemiştir. Buna karşılık Güneydoğu Asya'nın komünizme karşı savunulmasını sağlanmak için çalışmalara başlamıştır. ABD, ilk olarak Tayland, Laos, Kamboçya ve Güney Vietnam'a askeri ve ekonomik yardımlarını arttırmıştır.[305] İkinci olarak ise SEATO veya Manila Paktı olarak bilinen Güneydoğu Asya Antlaşma Teşkilatı'nın kurulmasını sağlamıştır. 8 Eylül 9154 yılında SEATO, ABD, İngiltere, Fransa, Avusturalya, Yeni Zelanda, Pakistan, Tayland ve Filipinler arasında imzalanan antlaşma ile kurulmuştur.[306] Antlaşmanın 4. Maddesine göre; tarafların herhangi birine yapılacak saldırı durumunda tarafların vereceği cevap üye devletlerin anayasal süreçlerine göre belirlenecektir.[307]

#### 2.2.1.2.2.3. Bağdat Paktı

1953 yılında yapılan Balkan Paktı ardından ise Asya bölgesi için kurulan SEATO, ABD'nin bölgesel olarak komünizm tehlikesine karşı aldığı önlemleri göstermektedir. Dış politikasında ittifaklara önem veren Eisenhower'ın ABD'nin Çevreleme Politikası'nın geliştirilmesi kapsamında ki yaptığı girişimler sonucunda ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in kurulumunda öncülüğünü ettiği Bağdat Paktı'nı tasarlamıştır. Kurulacak olan paktı ile birlikte ABD'nin çevreleme stratejisini Ortadoğu bölgesinde uygulanmasını hedeflemiştir. Öyle ki, John F. Dulles bu antlaşmayı uygulayabilmek tarafları ikna edebilmek adına 1953 yılında neredeyse tüm Ortadoğu ülkelerine ziyaretler düzenlemiştir.[308] Ancak bu dönemde antlaşmanın oluşturulması adına başlıca sorun İngiltere ve Mısır arasında yaşanan Süveyş Krizi olmuştur. Bu durumdan dolayı da antlaşmanın zemini hazırlanamadığını söyleyebiliriz. İngiltere ve Mısır arasında olan Süveyş Krizi 27 Temmuz 1954 tarihinde son bulmasından sonra Türkiye, John F. Dulles'in bölgede mutlak bir savunma ittifakı fikrini destekleyerek öncülük ettiğini söyleyebilirz. Bunun sonucunda ilk etapta 24 Şubat 1955'te Türkiye ile

[305] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 351.
[306] Paul E. Eckel, **a.g.e.,** pp.97-99.
[307] Ronald C. Nairn, "SEATO: A Critique", **Pacific Affairs,** Vol. 41, No. 1 (Spring 1968), pp. 16.

Irak arasında "Karşılıklı İş Birliği Paktı" imzalandı.[309] 4 Nisan 1954'te İngiltere, 23 Eylül 1954'te Pakistan ve 3 Kasım 1954'te İran'ın katılımıyla Bağdat Paktı bölgesel bir kimliğe bürünmüş oldu.[310] Irak'ın 1963 yılında ülkesinde ki rejim değişikliğiyle birlikte Bağdat Paktı'ndan ayrılmış ve paktın adı değiştirilerek Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO) olmuştur.[311] ABD CENTO aracılığıyla birlikte ittifak içinde işbirliğinin arttırılması yönünde çalışmalar yapılmıştır.

### 2.2.2. SSCB'nin Stratejik Vizyonu

#### 2.2.2.1. COMİNFORM

SSCB 2.Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte dünyaya sosyalist entegrasyon fikrini benimsemiştir. Bu noktada benimsemiş olduğu politikalar yayılmacılık üzerine olmuştur. İlk etapta Stalin döneminde İran, Türkiye ve Yunanistan üzerinde toprak taleplerinde bulunmuştur. Bu durum başta ABD olmak üzere diğer batılı devletlerin tepkilerine sebebiyet vermiştir ve bunun üzerinden bazı politika adımlar atılmıştır. Örneğin; Truman Doktrini'nin ve Marshall Planı'nın ilan edilmesini söyleyebiliriz. ABD önderliğinde ABD'nin uygulamış olduğu politikalar sonucunda SSCB'nin Avrupa'nın sosyalist entegrasyon fikri hızlanmıştır.

SSCB 2. Dünya Savaşı'nın sonlarında itibaren egemenlik kurmaya çalıştığı Doğu Avrupa Devletleri'nin içinde bulunduğu uluslararası örgüt kurmayı planlamıştır. Yapılan planlamalar sonucunda ortaya çıkan COMİNFORM'un (Komünist Enformasyon Bürosu) resmi tarihi 5 Ekim 1947'de ilk bildirisinin yayınlanmasıyla başlar.[312] Bu bildiride Eylül ayı sonunda Polonya'da dokuz Komünist Partiden (Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, SSCB, İtalya Komünist Partisi ve Fransa Komünist Partisi) temsilcilerin katıldığı bir toplantı yapılmıştır.[313] COMİNFORM'a katılan doğu bloğu ülkeleri dışında batı bloğundan Fransa ve İtalya'nın komünist partilerinin katılımı Batı Bloğu adına dikkat çekici olmuştur. Batı Bloğu adına Avrupa'nın merkezinde yer alan İtalya ve Fransa'da sosyalist hareket tehdidini ortaya çıkarmıştır.

---

[309] Sümer, **a.g.e.,** s. 369.
[310] **a.g.e.,** s. 252-253.
[311] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 403.
[312] G I, "The Evolution of the Cominform 1947-1950", **The World Today.** Vol.6. No. 5 (May 1950). pp.213-214.
[313] **a.g.e.,** pp.213-214.

COMİNFORM kurulmasıyla birlikte SSCB, kendisinin mutlak savunulmasını, ABD'ye karşı güç mücadelesi içine girilmesini ve tüm dünyaya yayılacak sosyalist devrimler ile dünyanın merkezinde olan SSCB'nin inşasını hedeflemiştir. Cominform'un temel amaçları ise; dünya da var olan her komünist partinin maddi manevi desteklenmesi, gerekirse partilere silah desteği yapılması, sömürgelerin bağımsızlık hareketlerini ve köylülerin hareketlerine destek verilip batı bloğundan koparılması ya da bağımsız statüde olanların doğu bloğu tarafına çekilmesinin sağlanmasıdır.[314]

COMİNFORM belirli amaçlar belirli hedefler doğrultusunda ortaya çıkmış olsa da tam anlamıyla işlevini yerine getirememiştir. Bunun sebebi olarak Yugoslavya ve SSCB arasında lider bazında sorunların yaşanması ve sonucunda Yugoslavya'nın COMİNFORM'dan çıkarılmasını söyleyebiliriz. Buda Cominform'un ölü olarak doğduğunu göstermektedir. Öyle ki Stalin'in ölümünden sonra COMİNFORM işlevini yitirmiştir. COMİNFORM, SSCB'nin başına Nikita Khrushchev'in gelmesiyle birlikte de-stalinizasyon süreci kapsamında 4 Nisan 1956 tarihinde dağıtılmıştır.

### 2.2.2.2. Doğu Avrupa Ekonomisinin Entegrasyonu: COMECON

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra ABD, savaştan zarar görmüş Avrupa devletleri için bir ekonomik iyileşme programını finanse etti. Marshall Planı olarak bilinen yardım programını ilan etmiştir. Buna karşılık Stalin önderliğinde SSCB, COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) 1949 yılının ocak ayında Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Romanya arasında Moskova'da kuruldu.[315] COMECON'un temel amacı ekonomik yeniden yapılanmayı kolaylaştırmak, karşılıklı yardımlaşmayı, işbirliği ve dayanışma yoluyla ticareti geliştirmeyi hedeflerken bu süreci de Batı'nın yardımı olmadan yapmayı amaçlamıştır.[316] COMECON'a neredeyse tüm komünist ülkelerin üye olması sağlanmıştır. Vietnam, Arnavutluk, Yugoslavya, Küba, Moğolistan ve Doğu Almanya daha sonradan katılım göstermiştir.[317] SSCB'nin Soğuk Savaş boyunca sorunlar yaşadığı bir kuruluş olsa da 1991 yılına kadar devam ettirdiği bir kuruluştur.

---

[314] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 333.
[315] Oran, **a.g.e.,** s. 501.
[316] Harry G. Shaffer, "COMECON Integration: Achievements, Problems, Prospects", **Soviet and Eastern European Foreign Trade,** Vol.9 No, 3(1973), pp. 3.
[317] Oran, **a.g.e.,** s. 501.

SSCB, COMECON'u kurmasıyla ile birlikte kendi bloğu içinde aktif bir dış politika oluşturmuş oldu. Ekonomik hedeflerinde başlangıç olarak ağır sanayi üretiminin ileri düzeye çekilmesi, tarım alanında işçi sınıflarına yönelik katı düzenlemeler ve üreten kesimlerin üretim güçlerinin devamının sağlanması için tarım ürünlerinin fazlaca dağıtılmasına karar verilmiştir.[318] COMECON üye devletlerin çabalarının birbirine bağlanmasını ve koordinasyonunu düzenler, böylelikle merkezden yönetilen ulusal bir sistemin sistematik gelişimi için devletlere ekonomik ve teknik kalkınmanın hızlandırılmasını sağlamıştır. Bloğunda bulunun az gelişmiş üyeler için ise sanayileşmeyi arttırmayı hedeflerken ve bu devletlerin halkının da refahını arttırmayı amaçlamıştır.

COMECON'da, SSCB açısından olması gereken gibi olan ancak diğer devletlerin hoş görü göstermeyeceği bir durum ise ekonomilerine ve üretimlerine müdahale etmesi olmuştur.[319] COMECON'un kurulumundan sonra yaşam standartlarının arttığını, karşılıklı ekonomik yardımlaşma da önemli ilerleme kaydetmiş olduğunu ve ticaret ile üretimde istikrarlı bir şekilde zemin oluşturulduğunu söyleyebiliriz. İlerleyen yıllarda diğer devletlerin (Vietnam, Küba, Arnavutluk, Moğolistan ve Doğu Almanya) katılımıyla pazar genişlemiş ve ürünlerin dolaşımı artmıştır.[320] SSCB Macaristan, Çekoslovakya ve Doğu Almanya gibi sanayisi gelişmiş ülkelere kendilerini daha faza geliştirmesi için destek vermiştir. Bunun sonuncunda ise Romanya ve Bulgaristan gibi ülkeler tarım ekonomisine mecbur bırakıldığı için sorunlar çıkarmıştır.[321] SSCB'nin dağılmasıyla birlikte COMECON'da görevini tamamlamış ve dağıtılmıştır.

### 2.2.2.3. Askeri İttifak: Varşova Paktı

Khrushchev SSCB'de iktidarını güçlendirdikten sonraki yenilikler dış politika alanında olmuştur. SSCB dış politikası dünyada var olan iki kutuplu sistemin gerektirdiği koşullarda belirlenmiştir. ABD önderliğindeki batı bloğu NATO üzerinden doğu bloğu üzerindeki hedefini belirlerken temel fikir olarak SSCB'nin yayılmacılığına karşı mücadele etmek ve bununla birlikte Avrupa'da konvansiyonel silahlanmanın yolunu

[318] Harry G. Shaffer, **a.g.e.,** pp.3-4.
[319] James K. Libbey, "CoCom, Comecon, and the Economic Cold War", **Russian History,** Vol.37, No.2 (2010), pp. 142.
[320] Oran, **a.g.e.,** s.501.
[321] CJ Thomas, "The Comecon: catalyst for Economic cooperation in Eastern Europe", **The Comparative and International Law Journal of Southern Africa,** Vol.9, No.3 (November 1976), pp.334.

açmıştır.[322] Bunun sonucunda Avrupa'da Batı Bloğu, SSCB'nin yayılmacılığının oluşturduğu tehdit karşısında konvansiyonel silahlarla donatılmıştır. SSCB ve ABD için 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da en önemli ülkelerden biri Almanya'dır. Nitekim Almanya iki devletin yapmış olduğu antlaşmalar sonucunda silahsızlandırılmıştır. Ancak 2. Dünya Savaşından tam 10 yıl sonra 6 Mayıs 1955 yılında ABD önderliğinde Batı Almanya NATO'ya dahil edilmiştir. Batı Almanya'nın NATO'ya dahi olması Almanya'nın silahsızlandırma kararının tam aksi yönünde olmuştur. Batı Almanya'nın NATO'ya dahil olmasıyla birlikte askerî açıdan tehçizatlandırılması sonucunu doğurmuştur. Varşova Paktı, Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyetler Birliği'nin stratejik politikalarına bağlanabileceği ve yeniden dirilen bir Almanya'ya karşı tampon devletler kavramının hayata geçirilebileceği anlamına geliyordu.[323] Kısacası Batı Almanya'nın NATO'ya dahil edilerek silahlandırılması Varşova Paktı'nın kurulmasını hızlandırmıştır. 1954 yılının sonunda SSCB lideri Nikita Khrushchev doğu bloğu liderlerine görüşme yapma çağrısında bulunmuştur. Gerçekleşen görüşmeler sonucunda yayınlanan bildiride ortak bir askeri antlaşması yapılması için niyetli olduklarını duyurmuşlardır. Böylece yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkacak olan Varşova Paktı, Batı Almanya'nın NATO'ya dahil edilmesine verilen siyasi bir tepki olarak kurulmuştur.

14 Mayıs 1955 yılında SSCB önderliğinde Varşova'da toplanıldı, Arnavutluk, Alman Halk Cumhuriyeti, Bulgaristan, Polonya, Macaristan, Romanya ve Çekoslovakya katıldı ve Varşova Paktı imzalandı.[324] Böylece SSCB, ABD ve NATO'ya karşı ilk adımı atmış olduğunu söyleyebiliriz. Antlaşma gereği, Varşova Paktında yer alan devletlerin topraklarında askeri üsler kurulacak ve askerler barındırılabilecekti.[325] Bu noktada SSCB Avrupa'ya asker yerleştirebilecek konuma gelmiştir. Antlaşmanın maddelerine göre; üyeler ortak çıkarlar için birbirine danışabilecekti, silahlı saldırı durumunda ortak biçimde kendilerini savunabilecekler, üyeler ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirecek, antlaşma tüm sistemlere açık olacak ve ilk etapta antlaşma 20 yıl geçerli olacaktır.[326] Varşova Paktının asıl amacı; NATO'ya karşı bir alternatif yaratabilme,

[322] Erkan Portakal, "Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) ve Varşova Paktı'nın Kuruluş Süreci ve NATO'nun İlk On Yılı", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2013). s. 139.
[323] Patricia Haigh. "Reflections on the Warsaw Pact". **The World Today.** Vol. 24. No. 4 (April 1968). pp. 168.
[324] Vefa Kurban, **Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Tarihi,** İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 2022, s. 303.
[325] Oran, **a.g.e.,** s. 510.
[326] Kurban, **a.g.e.,** s. 303-304.

Komünizm ile yönetilen devletlere koruma sağlama ve belirledikleri hedeflere istikrarlı bir şekilde ulaşmak.[327] Varşova Paktı'nın en dikkat çekici maddesi ise; üye devletlere askeri operasyonların düzenlenebilmesi olmuştur.[328] Bu saldırılara örnek olarak SSCB'nin Varşova Paktı üzerinden Macaristan Müdahalesi ve Çekoslovakya İşgali örnek verilebilir.

## 2.3. Soğuk Savaş Döneminde Dış Politikada İki Önemli Olay: Küba Krizi ve Vietnam Savaşı

### 2.3.1. Nükleer Savaşın Eşiğinde Küba Krizi

Soğuk Savaş dönemi incelendiğimiz zaman, iki süper güç olan SSCB ve ABD birbirleriyle direkt olarak karşı karşıya gelmekten çekinmiştir. Bunun sebebi olarak ise ellerinde bulundurdukları nükleer güçlerin yıkıcı etkisi olmuştur. Ancak Küba Bunalımı; iki kutuplu düzende ABD ve SSCB'yi doğrudan karşı karşıya getirerek nükleer savaşın eşiğine getirmiştir. Küba Bunalımı'nın sonucunun dünyaya da iki önemli etkisi olmuştur. ilk olarak 'korkutucu' olması, ikinci olarak da öğretici olmasıdır.[329] Bu durum ABD ve SSCB'ye dünyanın dengeye ihtiyacı olduğu ve bir anda iki tarafın nükleer silahlara başvurmasıyla birlikte dünyanın felakete sürüklenebileceğini göstermiştir.

#### 2.3.1.1. Küba Krizi, Krize Giden Süreç ve Krizin Sonuçları

Küba Krizi'nin tarihsel olarak başlangıcı Fidel Castro önderliğinde Küba'da gerçekleşen devrime dayanmaktadır. ABD yanlısı konumundaki Batista'nın Fidel Castro tarafından 1 Ocak 1959'da devrilmesine kadar dayanmaktadır.[330] 26 yaşında Havana Hukuk Fakültesinden mezun olan Fidel Castro, kardeşi Raul Castro ile birlikte devrimin ilk kıvılcımlarını atmak için harekete geçerek, '26 Temmuz Hareketi' olarak bilinen olay ile 1953 yılında garnizona bir saldırıda bulunmuştur.[331] Ancak bu saldırı girişiminin sonucu başarısız olmuş ve Fidel Castro, Batista yönetimi tarafından yakalanmıştır. Batista

[327] Portakal, **a.g.e.,** s. 155.
[328] Sümer, **a.g.e.,** s. 386-387.
[329] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 460.
[330] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 87.
[331] Sümer, **a.g.e.,** s. 459.

yönetiminin Castro'yu idama mahkûm etmesi beklenirken şaşırtıcı bir şekilde hapse mahkûm etme kararı almıştır. Batista yönetiminin idam kararından vazgeçmesinin sebebi Fidel Castro'nun mahkeme sürecinde yapmış olduğu savunma olduğunu söyleyebiliriz. Fidel Castro, "Tarih Beni Aklayacaktır" savunmasını yaparak tarihe geçmiştir. Fidel Castro, savunmasında açıkça devlet başkanının iktidarda olduğu cumhuriyete ihanet ettiğini, görüş ayrılıkları olan herkesi hapsedip zulmettiğini belirtmiş, 70 arkadaşının katledilmesinin altını çizerek, kendisinin hapse girmekten korkmadığını açıklayarak, zor da olsa amaçlarını gerçekleştireceğini belirtmiştir.[332] Küba'da Batista yönetimini zor duruma düşüren bu konuşmayla Fidel Castro ani bir kararla Meksika'ya sürgün edilmiştir.[333] Üç yıl sonra hapisten çıkan Fidel Castro, 1956 yılında yarım kalan devrimi tamamlamak için silahlı mücadeleye başlamış ve Ocak 1959 yılında devrimi gerçekleştirmişti.[334]

Küba'da yaşanan devrimin ABD nezdinde büyük bir tepkiyle karşılanması beklenmiştir. Çünkü ABD'nin deniz komşusu olan ve yönetimini elinde bulundurduğu Küba'da komünist bir rejim kurulması kabul edilebilir bir durum olarak görülmemektedir. Ancak devrimden sonra beklenen tepkinin aksine ABD'nin Başkanı Eisenhower Küba Devrimi'ni memnuniyetle karşılamıştı.[335] ABD'nin bu tutumunun dünya kamuoyunda ve kendi kamuoyunda şaşkınlık yarattığını söyleyebiliriz. Bunun sebebi olarak, ABD'nin yanı başında bir ülkenin elinde bulundurduğu yönetimi kaybetmesi, ABD açısından olumsuz bir gelişme olarak kabul edilebilirdi. Eisenhower'ın iyimser tutumunun sebebi iyi ilişkiler çerçevesinde, Küba üzerindeki işbirliği adı altında yaptığı ticaretin zarar görmemesi olmuştur. Ancak bu iyimser tutuma Fidel Castro aynı iyimserlikte cevap vermemiştir. Eisenhower'ın yumuşak tutumuna rağmen; Fidel Castro yönetimi Eisenhower'ın hoş karşılamayacağı bir politika izleyerek ülkede ki ekonomiyi millileştirme kararı almıştı.[336] Ekonominin millileştirme kararı ABD yönetimi açısından kabul edilebilir bir durum olarak görülmemektedir. Bu karar sonrasında Eisenhower yönetiminin harekete geçtiğini söyleyebiliriz. Ancak alınan bu kararlara rağmen ABD açısından bu devrimin bir tesellisi olarak görülecek tek şey Fidel Castro'nun komünizm

[332] Patrick J. Gallo, "Castro and the Cuban Revolution", **Rivista di Studi Politici Internazionali**, Vol.41, No.1 (January-March 1974), pp.96.
[333] Odd Arne Westad, **The Cold War a World History,** London: Penguin Books. 2018, pp.298.
[334] **a.g.e.,** pp.298.
[335] Bahadır Ekmen, "Zorlayıcı Diplomasi ve Küba Füze Krizi", **Diplomasi Araştırmaları Dergisi,** Y.3, S.1 (Temmuz2021). s. 95.
[336] **a.g.e.,** s. 95.

ile ilgili yaptığı açıklamalar ve komünizme başlarda sıcak bakmaması olmuştur.[337]

Küba'da Fidel Castro önderliğinde alınan ekonominin millileştirme kararı sonrasında, ABD 1948 yılında kurduğu Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) aracılığıyla Küba'ya yaptırım uygulamayı hedeflemiştir.[338] ABD, OAS aracılığı ile yapacağı yaptırımlarla Küba'da ekonomik kriz yaratarak halk ile Castro'nun arasını açmayı hedeflediğini söyleyebiliriz. ABD, Küba'ya ekonomik ambargo uygulamaya başlamıştır ve Küba ile ticaret yapan ülkelere de yaptığı yardımları kesme tehdidinde bulunmuştur.[339] ABD böylelikle ambargoyu tek başına uygulamamış, müttefiklerini de bu ambargoya dahil olmasını sağlamıştır. Böylece ABD Küba'ya ait malzemeleri içeren malları satın almayı reddetmiş ve ABD'nin müttefiklerine Küba ile ticari ilişkilerini sonlandırması için baskı uygulayarak ambargoyu genişletmeye çalışmıştır.[340] Yapılan yaptırımlar ve ambargolara rağmen Küba bu durumdan fazla etkilenmemiştir. Küba kendisine uygulanan yaptırımlara herhangi bir tepki vermeyerek izlediği politikayı devam ettirmiştir.

Küba halkının Castro'nun devrimi gerçekleştirmesinden sonra bazı beklentileri oluşmuştur. Fidel Castro 17 Mayıs 1959 yılında Toprak Reformu Kanunu çıkararak, adada bulunan toprakları kamulaştırmıştır bu yüzden de adada ABD vatandaşlarına ait olan şeker kamışı plantasyonları da kamulaştırılmıştır.[341] Uygulanan politikalar doğrultusunda Küba'da bulunan ABD varlıklarını kamulaştırarak kendi bünyesine almıştır. ABD ile Küba arası ilişkiler yok olma noktasına gelirken SSCB açısından bir fırsat doğmuştur. Bu fırsatla birlikte ABD'nin Küba'ya karşı baskıcı tutumuna karşılık, SSCB devrimi desteklemiş ve 1959 yılında adaya hibe silah yardımı ile ekonomik yardım yapmıştır.[342] SSCB ile Küba yakınlaşmasının ilk adımları böylece atılmış oldu.

1961 yılında ABD'de yönetim değişikliği yaşanmıştır. Yapılan seçimlerle birlikte iktidara John F. Kennedy gelmiştir. Kennedy seçim sürecinde Eisenhower döneminin dış politika kararlarını sert şekilde eleştirenlerden biridir. Kennedy, ABD'nin dış politikasının hantal olmasından şikayetçiydi ve eleştirileri bu yöndeydi. Kennedy iktidara geldiğinde ilk olarak aktif bir dış politikayla Küba konusunda önemli kararlar almaya

[337] Gallo, **a.g.e.,** pp. 92.
[338] Philip Brenner, "Cuba and the Missile Crisis", **Journal of Latin American Studies,** Vol.22, No.1 (February 1990), pp.117.
[339] **a.g.e.,** pp. 117.
[340] **a.g.e.,** pp. 117
[341] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 462.
[342] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 87.

başlamıştır. Fidel Castro ise, ABD'nin, Küba'ya yapmış olduğu ambargolar neticesinde, Küba'yı ticarette dünyaya açılmasını desteklemiş SSCB ile ticaret yapmaya başlamıştır. Khrushchev-Castro yakınlaşması ise ticari birliktelikler ile başlamıştır. ABD, Küba ile yaptığı şeker ticaretini ambargo kapsamında büyük ölçüde bitirmiştir.[343] Küba ekonomisi için en önemli ticaret geliri şekerden sağlanmaktadır. 1960 yılında SSCB ticaret bakanı ve prezidyum üyesi olan Anastas Mikoyan Küba'ya ziyarette bulunmuştur ve ticari anlaşmalar yaparak gerekirse tüm şekeri SSCB'nin alacağını Castro'ya iletmiştir.[344] Mikoyan'ın SSCB adına vermiş olduğu bu teminat ile Castro'nun ABD'ye karşı elinin güçlendiğini söyleyebiliriz. Khrushchev ise Castro ile olan yakınlaşmayı resmiyete dökerek Küba'yı Sosyalist Bloğun meşru bir üyesi olarak tanıdıklarını açıklamıştır.[345] ABD, SCCB ile Küba'nın bu denli yakınlaşmasını tepki ile karşıladığını söyleyebiliriz. Ancak bölgede yaşanan sorunlar devam etmekteydi. Fidel Castro, 4 Mart 1960 yılında Havana Limanı'nda gerçekleşen ve çok sayıda insanın ölümüne neden olan patlamanın arkasında ABD'nin olduğunu iddia etmiştir.[346] Havana Patlamasından sonra Castro'nun Khrushchev ile kişisel bir yakınlaşmaya da girdiğini söyleyebiliriz. Bu yakınlaşmanın sebebi olarak, Castro'nun Küba'nın güvenliği konusunda duyduğu endişe gösterilebilir.

Küba'da gerçekleşene devrimden sonra CIA, 1957 ile 1961 yılları arasında Küba'daki komünist yapılanmalar hakkında Eisenhower yönetimine raporlar sunmuştur. Öyle ki 17 Mart 1960 tarihinde Eisenhower Küba "işgal programına" izin verdi ve bu program kapsamında gelecekte Küba'da gerilla eylemleri gerçekleştirmesi için Küba dışında paramiliter bir güç kurulması da planlanmıştı.[347] Böylelikle Eisenhower döneminde Castro yönetimini devirmek için planlar hazırlanmaya başlanmıştı. Bu raporlar üzerinde Kennedy hükümetinin de detaylıca çalıştığını söyleyebiliriz. Kennedy yönetiminin endişesi Küba Devrimi'nin diğer Latin Amerika ülkelerine sıçramasıydı ve bunun üzerine ilk hamle olarak 1961 yılının Mart-Aralık ayları arasında ABD 18 Latin Amerika ülkesine 908 milyonda dolar yardımda bulunmuştur.[348] Küba'ya İşgal Planı Kennedy'e önceki hükümette yer almış ve hala görevde olan CIA Direktörü Allen Dulles, ABD Dışişleri CIA'den sorumlu CIA Direktör Yardımcısı Richard Bissell, Jr. ve

[343] Westad, **a.g.e.,** pp.298.
[344] **a.g.e.,** pp.298.
[345] Sümer, **a.g.e.,** s. 465.
[346] **a.g.e.,** s. 252-253.
[347] Joshua H. Sandman, "Analyzing Foreign Policy Crisis Situations: The Bay of Pigs", **Presidential Studies Quarterly,** Vol. 16, No. 2 (Spring 1986), pp.310-311.
[348] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 464.

Genelkurmay Başkanı General Lyman Lemnitzer tarafından 22 Ocak 1961'de planın ana hatlarıyla açıklamışlardır.[349] Kennedy hükümeti Küba'yı fiilen işgal planı yerine alternatif planlara yönelmiştir. Alternatif plan olarak Domuzlar Körfezi Harekatı'na karar verilmiştir. 15 Nisan 1961 tarihinde Nikaragua'dan kalkan B-26 tip bombardıman uçakları Küba'nın havaalanlarını bombalamaya başlamıştır.[350] Bu harekattın temeli hava desteğine dayanmaktadır. 17 Nisan 1961 tarihinde ise Domuzlar Körfezine çıkarma gerçekleşmiştir.[351] 17 Nisan 1961 Pazartesi sabahı erken saatlerde gerçekleştirilen operasyona hava desteği sağlamadı ve harekât felakete dönüştü.[352] CIA, Küba'nın hava kuvvetlerinin zayıf olmasına güvenerek planladığı harekatta Küba Hava Kuvvetleri 3 ABD savaş gemisini batırmıştı.[353] Çarşamba gününe kadar devam eden harekatta Küba kuvvetleri tarafından 300 çıkarma kuvveti öldürülmüş ve 1100 kişi de esir alınmıştır.[354] Harekat başarısızlıkla sonuçlanmış ve Kennedy ile CIA arasında gerilim oluştuğunu söyleyebiliriz. Buna rağmen Kennedy kamuoyuna açıklama yaparken tüm suçu kendi üstüne alarak "Zaferin yüz tane babası vardır fakat hezimet yetimdir" sözünü söylemiştir.[355] Yapılan araştırmalarda Domuzlar Körfezi Harekatı'nın başarısızlıkla sonuçlanmasının sebebi olarak CIA'nın yanlış raporlarından kaynaklandığı ortadaydı ve başarısızlığın sorumlularının başında CIA direktörü Dulles vardır.[356] CIA direktörü Dulles bu başarısızlıktan kısa bir süre sonra istifa ederek görevinden ayrılmıştır.

1961 yılında gerçekleşen Viyana Doruğunda Kennedy-Khrushchev görüşmüş ve Khrushchev Domuzlar Körfezi Operasyonu sonucunda Castro'nun artık komünizme daha sıcak bakacağını iddia etmiştir.[357] Bu operasyonun başarısızlığı ABD'nin imajını zedelediğini söyleyebiliriz. Kennedy iktidarının vadettiği imaj düzeltme politikası da yönetimin ilk yıllarında bu noktada başarısız oldu. Böylece ABD-Küba gerilimi tam anlamıyla başlamış oldu. Khrushchev ise Castro ile kurduğu yakın ilişkiler neticesinde ABD-Küba geriliminde üçüncü taraf olarak yerini almaya başlamıştı. Domuzlar Körfezi Harekâtından sonra 1 Mayıs 1961 tarihinde Khrushchev yaptığı konuşmada Küba'yı

[349] Sandman, **a.g.e.,** pp. 310-311.
[350] Westad, **a.g.e.,** pp.301-302.
[351] **a.g.e.,** pp.301.
[352] Sandman, **a.g.e.,** pp. 311.
[353] Sümer, **a.g.e.,** s. 462-464.
[354] Ekmen, **a.g.e.,** s. 95.
[355] Rhodri Jeffreys-Jones, **The CIA and American Democracy,** New Haven: Yale University Press, 1989, pp.127.
[356] **a.g.e.,** pp.128.
[357] Sümer, **a.g.e.,** s. 462-464.

"Sosyalist Devlet" olarak ilan etmiştir ve Fidel Castro'nun Doğu Bloğuna geçişi tamamlanmıştır.[358]

Küba Krizi Soğuk Savaş Döneminde yaşanan en büyük SSCB-ABD cepheleşmesine sahne olmuş ve dünyayı bu iki süper gücün nükleer savaşın eşiğine getirdiği olay olarak tarihe geçmiştir.[359] 1962 yılına gelindiğinde ABD'nin elinde 27.000 üzerinde savaş başlığı bunların 7000'i termonükleer kapasiteye sahipti diğer tarafta SSCB'de ise 3300 savaş başlığı ve bunların 500'ü termonükleer kapasiteye sahipti.[360] Bu durumda olası bir savaşta zincirleme olaylara sebebiyet verebileceğini söyleyebiliriz. Bu yüzden Küba Füze Krizi iki devletin nükleer savaşın eşiğine geldiği savaş olarak nitelendirilebilir.

1962 Ocak ayında ABD Küba'yı OAS'tan çıkarmıştır bu durum karşısında SSCB Küba'nın şeker ihracatının büyük bölümünü almıştır ve Küba Savunma Bakanı Raul Castro ABD'nin bu tutumundan endişe ederek SSCB'den silah talebinde bulunmuştur.[361] Khrushchev-Castro yakınlığı çerçevesinde ilk olarak Kübalı vatandaşlar Çekoslovakya ile SSCB'de askeri eğitim almaya başladılar ve Rus askerleri de Küba'ya eğitim vermeye gönderildiler.[362] 1962 yılına gelindiğinde Küba'da 20.000 Sovyet askeri olduğu tahmin ediliyordu.[363] Üstelik SSCB'nin Küba'ya yaptığı askeri yardımlarda bir artış söz konusuydu. Bu çerçevede SSCB ve Küba hem doğal müttefik haline geldi hem de Castro artık komünizme doğru geçişini tamamlamış oldu. Khrushchev'e göre, ABD politikaları Castro'yu bu yola adeta sürüklemişti. SSCB açısında Küba Bunalımına giden süreçte en büyük sorun; ABD'nin NATO'nun doğu kanadında Türkiye ile İtalya'ya Jüpiter füzelerini yerleştirmiş olmasıydı.[364] Khrushchev, SSCB'nin sınır komşusuna Jüpiter füzelerinin konuşlandırılmış olmasından oldukça rahatsız olmuş, tedirgin edici bulmuş ve önlemler almaya başlamıştı. SSCB açısında Küba'nın savunması için ve ABD'nin savaş çıkarmasının caydırılması için adaya nükleer füze yerleştirilmesi fikri çıkmıştır.[365] Böylece Küba'ya nükleer füze yerleştirilerek ABD'nin etrafının çevrelenmesini

[358] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 465.
[359] McMahon, **a.g.e.,** s. 108.
[360] Sümer, **a.g.e.,** s. 481.
[361] Sander, **a.g.e.,** s. 324.
[362] Gallo, **a.g.e.,** pp. 97.
[363] **a.g.e.,** pp. 97.
[364] Mehmet Öcal, "Soğuk Savaş'tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler ve Bloklar Arası İlişkiler 1960-1991", **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi.** Y.5. S.2 (Nisan 2017). s. 171.
[365] Nikita Khrushchev, **Kruşçev'in Anıları 1,** İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971, ss.193.

hedeflemiştir. Bununla birlikte ABD'nin Jüpiter füzeleri ile SSCB'ye uygulamış olduğu çevrelemeyi, SSCB Küba üzerinden ABD'ye yapmak istiyordu.

1962 yılının başlarında SSCB, Küba'ya ABD'nin olası işgal endişesi nedeniyle 12 Nisan'da 180 adet SA-2 füzesi sevk etme kararı almış ve 24 Mayıs'ta 1700 km menzilli 24 adet R-12 ile yaklaşık 3400 km mesafeli R-14 füzesi sevk etme kararı almıştı.[366] SSCB ayrıca Küba'ya, kara-hava füzeleri ve 42 adet hafif IL-28 bombardıman uçağı sevk etmiştir.[367] Mayıs 1962 yılından başlayarak büyük gizlilik ile "Anadyr Operasyonu" kapsamında Küba'ya 42 adet füze sevk edilmeye başlanmıştır.[368] Bu 42 adet füze sevk edilirken, 42.000 SSCB subayı ve askeri adaya sevk edilmiştir.[369] Bu operasyonunun gizliliği çok önemli olmuştur ve gizlilik kapsamında Varşova Paktı'na dahi bilgi verilmesi uygun görülmemiştir.[370] Bu durumun Varşova Paktı üyeleri tarafından tepkilere neden olduğunu söyleyebiliriz.

1962 yılının Eylül ayında, Kennedy'nin onayı ile U-2 uçakları aracılığıyla Küba'ya yapılan askeri yardımı fotoğraflamıştı.[371] Fotoğraflarda orta ve uzun menzilli nükleer savaş başlığı taşıyacak balistik füze fırlatma mevzileri inşa edildiği tespit edilmişti.[372] Bu durumun ABD'de politik ve askeri kademelerde korkutucu bir karşılığı olduğunu söyleyebiliriz. SSCB'nin Küba'ya konuşlandırdığı füzeler ABD açısından felaket olarak nitelendirilebilirdi. Çünkü ABD'ye çok yakın olan Küba adasında ABD'yi 10 dakika içinde felakete uğratabilecek bir füze saldırısı ihtimali doğurmuştu.

İki ülke arasında gerilimin giderek tırmanması ve krize dönüşmesi sonucunda, nihayet Kennedy-Khrushchev bu konu ile ilgili bir görüşme yaptılar. ABD kanadı adaya saldırı amaçlı silah yerleştirilmemesi konusunda Khrushchev'den teminat istedi. Kennedy yönetimi bu konuda esnek bir tavır takınmaktaydı ve adaya saldırı amaçlı değil savunma amaçlı füze yerleştirdiğini söylemiştir.[373] Khrushchev istenilen teminatı vererek Küba'ya askeri teçhizat yardımına devam etti ve adeta Amerika kıtasında bir üs kurmaya başladı. Temmuz1962'den itibaren SSCB SS-4 füzeleri yerleştirmiş, 36 nükleer başlık göndermiş, bu başlıklar Hiroşima'ya atılan atom bombasının 130 katına eşitti ve ABD

[366] Kaan Kutlu Ataç ve Begüm Sezin Özcan, "1962 Küba Krizi: Amerikan Arşivleri Üzerinden Bir Okuma", **Güvenlik Stratejileri Dergisi,** Y.17, S.39 (Eylül 2021), s. 524.
[367] Khrushchev, **a.g.e.,** s. 191-192.
[368] Sümer, **a.g.e.,** s. 470.
[369] McMahon, **a.g.e.,** s. 110.
[370] Sümer, **a.g.e.,** s. 471.
[371] Brenner, **a.g.e.,** pp.130.
[372] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 89.
[373] Sümer, **a.g.e.,** s. 467.

bunu ancak Ekim ayında tespit etmişti.[374] Yapılan tespitlere göre füzeler bir hafta içerisinde ateşlenecek duruma gelebileceği ve ABD'nin büyük şehirlerini ateşlenmesi ihtimalinde toplam kaybın 80 milyon insana karşılık geldiği tespit edilmişti.[375]

Kennedy ve danışmanları bu kriz için acil olarak biraraya gelmiştir ve 16 Ekim'de ExComm'da, SSCB'ye verilecek cevap tartışılmaya başlanmıştır.[376] ExComm'da tartışılan 4 seçenek vardı; ilk seçenek Küba'ya saldırı yaparak Castro'yu devirmek, ikinci seçenek Ada'da var olan füzeleri vurmak, üçüncü seçenek Ada'yı ablukaya almak ve dördüncü seçenek Moskova ile sorunun çözümü üzerine görüşmek.[377] Karar alınırken Sovyet Füzelerinin yeni yerleştirildiği ve ateşlenmesi için bazı parçalarında gelmesi gerektiği tespit edilmiştir.[378] Bu durum Kennedy'nin abluka kararı almasında etkili olmuştur. Abluka kararının bir diğer sebebi ise dünyayı olası bir nükleer savaşa sürüklememek olmuştur. 22 Ekim 1962'de ABD Başkanı Kennedy televizyondan tüm ABD halkına bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada, SSCB'nin Küba'ya, ABD'yi kısa sürede vurabilecek nükleer füzeler yerleştirdiğini söyleyerek, Sovyetler Birliği'nin bu füzeleri derhal sökmesini istedi.[379] ABD ayrıca füzelerin ateşleme sistemlerinin SSCB'den kalkan gemiyle Küba'ya geldiği istihbaratına ulaşmış ve 22 Ekim'den itibaren adayı ablukaya alarak sevkiyatı engellemeyi planlamıştı.[380] Kennedy 22 Ekim gecesi televizyonda yaptığı konuşmada o kadar kararlıydı ki şu sözleri söylemekten geri adım atmadı; 'Hürriyetin bedeli daima pahalıdır, fakat Amerikalar bu bedeli her zaman ödemiştir'.[381] Bu gelişmelerle birlikte iki kutuplu sistemde ilk defa nükleer savaşın eşiğine gelinmiştir. İki devlet arasında görüşmelere bu kaotik şartlar altında başlanmaya çalışılmıştı. 27 Ekim'de Khrushchev Kennedy'ye bir mektup yazarak müzakereleri başlatmıştı.[382] Khrushchev; Türkiye'den füzelerin kaldırılmasını ve Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saygı göstereceklerini BM'de açıklamaya hazır olduklarını ancak karşılığında ABD'nin de Küba topraklarının bütünlüğüne saygı duymalarını istedi.[383] Kennedy, Khrushchev'in gönderdiği mesaja cevap olarak, isteklerini kabul ederek Jüpiter

[374] Brenner, **a.g.e.,** pp.131.
[375] McMahon, **a.g.e.,** s. 108.
[376] Westad, **a.g.e.,** pp.306.
[377] Sümer, **a.g.e.,** s. 474.
[378] Sander, **a.g.e.,** s. 325.
[379] Rıfat Uçarol, **a.g.e,** s. 413.
[380] Richard M. Pious, "The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management", **Political Science Quarterly,** Vol.116, No.1 (Spring 2001), pp.92.
[381] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 466.
[382] Oran, **a.g.e.,** s. 683.
[383] Pious, **a.g.e.,** pp. 98.

füzelerinin kaldırılacağını, aynı zamanda nükleer silahların yayılmasını ve silahsızlanma için ortak çalışılması gerektiğini belirtmiştir.[384] Sonunda iki lider itidalli davranarak, gerilimi çözmeye karar verdi. 28 Ekim 1962'de Kennedy'den istediği cevabı alan Khrushchev verdiği emirle birlikte abluka altında olan gemisinin SSCB'ye dönmesi emrini verdi. Böylece Soğuk Savaş'ta direkt olarak karşı karşıya gelen ABD-SSCB gerilimi sona ermiş ve nükleer savaşın eşiğinden geri dönülmüştür.

Küba bunalımıyla birlikte; iki kutuplu düzende süper güçlerin, askeri anlamda alacakları kararlar ile dünyada kitlesel ölümlere yol açacakları anlaşılmıştı. Bunun en önemli sebeplerinden biride ellerinde bulundurdukları nükleer silahlardır. Küba Bunalımının sonucunda, iki süper güç iki kutuplu sistem de birbirlerine karşı bir denge oluşturmuşlardır. İki süper gücün, Küba Krizinde nükleer savaşın eşiğinden dönmüş olması, detant ve müzakerenin önünü açmış oldu. Küba Krizi sonucunda Doğu ve Batı Bloğu arasında olumlu gelişmelere sebebiyet vermiş olsa da kendi blokları içinde sorunlara neden olmuştur. Küba Krizi sonucunda Avrupa da Batı Bloğunda gelişmeler yaşanmıştır. Fransa, Charles De Gaulle önderliğinde Küba Bunalımını fırsat bilerek aracı olarak Avrupa Koalisyonu projesini ortaya attı, bu noktada ABD ile ilişkilerini düzeltirken aynı zamanda kendi başına nükleer gücünü geliştirmeye başladı.[385] Doğu Bloğunda ise Küba Krizi sonucunda SSCB'nin tutumundan rahatsız olan Castro Çin ile ilişkilerini geliştirip yakınlaşmaya başlamıştır.[386]

Washington-Moskova arasında direk bağlantı kurularak olası krizlerin önüne geçmek için, iki devlet arası haberleşme amaçlı 30 Ağustos 1963 tarihinde 'kırmızı hat' çekildi.[387] ABD-SSCB nükleer silahların tehlikesinin farkına varmış ve 5 Temmuz 1963 yılında Kısmi Deneme Yasağı Sözleşmesi'ni imzalamışlardır.[388] Görülüyordu ki iki devlet ileri yıllarda detant olarak nitelendirilecek dönemin temellerini atmışlar ve iki ülke ilişkilerinde normalleşmeye gitmişlerdi. Bunun en büyük sebebi artık iki devletin de ekonomik açıdan olmasa da askerî güç açıdan denk olmasıydı. Küba Kriziyle birlikte nükleer savaşın eşiğine gelinmesi Dehşet Dengesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Dehşet

[384] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 467.
[385] Sander, **a.g.e.,** s. 328.
[386] Barış Özdal ve R. Kutay Karaca, **Diplomasi Tarihi-2,** Bursa: Dora Yayıncılık, 2021, s. 375
[387] William J. Medland, "The Cuban Missile Crisis: Evolving Historical Perspectives", **The History Teacher.** Vol. 23. No.4 (August 1990). pp.435.
[388] **a.g.e.,** pp.435.

Dengesi, nükleer güçlerden birinin diğer tarafı ve kendisini yok edecek bir karşılık vereceğinden çekinerek nükleer silahlara dayalı ilk hareketten kaçınması durumudur.[389]

Khrushchev hem kendi için hem de devleti için dünyada var olan imajını kaybetmiş ve düzeltmesi için fırsatı olmadığını söyleyebiliriz. Bu durumun SSCB kanadında dış politikada büyük bir değişime sebep olduğunu görebiliriz. Çünkü SSCB artık ‘‘uyumlu’’ olarak nitelendirilebilecek bir politika benimsemeye çalışıyordu. Kuşkusuz bu durum SSCB yönetiminin içinde çatlaklara sebebiyet verecek bir durumdu. Çünkü SSCB'nin en büyük hedef komünizmi tüm dünyaya yaymaktı. Khrushchev'in yeni politikaları bu hedefe taban tabana zıttı. Brejnev önderliğinde SSCB yetkilileri 15 Ekim 1964'te Khrushchev'in yaş gerekçesiyle emekli edildiğini ilan etmişti. Ancak bunun altında yatan sebepler farklıydı; ilk olarak Khrushchev'in geçmişte yaptığı askeri kuvvet indirimleri, ikinci olarak dış politikada maceracı olarak SSCB'yi tehlikeye sürüklemesi, son olarak da Berlin ve Küba'daki başarısızlığı öne sürülerek soruşturma açılarak istifa ettirilmiştir.[390]

Sonuç olarak Küba Krizi ele alındığında şu sonuçları ortaya çıkarmıştır; İki büyük devletin karşılıklı bir savaş eşiğine gelmesinde dünya için felaket doğuracağı anlaşılmıştır. Çünkü iki devletinde elinde bulundurduğu nükleer silahlar dünya açısından bir tehdide dönüşmüştür. Kriz herhangi bir savaşa dönüşmese de dehşet dengesi kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu kriz neticesinde ise devletler ikili iletişime önem göstermiştir. Bu da silahsızlanma adına bir adım atılmasını sağlamıştır.

### 2.3.2. Vietnam Savaşı

Soğuk Savaş döneminin en uzun süreli savaşlarından biri Hindiçin bölgesinde bulunan Vietnam'da yaşanmıştır. ABD ve Kuzey Vietnam arasında resmi olarak 8 yıl boyunca şiddeti artarak devam eden bir savaş gerçekleşmiştir. Hindiçin bölgesi 20. yüzyıl itibariyle 1. Dünya Savaşı, 2. Dünya Savaşı süresince Japon İşgaline uğramış savaş sonrası Fransa sömürgesine tekrar geçmiş ve Soğuk Savaşın ilk yarısına kadar Fransa sömürgesinde olan bir bölgedir. Hindiçin Savaşı sonrasında 1955 yılında bölgeden Fransa'nın çekilmesiyle ABD bölgeye dahil olmuştur. Vietnam Savaşı'nın resmi başlangıcı olarak 1965 yılı olarak belirtilse de savaşın arka planını incelediğimizde

[389] Özdal ve Karaca, **a.g.e.,** s. 375.
[390] Sümer, **a.g.e.,** s. 490-491.

görülmüştür ki Truman dönemi ile birlikte ABD bölgeye müdahil olmaya başlamıştır.

ABD'nin Soğuk Savaş ile birlikte geçmiş olduğu Çevreleme Politikası doğrultusunda Hindiçin yani Güneydoğu Asya bölgesinin çevrelenmesi hayli önemli bir husus olmuştur. Çünkü ABD'nin Asya bölgesini çevrelemiş olmasının sonuncunda Çin Halk Cumhuriyeti'ni ve SSCB'yi o bölgede çevrelemiş olacaktı. Böylece rakiplerinin o bölgede ki hareket alanını kısıtlamış olacaktı. Dwight D. Eisenhower döneminde Dışişleri Bakanlığı görevini yöneten John Foster Dulles'in 1952 yılında açıklamış olduğu Domino Teorisi bölgenin önemini bir hayli arttırmıştır. Bu noktada dönemin ABD başkanları sırasıyla Harry S. Truman, Dwight D. Eisenhower, John F. Kennedy, Lyndon B. Johnson ve Richard Nixon Vietnam Savaşı üzerine çevrelemeyi prensip edinerek bir çok politika geliştirmiş ve uygulamıştır. Bu politikalar neticesinde ABD dünya kamuoyunda ve kendi kamuoyunda derin yaralar almıştır. ABD'nin politikaları gereği dünyanın jandarmalığını üstlenmesi, anti-komünist politikalar ve çevreleme politikası neticesinde uygulamış olduğu politikalar Vietnam Savaşı döneminde ve sonrasında var olan imajını kaybetmesine neden olmuştur. Öyle ki, kendi ittifakları içindeki ülkeler tarafından politikalarının sorgulanmasına ve dünya kamuoyunda ki güvenini kaybetmesine neden olmuştur.

Yaptığımız analizler sonucunda Vietnam Savaşını analiz etmek için dört döneme ayırmak gerekmektedir. Birinci dönem Harry S. Truman ve Dwight D. Eisenhower hükümetlerinin Vietnam Politikaları. İkinci dönem John F. Kennedy ve Lyndon B. Johnson dönemi ile Vietnam Savaşı'nın başlangıcı ve tırmanışı. Üçüncü dönem Richard Nixon'ın ile Vietnam Savaşı'nın yumuşaması ve sonu. Dördüncü dönem, Vietnam Savaşı ve Kamuoyu.

### 2.3.2.1. Harry S. Truman ve Dwight D. Eisenhower Hükümetlerinin Vietnam Savaşı Politikaları (1947-1961)

Vietnam Savaşı'nın kökenleri incelendiği zaman 2 Eylül 1945 yılında Japonya'nın 2. Dünya Savaşı'nın yenilgisiyle bölgedeki Japon Hakimiyeti son bulmuş bundan dolayı Vietnam'da milliyetçi ve komünist olan Ho Chi Minh önderliğinde Viet Minh, Fransa'dan ayrılarak bağımsız olarak Demokratik Vietnam Cumhuriyeti'ni

kurduğunu ilan etmiştir.[391] Japonya'nın işgali döneminde Hindiçin bölgesinde gerilla savaşı taktikleriyle direniş göstermişlerdir. Ho Chi Minh, 1920'li yıllarda bağımsız bir devlet kurma çabasına girmiş ancak geri çevrilmiştir ve 1930'lu yıllardan başlayarak 1940'lı yılların ortasında kadar Japon işgaline karşı direnişte önderlik etmiştir.[392] Gösterdikleri direniş ve gerilla taktiklerini iyi bir şekilde uygulamış olmaları gelecek yıllarda önce Fransa'ya sonrasında ABD'ye karşı uygulamışlardır. Demokratik Vietnam Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Vietnam'ın tamamı için bağımsızlık mücadelelerine başlamışlardır. Öyle ki Demokratik Vietnam Cumhuriyeti'nin başta ABD'den destek alma gibi bir arzusu vardır bu sebeple Demokratik Vietnam Cumhuriyeti bağımsızlık bildirgesini ABD'den almıştır.[393] Ancak dönemin ABD başkanı Franklin Roosevelt, Hindiçi bölgesinin kontrolünü sağlanması için tekrardan Fransa'nın kontrolüne geçmesini desteklemiştir.[394]

Demokratik Vietnam Cumhuriyeti ABD'den istediği desteği alamamış ve Fransa ile mücadeleye başlamıştır. Bununla birlikte, 19 Aralık 1946 yılında Hindiçi Savaşı olarak başlamış ve Ho Chi Minh, Viet Minh güçleri ile Fransız güçleri arasında çatışmalar devam etmiştir.[395] 1950 yılına gelindiğinde bölgedeki savaş yayılmış ve şiddetini arttırmıştır. Fransa'nın bölgede gücünü kaybetmesi ve savaşta başarılı sonuçlar alamaması Fransa'nın ABD'nin desteğine ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. 1950 yılının başında Kore Savaşı'nın başlaması ABD'nin Vietnam Savaşına karşı politikalarını etkilediğini söyleyebiliriz. ABD'de Şubat 1950'de Kore Savaşı'ndan 4 ay önce 64 numaralı NSC dokümanı, Hindiçi bölgesinin Asya için kilit bir nokta olduğunu ve komünist tehdit altında olduğunu belirtmiştir.[396] Kuzey Vietnam, Demokratik Cumhuriyet olarak anılmaktadır. Vietnam başlarda komünist olarak gözükmek istemese de en başından beri Ho Chi Minh önderliğinde komünist bir devlet inşasına başladığını söyleyebiliriz. 1951 yılında Vietnam İşçi Partisi'ni kurdu ardından Vietnam'ın güney bölgesinde Stalin'in inşasını yaptığı Gulag Kamplarına benzeyen kamplar oluşturarak muhalifleri o kamplara sürgün etti.[397] Kuzey Vietnam'da Çin devriminin kopyası

[391] Antony Best, Jussi M. Hanhımaki, Joseph A. Maiolo ve Kirsten E. Schulze, **20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi,** çev. Taciser Ulaş Belge. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020, s. 326.
[392] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 92-93.
[393] Best, Hanhımaki, Maiolo ve Schulze, **a.g.e.,** s. 326.
[394] **a.g.e.,** s. 326.
[395] Russel H. Fifield, "The Thirty Years War in Indochina: A Conceptual Framework", **Asian Survey,** Vol.17, No. 9 (September 1977), pp. 861.
[396] Kissinger, **a.g.e.,** s.602.
[397] Westad, **a.g.e.,** pp.314-315.

oluşturuluyordu bu durumda ABD'nin endişesini git gide arttırdığını söyleyebiliriz.

Vietnam'daki ilk ABD taahhüdü, Fransızların Viet Minh devrimini bastırmasına yardım etmek ve Asya'da komünizmin yayılmasının önüne geçmek için destek sağlamaktı. Vietnam da gerçekleşen savaşa Çin ile SSCB'nin destek sağlaması Fransa'nın durumunu zorlaştırmış ve ABD'nin destek sağlaması kaçınılmaz olmuştur. Fransa'nın bölgede ki durumunun sonucunda 1950 yılında ABD başkanı Harry S. Truman, Fransa'nın savaşı kazanması için ekonomik ve askeri yardım yapmaya başlamıştır. Böylece ABD'nin Vietnam'a müdahil olması direkt olarak gerçekleşmemiştir, tam tersi yavaş yavaş ilerleyen süreçlerde ve gelişen politikalar sonucunda gerçekleşmiştir. 1950 yılının şubat ayından sonra 1954 yılına kadar ABD Fransa'ya yaklaşık 2 milyon $ yardım yapmıştır ve bu yardım savaşın maliyetinin %80'ni karşılamıştır.[398] Harry S. Truman hükümet, Fransa'ya ekonomik ve askeri envanter desteği sağlamıştır. 1953 yılında ABD başkanlığında değişim yaşanmıştır ve Harry S. Truman yerine Dwight Eisenhower gelmiştir.

1954 yılına gelindiği zaman Hindiçin Savaşı'nın en kritik olayı yaşanmıştır. 13 Mart 1954'te Dien Bien Phu'da Viet Minh Kuvvetleri'nin Fransız Kuvvetleri'ne karşı aldığı stratejik zafer ile kuzeydeki varlığını sağlamlaştırmış ve Fransa'yı bu bölgeden çıkarmıştır.[399] Fransa'nın Vietnam'da süren savaşı kaybetme noktasına gelmiş olması ABD'den yardım talep etmesini neden olmuştur. Eisenhower hükümeti bu duruma kayıtsız kalmak istememiştir ve ABD'nin Vietnam'a müdahalesini masaya yatırmıştır hatta "Akbaba Operasyonu" adı altında atom bombası atması bile gündeme gelmiştir ancak bu fikirler asla gerçekleştirilmemiştir çünkü ABD'nin statükoyu kabullenmekten başka çaresi kalmamıştı.[400]

Hindiçin Savaşı'nın geldiği noktada Fransa yenilgiye uğramıştı ve beklediği desteği alamamıştı. Çünkü ABD Hindiçin Savaşı'ndan Fransa'nın galip gelemeyeceğini anlamıştır. Bu noktada ABD savaşın sonlanması için çağrıda bulunmuştur. 26 Nisan 1954 tarihinde Cenevre'de düzenlenen konferanslar sonucunda 21 Temmuz 1954'te Cenevre Antlaşmaları imzalanmıştır.[401] 1954 Temmuz'da antlaşmalar gereği Laos, Kamboçya,

[398] Best, Hanhımaki, Maiolo ve Schulze, **a.g.e.,** s. 327.
[399] Jeffrey A. Engel, Mark Atwood Lawrence and Andrew Preston, **America in the World,** New Jersey: Princeton University Press. 2014, pp. 255.
[400] Sümer, **a.g.e.,** s. 513.
[401] George C. Herring and Richard H. Immerman, "Eisenhower, Dulles, and Dienbienphu: "The Day We Didn't Go to War" Revisted", **The Journal of American History.** Vol. 71, No.2 (September 1984), pp. 358-362.

Kuzey ve Güney Vietnam bağımsız devletler olmuş ve imzalanan antlaşmalar sonucunda Vietnam 17. enlemden ikiye bölünmüştür.[402] Vietnam'ın Kuzey ve Güney olarak bölünmesi sonucunda Kuzey Vietnam'da Ho Chi Minh liderliğinde komünist rejim kurulmuştur. Güney Vietnam'da ise ABD'nin desteğiyle dost bir ülke kurulması için harekete geçilmiştir. ABD'nin Güney Vietnam'da kendi kontrolünde olan hükümet kurmasının sebebi, Kuzey Vietnam'ın ülkenin tamamına hâkim olmasını engellemek ve bölgede ÇHC ile SSCB'nin tam egemen olmasının engellemek istemesi olmuştur. Böylece ABD ile Güney Vietnam ilişkileri başlamıştır.

Eisenhower hükümetinin Vietnam Politikasını "Domino Teorisine" dayandırmıştır. ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in açıkladığı Domino Teorisi'ne göre; Vietnam'da gerçekleşen komünist devrimin gelişmekte olan diğer Asya ülkelerine sıçrayabilir ve Japonya'ya kadar sıralı devrimler olarak ulaşabilirdi.[403] Bu bölgede ÇHC'nin komünizme geçmiş olması ve SSCB'nin de komünizmin hâkim olduğu yerlerde güçlü olması bu teoriyi destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Domino Teorisi ile birlikte Eisenhower Hükümeti'nin Vietnam Politikasının şekillendirmiştir. Eisenhower ilk olarak Vietnam'ın komünizme geçmesini engellemek için müttefikleriyle ortak bir harekât fikrini gündeme getirmiş olsa da ilk başta İngiltere bu fikre karşı çıkmıştır.[404] Eisenhower hükümeti Vietnam'a asker gönderme fikrinden her zaman çekinmiştir ve bunun sebebinin de yakın zamanda gerçekleşen Kore Savaşı olarak gösterilmiştir. Müttefiklerinden beklediği desteği göremeyen ABD'nin, Domino Teorisi ile şekillenen politikalarını yalnız başına uygulamak zorunda kalmıştır.

1954 yılında yapılan antlaşmalara göre, 2 yıl sonra Kuzey ve Güney Vietnam'ın birleşmesi için seçim yapılması planlamıştır. Ancak Eisenhower yönetimi bu seçimler sonucunda Güney Vietnam'ın komünizme geçmesinden endişe duymuş ve seçimin yapılmasını engellemiştir. Güney Vietnam'da 23 Ekim 1955 yılında referandum gerçekleşmiştir ve referandum sonucunda İmparator Bao Dai iktidardan indirilmiş yerine Katolik olan Ngo Ding Diem geçmiştir.[405] Öyle ki yapılan bu referandumda ABD'nin etkisi olmuştur. Ngo Ding Diem, Fransızca konuşan Katolik azınlık gruptan gelmektedir

[402] Edward Cuddy, "Vietnam: Mr. Johnson's War. Or Mr. Eisenhower's?", **The Review of Politics,** Vol. 65, No. 4 (Autumn 2003), pp.354.
[403] George C. Herring, "America and Vietnam: The Unending War", **Foreign Affairs,** Vol. 70, No. 5 (Winter1991), pp. 108.
[404] Kissinger, **a.g.e.,** s.612.
[405] Westad, **a.g.e.,** pp.316.

ve iktidarı devraldıktan sonra akrabalarını üst kademelere yerleştirmiştir.[406] Ngo Ding Diem'in göstermiş olduğu tutum Güney Vietnam halkında huzursuzluk yaratmıştır. ABD Güney Vietnam'da istediği doğrultuda inşa ettiği yeni iktidar ile ilişkilerini geliştirmiş ekonomik yardımları da arttırmıştır. Bu nokta Eisenhower, Güney Vietnam'da yeniden ulus inşa etmeyi amaçlarken oluşturacağı yeni ulusunda sağlam temelli bir devlet oluşturmasını hedeflemiştir. Ancak ABD'nin yapmış olduğu yardımlar hiçbir zaman istenilen yerlere harcanmadı ve iktidarın kendi keyfi harcamalarına harcanmıştır.[407]

ABD ve Güney Vietnam'ın 1957 yılında yapılacak olan seçimlere engel olması Kuzey Vietnam tarafından tepkiyle karşılandı. Bu doğrultuda Kuzey Vietnam lideri Ho Chi Minh Güney Vietnam'a Viet Kong aracılığı ile saldırılar gerçekleştirmiştir. Böylece Kuzey ile Güney'in ilk sıcak çatışması gerçekleşmiştir. 1959 yılında Eisenhower'ın yaptığı konuşmada durumun ciddiyetini vurgulamıştır; 12 Milyon nüfusuna sahip Güney Vietnam'ın komünizm kontrolüne geçmesi, 150 milyonluk bölgenin tehlikeye gireceğini ve bu sebeple ABD'nin Güney Vietnam'a askeri ve ekonomik yardım yapması gerektiğini vurguluyordu.[408] Eisenhower hükümetinin artan gerilla saldırından rahatsız olmuş ve yaşanan sorunun asker göndermeden çözülmeyeceğinin farkına varmıştır. Bu noktada Eisenhower görev süresinin sonuna kadar yaklaşık 1000 askeri danışmanı çözüm bulmaları için Güney Vietnam'a göndermiştir.

### 2.3.2.2. John F. Kennedy ve Lyndon B. Johnson dönemi ile Vietnam Savaşı'nın Başlangıcı ve Tırmanışı (1960-1969)

John F. Kennedy, Eisenhower'dan görevi devraldıktan sonra Vietnam Politikaları üzerine tam anlamıyla yoğunlaşmaya fırsatı olmamıştır bunun sebebi ise; Kennedy'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri politikalarıydı.[409] Kennedy, Küba'da gerçekleşen devrimin Latin Amerika'da diğer ülkelere sıçramasından endişe etmiş ve önceliğini Latin Amerika politikalarına vermiştir. Ancak Latin Amerika politikalarını oluşturduktan sonra Güney Vietnam üzerine yeni ulus inşa etme fikrini devam ettirmiş ve bu noktada Güney Vietnam'da reformlar gerçekleştirmek istemiştir. Güney Vietnam'da politik, askeri ve ekonomik açıdan güçlü bir devlet inşa ederek, ülkeye yapılan gerilla savaşlarını yenmeyi

[406] Best, Hanhımaki, Maiolo ve Schulze, **a.g.e.,** s. 328.
[407] **a.g.e.,** s. 329.
[408] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 513.
[409] Westad, **a.g.e.,** pp.317.

hedeflemiştir.[410] Bu politikayı seçmesinin altında yatan sebeplerden ise; Vietnam'a ABD askeri yollayarak onların hayatları riske atmak yerine Güney Vietnam'ın askeri yönden geliştirilmesini olmuştur. Kennedy başkan olduğu yıllarda Güney Vietnam'a gerçekleştirilen saldırılar artmış ve o bölgeden gelen raporlarda ise durumun ciddiyeti anlatılmıştır. Artan saldırılar ve gelen raporlar neticesinde Kennedy, 1961'in Mayıs ayında Başkan Yardımcı Johnson'ı durumu incelemesi ardından yeni bir rapor hazırlaması için Güney Vietnam'a göndermiştir.[411] Johnson'dan sonra, Kennedy 1961 sonbaharında en yakın dış politika danışmanlarından ikisini, eski ordu generali Maxwell D. Taylor ve yardımcısını Güney Vietnam'a göndermiştir.[412] Ayrıca Ulusal Güvenlik Danışmanı Walt W. Rostow'dan Vietnam'daki sorunu yakından incelemesini istemiştir. Yapılan çalışmaların sonucunda ise ortaya Rostow-Taylor raporu çıkmıştır. Raporlara göre ABD'nin Vietnam'a asker göndermesini, hava saldırısı gerçekleştirmesini istemiştir ve isteklerin gerçekleştirilmesi halinde ise Vietnam'da savaşın elverişsiz bir ortamı olmadığını raporlamıştır.[413] Ancak bu raporlar devletin her kademesi tarafından desteklenmemiştir. Bu rapora başta dışişleri bakanı yardımcısı George Ball karşı çıkmıştır. Kennedy ise Güney Vietnam'a asker göndermeyi kabul etmemiştir. Bu süreçte ABD'nin Vietnam üzerine en çok tartıştığı konu asker gönderilip gönderilmemesi olmuştur. Nitekim Kennedy ortak bir mutabakat yaparak, Güney Vietnam'a 15.000 askeri danışman ile destek birlikleri gönderdi ancak Güney Vietnam'da ilerleyen süreçlerde de askeri anlamda iyileşme görülmedi.[414] Bu durum sonucunda, ABD Güney Vietnam topraklarına danışmanlar göndererek bölgeye yerleşmeye başlamıştır bunun doğal sonucu olarak artık Vietnam'a ABD dahil olmuştur. ABD'nin Vietnam'a yerleşmesinin ilk adımları Kennedy'nin askeri danışman göndermesiyle başlamıştır. Askeri danışman gönderilerek Güney Vietnam'da oluşacak komünizm riskinin önüne geçilmesi planlanmıştır. Ancak Viet Kong saldırıları günden güne artarken kullandıkları vur-kaç taktiği Güney Vietnam'ı yıpratmıştır. Kennedy hükümeti o dönemde Laos üzerinden sorunlar yaşamaya başlamıştır. Çünkü Kuzey Vietnam'ın gerilla saldırıları Laos üzerinden yapılmaya başlamıştır. 1954 yılında imzalanan Cenevre Antlaşmalarına göre Laos bağımsız devlet olma hakkını kazanmıştır ancak gerilla saldırılarına kendi ülkesi

[410] Kissinger, **a.g.e.,** s.623.
[411] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 514.
[412] Engel, Lawrence Preston, **a.g.e.,** pp. 258.
[413] Sander, **a.g.e.,** s. 525.
[414] **a.g.e.,** s. 525.

üzerinden müsaade etmesi Kennedy hükümetiyle sorun yaşamasına neden olmuştur. Çünkü Laos Kuzey Vietnamlılara kendi ülkesini açmış ve saldırıları yapabilmesi için uygun ortam sağlamıştır. Nitekim Kennedy Laos'un tarafsız kalması ve o bölgede ateşkes için mücadele ederek istediği sonucu almıştır. Laos'ta yaşanan bu kriz günden güne Kuzey Güney arasında ki gerilimi tırmandırır nitelikte olmuştur. Laos sorununu çözmeyi başaran Kennedy kısa süre sonra Kamboçya üzerinden benzer sorunla karşılaşmıştır. Bölge'de bu yaşananlardan sonra Kamboçya, Kuzey Vietnam'ın bölgede üs kurmasına müsaade etmiştir.[415] Kuzey Vietnam Hindiçin bölgesinde üslerini genişletirken Güney Vietnam'ı sıkıştırmaya başlamıştır. Kuzey Vietnam'ın bu hamlesiyle birlikte ABD'nin de bölgede ki hareket alanı daraltılmıştır. Bu yaşananların sonucunda Güney Vietnam'da bulunan Amerikalı Komutan Harkins, Napalm bombası ve bitki yok edici bomba kullanılmasını talep etti.[416] Bu durum Kennedy hükümetinde baskı oluşturdu ve kısıtlı sayıda da olsa kullanılmasına müsaade gösterdi. Bu bombaların kullanılmasının çevreye vermiş olduğu hasarlar ise savaş sonrasında ortaya çıkmıştır.

Güney Vietnam'da durum ise hayli karışıktı. İktidarda olan Katolik Diem gelen yardımları harcanması gereken yere harcamamıştır. Ülkedeki Budistlere baskıyı arttırarak kültür savaşı başlatmıştır.[417] Bu durumda Diem'e olan destek azalmış ve ülkede ilerleyen süreç ABD'nin istediğini tam tersi şeklinde gerçekleşmiştir. Buna karşı Kennedy hükümeti Güney Vietnam'da çıkan isyan karşısında Diem hükümetine karşı darbe yapılmasını destekledi ve 1 Kasım 1963 yılında CIA'nın desteğiyle birlikte darbe gerçekleşmiş Diem öldürülmüştür.[418] Kennedy, her zaman bu savaşın Vietnamlıların kendi savaşı olduğunu vurgulamıştır. Ancak daha fazla politikalarını devam ettirememiştir çünkü Diem'in öldürülmesinden kısa bir süre sonra Kennedy'de suikasta uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Kanunlar gereği Kennedy suikaste uğradığı için başkanlık görevine başkan yardımcısı Lyndon B. Johnson geçmiştir. Johnson'ın göreve gelmeden önce Vietnam sorunu ile ilgili çalışmalar yapmıştır ve Vietnam'da almış olduğu görev gereği belirli bir süre bulunmuştur. Kennedy'nin suikaste uğramış olması bir çok politikasının da yarım kalmasına sebep olmuştur. Özellikle Vietnam Politikalarını tam gerçekleştirememiş olan Kennedy, bu politikaları miras olarak Lyndon Johnson bırakmıştır.

[415] Kissinger, **a.g.e.,** s. 626.
[416] Sander, **a.g.e.,** s. 525.
[417] Sümer, **a.g.e.,** s. 517.
[418] Kissinger, **a.g.e.,** s. 634.

Johnson hükümeti Vietnam Politikalarını 3 ana seçenek üzerinde değerlendirmeye başladığını söyleyebiliriz. İlk seçenek; mevcut duruma sadık kalıp sorunu daha fazla tırmandırılmaması, ikinci seçenek; Kuzey Vietnam'a yönelik saldırıların arttırılarak başlanması ve üçüncü seçenek; Laos üzerinden başlayarak Kuzey Vietnam'a ilerleyen kademeli askeri adımların atılması.[419] Böylece ABD, Vietnam Politikalarında yeni bir döneme geçmiştir. Bu dönem ABD'nin Vietnam Savaşı'na resmi olarak başlatmış ve yaklaşık 600.000 ABD askerinin Vietnam'a gönderilmesiyle sonuçlanmıştır.[420] 1963 yılında Savunma Bakanı Bob McNamara, Vietnam üzerinden Johnson'a bir rapor sunmuştur. Sunulan raporda Vietnam'a müdahale edilmez ise Kuzey Vietnam'ın Güney Vietnam'ı ele geçireceğini ve ülke de komünizm hâkim olacağını vurgulamıştır.

ABD'nin Vietnam Politikalarının değişmesine sebep olan önemli bir olay gerçekleşmiştir. 2 Ağustos 1964 yılında Tonkin Körfezi'nde ABD donanmasına ait Maddox Destroyerine Kuzey Vietnamlılar tarafından bir saldırı düzenlenmiştir.[421] 4 Ağustos 1964 tarihinde Kuzey Vietnamlıların başlatmış olduğu saldırı diğer ABD gemilerine de yapıldı.[422] Böylece hukuksal açıdan Kuzey Vietnam kuvvetleri resmi olarak ABD'ye saldırmış oldu. Bu durum üzerine Johnson hükümetinin politikalarında sertlik yanlısı olmaya ittiğini söyleyebiliriz. Johnson dönemine gelene kadar Truman, Eisenhower ve Kennedy hükümetleri, Vietnam'a asker gönderme konusunda çekingen davranmış ve bu talebi reddetmişlerdir. Johnson hükümetinin ise hem komünist ilerlemeyi durdurmak amacıyla hem de çevreleme politikalarının sonucunda Vietnam'a asker göndermekten başka çaresi kalmadığını söyleyebiliriz.

4 Ağustos 1964'te Tonkin Körfezinde gerçekleşen saldırılardan sonra Başkan Johnson 5 Ağustos'ta kongreye mesaj yollamıştır. Bu mesajda komünizmin gerçekleştirmiş olduğu saldırılar sonucunda ABD'nin kararlılık göstererek bu saldırılara karşılık vermesini ve asker kullanma da dahil olmak üzere tüm yetkinin başkana verilmesini istedi.[423] Tonkin Körfezi Kararı olarak tarihe geçen bu kararda kongre ezici bir çoğunlukla yetkiyi Başkan Johnson'a vermiştir.[424] Tonkin Körfezi Kararı ile birlikte ABD'nin Vietnam Politikası yeniden şekillenmiş oldu. Johnson Kuzey Vietnam'a

[419] Sümer, **a.g.e.,** s. 519.
[420] Sander, **a.g.e.,** s. 526.
[421] Jonathan Colman, **The Foreign Policy of Lyndon B. Johnson,** Edinburgh: Edinburgh University Press. 2010, pp. 25-26
[422] **a.g.e.,** pp. 25-26
[423] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 514-515.
[424] Westad, **a.g.e.,** pp.321.

yönelik saldırıları başlatmıştır. Ancak saldırıları uzun süreli tutmamıştır çünkü ABD'de kasım ayında seçim yapılacaktır ve bu saldırıların seçimin önüne geçmesini istememiştir. Johnson görevi Kennedy'den devraldıktan kısa bir süre sonra seçimlere girmiş ve Cumhuriyetçi rakibini mağlup ederek tekrardan başkan seçilmiştir.

Johnson seçimleri kazandıktan sonra yeni dönemde Kennedy'nin de benimsemiş olduğu Güney Vietnam'da yeni bir ulus oluşturma politikasını devam ettirmiştir. Domino Teorisi'nin gerçekleşmesinin önüne geçerek, zayıf bir tarım ülkesinden güçlü bir Uzakdoğu devleti yaratma fikrini sahiplendiğini söyleyebiliriz. Nitekim ABD, Güney Vietnam'a bu politikalar neticesinde bir çok meslek grubuna sahip insanı Güney Vietnam'a göndermiştir.[425]

Kuzey Vietnam'ın her geçen güne başarılı olması ABD'yi derinden etkilemiştir. 1964 yılında Genelkurmayın vermiş olduğu raporlarda Kuzey Vietnam'ın havadan bombalanması tavsiye edilmiştir.[426] Başkan Johnson iki aşamalı plan geliştirerek Kuzey Vietnam'ı mağlup etmeyi amaçlamıştır. Planının ilk aşamasında Laos üzerinden yapılan sızmaların önüne geçilmesi için hareket edilmiştir. İkinci aşamasında ise öncelikli olarak Güney Vietnam'ın güvenliğinin sağlanması ardından ise Kuzey Vietnam'a yönelik yapılacak hava saldırılarıyla Kuzey Vietnam yönetiminin düşürülmesi planlamıştır. Plan teorik açıdan başarılı gözükmüş olsa da ilerleyen tarihler göstermiştir ki pratikte beklenen başarı gerçekleşmemiştir.

Johnson, 1965 yılının şubat ayından temmuz ayına kadar olan dönemde, öncelikle Kuzey Vietnam'ı yok etmeye ve Vietkong'u konvansiyonel güçle durdurmaya odaklanmıştır.[427] 1965 yılının şubat ayında, Vietkong'un Pleiku'da bulunan ABD danışmanlarına saldırması üzerine Johnson, "Rolling Thunder" adlı hava harekatının başlamasına izin verdi.[428] Vietkong'un Pleiku'da gerçekleştirdiği saldırıda 9 ABD askeri öldü, yüze yakın asker yaralandı ve 5 ABD uçağı imha edilmişti.[429] Kuzey Vietnam adına başarılı bir operasyon gerçekleşmiş ve Tonkin Körfezinden sonraki en başarılı operasyonu gerçekleştirmiştir. Bunun üzerine Johnson Kuzey Vietnam'ı müzakere masasına oturtmak amacıyla 1965 yılında hava saldırılarını yoğun bir şekilde başlattı ancak bu saldırılar Kuzey Vietnam'ı daha da motive ederek saldırılarını daha da

[425] Sümer, **a.g.e.,** s. 520.
[426] Sander, **a.g.e.,** s. 525.
[427] Elizabeth N. Saunders, **Leaders at War,** New York: Cornell University Press. 2011, pp. 174.
[428] **a.g.e.,** pp. 174-175.
[429] **a.g.e.,** pp. 174-175.

arttırmasına sebep oldu.[430] Mart 1965 yılında bölgede görevli olan General Westmoreland 50.000 kişilik asker gönderilmesini talep etti ve 50.000 asker gönderildikten sonra mayıs ayında bu sayıyı 80.000 çıktı.[431] Böylece ABD'nin Vietnam Savaşı tam anlamıyla başlamıştır. Ancak ABD'nin önce Vietnam'ı bombalaması ardında ise asker göndermesi bulunduğu ittifaklar içerisinde tepkine neden olmuştur. Batı bloğu ABD'nin uygulamış olduğu politikalara destek vermemiştir. Bunun sonucunda ise ABD Vietnam üzerine uygulamış olduğu politikalarda yalnız kalmıştır. Ancak ABD yalnız kalmasına rağmen politikalarından geri adım atmayı düşünmemiştir.

ABD'nin Vietnam'a asker göndermesinin bir diğer sebebi ise Kuzey Vietnam'ın sızmaları gerçekleştirdiği Ho Chi Minh yoludur. Bu yol üzerinden Güney Vietnam'a gerçekleştirdiği saldırılar ABD'yi etkilemiş ve bunun sonucunda bu yolu yok edilmesine karar verilmiştir. Ho Chi Minh Yolu yapılan hava saldırılarında etkilenmemiş, aksine gerillaları daha hırslandırmıştır. Öyle ki, gerillalar Ho Chi Minh yolu üzerinden yapmış olduğu sızmaları artırarak devam etmiştir. Bu sızmalar ABD'nin Güney Vietnam'daki en büyük güvenlik meselesi haline gelmiştir.

ABD ile Kuzey Vietnam karşılaştırıldığında iki ülke arasında ki gelişmiş oranları çok farklıdır. Bu gelişmişlik farkı ABD tarafından bir avantaj olarak görülmektedir. Johnson hükümeti bu avantajı sonuna kadar kullanmak istemiştir. Nitekim ABD'nin ilk etapta yöneldiği askeri hareket hava saldırıları üzerinden gerçekleşmiştir. Bu harekatları "Rolling Thunder" operasyonu adı altında başlatan ABD, B-52 ağır bombardıman uçakları ile yüzlerce ton patlayıcıyı askeri birliklere, ikmal hatlarına ve diğer askeri hedeflere yok etmek için kullandı.[432] Amerika Birleşik Devletleri bu hava operasyonları için 100 milyar dolardan fazla harcama yapmıştır.[433] 1962'den 1973'e kadar toplam Hindiçin'e atılan patlayıcı miktarı yaklaşık sekiz milyon tondu: Kuzey Vietnam'a bir milyon ton, Kamboçya'ya yaklaşık yarım milyon, Çinhindi'nde yaklaşık üç Laos'taki Ho Chi Minh Yolu'na bir milyon, Güney Vietnam'a ise dört milyon bomba atılmıştır.[434] Bombalamalar devam ederken Johnson hükümeti dünya kamuoyunda ve kendi kamuoyunda savaş zemini oluşturmak istememiştir. Bunun sebebi halkı savaş

[430] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 515.
[431] Sander, **a.g.e.,** s. 528.
[432] David L. Anderson, **The American War in Vietnam: Strategy,** New York: Colombia University Press, 2002, pp. 59-60.
[433] **a.g.e.,** pp.59-60
[434] **a.g.e.,** pp. 59-60

psikolojisine sokmak istememesinden kaynaklanmıştır.

Johnson savaşı kaybetmemek için 1965 yılının temmuz ayında 200.000 asker sevkini onaylamış ve 1968 yılına kadar toplam 500.000 asker sevkini onaylamıştır.[435] Bu durum artık halktan saklanmayacak bir hal almıştır. Bu durum bir bakıma açık savaş ilanı demekti. 1966 yılına kadar yapılan bombalamalar Güney Vietnam, Ho Chi Minh Yolu ve Kuzey Vietnam'ı kapsamıştır. 1966 yılı sonrasında ise Kuzey Vietnam hedef alınmış ve burada ki sanayi ve ulaştırma tesisleri vurulmaya devam edilmiştir.[436] 1967 ile birlikte Kuzey Vietnam'ın başkenti Hanoy kenti ve liman kenti olan Haiphong çevresinde ki fabrikalar ile enerji santralleri hedeflenmiştir.[437] Bombardımanın istenilen sonucu verdiğini söylemek zordur çünkü; Kuzey Vietnam ABD'nin bombalaması için az sayıda endüstriyel hedef sunarken, köprüler gibi diğer hedefleri ve yolları ise SSCB ile ÇHC'nin yardımı ile hızla onarılabilirdi.[438]

Yapılan şiddetli saldırılar sonucunda, 1966 yılında Kuzey Vietnam Başbakanı Pham Van Dong, New York Times dergisine röportaj vermiştir. Bu röportajda; ABD'nin askeri anlamda Kuzey Vietnam'dan çok güçlü olduğunu belirtmiş ancak bu savaşı kaybedeceklerini söylemiştir çünkü Amerikalılardan daha çok Vietnamlıların, Vietnam için ölmeye ve savaşı sonuna kadar devam ettirmeye hazır olduklarını belirtmiştir.[439] Johnson hükümeti için işler daha da karmaşık hale gelmiştir. Çünkü askeri olarak yapılan tüm saldırılar ters tepki yaratarak Kuzey Vietnamlıları daha da cesaretlendirmiştir. Bunun sebebi olarak, yapılan araştırmalarda görülmüştür ki Kuzey Vietnamlılar bombalamaların yerlerini tahmin ederek önlemler almıştır ve böylece ölüm sayılarını minimum seviyelere indirmeyi başarmışlardır. Kuzey Vietnam askeri alanda başarı gösterirken Güney Vietnam ordusu hakkında bunu söylemek oldukça zordur. Johnson hükümetini daha da tedirgin eden olay ise bombalamalara rağmen Kuzey Vietnam Ordusunun birliklerinin Güney Vietnam'da bulunduğuna dair kanıtlarda ortaya çıkmıştır.[440]

Savaşın şiddeti günden güne artarken Johnson politik baskılar içinde mücadele etmeye başlamıştır. Yaklaşık 500.000 ABD askerinin Vietnam'a gönderilmesinden dolayı ülke içinde tepkiler başlamıştır. Oluşan savaş karşıtı kamuoyu ile birlikte büyük

[435] Best, Hanhımaki, Maiolo ve Schulze, **a.g.e.,** s. 331.
[436] Sümer, **a.g.e.,** s. 526.
[437] **a.g.e.,** ss.526.
[438] Colman, **a.g.e.,** pp. .29.
[439] Kissinger, **a.g.e.,** s. 639.
[440] Colman, **a.g.e.,** pp. 29.

şehirlerde protesto ve gösterilerde başlamıştır. Savaş karşıtı öğrenci protestolarının çoğalması, üniversite kampüslerinde yürüyüşler, mitingler, grevler ve oturma eylemleri başlamıştır.[441] Savaşta muhalefet köklü bir Amerikan geleneğidir, ancak Vietnam Savaşı, komşuları, iş arkadaşlarını ve kiliseleri böldü.[442] Öyle ki Johnson hükümetinin üst düzey politika yapıcıları arasında bile muhalefet oluştu. 1967'ye kadar yaygın ve bazen şiddetli sokak gösterileri ile sivil itaatsizlik de dahil olmak üzere çeşitli grup ve bireysel protestoları artmıştır. Amerikan toplumu içindeki bölünmeler derinleştikçe, iç kargaşa, savaştan bıkkınlığın yaygınlaşmasına ve derinlere işlemesine katkıda bulunmuştur. Yaşananlar neticesinde ve oluşturulan kamuoyu ile artan baskısı sonucunda 31 Mart 1968 tarihinde Johnson yaptığı konuşmada seçimlerde tekrar aday olmayacağı açıkladı.[443]

1966-1967 yılları ile birlikte oluşan politik baskılar ve kamuoyu baskısı sonucunda Johnson hükümeti barış görüşmeleri için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. 30 Ocak 1968 tarihinde ABD'nin tarafından beklemek bir gelişme yaşanmıştır. Vietkong, Güney Vietnam'a ve ülkede bulunan ABD'ye karşı geniş kapsamlı saldırılar başlatmıştır. Başta ABD elçiliği olmak üzere Güney Vietnam'daki hemen hemen bütün şehirlerde eş zamanlı saldırılara başlandı.[444] Hedeflerinde Başkanlık Binası, Hapishaneler, Cephanelikler, Polis Karakolları, Havaalanı ve diğer tesislere eş zamanlı saldırılarda büyük başarılar elde edildi sonucunda ABD Büyükelçiliği altı buçuk saat ele geçirilmiştir ve saldırılar sonucunda 4.000 ABD ile Güney Vietnamlı hayatını kaybederken, Vietkong 40.000 kayıp yaşamıştır.[445] Vietkong mensupları için kayıpların önemi çok fazla yoktu çünkü amaçları uğruna savaşmayı göze almış gerillalardı. Vietkong'un kayıpları ciddiye almaması ABD'yi çıkmaza götüren son nokta olmuştur. Çünkü Vietkong bağımsızlık için mücadele ettiğine inanıyordu ve bu durumda onların diri kalmasına neden oluyordu. Güney Vietnam'da ise durum tam tersiydi. Başka bir devletin himayesi altında yeni bir ulus kurma mücadelesine girmişti. Bu durumda Güney Vietnamlılar için Kuzey Vietnamlıların benimsemiş olduğu amaçlar gibi bir amaç benimseyememesine neden olmuştur. Tet Saldırısının sonuçları ABD'nin Vietnam politikasında stratejik değişime sebebiyet vermiştir. Tet Saldırısıyla, ABD'nin Vietnam'daki stratejisinin başarısızlığını

[441] Robert Dallek, "Lyndon Johnson and Vietnam: The Making of a Tragedy", **Diplomatic History.** Vol.20. No.2 (Spring1996). pp.156.
[442] David L. Anderson, **The Columbia History of the Vietnam War,** New York: Columbia University Press. 2011, pp.410.
[443] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 515.
[444] Mai Elliott, **RAND in Southeast Asia,** RAND Corporation. 2010, pp.294.
[445] **a.g.e.,** pp. 294.

da ortaya çıkarmıştır.[446] Tet Saldırısı sonucunda ABD kamuoyunda savaş karşıtı protestolar artmaya başlamıştır. Bu protestolar sonucunda Johnson hükümeti etkilenmiş ve paniklemiştir. ABD bir taraftan Güney Vietnam'ın kontrolünü kaybetmemek için politik adımlarını devam ettirmiştir. Bunları yaparken Kuzey Vietnam ile savaşa ara vermeden devam etmiştir. Ancak bu noktada ABD'ye yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, geçmiş tarihinde her zaman sömürge altında kalan ve demokrasiyle hiç tanışmamış bir ülkede neden siyasi mühendisliğe kalkışıldı şeklinde olmuştur.

Yaşanan gelişmeler sonucunda, 1968 yılına gelindiğinde Paris'te iki taraf görüşmelere başlamış ve 31 Ekim 1968 tarihinde ABD bombardımanı durdurmuştur.[447] 1968 yılının kasım ayında yapılacak olan seçime aday olmayacağını daha önceden açıklayan Johnson'ın başkanlık dönemi sona ermiştir. Johnson hükümeti hiçbir zaman Vietnam'da yaşanan savaşı tam anlayamadığını söyleyebiliriz. Çünkü Johnson'a göre temel sorun komünizmdi ve komünizmi yok ederek Asya'da ki sorunu çözülmesi planlanmıştı. Ancak durum sanılanın aksine biraz daha farklıydı çünkü Kuzey Vietnam ABD ile girdiği savaşı ulusal bağımsızlık savaşı olarak görmekteydi ve bu durum komünizmin de ötesine geçmesine neden olmuştur. Johnson hükümetinin bu düşünceleri benimsemesinde ki diğer önemli sebep ise domino teorisine olan inancıdır. Asya kaybedilirse, komünizm Japonya'ya ulaşacağına inanmaktaydılar. Bu korku ABD hükümetinin politikalarını da şekillendirdiğini söyleyebiliriz.

### 2.3.2.3. Richard Nixon'ın ile Vietnam Savaşı'nın Yumuşaması ve Sonu (1969-1974)

Richard Nixon iktidara geldiği zaman Vietnam Savaşı bir çıkmaza doğru ilerlemekteydi. Johnson hükümeti Nixon hükümetine Vietnam konusunda büyük bir yük bıraktığı söyleyebiliriz. Nixon seçimlere gidilen süreçte de vaatlerinin arasında Vietnam'dan çekilme konusunda kararlı olacağını belirtmiştir. Bunun sonuncunda da Richard Nixon iktidara geldiği günden itibaren baskıyı üzerinde hissettiğini söyleyebiliriz. Nixon hükümete geldiği zaman Vietnam'da yaklaşık 500.000 ABD'li asker bulunmaktaydı. Bununla birlikte üstüne almış olduğu sorumlulukla beraber Nixon savaşı sonlandırma konusunda kararlı adımlar atmak zorunda kalmıştır. Ancak Nixon'ın göreve gelmeden önce ve göreve geldikten sonra Vietnam üzerine fikri ABD'nin savaştan

[446] McMahon, **a.g.e.,** s. 123.
[447] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 515.

zaferle ayrılamayacağı yönündeydi. Bununla birlikte "Onurlu Barış" fikri üzerinden hareket ederek kendi politikalarını da uygulamayı hedeflemiştir.[448]

Richard Nixon'ın iktidarının başından sonuna kadar en güvendiği insanlardan biri olan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ı Vietnam politikaları için görevlendirmiştir.[449] Henry Kissinger Vietnam'da yaşanan trajediler sonucunda mutlak bir çözüm bulma arayışına girdiğini söyleyebiliriz. Henry Kissinger "Vietnamlaştırmak" politikasını geliştirmiştir.[450] Vietnamlaştırma politikası oluşturulurken Tel Saldırıları etkili olmuştur. Çünkü Tet Saldırıları ile birlikte ABD adına Vietnam'da zaferin olmayacağı anlaşılmış oldu. Vietnamlaştırma politikalarının ilk aşamasında barış görüşmelerinin devamının sağlanması, ardından ise ABD'de askerlerinin Güney Vietnam'dan geri çekilmesi için adımlar atılması planlanmıştır.[451] Planın son aşamasında ise ABD koşulsuz olarak Vietnam'dan çekilmemek için barış görüşmeleri sırasında Kuzey Vietnam'ı baskı altına almak için bombalamanın devam etmesi planlanmıştır. Böylece Nixon Vietnamlaştırma politikalarıyla birlikte ABD askerini Vietnam'dan çekerek askeri kayıpların önüne geçmeyi hedeflemiştir. Ancak bu geri çekilme bir anda gerçekleşmeyecekti kademeli olarak gerçekleşecekti. Böylece kademeli çekilme ile birlikte askerler her zaman Kuzey Vietnam için tehdit oluşturacak ve savaşı sonlandırmak için uygulanacak hava saldırılarıyla Kuzey Vietnam barış görüşmeleri için zorlanacaktı. Nixon savaşı sonlandırmak için gerekirse elinde ki nükleer silahları tehdit olarak kullanmayı da düşünmüştür.[452] Bu düşünce de Nixon için savaşın sonlandırması konusunda ki kararlılığının bir göstergesi olmuştur. ABD Vietnam'dan askeri birliklerini kademeli olarak geri çekerken savaşı Güney Vietnam birliklerine devretmeyi planlamıştır.[453]Ancak ABD açısından ortaya çıkan önemli bir soru vardı. Bu soru ise; ABD Vietnam'dan çekildikten sonra Güney Vietnamlıları kim yönetecekti ve kim Güney Vietnam'ın savaşmasını sağlayacaktı. Çekilmenin sonunda Kuzey Vietnam'ın gerçekleştireceği saldırılarla Güney Vietnam'ın komünizme teslim olmasından oldukça endişe duyduklarını söyleyebiliriz. Kuzey Vietnam Lideri Le Duc Tho yaptığı açıklamada; 500.000 ABD'linin kazanamadığı bu savaşı Güney Vietnam ordusu nasıl kazanacak

[448] Kissinger, **a.g.e.,** s. 655.
[449] Sander, **a.g.e.,** s. 529.
[450] **a.g.e.,** ss.529.
[451] Elliott, **a.g.e.,** pp. 360.
[452] **a.g.e.,** pp. 360.
[453] Sander, **a.g.e.,** s. 529.

şeklinde olmuştur.[454] Bu açıklama da ABD'nin endişesini pekiştirir nitelikte olmuştur.

1969 yılında ABD askerlerini geri çekme planları yaparken yeni bir strateji geliştirmiştir. Geliştirilen strateji itibariyle 1969 yılında ABD'nin sağladığı askeri destek ile birlikte Güney Vietnam askeri kuvvetleri Kamboçya'ya harekât düzenlemiş ve ülkeye giriş gerçekleştirmişlerdir. Bu harekata gerekçe olarak ise Kamboçya'da Kuzey Vietnam'ın üs kurduğu gösterilmiştir. Ancak bu saldırı Nixon hükümeti tarafından ABD kamuoyundan yaklaşık bir yıl saklanmıştır.[455] Nixon hükümetinin bu harekâtı saklamasının en önemli nedeni ABD'nin kamuoyunda oluşan savaş karşıtı düşünceydi.

1970 yılında Kamboçya Prensi Norodom Sihanouk komünistlere verdiği destek sonucunda ülkede oluşan karşıt görüş tarafından darbe ile indirilmiştir.[456] Kamboçya'ya yapılan saldırı açığa çıkınca büyük bir kamuoyu tepkisine neden olduğunu söyleyebiliriz. Oluşan savaş karşıtı tepkiler sonucunda ABD adına Kent State Trajedisi yaşanmıştır.[457] Kent State Üniversitesinde gerçekleşen savaş karşıtı mitinge Ohio Ulusal Muhafızları tarafından açılan ateş sonucunda 4 öğrenci öldürülmüş ve ardından açılan rastgele ateş yüzünden 9 öğrencide yaralanmıştır.[458] Kent State Trajedisinden kısa bir süre sonra 4 siyahi öğrencinin ölmesiyle sonuçlanan Jackson State College protestoları gerçekleşmiştir.[459] Yaşanan trajediler sonrasında Nixon hükümeti yoğun baskılara dayanamadı ve 30 Haziran 1970'de 30.000 askeri Kamboçya'dan çekmiştir.[460]

1971 yılında barış görüşmeleri Paris'te devam ederken, Nixon Vietnam Politikası gereğince Güney Vietnam'da bulunan ABD askeri sayısını 140.000'e kadar düşürülmüştür.[461] Kademeli geri çekilme kapsamında yaklaşık 250.000 asker ABD'ye dönmüştür. 1971 yılında Nixon Vietnam Savaşına askeri katılımı yasaklamıştır.[462] Bu hamlenin amacı barış görüşmelerini ilerletmesi yönünde yapılmış olsa da Kuzey Vietnam tarafını barış görüşmelerinde ikna etmeye yetmemiştir. 1972 yılına kadar gelinen süreçte barış görüşmelerinde somut adımlar atılmamıştır. Çünkü Kuzey Vietnam tarafının barış görüşmelerinde ki en önemsediği konu ABD'nin Vietnam'dan çekilmesi üzerine

[454] Kissinger, **a.g.e.,** s. 663.
[455] Sümer, **a.g.e.,** s. 658-659.
[456]Best, Hanhımaki, Maiolo ve Schulze, **a.g.e.,** s. 337.
[457] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 102.
[458] David L. Anderson The Columbia…, pp. 227.
[459] Sümer, **a.g.e.,** s. 658-659.
[460]David L. Anderson The Columbia…, pp. 228.
[461] Sander, **a.g.e.,** s. 530.
[462] Kissinger, **a.g.e.,** s. 328.

olmuştur.[463] Bu talebi ABD tarafı onaylamamıştır ve görüşmeler doğrudan durma noktasına gelmiştir. Kissinger, Paris'te Kuzey Vietnamlılarla gizli görüşmeler yürütmüştü ve sonuçsuz kalmıştı. Görüşmelerin sonuçsuz kalması Kuzey Vietnam'ı harekete geçirmiştir ve Tet Saldırılarında sonra 1972 yılında benzer saldırı yapmaya kalkışmışlardır. 1972 yılının Mart ayında başlayan saldırıların arka planında ise Nixon'ın Şubat ayında gerçekleştirdiği Pekin ziyaretinden sonra olması ve Mayıs ayında gerçekleştireceği Moskova ziyaretinden kısa bir süre önce olması yatmaktadır.[464] Bu doğrultuda Kuzey Vietnam'ın müttefiklerini kaybetme korkusu ve savaşta yanında olan SSCB ile Çin'in savaşı bitirme isteği olması olduğu söylenebilir.

1972 yılında yapılacak olan ABD seçimleri Nixon hükümetinin endişelenmesine sebep olmuştur çünkü Nixon iktidara gelirken savaşı bitirme üzerine vermiş olduğu sözü yerine getirememiştir. Ancak sadece askerleri geri çekme konusunda sözünü tutabilmiştir. Nixon'a göre ise oluşan baskıya rağmen Vietnam'da koşulların lehine olduğunu iddia edip bunu savunmuştur. Nitekim Nixon seçimleri tekrar kazanmıştır. Görüşmelerin sonuçsuz kalmasının ardından Nixon tekrardan askeri planları gündeme getirmiş ve harekete geçmiştir. Nixon'ın askeri planları tekrar harekete geçirmesinin en temel sebebi seçimleri tekrar kazanması olarak gösterilebilir.

18-29 Aralık 1972 tarihleri arasında on iki gün boyunca hava saldırıları düzenlemiştir.[465] Kuzey Vietnam'ın askeri kabiliyetleri göz önüne alındığında, bu operasyonun maliyeti yüksek olmuştur: 15 tane B-52 bombardıman uçağı olmak üzere 28 ABD uçağı düşürülmüş ve 121 mürettebat öldürülmüş ya da esir alınmıştır.[466] Buna ek olarak, bu savaş sonu "Noel bombalamaları" Amerika Birleşik Devletleri'nde ve yurtdışında sert bir şekilde eleştirilere maruz kalmıştır.[467] Bombalamalar sonucunda yaklaşık 4000 sivil kayıp yaşanmıştır.[468] Kayıplara rağmen Kuzey Vietnamlıların morali yüksekti ancak müttefiklerinden gereken desteği alamamıştı. Çin ve SSCB tarafı bu bombardımanların şiddetine oranla tepki dolu açıklamalar yaparak Nixon yönetimiyle mesafeli durmayı tercih etmişlerdir.[469] Bu bombardımanlar öyle boyutlara ulaşmıştır ki Kuzey Vietnam hükümetinin de direncini kırmıştır. Bu durumda ateşkesin önünün

[463] Sümer, **a.g.e.,** s. 662.
[464] Sander, **a.g.e.,** s. 530.
[465] David L. Anderson The Columbia…, pp. 223-224.
[466] **a.g.e.,** pp. 233-234.
[467] **a.g.e.,** pp. 233-234.
[468] **a.g.e.,** pp. 233-234.
[469] Sümer, **a.g.e.,** s. 663.

açıldığını söyleyebiliriz. 8 Ocak 1973 yılında yapılan ateşkes ile birlikte Paris Görüşmeleri tekrardan başlamış ve 27 Ocak 1973 tarihinde Henry Kissinger ile Tho arasında imzalanmıştır.[470]

Paris Antlaşmasıyla birlikte; tüm ABD askerleri ile danışmaları Vietnam'dan çekilecek, tutsaklar geri iade edilecek, Güney ile Kuzey Vietnam'da seçimler yapılacak bunula birlikte ortak danışmanlar görev alacak ve ABD Laos ile Kamboçya'dan çekilecek.[471] Böylece 1954 yılında yapılan Cenevre Sözleşmesinin bir benzeri yapılmıştır. Bu durum aslında 20 yıl önceye geri dönüldüğünü göstermiştir. Böylece Nixon ABD halkına verdiği savaşı sonlandırma vaadini Kissinger ile birlikte gerçekleşmiştir. Tarihçi George C. Herring Vietnam Savaşını özetlerken şu sözlerle yorumlamıştır; "ABD'nin Vietnam Müdahalesi hükümet içindeki ve dışındaki ABD'lileri 20 yıl boyunca sorgulamaya itmiştir ve bunun sonucunda bu yaşananların çevreleme politikasının kaçınılmaz değilse de mantıklı bir sonucudur" şeklinde yorumlamıştır.[472]

### 2.3.2.4. Vietnam Savaşı ve Kamuoyunun Dış Politikaya Etkisi

ABD'nin Vietnam Savaşı ile birlikte oluşan kamuoyunun Johnson dönemiyle başladığını söyleyebiliriz. Bunun en önemli sebeplerinden biri olarak ABD'nin Vietnam'a asker göndermesi ve askeri müdahalelerin artması olarak gösterilebilir. Truman, Eisenhower ve Kennedy hükümetlerinin Vietnam'a asker göndermemesi bir bakıma kamuoyundan destek almış ve karşıt kamuoyunun oluşmasının da önüne geçmiştir.

Johnson dönemi ile birlikte ABD kamuoyunun Vietnam savaşı karşıtı gösterilere, ABD'nin Vietnam'a müdahalesini onaylamama, başkanın Vietnam'daki durumu ele alışını onaylamama ya da başkanın işini ele alışını onaylamama açısından tepki vermeye başlamıştır.[473] Vietnam hakkındaki kamuoyunun görüşleri savaş karşıtı durumuna gelmesi 1965' yılında savaşın tırmanışından sonraki yaklaşık bir yıl içinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Kamuoyunun tedirginliğinin savaş karşıtı görüşüne evrilmesi 1966'nın ortalarında ve 1967'nin başlarında baş göstermeye başlamıştır. ABD'de 1966 yılı

[470] **a.g.e.,** ss.663.
[471] Sander, **a.g.e.,** s. 531.
[472] McMahon, **a.g.e.,** s. 118.
[473] E. M. Schreiber, "Anti-War Demonstrations and American Public Opinion on the War in Vietnam", **The British Journal of Sociology,** Vol.27, No.2 (June 1976), pp. 226-227.

sonrasında yapılan anketlerde Vietnam Savaşına verilen desteğin bir hata olduğu belirgin şekilde artış göstermiştir.[474] İlk protestolar Johnson'ın 1966 yılı itibariyle arasında savaşı tırmandırmasıyla başlamıştır. Öğretim üyeleri Harvard ve Michigan gibi köklü üniversitelerde savaş karşıtı konferanslar verirken, ABD'li öğrenciler ise ilk protestoları gerçekleştirmişlerdir.[475]

Oluşan karşıt kamuoyuna rağmen ABD politikasını 1967 yılına kadar değiştirmemiştir. Bununla birlikte kamuoyunun ABD'nin Vietnam Politikasına karşıtlığı 1967 yılı itibariyle çoğunluk hale geldiğini söyleyebiliriz. Bu artışın sebebi olarak, Vietnam'a gönderilen asker sayısının 600.000'e yaklaşması ve ABD askerlerinin ölmesi olduğunu gösterilebilir.[476] Sadece ülke içinde karşıt kamuoyu oluşmamıştır. ABD'nin uygulamış olduğu Vietnam Politikası, Batı Bloğu içerisinde de tepkilere neden olmuştur.

Johnson döneminde Beyaz Saray'a ulaşan kamuoyu yoklaması sonuçları Vietnam'ın "kamuoyu tarafından hâkim olduğunu" teyit ederek, halkın en büyük kaygılarını gidermek için alternatif politikalar üzerine çalışılmaya başlanmıştır.[477] Öyle ki bu dönemle beraber Beyaz Saray'ın kamuoyuna karşı hassasiyeti kalıcı hale gelmiş ve kurumsal bileşen olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kamuoyunu etkisi altına alan yeni bir aktör ortaya çıkmıştır. Televizyonların gelişmesiyle birlikte yavaş yavaş on milyonlarca seyirciye ulaşması ABD kamuoyunu etkilemeyi başarmıştır.[478] Öyle ki televizyonun bu dönemdeki etkisi şöyle açıklanabilir; bir sunucunun yaptığı konuşma neredeyse başkanın ulaşabileceği kitle sayısına ulaşabilmekteydi.[479] Bununla birlikte dönemin haber programları ve sunucuları Vietnam'da ki ABD başarısızlığını yansıtmamaya çalışması kamuoyunun oluşmasında etkili olmuştur. Bu dönemde yaşanan en önemli gelişmelerinden biri ise; The Wall Street Journal Gazetesi'nin atmış olduğu manşet oldu. Bu manşette; "Desteklenen ilk hedeflerimiz başarısız mı kalıyor? Eğer devletten ve ulustan arkaya bir şey kalmayacaksa ne için savaşılacak" manşeti ile savaşa olan inancının yitirdiği gösterdi.[480] Bu durum Johnson hükümeti açısından çok önemliydi

[474] William L. Lunch and Peter W. Sprelich, "American Public Opinion and the War in Vietnam", **The Western Political Quarterly,** Vol.32, No.1 (March 1979), pp.22
**a.g.e.,** pp.22.
[475] Sümer, **a.g.e.,** s. 528.
[476] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 515.
[477] Lawrence R. Jacobs and Robert Y. Shapiro, "Lyndon Johnson, Vietnam and Public Opinion: Rethinking Realist Theory of Leadership", **Presidential Studies Quarterly.** Vol.29. No. 3 (September 1999). pp.595.
[478] Kissinger, **a.g.e.,** s. 626.
[479] **a.g.e.,** s. 647.
[480] **a.g.e.,** s. 651.

çünkü yavaş yavaş basın, yeni oluşan medya ve kamuoyunun desteğini yitirmiştir. Tet Saldırısı ABD kamuoyu açısından kırılma noktası olmuştur. Ocak 1968'deki Tet saldırısı ile Güney Vietnam'da eş zamanlı olarak 5 kente saldırı düzenlenmiş ve bu durum kamuoyundaki en büyük değişikliğe sebep olmuştur. Savaşa olan inanç git gide düşmüş, savaş verilen destek %40'lara gerilemiştir.[481] Öyle ki Vietnam Savaşı'na karşı oluşan kamuoyu 1968 yılındaki seçimleri etkilediğini söyleyebiliriz. Richard Nixon propaganda sürecinde her yerde savaşı bitireceğini dile getirirken, Johnson ise kamuoyu baskısına dayanamayarak aday olmayacağını açıklamıştır.

Richard Nixon hükümeti seçildiği ilk günden beri artan kamuoyu baskısı ile mücadele etmiştir. Öyle ki oluşan savaş karşıtı kamuoyu ABD'nin Vietnam'da kaybettiği asker sayısıyla doğru orantıda artmıştır. 1968 dönemi, kayıpların arttığı dönemde kamuoyunun tepkisi de artmıştır. Nitekim, 1969 yılında ABD'nin Kamboçya müdahalesini 1 yıl boyunca kamuoyundan saklamıştır.[482] Ancak bu müdahale açığa çıktığı zaman ülke çapında üniversite yerleşkelerinde ayaklanmalara sebebiyet vermiştir. Bu durumda şunu göstermektedir ki; Nixon hükümeti ilk yıllarında kamuoyundan fazlasıyla çekinmiştir.

1968'den sonraki kamuoyu rakamlarının bir yorumuna göre 1969'da Başkan Nixon, ABD askerlerini yavaş ve aşamalı olarak geri çekilmesi politikasını başlatmıştır. Vietnam'dan kademeli geri çekilme kamuoyu tarafından destek görmüştür. 1969 ya da 1970'e gelindiğinde, bu tür görüşler kesinlikle geleneksel olarak kabul edilebilir görüşlerden daha fazla destek ve teşvik buldu daha önceki yıllara kıyasla liderler ve dolayısıyla sevilmeyen "protestocular" ile özdeşleşme ortamı oluştu.[483] 1973 yılında savaşın son bulmasıyla birlikte kamuoyu ile hükümet arasında belirli uzlaşı sağlanmıştır. Ancak görülmektedir ki Vietnam Savaşı'nda oluşan kamuoyu dış politika yapımını etkilemiş ve politika yapımında yeni aktör olarak yerini almıştır.

[481] Schreiber, **a.g.e.,** pp. 227.
[482] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 101-102.
[483] Lunch and Sprelich, **a.g.e.,** pp.31.

# BÖLÜM 3: SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE 1953-1974 TARİHLERİ ARASINDA ABD ve SSCB BAŞKANLARININ DIŞ POLİTİKALARI

## 3.1. ABD BAŞKANLARI DIŞ POLİTİKALARI

### 3.1.1. Dwight Eisenhower Dönemi ve Soğuk Savaş (1953-1961)

Soğuk Savaşın ilk dönemi 1947-1953 yılları arasında yaşanmış ve bu dönemler de sert politikalara sahne olmuştur. Harry S. Truman ve Josef Stalin arasında ideolojik ve diplomatik mücadeleler sert politikalarla ile devam etmiştir. Harry S. Truman'ın görev süresinin sona ermesinin ardından aynı dönemde Josef Stalin'de vefatı nedeniyle SSCB Genel Sekreterliği görevi son bulmuştur. Öyle ki Soğuk Savaş döneminin iki güçlü liderinin aynı dönemde görevlerinden ayrılmasından dolayı Soğuk Savaş'ın ilk döneminin sonu olarak adlandırılabilir.

4 Kasım 1952 yılında yapılan ABD seçimlerine Dwight Eisenhower Cumhuriyetçilerin adayı olarak girmiş ve Demokratların adayı Adlai Stevenson'u 442-89 gibi büyük bir farkla geride bırakarak ABD'nin 34. Başkanı seçilmiştir.[484] Eisenhower'ın başkanlık görevine gelmeden önceki kariyeri bu dönem için oldukça dikkat çekicidir. Kronolojik olarak Eisenhower'ın başkanlık öncesinde ki görevlerini sıralarsak; 1915 yılı West Point Mezuniyeti, 1933 yılı ABD Genelkurmay Başkanı General Douglas MacArthur'un yaverliği, 1935 Filipinler Görevi, 1941 2. Dünya Savaşı Harekât Dairesi Başkanlığı, 1942 Avrupa ABD kuvvetleri Başkanlığı ve NATO'nun kurulmasıyla Yüksek Başkomutanlık görevini yapmıştır.[485] ABD başkanlığına gelmeden önce edinmiş olduğu askeri ve yönetim tecrübeleri başkanlık döneminde bir çok alanda fayda sağladığını söyleyebiliriz.

Eisenhower ilk başkanlık konuşmasın da büyük bir özgüvenle; dünya barışından

[484] The American Presidency. (t.y.) **National Political Party Platforms.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/presidential-documents-archive-guidebook/party-platforms-and-nominating-conventions-3 (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2024).
[485] Dwight D. Eisenhower. (8 November 22). **The Eisenhowers.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2024).

bahsetmiş ve bu barış içinde gerekli tüm işbirliklerine açık olduğunu belirtmiştir.[486] Barış için caydırıcılık gücünün geliştirilmesini, uluslararası güvensizliğin önüne geçilmesi gerektiğini, dostlarımıza gereken ekonomik ve askeri desteğin sağlanması gerektiğinin altını çizmiştir.[487] Eisenhower konuşmasında sağ duyu çağrısı yaparken aynı zamanda SSCB'nin geçici Genel Sekreteri Georgiy Malenkov'a, Josef Stalin sonrasında politikaları daha da sertleştirmemesi konusunda çağrıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Göreve başlangıç konuşmasını incelendiğimiz zaman genel itibariyle dış politika üzerinde durduğunu tespit edebiliriz. Khrushchev'in kısa süre sonra SSCB genel sekreterliğine gelmesinden sonra Eisenhower'ın ılımlı politikalar geliştireceğine dair bir inancı oluşmuştu. Ancak Eisenhower ilk yıllarından itibaren komünizm ile savaşın Truman döneminden kalan politikalarla bir sonuca varacağına inancı olmadığını söyleyebiliriz. Öyle ki Eisenhower'a yeni politikaların gerektiği bir gerçekti. Ancak Eisenhower'ın Soğuk Savaş Politikalarını incelerken o dönem ABD Dışişleri Bakanı olan John Foster Dulles'in etkisinin incelenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü Eisenhower'ın ABD dış politikasını oluşturduğu süreçte John Foster Dulles aktif bir rol oynamıştı.

### 3.1.2. Dwight Eisenhower Döneminde ABD Dış Politikası

#### 3.1.2.1. Solaryum Projesi

Eisenhower Soğuk Savaş döneminde uygulamaya koyacağı politikaları şekillendirmek için "Solaryum Projesini" başlatmıştır. Başlatmış olduğu bu projede alanında uzman bir çok isim görev almıştır. Bu durum Eisenhower'ın dış politikaya oluştururken çevresinde ki kurumların ve insanların görüşlerine önem verdiğini tespit etmek mümkündür. Eisenhower 8 Mayıs 1953 tarihinde Beyaz Saray'ın kış bahçesi bölümü olan Solaryum'da görüşmeleri başlatmıştır ve bu görüşmelere; Dışişleri Bakanı Dulles, CIA Başkanı Allen Dulles, Dışişleri Bakanı Yardımcısı Walter Bedell, Ulusal

[486] Dwight D. Eisenhower. (t.y.) **1953 Presidental Inauguration.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/research/online-documents/1953-presidential-inauguration (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2024).
[487] Dwight D. Eisenhower. (t.y.) **1953 Presidental Inauguration.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/research/online-documents/1953-presidential-inauguration (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2024).

Güvenlik Danışmanı Robert Cutler ve Psikolojik Strateji Kurulu Direktörü Charles D. Jackson katılmıştır.[488] Bu projede gerçekleştirilen tüm görüşmeler gizlilikle yürütülmüştür ve Solaryum Projesi için 3 ayrı grup oluşturulmuştur. Grup A, Truman döneminde uygulanan çevreleme politikasının devamı için yeni çalışmalarda bulunacaktı. Grup B, SSCB'nin uluslararası alanda ki hareket alanın kısıtlanması için çalışmalarda bulunacaktı. Grup C, ise dünyada ki komünist tehdidin hangi koşullarda ortadan kaldırılabileceği üzerine çalışacaktı. A Grubu; ilk olarak silahlı kuvvetlerin ABD'nin güvenliği ve bölgesel güvenliklerin nasıl sağlanacağını, ikinci olarak ekonomik ve askeri ittifaklar güvenliğin sağlanması ve son olarak savaş çıkmasının engellenmesi için SSCB ile Doğu Bloğu'nun zayıflıklarına karşı politik, psikolojik ve ekonomik önlemlerin alınması üzerine çalışacaktı.[489] B Grubu, ilk olarak SSCB yayılmacılığının engellenmesi için politikalar geliştirilmesini, ikinci olarak SSCB liderlerine verilecek mesajların geliştirilmesi ve son olarak dost ülkelerin komünizme geçmesinin engellenmesi için geliştirecek politikaları çalışacaktı.[490] C Grubu ise SSCB'nin yayılmacılığını engelleyecek ve var olan durumundan geriye gitmesi için politikalar geliştirecekti.[491] Bu noktada ABD müttefik ve dost devletlerin güçlendirilmesine odaklanılacaktı. SSCB' tehdidi altında ki direnişlere destek sağlanacaktı. C Grubunun geliştirdiği politikalar sertlik yanlısı olmuştur. Görüşmeler yaklaşık 1 ay sürmüştür ve NSC toplantısında Eisenhower'a raporlar sunulmuştur. Eisenhower, dış politika da öncelikli düşüncesi müttefiklerinden destek alınması yönündeydi. Öyle ki, Solaryum Projesiyle kendisine sunulan raporlar arasında orta yol bulmaya çalışarak dış politikasını inşa etmeye karar vermiştir.

### 3.1.2.2. "Yeni Bakış Stratejisi"

Eisenhower'ın Yeni Bakış stratejisi 1953 yılının sonuna doğru şekillenmiştir. Yeni Bakış Stratejisi'ni 4 ana konu üzerinden belirlendiğini söyleyebiliriz. 1) SSCB'nin askeri tehdidini caydırmak 2) Propaganda ile SSCB'nin kendi bloğunda ki liderliğini

[488] Patrick M. Condray, **"The New Look of 1952-53." Charting the Nation's Course: Strategic Planning Processes in the 1952-53 "New Look" and the 1996-97 Quadrennial Defense Review.** Air University Press, 1999, pp.18-19.
[489] **a.g.e.,** pp. 18-20.
[490] **a.g.e.,** pp. 18-20.
[491] **a.g.e.,** pp. 18-20.

kırmak 3) Komünizm tehlikesi altında olan devletlere CIA'in operasyon yürütmesi 4) Asya ve Ortadoğu'da yeni ittifaklar kurmak.[492]

Eisenhower'a göre devletin ekonomik gücü dünyada ki konumunu belirlemekte önemli bir etkendi. Bu noktada ABD'ni Soğuk Savaş'ta süper güç olması için yapmış olduğu savunma harcamalarının ekonomik olarak ABD'yi geri götürdüğüne inandığını söyleyebiliriz. Öte yandan SSCB ile olan rekabetin sadece nükleer silahlarda üstünlük sağlayarak kazanılmayacağı anlamıştır. Bu noktada Eisenhower SSCB ile bir diğer önemli rekabet alanının ekonomi olduğunun vurgusunu yapmıştır. Eisenhower benimsemiş olduğu bu görüş ile birlikte ülke içinde nükleer silahlar ve savunma için yapılan yüksek harcamalara oluşan tepkilere bir cevap verme durumunda kalacaktı.

Eisenhower Nükleer Silahların kullanımına yönelik düşüncesini Kitlesel Misilleme stratejisine dayandırmaktaydı. Bu stratejinin geçerliliği 1960'lara gelindiğinde önemini yitirmiş olarak gözükse de başkanlığının ilk döneminde John Foster Dulles ile birlikte Kitlesel Misillemeye inançları oldukça fazlaydı. Kitlesel Misilleme; ABD'nin SSCB ve Çin tarafından gelecek saldırılara karşı nükleer silahlarla karşılık verilmesi üzerine tasarlanan strateji şeklinde tanımlanabilir.[493] Bu stratejinin temelinde ABD'ye herhangi bir konvansiyonel silahla saldırılması durumunda bile ABD'nin nükleer silahları kullanma konusunda bir duruş sergilemesi gerektiği yatmaktadır. Bu noktada ABD'nin ve dönemin başkanın duruşunun önemi vurgulanmaktadır. Ancak SSCB'nin nükleer silahlarda ABD'yi yakalamış olması Kitlesel Misilleme stratejisinin öneminin yitirilmesine neden olmuştur.

Nitekim Eisenhower'ın nükleer silahların kullanılacağına dair görüşe sahip olmasa da caydırıcılık ilkesi kapsamında nükleer silahların Soğuk Savaşın ayrılmaz bir bütünü olarak düşünmekteydi. Ancak Eisenhower'ın Yeni Bakış Stratejileri ile uygulanan politikalar sonucunda bütçe harcamalarında kısıtlamalara gidilmiştir.[494] Özetle, Eisenhower'ın ekonomik görüşleri ve geçmişte gerçekleşen ekonomik krizlerin tekrarlanmasını önleme arzusu politikalarında etkili olmuştur.

Eisenhower, Doğu-Batı gerilimini azaltmak için yoğun çaba içine girmişti. Bu noktada artan silah yarışının ABD ve SSCB ilişkilerini istikrarsızlaştıracağına vurgu yapıyordu. Ancak bu yarış tırmandıkça ABD'nin de yarışta geri kalmaması gerektiğini

[492] Oran, **a.g.e.,** s. 561-563.
[493] Best, Hanhımaki, Maiolo ve Schulze, **a.g.e.,** s. 265.
[494] Richard M. Saunders, "Military Force in the Foreign Policy of the Eisenhower Presidency", **Political Science Quarterly.** Vol.100. No.1 (Spring 1985). pp.100.

belirtiyordu. Bu nedenle Eisenhower savunma harcamaları için halkın desteğinin gerektiğinin farkındaydı. Özellikle de Soğuk Savaş'ın uzadığı bir ortamda, Hazine Bakanı George Humphrey, "Yönetimin, aşağıdaki konularda ikili bir çaba içinde olduğunu" açıklamıştır; daha normal bir Amerikan ekonomisini yeniden inşa etmek ve aynı zamanda ulusun uzun süreli hazırlıklı olması konusunda çalışmalar yapılması."[495] Eisenhower'ın NSC toplantısında ekonomi üzerine detaylandırdığı görüşü; "Amerikan halkının bunları yapmasını sağlayabilirsiniz ancak bir yıl ya da iki veya üç yıl boyunca gönüllü olarak fedakârlık yaparlar, ancak hiçbir koşulda bu öneriyi belirsiz bir gelecek için Amerikan halkına sunamazsınız" şeklinde olmuştur.[496] Böylece kademeli güç kullanımının hem siyasi hem de ekonomik açıdan etkili olma ihtimalinin düşük olduğunu görmüştür. Kısacası Eisenhower dış politikaya düşünceli ve sistematik bir şekilde yaklaşmıştır.

Genellikle Eisenhower, Yeni Bakış'ın öngördüğü katı bir sertlik politikasını savunmamıştır. Bunun yerine, nükleer silahların uygulanabilirliğinin sınırlarını tespit etmiş ve buna göre politika geliştirmiştir. Benzer şekilde, askeri güç kullanımının ABD'nin prestijini geri dönülmez bir şekilde tehlikeye atabileceğini ve eğer güç kullanılacaksa da bu gücün ezici bir güç olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu durumda nükleer silahların kullanılabilirliği tartışılan bir konu olsa da ABD kendi politik kültürü ile inançlarına göre her zaman her alanda en güçlü ve en gelişmiş ülke olmak zorunda olduğunun vurgusu yapmıştır. Caydırıcılığın da dış politikayı etkileyen önemli bir ilke oluşu ve diğer etkenler bir araya gelince Eisenhower'ın nükleer silahlara önem vermesine sebep olmuştur. Nükleer silahlara önem verme fikri kullanılması yerine geliştirilmesi üzerine olduğunu söyleyebiliriz.

Eisenhower CIA ile birlikte yakın ilişkiler kurmuştur ve dış politikasının uygulanması için vazgeçilmez bir bütünü olarak görmüştür. Çünkü Komünizm tehdidi altında olan devletlere ve doğu bloğunda ki devletlere CIA aracılığı ile operasyon düzenlemeyi hedeflemiştir. Öyle ki dış politika ılımlı gözüken Eisenhower, CIA aracılığıyla da yapılan operasyonlarda bir o kadar sertlik gösteren politikaları benimsemiştir. Eisenhower ayrıca gizli operasyonları bir araç olarak kullanmaya istekliydi ve böylece komünizmle mücadeleyi gizli bir şekilde yapabilecekti.[497] Bu durumda ABD kamuoyuyla arasında sorun oluşmasının önüne geçmiş olacaktı. O

[495] Kenneth A. Osgood, "Form before Substance: Eisenhower's Commitment to Psychological Warfare and Negotiations with the Enemy", **Diplomatic History,** Vol. 24, No. 3 (Summer 2000), pp.425-426.
[496] **a.g.e.,** pp. 425-426.
[497] M. Saunders, **a.g.e.,** pp.105.

dönemde CIA'nin başında John Foster Dulles'in kardeşi Allen Dulles vardı. Allen Dulles, 2. Dünya Savaşı sırasında casusluk ve karşı casusluk yöntemleri üzerine elde etmiş olduğu başarılar nedeniyle CIA başkanlığa seçilmişti.[498] Kısacası, Allen Dulles 2. Dünya Savaşı boyunca Nazi Almanya'sına karşı casusluk konusunda elde ettiği başarıyı şimdi komünist devletlere karşı etme çabasına girmiş oldu. CIA Allen Dulles'in başkanlığında, Eisenhower'ın vermiş olduğu yetkiler ile sınır ötesinde operasyonlara başlamıştır. Bu operasyonlar ile belirlenen hedef minimum askeri güç kullanılarak maksimum başarı elde edilmesi üzerine olmuştur. Bu noktada asıl amaç operasyonlarda sağlanacak başarı ile güç dengesinin muhafaza edilmesi ve gerektiğinde dengenin kendi lehlerine döndürülmesiydi. Eisenhower, CIA'in 1953 yılında İran Başbakanı Mussadık'ın ülkesinde petrolü millileştirme kararına karşı devrilmesi operasyonuna ve 1954 yılında Guatemala'da komünist olduğu şüphelenilen liderin devrilmesine karşı operasyona onay vermiştir.[499] Bu operasyonlar ile birlikte ABD komünizm tehdidi altında olan ve kendi çıkarlarına uymayan devletlerin hamlelerine müdahale yetkisi elde etmişti.

Yeni Bakış Stratejileri doğrultusunda ittifaklara önem verilmiştir. Bu konuda Dışişleri Bakanı John Foster Dulles görevlendirilmiştir. Dulles "Ya hep Ya hiç" bakış açısıyla, Yeni Bakış Stratejisi kapsamında Eisenhower'ın ılımlılığıyla entegre edilerek Bağlantısızlar içinde bulunan devletlerle komünizm karşıtı işbirliği içine girilmesine teşvik etmiştir.[500] Asya, Ortadoğu ve Bağlantısızlar içerisinde bulunan ülkelerle ile yapılacak yeni ittifaklar SSCB'nin hareket alanının daralmasına sebep olacaktı. Bu durum ABD açısında karlı gözükmekteydi, çünkü silahlara başvurmadan SSCB çevrelenmesi ekonomik açıdan işe yarayacak başarıydı. 1954 yılında SEATO'yu kurarak İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Avustralya, Tayland ve Filipinler ile ittifak yapmıştır.[501] Güney Kore ve Tayvan ile güvenlik antlaşmaları imzalanmıştır.[502] Alternatif bir diğer ittifak ise doğu ve batı arasında tampon bölge konumunda olan Türkiye'nin yardımı ile Bağdat Paktı imzalanmıştır. Böylelikle ABD bu politikalarda hedeflerinden biri olan SSCB'nin hareket alanın daraltılması konusunda başarılı olmuştur. Bu durum Çevreleme Politikasının yetki alanının genişletilmesi demekti. SSCB'nin etrafına set çekilmiş oldu.

[498] Mary S. McAuliffe, "Eisenhower, the President", **The Journal of American History,** Vol.68, No. 3 (December 1981), pp. 630.
[499] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 71-73.
[500] Oran, **a.g.e.,** s. 563.
[501] **a.g.e.,** ss.563.
[502] **a.g.e.,** ss.563.

Yeni Bakış Stratejileri dış politikanın temelini oluşturmuş ve belirlenen hedefler doğrultusunda Eisenhower politikaları geliştirmiştir.

### 3.1.2.3. Süveyş Krizi ve Hindiçin Savaşı Dış Politika Uygulamaları

#### 3.1.2.3.1. Eisenhower Doktrini

Eisenhower Doktrinin ortaya çıkış süreci için Süveyş Krizi'nin incelenmesi gerekmektedir. Çünkü Süveyş Krizi ile birlikte SSCB Ortadoğu bölgesinde prestij kazanmış İngiltere ise etkisiz kalmasından dolayı prestijini kaybetmişti. Bu nokta ABD, İngiltere'nin yarattığı prestij ve güç kaybını doldurması fikri üzerine Eisenhower Doktrinini ilan etmiştir. Batının Ortadoğu'da ki prestij ve imaj kaybını SSCB doldurmaya çalışırken bunun altında yatan ana neden Ortadoğu'da ki petrol değil siyasal nedenler olmuştur.[503]

İngiltere ve ABD gibi devletlerin petrolü dışarıdan alması ve Süveyş Kanalı'ndan sıkça gemilerinin geçmesi bölgede ki hırçın davranışlarını tetiklemiş böylece bölgede ki gücü kaybetmişlerdir.[504] Bu yaşananların sonucunda Süveyş Krizi yaşanmıştır. Yaşanan krizin sonucunda Eisenhower 5 Ocak 1957'de Eisenhower Doktrinin onaylanması için kongreye mesaj yolladı ve 10 Ocak 1957 yılında yaptığı bir konuşmasında ABD'nin bütün dünyayı koruma görevi üstlendiğini ilan etti.[505] Eisenhower'ın ABD Kongresi'nden talepleri; Bağımsızlığını korumak için ekonomik kalkınma çabasında olan Ortadoğu ülkelerine ekonomik ve askeri yardım yapmak ve Ortadoğu'da bulunan ülkelerin komünizm tehdidi ile ülkelerine yapılacak askeri harekatlarına karşılık kendilerinin korunması için ABD ordusunda yardım alması için onay istemiştir.[506] Dwight D. Eisenhower, 5 Ocak 1957'de Eisenhower Doktrini olarak bilinen konuşmasını Truman Doktrininden geçiş atmosferinde yaptı.[507] Eisenhower Doktrini, daha geniş kapsamlı "çevreleme" politikasının bölgesel olarak spesifik bir ifadesiydi.[508] Doktrine en sert cevap SSCB'den geldi ve İngiltere, Fransa ve ABD'den o bölgede ki devletlerin iç

[503] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 383.
[504] Peter L. Hahn, "Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957", **Presidential Studies Quarterly,** Vol.36., No.1 (March 2006), pp. 39.
[505] Kissinger, **a.g.e.,** s. 529.
[506] Randall Fowler, **In More Than a Doctrine: The Eisenhower Era in the Middle East,** University of Nebraska Press, 2018, pp. 27.
[507] Oran, **a.g.e.,** s. 564-566.
[508] Fowler, **a.g.e.,** pp. 14-16.

işlerine karışmayacaklarına dair deklarasyon belgelerinin açıklanmasını istedi ancak SSCB'nin talebine olumsuz yanıt verildi.[509] Ancak Eisenhower yönetiminin bu politikalardan beklediği sonucu alamaması sonucunda SSCB bölgede ki hakimiyetini arttırmış ve komünizmi yayma idealine yaklaştırmış oldu.[510]

### 3.1.2.3.2. Hindiçin Savaşı ile Oluşan Vietnam Politikası ve Politik Söylemleri

Fransa ile Vietnam arasında gerçekleşen Hindiçin Savaşı 19 Aralık 1946 yılında başlamış 1 Ağustos 1954 yılında sona ermiştir. Fransa'nın savaşı kaybetmiş olması ve bölgede komünizmin hakimiyetinden dolayı ortaya çıkan endişe ABD'nin dış politikasına önemli etkide bulunduğunu söyleyebiliriz. Savaşın sonuçlanması Eisenhower'ın başkanlığının ilk yılında olmuştur. Fransa'nın başarısız olması ve bununla birlikte Asya'da ki komünizminin yayılması ABD tarafını endişe yaratmıştı. Öyle ki Eisenhower savaşın sonucuna kayıtsız kalmak istememiş ve bu konu üzerine alternatif politikalar geliştirmeye başlamıştır. Daha önce çalışmamızda bahsettiğimiz 1954 yılında yapılan Cenevre Konferansı sonucunda Vietnam ikiye bölünmüştür. Kuzey Vietnam'da komünist hükümetin kurulması Güney Vietnam'ı tehdit etmiştir. Oluşan tehdittin sonucunda Eisenhower'ın Güney Vietnam'ı destekleme kararını almıştır.

Vietnam üzerine politikalar belirlenirken John Foster Dulles'in geliştirdiği Domino Teorisi temelleri oluşturmuştur. Eisenhower ilk aşamadaki politikası Güney Vietnam'da ABD'nin desteğiyle birlikte yeni bir ulus inşa etme fikrine göre belirlenmiştir. Ekonomik yardımlarla birlikte Güney Vietnam ile ilişkiler geliştirilmiştir. Öyle ki Eisenhower'ın en ciddi endişelerinden biri Domino Teorisinin ortaya atmış olduğu iddia olmuştur. Dışişleri Bakanı John Foster Dulles Domino Teorisinde açık bir şekilde belirtiyordu; Güney Asya'da komünizmin yayılmasının sonucu Japonya'ya kadar uzanabilirdi. Eisenhower beslediği endişelerle birlikte 1957 Vietnam'da yapılması gereken seçimler engellenmiştir. Çünkü Kuzey Vietnam ile Güney Vietnam'ın birleşmesi oluşturulacak ortak hükümet seçimler sonucunda komünizm riskinin açık olduğunu belirlenmiştir. Ancak Eisenhower döneminin Vietnam Politikalarında en dikkat çekici nokta yaşanan krizlere ve savaşa rağmen Vietnam'a asker gönderme konusunda çekimser olmasıydı. Öyle ki ilk etapta Asya ve Ortadoğu'da ittifakların arttırılmasına yönelik

[509] **a.g.e.,** pp. 14-16.
[510] Sümer, **a.g.e.,** s. 414.

çalışmaları neticesinde Güney Vietnam'ı SEATO'ya dahil ederek koruması altına almaya çalışılmıştı. Böylece ABD Vietnam Politikalarına Batı Bloğunun devletlerini de dahil etmeyi denemiş olsa da bu konuda başarılı olamamıştı. Özetle, Eisenhower domino teorisi ile Güney Vietnam'ın hayatta kalmasını ABD'nin temel güvenlik çıkarı haline getirmiş ve Amerika'nın küresel çevreleme stratejisini SEATO ile iç içe geçirmiştir.[511]

Eisenhower, 16 Nisan 1953 tarihinde ABD Gazete Editörleri Derneği'nde önemli bir konuşma yapmıştır. Konuşmanın ana başlığı "Barış Şansı" üzerine olmuştur.

> *" (...) Silahlı dünya sadece para harcamıyor. Emekçilerin terini, bilim insanların umutlarını harcıyor. (...) Bu, gerçek anlamda bir yaşam biçimi değildir. Tehditkâr savaş bulutu altında, insanlık demir bir haçtan sarkmaktadır. "*[512]

Eisenhower Barış Şansı isimli yapmış olduğu konuşmasında SSCB ile azda olsa barış şansının olduğunu iddia etmiştir. Ancak barış şansı az da olsa, dünyaya çizmek istediği imajda her zaman savaşı ve şiddeti başlatan tarafın ABD olmayacağını ileri sürmüştür. Eisenhower hükümetinin ilk yıllarında barış üzerine çok önemli söylemlerde bulunmuştur. Bu söylemlerden bazıları;

10 Kasın 1954 yılı Dışişleri Bakanlığı'nın Onur Ödülleri Töreninde ki açıklaması; "Nükleer silahların ortaya çıkışından bu yana, mutlu ve iyi bir dünya olacaksa artık barıştan başka bir alternatif olmadığı açıkça görülüyor." [513]

21 Ocak 1957'de Eisenhower'ın Başkanlığını ikinci döneminde yaptığı göreve başlangıç konuşması:

> *"Böyle bir barışı inşa etmek cesur ve ciddi bir amaçtır. Bunu ilan etmek kolaydır. Ona hizmet etmek ise zor olacaktır. Ve ona ulaşmak için, tam anlamının farkında olmalı ve tam bedelini ödemeye hazır olmalıyız."*[514]

Görülüyor ki; Eisenhower ilk başkanlık konuşması ve ikinci başkanlık konuşmasında da

---

[511] Cuddy, **a.g.e.,** pp. 355.
[512] Dwight D. Eisenhower. (24 June 2024.) **Quates.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/quotes#War (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).
[513] Dwight D. Eisenhower. (t.y.) **EL-D16-23 IR "Since the advent of Nuclear" clip.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/media/3838 (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).
[514] Dwight D. Eisenhower. (24 June 2024.) **Quates.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/quotes#War (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).

barış üzerine konuşmalar yaparak dünyaya net bir mesaj vermiştir.

Eisenhower'ın caydırıcılık ve savaş üzerine söylemleri dikkat çekici olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Eisenhower'ın 2. Dünya Savaşı'nda edindiği tecrübeler başkanlık döneminde de etkili olmuştur. Bu noktada söylemlerinde savaşın kötülüğünden bahsetmektedir. Ancak caydırıcılık ilkesine de bağlılığını da vurguluyordu. ABD'nin güvenliğini ve dünyanın güvenliğini sağlamak için oluşturacak dengenin caydırıcılıktan geçtiğine inandığını söyleyebiliriz. 17 Kasım 1956 yılında Seattle'da Washington'daki Civic Oditoryumu'nda düzenlenen mitinginde savaş üzerine verdiği mesajda; "Gelecek dünya savaşını kazanmanın tek yolu onu önlemektir."[515]

21 Nisan 1956 tarihinde Amerikan Gazete Editörleri Derneği önünde yaptığı konuşmada silahlanmanın artışından duyduğu endişeyi dile getirmiş ve bu durumun insanlığa katkı sağlamayacağını belirtmiştir.

> *"Silahlar tek başına dünyaya kalıcı bir barış, güvenli bir güvenlik sağlayamaz. Silahlar yalnızca savunma amaçlıdır, halihazırda sahip olduğumuz şeyleri şiddetli saldırılardan korumak içindir. Bunlar yalnızca maliyetli bir sigortadır. İnsanlığın ilerlemesine katkıda* bulunamazlar." [516]

4 Nisan 1956 yılında caydırıcılık üzerine bir söylemi dikkat çekmektedir.

> *"Hayatımı savaşa karşı caydırıcı bir unsur olarak askeri gücün incelenmesi ve bir savaşı kazanmak için gerekli askeri silahların niteliği üzerinde çalışarak geçirdim. Bu sorulardan ilkinin incelenmesi hala faydalıdır, ancak hiçbir savaşın kazanılamayacağı noktaya hızla yaklaşıyoruz."*[517]

Savaş ve Caydırıcılık üzerine söylemlerinde görülmüştür ki; Eisenhower savaşın hem gerçek yüzüne hakimdi hem de silahların ulaştığı güç ile savaşın boyutlarını hesaplayabiliyordu. Eisenhower caydırıcılık üzerine politikalar geliştirmiştir ki ilk başkanlık konuşmasında caydırıcılığın öneminden bahsetmiş ardından gelen

[515] Dwight D. Eisenhower. (24 June 2024.) **Quates.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/quotes#War (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).
[516] Dwight D. Eisenhower. (24 June 2024.) **Quates.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/quotes#War (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).
[517] Dwight D. Eisenhower. (24 June 2024.) **Quates.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/quotes#War (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).

söylemelerinde de bunun önemini yinelemiştir.

### 3.1.2.3.3. Dwight Eisenhower Dönemi Dış Politikasına John Foster Dulles Etkisi

John Foster Dulles 25 Şubat 1888'de Washington'da doğmuştur ve Eski Dışişleri Bakanı John Watson Foster'ın torunu, Woodrow Wilson Dönemi Dışişleri Bakanı Robert Lansing'in yeğenidir.[518] Kısacası John Foster Dulles küçük yaşlarından itibaren etrafında dış ilişkilerle ilgilenen bir çok aile üyesine sahipti. Bu durumdan etkilendiği açık bir gerçekti. Dulles, Eisenhower dönemin de 21 Ocak 1953 tarihinde Dışişleri Bakanı olarak atanmıştır.[519] Dışişleri Bakanlığı süresince bir çok politika geliştirerek ABD'nin Soğuk Savaş'taki dış politikasının şekillenmesinde önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. Eisenhower ile kurduğu dostluk ilişkisi politikalarının uygulanabilirliğinin kolaylaştırdığı söyleyebiliriz.

Dulles ilk olarak 1954 yılında Eisenhower'ın açıklamış olduğu "Yeni Bakış" stratejilerine "Kitlesel Misilleme" kavramı üzerinden katkı sağlamıştır.[520] Dulles'e göre; "Kitlesel Misilleme" kavramını SSCB bilseydi Güney Kore'ye saldıramazdı.[521] Kısacası geliştirmiş olduğu "Kitlesel Misilleme" stratejisi Dulles için önem arz etmekteydi. John Foster Dulles dış politikada sert politikalar geliştirirken Eisenhower'ın ılımlı tutumuyla bu politikaların birbirini eşitlemiş olduğunu söyleyebiliriz. Çevreleme Politikasının geliştirilmesini ve SSCB'nin etrafına set çekme formülü ile alanı daraltılarak komünizmi yıkmayı hedef olarak belirlemiştir. Bu noktada güvenlik ve ekonomik ittifaklar ile müttefik kazanarak birlik oluşturulması taraftarıydı.

Dulles bakanlığının ilk yıllarında ABD dış politikasının etki alanını genişletmek için ittifaklar kurulması gerektiğini ortaya atmıştır. Bu düşünceyle birlikte ABD'nin bağlantısızlar ile ilişkilerini de genişletmeyi amaçlamıştır. Dünyaya tanıtmış olduğu "Esir Halklar" kavramı ile birlikte dünya üzerinde 800 milyona yakın halkın SSCB esaretinde olduğunu iddia etmiş ve bu halkların kurtarılması çağırısın da bulunmuştur.[522]

---

[518] Office of The Historian. (t.y.) **Biographies of the Secretaires of State: John Foster Dulles (1888-1959).** https://history.state.gov/departmenthistory/people/dulles-john-foster (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2024).
[519] Office of The Historian. (t.y.) **Biographies of the Secretaires of State: John Foster Dulles (1888-1959).** https://history.state.gov/departmenthistory/people/dulles-john-foster (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2024).
[520] Townsend Hoopes, "God and John Foster Dulles", **Foreing Policy,** No. 13 (Winter 1973-1974), pp. 168.
[521] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 70.
[522] Oran, **a.g.e.,** s. 561-563.

Dulles'in SSCB'ye bakış açısı ve geliştirdiği politikaların sertlik derecesi yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki SSCB'yi kendi inanç sisteminde tanrıtanımaz kavramına oturtan Dulles, "Esir Halklar" fikirleri üzerinden SSCB esaretinde bulunan halkaları özgürleştirme politikasıyla CIA üzerinden bu coğrafyalarda operasyon yapılmasını destekliyordu.[523] John Foster Dulles başkanlığı süresince CIA ile yakın ilişkiler kurmuştur bunun en önemli sebeplerinden biri ise CIA başkanın kardeşi Allen Dulles olmasıydı. Dulles ABD Dışişleri Bakanları arasında ilk kez doğrudan medya ile iletişim kuran bakanıdır ve Dışişleri Bakanlığının ilk basın toplantısını düzenleyen kişidir.[524]

Hindiçin Savaşı'nı Fransa'nın kaybetmiş olması Dulles'i harekete geçirmiştir. ABD'nin Soğuk Savaş döneminde ki Güney Doğu Asya Politikasını şekillendiren kişi John Foster Dulles olduğunu söylemek mümkündür. Geliştirmiş olduğu Domino Teorisi, ABD'de Eisenhower ile birlikte diğer başkanlar tarafından Soğuk Savaş boyunca kullanılmıştır. Hindiçin Savaşı sonrasında Cenevre'de yapılan barış görüşmeleri sırasında John Foster Dulles çok önemli açıklamalarda bulunmuştur ve Domino Teorisini dünyaya anlatmaya çalışmıştır. Yayınlanan raporda; Dulles'in, komünist saldırganlıkla açıkça meydan okunduğunda üye ülkelere savaşma sözü verecek ve komünizme karşı Güneydoğu Asya ittifakı oluşturulmasını belirtmiştir.[525] Böyle bir ittifakın tüm Hindiçin'i kapsayacağını umarken, bu ülkenin bir kısmının veya tamamının kaybedilmesinin mutlaka tüm Güneydoğu Asya'nın kaybedilmesi anlamına geleceğini kesin bir şekilde vurgulamıştır. Dulles'e göre bu durumun ABD ve Batılı Müttefikler için endişe edilmesi gereken bir durum olmalıydı. Bu noktada Dulles bu teorisini tüm dünyaya anlatmaya çalışmış ve başarılı olmuştur. Öyle ki; John Foster Dulles ittifaklar konusunda ABD adına başarılı olmuş ve bir çok ittifakın imzalanmasında önemli rol oynamıştır. Balkan Paktı, Bağdat Paktı ve SEATO'nun kurulmasın da John Foster Dulles'in etkin bir rol oynamıştır. Özetle John Foster Dulles, ABD dış politikasını etkileyen önemli figürlerden biridir. Çevreleme Politikasının geliştirilmesi, Set Çekme Politikası ile SSCB'nin kısıtlanması, Kolektif Güvenliğin sağlanması için ekonomik ve güvenlik anlaşmalarının imzalanması ve Güney Doğu Asya politikasının belirlenmesi için Domino Teorisinin

[523] Sümer, **a.g.e.,** s. 347-349.
[524] Office of The Historian. (t.y.) **Biographies of the Secretaires of State: John Foster Dulles (1888-1959).** https://history.state.gov/departmenthistory/people/dulles-john-foster
[525] Office of The Historian. (t.y.) **Foreign Relations Of The United States, 1952-1954, The Geneva Conference, Volume XVI.** https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v16/d489 (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2024).

ortaya çıkışında birincil rolü oynamıştır. CIA ile kurmuş olduğu yakın ilişkiler sonucunda, yapılan sınır ötesi operasyonların planlanmasında da aktif rol oynamıştır.

### 3.1.2. John Fitzgerald Kennedy ve Soğuk Savaş (1961-1963)

1960 yıllara gelindiği zaman ABD yeni bir seçim dönemine girmekteydi. Bu seçim döneminin özelliklerinden biri ise Soğuk Savaş'ın tırmanmaya başlamış olmasıydı. Bunun sebebi olarak o dönemde yaşanmış, SSCB'nin uzaya Sputnik'i fırlatarak savaşı uzay boyutuna taşıması, U-2 uçaklarının SSCB tarafından düşürülmesi ve bunun sonucunda planlanan Doruk Toplantısının iptalini gösterebiliriz. Bunun sonucunda Eisenhower'a ülke içinde belirli bir muhalefet oluşmuştur. 1952 yılında ABD Senatosuna giren Kennedy, senatörlüğü boyunca dış politika eleştirilerinde bulunmuş ve kendi oluşturduğu kamuoyu ile birlikte 1960 seçimleri hedef belirlemiştir.[526] 1960 yılında yapılacak seçimlerde Cumhuriyetçilerin adayı Richard Nixon olmuştur.[527] Demokrat Parti'nin adayı John F. Kennedy propaganda sürecinde oldukça etkili olmuştur. 8 Kasım 1960'da yapılacak seçim döneminde ABD-SSCB arasında rekabet hızlanmıştı. Bunun nedeni olarak SSCB'nin Sputnik uydusunun fırlatmış olması ve ABD'nin SSCB'ye karşı ilk kez girilen rekabette yenik düşmesini söyleyebiliriz. Bu durum ABD adına dünyada olası bir güven kaybı yaşatmış olsa da kısa sürede uzaya kendi uydusunu göndermesiyle durumu eşitlemiş oldu. John F. Kennedy propaganda sürecinde eleştiri hedefi olarak Eisenhower'ın dış politikasını ele aldığını söyleyebiliriz. Kennedy bütün propaganda sürecinde Nixon ile yarışırken Eisenhower döneminin dış politikasını hantallık ve kararsızlıkla suçlamayı ihmal etmemiştir. ABD tarihinde en yakın geçen seçimlerinden birine gidilirken anketörler seçimin belirsiz olduğunu ilan etmiştir.[528] Böyle bir ortamda gidilen 8 Kasım 1960 seçimlerinde, 303'e 219 gibi yakın bir sonuçla seçimi John F.

[526] Sümer, **a.g.e.,** s. 442.
[527] John F. Kennedy. (t.y.) **Campaign of 1960.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in history/campaign-of 1960?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwtNi0BhA1EiwAWZaANAjnV7S30jRizTh_RjLI4vaxgSWPbY5Qm99shM LwliKZfDfi9WlbTxoCjkwQAvD_BwE (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2024).
[528] John F. Kennedy. (t.y.) **Campaign of 1960.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in history/campaign-of 1960?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwtNi0BhA1EiwAWZaANAjnV7S30jRizTh_RjLI4vaxgSWPbY5Qm99shM LwliKZfDfi9WlbTxoCjkwQAvD_BwE (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2024).

Kennedy kazanmıştır.[529]

Kennedy'nin başkanlığa seçilmesinin ardından, başkanlığı devraldığında yapmış olduğu başkanlık konuşmasında açıkça bir çok konuda değişime gidileceğinin çağrısını yaptığını söyleyebiliriz. 20 Ocak 1961 tarihinde yaptığı başkanlık konuşmasının ilk cümleleri;

> *"Bugün bir parti zaferi değil, bir özgürlük kutlaması görüyoruz. Hem bir başlangıcı hem de bir sonu simgeliyor hem yenilenmeyi hem de değişimi ifade ediyor. Çünkü ben, atalarımızın yaklaşık bir asır ve üç çeyrek önce emrettiği aynı ciddi yemini sizin ve Yüce Tanrı'nın önünde ettim".*[530]

Konuşmasının devamında ise SSCB'ye ellerinde bulundurdukları ve bilimin getirmiş olduğu gelişmeler sonrasında insanların kitlesel ölümlerine yol açacak silahların doğurduğu tehlikeye değinerek, karşılık anlaşarak barış ortamının inşa edilmesi çağrısında da bulunmuştur.[531] Çünkü Kennedy ulusların rekabet adı altında kontrolsüz silahlanmış olması dönemin şartına göre her geçen gün insanlığı tehdit eder hale geldiğini savunmuştur. Bu noktada Kennedy bu tehdidi görmüş ve ulusların belirli şartlar altında barış içinde yaşaması gerektiğini vurgulamıştır. Öyle ki; ABD ve SSCB'nin birbirinden ayrıştığı noktalara odaklanmak yerine birbirini birleştirdiği noktalara odaklanması gerektiğini belirtmiştir.[532] Ancak Kennedy ılımlı tavırlar sergilediği konuşmasında, dünyada özgürlüğü her koşulda savunacağının çağrısını da yaparak gücünü tüm dünyaya göstermekten çekinmeyeceğini de belirtmiştir.[533]

### 3.1.2.1. John F. Kennedy Dönemi ABD Dış Politikası

Kennedy, Dış Politikasını belirlerken Eisenhower döneminde miras kalan "Kitlesel Karşılık" ilkesine inancı bulunmuyordu, ancak nükleer silahların kontrolünü de elinden bırakmayacağı izlediği politikalar ile anlaşılmıştır. Öyle ki bu konu üzerine

---

[529] The American Presidency Project. (t.y.) **National Political Party Platforms.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/presidential-documents-archive-guidebook/party-platforms-and-nominating-conventions-3 (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2024).
[530] The American Presidency Project. (t.y.) **Inaugural Address.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/inaugural-address-2. (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2024).
[531] The American Presidency Project. (t.y.) **Inaugural Address.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/inaugural-address-2. (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2024).
[532] John F. Kennedy, **Kennedy Nutukları-I,** İstanbul: Menteş Kitabevi, 1966, ss.9.
[533] **a.g.e.,** ss.10.

strateji geliştirilirken temel prensip olarak konvansiyonel silahların öneminin arttırılmasını ve böylece nükleer silahların sınırlandırılması olarak belirlemiştir.[534] Eisenhower'ın benimsemiş olduğu "Kitlesel Karşılık" stratejisine alternatif olarak John F. Kennedy "Esnek Cevap" isimli strateji geliştirmiştir. "Esnek Cevap" stratejisine göre; SSCB'ye karşı Avrupa'nın güçlendirilmesi ve Avrupa'nın silah endüstrisinin geliştirilmesi ile SSCB'nin Avrupa'da ki gücünün zayıflatılması öngörülmüştür.[535] Böylece ABD Avrupa'nın nükleer programlarının geliştirilmesi için strateji geliştirirken ABD Avrupa'da bulunan konvansiyonel güçlerini azaltabilecek ve Avrupa'daki bölgesel sorunlarla ABD'nin müttefikleri baş edebilecekti.[536] Öyle ki; ABD "Esnek Cevap" stratejisi ile birlikte Avrupa'da SSCB ile güçler dengesini sağlamayı da hedeflemiştir. Strateji geliştirilirken Kennedy için önemli konu; oluşan krizde ABD'nin düşmanla kurduğu diplomasi doğrultusunda düşmana karşı hangi silahın kullanılacağına karar verilmesi olmuştur.[537] "Esnek Cevap" stratejisi ile birlikte ABD saldırganlığı benimsemek yerine caydırıcılığı benimsemiştir. Bu stratejinin başarılı şekilde işlemesi için ABD'nin başında olduğu nükleer silahların kontrol edildiği bir merkez olması gerekiyordu. Bu dönemde Fransa'nın kendi nükleer silahını üretmek için yeni bir programa başlaması Kennedy tarafından sert eleştirilere ve bu kararın kabul edilemez şeklinde yorumlanmasına sebep olmuştur.[538] ABD, kendi ittifakı içinde kontrolü kaybetmemek için Fransa üzerinde ciddi baskılar oluşturduğunu söyleyebiliriz. Kennedy, Avrupa'nın daha iyi savunulması için 1961 yılında NATO'ya nükleer kapasiteye sahip 5 gemiyi vereceğini açıklamıştır ve ittifakın caydırıcılığına vurgu yaparak Fransa, İngiltere ve Batı Almanya'yı Çok Taraflı Güce katılmasını istemiştir.[539] Böylelikle ABD, Fransa'nın kendi nükleer programını da kontrol altına almayı hedeflemiştir.

Kennedy ABD'nin dış politikasında Üçüncü Dünya Ülkelerine karşı politika eksikliğini fark etmiş ve bu noktada dış politika geliştirmeye başlamıştır. Çünkü Avrupa üzerinde SSCB'nin kriz çıkarmasını olası olarak görmeyen Kennedy, Khrushchev'in yeni krizleri Üçüncü Dünya ülkeleri üzerinden çıkaracağını öngörmüştür.[540] Bu noktada

[534] Sümer, **a.g.e.,** s. 443.
[535] Francis J. Gavin, "The Myth of Flexible Response: United States Strategy in Europe During the 1960s", **The International History Review,** Vol. 23, No. 4 (December 2001), pp.847-848.
[536] **a.g.e.,** pp.848.
[537] Kissinger, **a.g.e.,** s. 591.
[538] **a.g.e.,** ss.591.
[539] Oran, **a.g.e.,** s. 691.
[540] Sümer, **a.g.e.,** s. 444.

Kennedy Üçüncü Dünya Ülkeleri üzerine politikalar geliştirerek ABD Dış Politikasına esneklik kazandırmayı da hedeflemiştir. Üçüncü Dünya ülkelerini etkileyen iç sorunlara önem verdi ve Kennedy'e göre Üçüncü Dünya'nın iç durumu istikrarsızdı bu durum komünist devrim için risk oluşturuyordu.[541] Kennedy kalkınmayı bir güvenlik aracı olarak gördü, orduyu da kalkınmanın bir aracı olarak gördü. Örneğin Aralık 1961'de NSAM 119'u yayınlayarak "askeri güçlerin projelerde kullanılması" olarak tanımlanan 'sivil eylemlere' daha fazla dikkat çekerken eğitim, bayındırlık işleri, tarım, ulaşım, iletişim, sağlık, temizlik ve diğer yararlı alanlarda her düzeyde halk için yararlı ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacaktır.[542] Böylece Kennedy, SSCB tehdidine karşı Üçüncü Dünya Ülkeleri ile ilişkiler geliştirilecek, karşı ayaklanmalar ve diğer yıkıcı eylemleri desteklenecekti.[543] Buna göre John F. Kennedy Eisenhower dönemine göre çevreleme politikasının etki alanını da genişlettiğini söyleyebiliriz.

Kennedy Latin Amerika'ya çok fazla önem vermekteydi çünkü ona göre dünyanın en tehlikeli bölgesi bu bölge olduğunu söylemlerinde tespit etmek mümkündür. Çünkü ABD'nin uzun süre boyunca benimsemiş olduğu Monroe Doktrini'ne göre ABD, Latin Amerika'yı arka bahçesi olarak görmekteydi. Bu noktada Kennedy dış politikasını şekillendirirken Latin Amerika üzerine çok ciddi çalışmalar yapmıştır. ABD'nin Dış Yardım stratejisini savunmuştur. Öyle ki 1961 yılında kongreye yollamış olduğu mesajda; eldeki dış yardımın gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarına yetersiz kaldığını, gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların yetersiz kaldığını ve kendi kendine yeten ekonomileri geliştirilmesi için dış yardım artırılarak ittifak kazanmanın fırsatı olduğunu vurgulamıştır.[544] Kennedy, Dış Yardım Programı'nın arttırılması için kongreden desteğini istemiştir. Çünkü dış yardımlar ile jeopolitik olarak ulaşılabilecek alanın büyüklüğünün farkına varmıştır ve bu büyük fırsat olarak değerlendirilmiştir. Kennedy; Latin Amerika, Asya, Afrika ve Ortadoğu'da bağımsızlık kazanan ve modernleşme çabasına girmiş devletlere sağlayacağı dış yardım ile çevreleme politikasının alanını genişletecek ve SSCB'nin yayılmacılığını da durdurmuş olacaktı.[545] Kennedy Latin

[541] Saunders, **a.g.e.,** pp. 94.
[542] John F. Kennedy. (28 October 2023) **National Security Action Memoranda [NSAM]: NSAM 119, Civic Action** https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/jfknsf-333-010#?image_identifier=JFKNSF-333-010-p0001 (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).
[543] Sümer, **a.g.e.,** s. 444.
[544] John F. Kennedy, **Kennedy Nutukları-II.** İstanbul: Menteş Kitabevi.1966. ss.141.
[545] **a.g.e.,** ss.141.

Amerika politikalarında barışçıl ve ekonomik kalkınmayı hedeflemiştir. Çünkü Küba Devrimi'nin diğer ülkelere yayılmasını engellemeyi amaçlamıştır. 13 Mart 1961 tarihinde Kennedy Gelişme İttifakı (Alliance for Progress-Alianza para Progreso) programını başlattı.[546] 13 Mart 1961 yılında Kennedy Gelişme İttifakını açıklarken 10 yıllık ödev olarak bir görev tanımında bulunmuştur. Bu tanıma göre

> *"Dolayısıyla Latin Amerika ülkeleri üzerlerine düşeni yapmaya hazırsa ve eminim ki hazırdırlar, o zaman Birleşik Devletler'in kendi adına bu cesur kalkınma planını başarıya ulaştırmak için yeterli kapsam ve büyüklükte kaynak sağlaması gerektiğine inanıyorum. Tıpkı Batı Avrupa ekonomilerinin yeniden inşasına yardımcı olmak için, neredeyse eşit şartlara rağmen, yeterli kaynak sağlamaya yardımcı olduğumuz gibi. Çünkü yalnızca devasa boyutlarda bir çaba, on yıllık ilerleme planımızın gerçekleşmesini sağlayabilir."*[547]

Kennedy, Gelişme İttifakı ile Latin Amerika ülkelerinin ev, iş, toprak, sağlık ve okul gibi temel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçladı.[548] Latin Amerika ülkelerine de açık çağrıda bulunarak bu 10 yıllık kalkınma planlarına göre kendilerini formüle etmelerini istedi. Ağustos 1961'de Punta Del Este'de yapılan toplantıda Küba hariç tüm Latin Amerika devletleri kapsayan, toprak ve vergi reformunu, demokratik hükümeti ile ekonomik modernizasyonu teşvik eden Punta del Este Tüzüğü'nü onayladı.[549] Kennedy, ekonomik kalkınma programı ile birlikte Küba'da ki devrime karşı önlem almış oldu. Küba'yı yalnızlaştırarak Castro yönetimi zayıflatılmak istemiştir. Gelişme İttifakı ile Küba'nın diğer ülkeler ile olan işbirliği ortadan kaldırılmak amaçlanmıştır.

---

[546] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 463.
[547] The American Presidency Project. (t.y.) **Address at a White House Reception for Members of Congress and for the Diplomatic Corps of the Latin American Republics.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-white-house-reception-for-members-congress-and-for-the-diplomatic-corps-the-latin (Son Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).
[548] John F. Kennedy. (t.y) **Alliance for Progress (Alianza Para El Progreso).** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/alliance-for-progress. (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 1974).
[549] John F. Kennedy. (t.y) **Alliance for Progress (Alianza Para El Progreso).** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/alliance-for-progress. (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 1974).

### 3.1.2.2. Küba Krizi ile Vietnam Olaylarındaki Dış Politika Uygulamaları ve Kennedy'nin Politik Söylemleri

Eisenhower döneminin dış politikasından miras kalan CIA'nin sınır dışı operasyonları Kennedy Döneminin başında da aktif bir şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. Nitekim Eisenhower döneminde gerçekleşen Küba Devrimi üzerine, CIA bir çok çalışma yapmaya başladığını tespit etmek mümkünüdür. Kennedy'nin başkanlığı seçilmesiyle birlikte CIA'in o dönem ki planlarını devralmış oldu. Başkanlığının ilk konuşmasında barışa önem verici demeçleri olan Kennedy, aynı zamanda gerektiği yerde de sertlik politikalarından kaçınmayacağının bu dönemde göstermiş oldu. Küba'da Castro rejimini yıkmak üzerine harekete geçen Kennedy, 17 Nisan 1961'de Domuzlar Körfezi Harekatı'na onay vermiştir.[550] Bu harekat ile açıkça Küba istila edilecekti ve Küba devrimi ortadan kaldırılacaktı. Domuzlar Körfezi Harekatı başarısız olmuştur. Kennedy'nin sertlik yanlısı tutumu, CIA'in hesaplamalarda yanlışlık yapmış olması ile harekatın başarısız sonuçlanması sonucunda dış politika etkilemiş ve politikaların değişmesine sebebiyet vermiştir.[551] Çünkü ABD bu başarısızlıkla dünyada ciddi imaj kaybına uğramıştır. Devletlerin toprak bütünlüğüne saygı gösterilmemesi saldırgan bir tutum sergilenmesi Castro'yu, SSCB kanadına itmiştir. Öyle ki, Kennedy bu başarısızlığı sahiplenmiş ve tarihe geçen sözleri söyleyerek sorumluluğu üstlenmiştir. Kennedy Domuzlar Körfezi Harekâtı sonrasında ABD basınına; "Zaferin yüz tane babası vardır fakat hezimet yetimdir" sözlerini sarfetmiştir.[552] Domuzlar Körfezi Harekâtı başarısızlığı sonrasında Kennedy, Castro'ya suikast planlarını onaylamış ve saldırgan tutumunu devam ettirmiştir.[553] Ancak bu politikaların sonucu ABD açısında oldukça zayıf olan SSCB ve Küba ile ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Castro'nun artık SSCB'den başka müttefik ihtimali de ortadan kalkmıştır. ABD hedeflerine ulaşamazken deniz komşusunu da SSCB'nin müttefiki olmasına engel olamamıştır.

SSCB ve Küba arasında başlayan yakınlaşma sonucunda askeri ve ekonomik anlaşmalar yapılmıştır. Öyle ki bunların sonucunda Ekim 1962 tarihinde ABD U-2

[550] Sümer, **a.g.e.,** s. 462.
[551] John F. Kennedy. (t.y.) **The Bay of Pigs.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/the-bay-of-pigs (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).
[552] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 465.
[553] Sümer, **a.g.e.,** s. 463.

uçaklarının Küba'da nükleer füze tesisleri inşaatını fotoğraflamasıyla kriz patlak vermişti.[554] Domuzlar Körfezi Harekâtı ve arkasından gerçekleşen başarısız suikast girişimlerinden tecrübe kazanmış olan Kennedy güvenlik konseyini toplayarak alınacak karar için görüşmelere başlamıştır. Küba konusunda daha önce benimsemiş olduğu sert tutumun başarısız olması ve bu sefer karşısında Küba yerine SSCB'nin olması Kennedy'nin politikasını etkilediğini söyleyebiliriz. Nitekim 22 Ekim 1962 tarihinde EXCOMM ile yapmış olduğu toplantılar sonucunda Kennedy; adayı ablukaya alma kararını halka duyurmuştur.[555] Konuşmasında; "Sovyetler Birliği ile savaşma isteğimiz yok, çünkü biz diğer tüm halklarla barış içinde yaşamayı arzulayan barışçıl bir halkız."[556] SSCB ile müzakere yapılması ve bu durumun barış için çözülmesi çağrısında bulunurken diğer yandan ise; "Hürriyetin bedeli daima pahalıdır. Fakat Amerikalılar bu bedeli daima ödemişlerdir." söyleminde bulunarak alınan abluka kararından vazgeçmeyeceklerini vurgulamıştır.[557] 27 Ekim tarihin de SSCB'nin geri adım atmasıyla birlikte kriz son buldu. Kennedy diplomasinin ve doğrudan iki büyük gücün haberleşmesinin ilişkilere katkı sağlayacağına inanarak 20 Haziran 1963 tarihinde SSCB ve ABD arasında Kırmızı Telefon Hattı kuruldu.[558] Böylece diplomasinin de önü açılmış oldu. Nitekim 25 Temmuz 1963'te Sınırlı Nükleer Deneme Yasağı Anlaşması'nın imzalanmıştı.[559] Böylece silahsızlanma ve yumuşamanın önü açılmış oldu.

Kennedy döneminde Küba Krizi'nden sonra dış politikada tartışma yaratan en önemli konu Vietnam üzerine olmuştur. Eisenhower döneminden miras kalan Domino Teorisi Kennedy'nin Vietnam üzerindeki politikalarını geliştirirken yardımcı olmuştur. Kennedy, Güney Vietnam üzerine politikalar geliştirirken bölgenin komünizm riskini hesaba katarak Güney Vietnam'da yeni bir ulus inşa etme fikrine sıcak bakmıştır. Nitekim bu fikir doğrultusunda ABD'nin dış yardım programlarını Vietnam üzerinde de

---

[554] John F. Kennedy. (t.y.) **Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).
[555] John F. Kennedy. (t.y.) **Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).
[556] John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Address During the Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/address-during-the-cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).
[557] John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Address During the Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/address-during-the-cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).
[558] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 467.
[559] John F. Kennedy. (t.y.) **Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

kullanmıştır. Vietnam'a gönderilen yardımlar ile birlikte güçlü bir ulus inşa etme fikri üzerine yoğunlaşan Kennedy, Güney Vietnam lideri Ngo Ding Diem'in yardımları ulus inşa etmek yerine keyfi harcamalara kullanması sorunlara sebep olmuştur. Öyle ki Katolik kökenli Diem'in ülkede kültür savaşı ilan etmesi Kennedy'nin Vietnam Politikaları üzerinde harekete geçmesine sebep olmuştur. Kennedy'nin onayı ve ABD'nin desteği ile Güney Vietnam'da gerçekleşen darbe ile birlikte Diem iktidardan düşürülmüştür. Böylece Kennedy dış politika uygulamalarında başka bir ülkenin iç işlerine müdahil olmuş ve yeni ulus inşa fikrinin zarar görmemesi için harekete geçmiştir. Ancak Güney Vietnam'da Diem'in darbesinden kısa bir süre sonra Kennedy'nin suikaste uğramış olması Vietnam üzerine uygulamak istediği politikaların yarım kalmasına sebep olmuştur. Bu dönemde ABD'de tartışılan en büyük konu Vietnam'a asker gönderilip gönderilmemesi üzerine olmuştur. Ancak Kennedy bir önce ki Başkan Eisenhower gibi bu konuda çekimser kalarak bölgeye asker göndermeyi onaylamamıştır. Çünkü yakın zamanda gerçekleşen Küba Krizi ve ABD'nin fiilen bir savaşın içine sürüklenmesini göze alamamıştır. Ancak Kennedy döneminde Güney Vietnam'a yaklaşık 17.000 askeri danışman gönderilmiştir.[560] Böylece Kennedy bölgede ki askeri eksikliği kapatmayı ve hakimiyeti sağlamayı hedeflemiştir.

16 Kasım 1961 tarihinde Washington Üniversitesinde yapmış olduğu başkanlık konuşmasında;

> *"Silahlarımızı ağır bir bedel ödeyerek artırırız, öncelikle onları kullanmak zorunda kalmayacağımızdan emin olmak için. Barışı korumak istiyorsak savaş ihtimaliyle yüzleşmeliyiz. Özgürlük davasını güçlendirmek için özgürlükten yoksun belirli ülkelerle çalışmalıyız. Kendilerine tarafsız diyen bazılarının dostlarımız ve bize sempati duyduklarını, kendilerine tarafsız diyen bazılarının ise bize karşı amansızca düşman olduklarını görüyoruz. Ve dünyadaki en güçlü özgürlük savunucusu olarak, özgürlüğün sorumluluklarından kaçamadığımızı, ancak korumaya çalıştığımız özgürlüklerin dayattığı kısıtlamalar olmadan özgürlüğü kullanamadığımızı görüyoruz."*[561]

[560] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 514.
[561] John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Address at University of Washington.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/address-at-university-of-washington (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

Kennedy bu söyleminde ABD dış politikasının özgürlüğün temsilciliği yapmaya devam edeceğini gözlemleyebiliriz. Bununla birlikte ABD dış politikasının üçüncü dünya ülkeleri üzerine politika geliştirdiğini görebiliriz.

22 Ekim 1962 tarihinde Küba Füze Krizi üzerine radyo ve televizyon yayında yapmış olduğu konuşmada;

> *"Şu anda seçtiğimiz yol, tüm yollar gibi tehlikelerle dolu ancak bir ulus olarak karakterimiz ve cesaretimizle ve dünya çapındaki taahhütlerimizle en tutarlı olanıdır. Özgürlüğün bedeli her zaman yüksektir ve Amerikalılar bunu her zaman ödemiştir. Ve asla seçmeyeceğimiz bir yol, teslimiyet veya boyun eğme yoludur."*[562]

Kennedy açıkça dünyaya ABD'nin, SSCB karşısında asla geri atmayacağını vurgulamıştır. Bu konuşmasında göstermiş olduğu irade ve duruş SSCB'nin geri atmasına sebep olmuş ve Domuzlar Körfezi Harekâtında kaybedilen imajın geri kazanılmasına neden olduğunu söyleyebiliriz.

26 Temmuz 1963 tarihinde Kennedy Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması hakkında ulusa seslenişinde;

> *"Bu antlaşma kısmen Batı'nın sabrının ve uyanıklığının ürünüdür. Güvenliğimizi ve özgürlüğümüzü her türlü saldırganlığa karşı koruma konusundaki derin kararlılığımızı en son Berlin ve Küba'da açıkça belirttik. Ayrıca silahlanma yarışını sınırlama konusundaki kararlılığımızı da açıkça belirttik."*[563]

Kennedy bu konuşmasın da dış politikasında benimsemiş olduğu silahsızlanma hedefine ulaşmış olduğunu belirtmiş ve bu konuda ABD'nin kararlığı ile başarısının altını çizmiştir.

---

[562] John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Address During the Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/address-during-the-cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

[563] John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Televised Address on Nuclear Test Ban Treaty.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/televised-address-on-nuclear-test-ban-treaty. (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

### 3.1.3. Lyndon B. Johnson ve Soğuk Savaş (1963-1969)

22 Kasım 1963 tarihinde John F. Kennedy'e yapılan suikast sonucunda, başkan yardımcısı Lyndon B. Johnson ABD'nin yeni başkanı olmuştur.[564] Johnson'ın seçimlerle başkanlığa gelmemiş olması ve Kennedy suikastinden dolayı başkan olması politikalarını belirleme konusunda zorluk yarattığını söyleyebiliriz. Öyle ki, Johnson'ın başkanlığının ilk döneminde politika belirleme konusunda diğer başkanlara göre çok az esnekliğe sahipti.[565] Kennedy'nin belirlemiş olduğu politikalar, Johnson'a miras olarak kalmış ve Johnson'ın da bu politikaları devam ettirme arzusu olduğunu söyleyebiliriz. Başkanlığının ilk yıllarında Kennedy'nin yurtiçi ve yurtdışındaki politikalarının devam edeceğini ve politikaların süreklilik sağlayarak devam etmesini vurgulamak için büyük çaba sarf etti.[566]

Johnson 1964 yılında yapılan seçimlerde rakibi Barry Goldwater'ı %61,1'e %38,5 gibi bir farkla yenerek başkanlığa seçilmiştir.[567] Johnson'ın başkanlığının ilk döneminde ABD'nin iç politikasında ve dış politikasında bir çok sorunlar karşı karşıya kalmıştır. Bunun nedeni, iç politikadaki sivil haklar üzerine yapılan tartışmalar ve dış politikada ise Soğuk Savaş ile Vietnam Sorunu olmuştur.[568] Johnson'ın iç politikada sorun yaşamasının en önemli sebebi, İç Kennedy'nin suikaste uğramadan önce vergi indirimleri ve medeni haklar yasasını onaylamış olmasıdır.[569] Johnson 1964 seçimleri sürecinde bu yasaların yürürlüğe girmesi için yoğun çaba göstererek sorunu çözmeye çalışmıştır. Çabalarında başarılı olmuş ve ABD iç politikasında devrim niteliği taşıyabilecek önemli yasayı meclisten geçirmiştir. 1964 Medeni Haklar Yasası ile birlikte ayrımcılığı ve ırkçılığı yasaklamıştır.[570] İç politikada ki başarısı Johnson'ı seçimlerde önemli fark atmasına sebep oldu. Öyle ki başkanlığı döneminde ABD'nin en geniş kapsamlı iç politika

---

[564] Kissinger, **a.g.e.,** s. 635.
[565] Saunders, **a.g.e.,** pp. 148-149.
[566] **a.g.e.,** pp. 148-149.
[567] The American Presidency Project. (t.y.) **1964.** https://www.presidency.ucsb.edu/statistics/elections/1964. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).
[568] Mitchell Lerner, "Vietnam and the 1964 Election: A Defense of Lyndon Johnson", **Presidential Studies Quarterly,** Vol. 25, No. 4 (Fall 1995), pp. 751.
[569] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Biography Lyndon B. Johnson.** https://www.lbjlibrary.org/life-and-legacy/the-man-himself/biography. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).
[570] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Biography Lyndon B. Johnson.** https://www.lbjlibrary.org/life-and-legacy/the-man-himself/biography. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).

çalışmalarını başlattı. 1965 yılında Büyük Toplum Vizyonunu hayata geçirdi ve böylece eğitim yasaları, yoksulluğa karşı mücadele, sanat ve beşerî bilimlere federal destek sağladı, suçla mücadele için çalışmalar başlattı.[571] Johnson 1965 Oy Hakları Yasası, 1965 Medicare Değişikliği ve 1968 Medeni Haklar yasasını meclisten geçirmiştir.[572] Bu yasalar ile, siyahilere oy hakkı tanındı ve 1968 yılında ilk siyahi ABD Yüksek Mahkemesine yargıç atandı. Sağlık reformları ile tıbbi bakım konusunda alan genişletilmiş oldu.

### 3.1.3.1. Lyndon B. Johnson Döneminde ABD Dış Politikası

Johnson döneminde ABD dış politikasını incelerken Kennedy döneminin dış politikasının incelenmesi önemlidir. Çünkü Kennedy'nin başkan yardımcılığı görevini üstlenen Johnson, Kennedy döneminde yaşanan birçok krizde aktif rol almıştır. Ayrıca, başkalığını 1964 seçimlerinde meşrulaştırmış olan Johnson, başkanlığının ilk yılında Kennedy'nin dış politikasını devam ettirmeye çalışmıştır. Bu dönemde dış politika yerine iç politikada yenilikler üzerine daha fazla çalıştığını söyleyebiliriz. Johnson 1964'te seçilerek geldiği başkanlık koltuğunda dış politika üzerine 4 önemli madde belirlemiştir. Bu maddeler; 1- ABD'nin dünyanın en güçlü devleti konumunun korunması, 2- Gücün kullanılması için verilen taahhütlerin yerine getirilip, ortak düşmanın saldırganlığına karşı koymak, 3- ekonomilerin iyileştirilmesi, 4- savaşların çıkmasını ve yayılmasını engellemek.[573]

Johnson dış politikasında bir önceki başkan gibi nükleer silahların kısıtlanması ve kontrol altına alınmasını savunmuştur. Kennedy döneminden miras kalan karşı ayaklanmalara destek sağlanmasına önem vermiştir. Johnson tehditlere karşı koymayı ve saldırganlıkla mücadeleyi vurgulamıştır. İlerleme İttifakı gibi Kennedy programlarının hedeflerini, istikrara öncelik verecek şekilde devam ettirmiştir.[574] Johnson dış politikasını oluştururken, Dışişleri Bakanlığının görevinin önemine vurgu yapmış ve bakanlıkla ortak

[571] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Biography Lyndon B. Johnson.** https://www.lbjlibrary.org/life-and-legacy/the-man-himself/biography. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).
[572] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Biography Lyndon B. Johnson.** https://www.lbjlibrary.org/life-and-legacy/the-man-himself/biography. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).
[573] Robert W. Sellen, "Old Assumptions versus New Realities: Lyndon Johnson and Foreing Policy", **International Journal,** Vol.28, No. 2 (Spring 1973), pp. 212.
[574] Saunders, **a.g.e.,** pp. 152.

çalışmıştır.[575] Birçok sorun veya krizde Johnson'ın bakanlıktan bir çok fikir aldığını ve bu fikirler doğrultusunda ortak bir karar aldığını söyleyebiliriz. Johnson dış politika konusunda müzakere ve alternatif politikalar üretmeye inanıyordu.[576] Johnson dış politikasında müzakere ve diplomasiye önem vermiş olsa da uluslararası alanda zorbalık yapanlara karşı barışın vazgeçilmez koşulunun sertlik olduğunu da vurgulamıştır.[577] Öyle ki Johnson döneminde Vietnam üzerine geliştirilmiş politikaların ne kadar sert olduğu söyleyebiliriz. Soğuk Savaş döneminin başkanlarının ortak özelliklerinden olan barışı koruma ilkesi Johnson döneminin dış politikasının da ayrılmaz bir parçası olduğunu tespit etmek mümkündür.

Johnson dış yardım konusunda özgürlüğün sağlanması için dış yardımların devam etmesini savunmuştur. Nitekim daha önce Kennedy'nin de önemle vurgu yaptığı dış yardın yasasını 1964 yılında onaylamıştır ve dış yardımların arttırılması gerektiğini belirtmiştir.[578] Bunun sonucunda; Johnson "Food for Peace" programını ortaya çıkarmıştır.[579] Bu program ile birlikte yoksul ülkelere yardım yapmaya başlamış oldu.

Johnson'ın en önem verdiği dış politika meselesi Güney Vietnam olmuştur. Öyle ki 1964 seçimleri sürecinde Güney Vietnam'a verilen tüm taahhütlerin yerine getirileceğinin sözünü yinelemiştir. Ayrıca Kennedy'nin başlatmış olduğu Gelişme İttifakının devam edeceğini, ülkelerin kalkınmaları üzerine çalışılacağını dile getirmiştir. Bu noktada Latin Amerika, Asya, Afrika ve Ortadoğu ile diplomatik ilişkilerin Johnson döneminde devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu ilişkilerin dış ticareti arttıracağını, ittifakları güçlendireceğini ve istikrarı sağlayacağını savunmuştur.

Özetle Johnson'ın başkanlık süresince dış politikada; SSCB ile müzakereleri teşvik etmeye çalışmıştır. Öyle ki 1964'te Doğu Avrupa ile ticareti artırma girişiminde bulunmuştur ve Başbakan Alexei Kosygin ile Glassboro doruğunda bir araya gelmiştir.[580] Johnson'ın dış politika hedefi silahlanma yarışını yavaşlatmaktı. Bu konudaki en önemli başarısı Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması, 1 Temmuz 1968 tarihinde imzalanmıştır, bu durumda Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşması'nın açılmasına yol açtı.[581]

---

[575] Colman, **a.g.e.,** pp. 11.
[576] **a.g.e.,** pp.11.
[577] Saunders, **a.g.e.,** pp. 139.
[578] Lerner, **a.g.e.,** pp. 753.
[579] Colman, **a.g.e.,** pp.8.
[580] Sellen, **a.g.e.,** pp. 212.
[581] **a.g.e.,** pp. 212.

### 3.1.3.2 Vietnam Savaşı ve Johnson'ın Söylemleri

Johnson'a kadar, Eisenhower ve Kennedy Vietnam politikalarını şekillendirirken asker gönderme ve askeri müdahale konusunda çekimser davranarak sıcak bakmamıştır. Öyle ki; Kennedy dış politikasında karşı ayaklanmaları destekleme politikasında anlaşılıyordu ki, Güney Vietnam'da bir ulus inşa edilerek Kuzey Vietnam'ın askeri ve ideolojik tehditleri geri püskürtülecekti. Ancak Johnson dönemine gelindiği zaman Güney Vietnam'da ki durum ABD'nin istediği gibi ilerlememiştir. Kennedy'nin dönemin Güney Vietnam liderinin devrilmesini desteklemesi durumu daha da karmaşık hale getirmişti. 1963 yılında Robert McNamara'nın Johnson'a verdiği raporda, Güney Vietnam'da ki durumun iç açıcı olmadığını ve asker gönderilmez ise Güney Vietnam'ın çöküşü olacağını belirtmiştir.[582] Çünkü Kuzey Vietnam'ın güneye sızmaları artmış ve başarılı gerilla hamleleriyle Güney Vietnam'da durum karmaşık bir hal almıştı. Johnson'ın Vietnam Politikasın da Domino Teorisi'nin etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Asya'da olası bir sıralı devrimin Japonya'ya kadar sıçraması endişesi politikaların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Johnson'ın Vietnam politikalarını belirlerken, ABD'de savaş kaybeden ilk başkan olma korkusundan etkilendiğini söyleyebiliriz. Bu durumda Johnson'ın Vietnam'ı kişiselleştirmesine neden olmuştur.

1964 yılında alınan Tonkin Körfezi Kararı, Johnson dönemi ABD dış politikalarında köklü değişikliklere sebep olduğunu söyleyebiliriz. Bu karar ile birlikte ABD'nin Vietnam'a hava saldırıları başlatmıştır ve Güney Vietnam'ın durumu düzeltene kadar devam etme kararı almıştır.[583] Böylece Johnson müzakere ve diplomasiye önem verdiği dış politikası yerini sert ve askeri müdahalelere dayanan politikalara bırakmıştır. Tonkin Körfezi Kararı ile hedeflenen, Kuzey Vietnam'ın saldırılarına karşı misilleme yapmaktı. Ancak yaklaşan seçimler dolayısıyla Vietnam'da gerilimi tırmandırmamayı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Johnson'ın Ocak 1965'te göreve başlamasından bir ay sonra ABD'nin Vietnam'a müdahalesi Beyaz Saray'ın siyasi stratejisini değiştirdi.[584] Johnson Vietnam üzerine politikasını belirlerken, kamuoyunun görüşlerini görmezden geldi ve uzman politika yapıcıların görüşleri üzerine şekillendirdi.[585] Bunun sebeplerinden biri

[582] Kissinger, **a.g.e.,** s. 635.
[583] Saunders, **a.g.e.,** pp. 172.
[584] Jacobs and Shapiro, **a.g.e.,** pp. 600.
[585] **a.g.e.,** pp.600.

ABD'nin Vietnam'daki stratejik çıkarlarının değerlendirilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Johnson'ın ılımlı politikası geri çekilme ile tam kapsamlı bir savaş arasında orta bir yol aradı; bu orta yolda ki tek hedef ABD'yi korumaktı.

1965 yılı itibariyle Johnson Vietnam'a asker gönderme kararı alarak savaşı resmen başlatmış oldu. 1965 yılının mayıs ayında 80.000 asker gönderme kararı ve diğer yıllarda alınan kararlar neticesinde 600.000 civarında askeri Vietnam'a göndermiş oldu.[586] Johnson'ın Vietnam üzerine almış olduğu bu kararlar blok içinde ve SSCB ile Çin tarafından tepkiyle karşılandı. ABD uygulamış olduğu politikalar sonucunda yalnız kalmış ve beklenilen desteği kendi müttefiklerinden de görememiştir. Johnson'a karşı ülke içinde karşıt görüş oluştu ve Vietnam politikaları sebebiyle eleştirilere maruz kaldı. Kamuoyu baskısını en şiddetli hisseden başkanlardan biri olmuştur. 1965 ile başlayan askeri müdahaleler 1966-1967 yıllarında artarak devam etti. Kamuoyu Johnson'a tepkisini arttırdı ve sonucunda üniversiteler de savaş karşıtı yürüyüşlere kadar ilerlerdi. Johnson bu noktada Beyaz Saray ile ortak hareket ederek kamuoyu ile aralarının düzeltilmesi için çalışmalar başlatmıştır. Böylelikle Vietnam üzerine politikalarında yumuşamaya gitmiş, barış görüşmeleri için Kuzey Vietnam'a baskı oluşturmuştur. Ancak barış görüşmelerinde Johnson elini kuvvetlendirmek için askeri operasyonlara devam ederek Kuzey Vietnam'ı baskı altına almak istemiştir. Johnson askeri operasyonların bir sonuç doğurmamasından dolayı 1967 yılında San Antonio Formülünü geliştirmiştir. San Antonio Formülüne göre; Barış görüşmelerinde ABD, Kuzey Vietnam'daki askeri operasyonlarını durduracaktı ve verimli görüşmeler gerçekleştireceğini açıklamıştır.[587] Ancak ABD ile Kuzey Vietnam görüşmelerde başarılı sonuçlar elde edememişti. 1968 yılında gerçekleşen Tet Saldırısı ABD'nin Vietnam Politikasının yeniden belirlenmesine neden olmuştur. Çünkü Tet Saldırısı ABD'nin Vietnam politikasının başarısızlığı ortaya çıkarmış oldu. Bu saldırıyla birlikte ABD'de savaş karşıtı kamuoyu yoğunlaştı ve Johnson hükümetinin paniklemesine de sebep oldu. Johnson savaşı tırmandırmaktan vazgeçip yumuşatmaya geçmiş olsa da bir taraftan da görüşme önerilerinde bulunmuştur. Barış görüşmeleri hızlandırılmış olsa da 31 Mart 1968'tarihinde Johnson ulusa seslenerek tekrar aday olmayacağını açıklamıştır.[588] Özetle, Johnson Vietnam karşısında oluşan

[586] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 515.
[587] Kissinger, **a.g.e.,** s. 643-644.
[588] LBJ Presidential Library. (t.y.) **The President's Address to the Nation Announcing Steps to Limit, The War in Vietnam and Reporting His Decision not to Seek Reelection March 31, 1968.**

kamuoyu ve medya başkası sonucunda çıkmaza girmiş bunun sonucunda ise seçimde aday olmayacağını açıklayarak tüm tarafları yumuşatmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Lyndon B. Johnson, Kennedy suikastinden 5 gün sonra 27 Kasım 1963 tarihinde ABD kongresinde yapmış olduğu konuşma dikkat çekici olmuştur. Çünkü Başkanlığa yeni geçmiş olan Johnson'ın nasıl bir politika işleyerek Kennedy'den görevi devralacağına dair sorulara bu konuşmasında cevap vermiştir. Kongre de yapmış olduğu konuşmasında;

> *"John Kennedy'nin liderliğinde, bu Millet barışı arama cesaretine sahip olduğunu ve savaş riskini göze alabilecek cesarete sahip olduğunu göstermiştir. Barış ve özgürlük arayanlara iyi ve güvenilir bir dost olduğumuzu kanıtladık. Barış yolunu reddedenlere ve bize veya müttefiklerimize tiranlığın boyunduruğunu dayatmaya çalışanlara karşı da zorlu bir düşman olabileceğimizi gösterdik."*[589]

Dış politika da Kennedy'nin dış politikalarının başarısından bahsederken bu politikaların devam etmesi yönünde beyanlarda bulunmuştur. İlk döneminde Kennedy'nin politikalarını değiştirmek yerine o politikalara istikrar katmanın önemini vurgulamıştır. Konuşmanın devamında ise;

> *"Barışta kaybedenin ve savaşta galibin olamayacağı bu çağda, ulusal gücü ulusal kısıtlamayla eşleştirme yükümlülüğümüzü kabul etmeliyiz. Hem iktidarın çatışmasına hem de iktidarın sınırlandırılmasına aynı anda hazır olmalıyız. Ulusal çıkarı savunmaya ve ortak çıkarı müzakere etmeye hazır olmalıyız. İzlemeye devam edeceğimiz yol budur. Cesaretimizi sınayanlar onu güçlü bulacaktır ve dostluğumuzu arayanlar onu onurlu bulacaktır. Güçlünün güç kullanımında adil olabileceğini ve adil olanın adaleti savunmada güçlü olabileceğini yeniden göstereceğiz."*[590]

Görülüyor ki Johnson, barışı korumanın ne kadar önemli olduğunu dünyaya net bir

---

https://www.lbjlibrary.org/object/text/presidents-address-nation-03-31-1968. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).

[589] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Address Before a Joint Session of The Congress, November 1 ,1963.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/address-joint-session-congress-11-27-1963. Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

[590] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Address Before a Joint Session of The Congress, November 1 ,1963.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/address-joint-session-congress-11-27-1963. Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

mesajla açıklamıştır. Ayrıca barışın bedelini ödemeye hazır olduklarının altını çizerek, SSCB tarafına net bir mesaj vermiştir. SSCB'ye verdiği diğer önemli mesaj ise, müzakerelere her konuda açık olduğunu belirterek Soğuk Savaşı tırmandırmama taraftarı olduğunu göstermiştir.

Başkan Johnson partisinin tekrar aday olacağının kabul gününde yapmış olduğu konuşmasında barış ve silahsızlanma üzerine dış politika adım atılacağını açıklamıştır. 27 Ağustos 1964 tarihinde Ulusal Kongre'de;

> *"Amerika'nın davası hâlâ tüm insanlığın davasıdır. (...) Silahlar barışı sağlamaz. İnsanlar barışı sağlar. Barış sadece güçle değil, bilgelik, sabır ve kısıtlamayla gelir. Başkan Kennedy'nin liderliğindeki bu nitelikler atmosferde nükleer testleri yasaklayan bir anlaşmayı getirdi. Dünyadaki yüzlerce başka ulus da bize katıldı. Diğer anlaşmalara varıldı ve diğer adımlar atıldı. Onların tek rehberi, özgürlüğe yönelik tehlikeyi artırmadan insanlara yönelik tehlikeyi azaltmaktı. Tek amaçları dünya barışıydı. Bu politikaların bir sonucu olarak, dünya bu gece nerede durduğumuzu biliyor ve müttefiklerimiz de nerede durduğumuzu biliyor. Düşmanlarımız özgürlüğün savunmasında asla tereddüt etmeyeceğimizi bir kez daha öğrendiler. Bu nükleer çağın gerçek cesareti barış arayışındadır. Günümüz dünyasında zayıflığa yer yoktur. Ancak günümüz dünyasında pervasızlığa da yer yoktur. Hepimizi yok edebilecek nükleer silahlarla pervasızca hareket edemeyiz. Tek yol, tüm aklımızla ve tüm irademizle, bu silahların asla gerçekten kullanılmamasını sağlamak için, iki kat daha emin olarak, bastırmaktır."*[591]

Johnson yapmış olduğu konuşmasında, dünya da mutlak bir barış sağlanması için ABD'nin öncü olacağına olan inancını yinelemiş oldu. Barışın anahtarının nükleer silahların sınırlandırılmasıyla olacağına vurgu yapmıştır. Ancak barışı ve özgürlüğü tehdit eden her türlü koşulda da geri adım atmayacaklarına vurgu yaparak SSCB'nin yayılmacılığına karşı cevap vermiştir.

Johnson 4 Ocak 1965 tarihinde Kongre'de yapmış olduğu konuşmasında SSCB ile olan ilişkileri hakkında çok önemli açıklamalarda bulunmuştur. Daha önce ki söylemlerinde ki gibi sertlik göstermiyor aksine ılımlı söylemlerle ilişkilerin

[591] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Remarks Before the National Convention Upon Accepting The Nomination, August 27, 1964.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/remarks-national-convention-upon-accepting-nomination-08-27-1964 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

güçlendirilmesi hedefleniyordu. Konuşmasın da;

> *"Sovyetler Birliği ile özgürlüğe yönelik tehlikeyi azaltacak barışçıl anlaşmalar arayışındayız. Geçtiğimiz sonbaharda Amerikan halkından bu yolu seçmesini istedim. Ben onların emrini devam ettireceğim. Birlikte barış içinde yaşamak istiyorsak, birbirimizi daha iyi tanımalıyız. Amerikan halkının Sovyet liderlerini televizyonumuzda dinleme fırsatını memnuniyetle karşılayacağından eminim; tıpkı benim Sovyet halkının da bizim liderlerimizi televizyonlarında dinlemesini istediğim gibi. Umarım yeni Sovyet liderleri Amerika'yı ziyaret edebilirler ve ülkemizi ilk ağızdan tanıyabilirler."*[592]

Johnson konuşmasında SSCB ile işbirliğinin arttırılması yönünde açıklamalarda bulunmuştur. SSCB başkanını ABD'ye davet etmiş ve TV'de program yapılmasını istemiştir. Barışı sağlayabilecek iki devletin ABD ve SSCB olduğunu bu yüzden barış için ortak çalışılması gerektiğini savunmuştur. Bu noktada Johnson krizler yerine diplomasiye ve işbirliğine yönelim olması gerektiğini vurgulamıştır. Johnson aynı konuşmasında Vietnam politikasının çerçevesini net bir şekilde çizmeyi de başarmıştır.

> *"Bir nesilde iki kez Uzak Doğu'daki saldırganlığa karşı savaşmak zorunda kaldık. Şimdi saldırganlığı görmezden gelmek, çok daha büyük bir savaş tehlikesini artıracaktır. Amacımız Güneydoğu Asya'da barış. Bu ancak saldırganlar komşularını barış içinde bıraktığında gerçekleşecektir. Söz konusu olan özgürlük davasıdır ve bu davada Amerika hiçbir zaman eksik kalmayacaktır."*[593]

Johnson Vietnam politikaları üzerine yaptığı açıklamalarında, ABD'nin Vietnam konusunda sertlik politikalarından vazgeçmeyeceğini belirttiğini söyleyebiliriz.

Johnson'ın en akıldı kalıcı konuşmalarından birini 31 Mart 1968'tarihinde Ulusa Hitabında yapmış oldu. Çünkü Johnson Kennedy'den devraldığı görevinin üstüne bir başkanlık dönemi daha geçirmişti. Özellikle 1963-1968 yılları arasında ABD dış politikasının başlıca sorunu Vietnam üzerine aldığı kararlar olmuştur. Öyle ki büyük farkla seçimi kazanan Johnson, kendi ülkesinin kamuoyu ve medyası tarafından

[592] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Annual Message to The Congress on The State of The Union, January 4, 1965.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/annual-message-congress-state-union-01-04-1965 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).
[593] LBJ Presidential Library. (t.y.) **Annual Message to The Congress on The State of The Union, January 4, 1965.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/annual-message-congress-state-union-01-04-1965 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

eleştirilerin odağı olmuştu. Geçmiş söylemlerine bakacak olursak, Vietnam üzerinde yaşadığı bu sorunların temelinde sertlik yanlısı politikalarından vazgeçmemesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu nokta 31 Mart 1968 tarihinde Vietnam üzerine uyguladığı politikaların başarısızlığını kabullendiği konuşma olarak not düşebiliriz. Konuşmasında;

> *"Bu uzun ve kanlı savaşı sona erdirebilecek görüşmeleri geciktirmeye gerek yok. Bu gece, geçen ağustos ayında yaptığım teklifi yeniliyorum: Kuzey Vietnam'a yönelik bombardımanı durdurmak. Görüşmelerin derhal başlamasını, barışın özüne dair ciddi görüşmeler olmasını istiyoruz. Bu görüşmeler sırasında Hanoi'nin bizim kısıtlamamızdan faydalanmayacağını varsayıyoruz. Biz müzakereler yoluyla barışa doğru hızla ilerlemeye hazırız."*[594]

ABD'nin Vietnam'da yaşadığı sorunlar ile kamuoyunun oluşturduğu baskılar Johnson hükümetine büyük bir yük oluşturuyordu. Bu noktada Johnson önce sertlik politikalarına ara verip Kuzey Vietnam'a yapılan bombalamalarını durduracağını açıkladı ardında adaylıktan çekilerek barış görüşmelerinin önünü açmak istemiştir.

### 3.1.4. Richard Nixon ve Soğuk Savaş (1969-1974)

ABD'de yapılan 1968 seçimleri tarihsel olarak önemli bir yere koyulabilir. Çünkü Johnson'ın başkanlık sürecinde Vietnam Savaşı üzerinden oluşan kamuoyu, basın ve medya baskıları, Johnson'ın seçimlerden çekilmesine neden olmuştur. Başkan Johnson'ın 1968 yılında yapılacak olan seçimlere aday olmaması ABD kamuoyunda, basınında ve medyasında başkanlık üzerine tartışmalar neden olmuştur. Tartışmaların konusu Vietnam'da yaşanan savaşın bitirilmesi için hangi adayın başaralı olacağı üzerine olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki; bu tartışmalar adayların propaganda süreçlerinde ele aldığı ana konu noktasına getirmiştir. Üniversitelerde ve sokaklarda savaş karşıtı protestolar artmıştı. Bu durumda ABD'nin dış politikası iç politika meselesi haline gelmişti. Johnson'ın yerine Demokratların adayı Hubert Humphrey olmuş ve Cumhuriyetçilerin adayı ise Richard Nixon olmuştur.[595] Nixon propaganda sürecinde

---

[594] LBJ Presidential Library. (t.y.) **The President's Address to The Nation Announcing Steps to Limit The War in Vietnam and Reporting His Decision not to Seek Reelection March 31, 1968.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/presidents-address-nation-03-31-1968 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

[595] The American Presidency Project. (t.y.) **1968.** https://www.presidency.ucsb.edu/statistics/elections/1968 (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2024).

başkan seçilirse Vietnam Savaşı'nı bitireceğine dair bir söz vermiştir.[596] Bu söz kamuoyunda yankı buldu ve seçim sonuçlarına doğrudan etkisi olduğunu söyleyebiliriz. 5 Kasım 1968 tarihinde gerçekleşen seçimde, Demokratların adayı olan Humphrey %42,7 Cumhuriyetçilerin adayı Nixon ise %43,4 alarak seçimi kazanmıştır ve ABD'nin 37. Başkanı olmuştur.[597]

Richard Nixon başkanlığa geldiği döneme kadar ABD'nin Eisenhower döneminde 8 yıllık Başkan Yardımcılığı görevini üstlendi ve 1960 yılında ki seçimlere John F. Kennedy'nin rakibi olarak katılmış kaybetmişti.[598] Başkanlığa gelene kadar ki dönemde oldukça tecrübe edinmiş ve başkanlığa geldiğinde bir çok politikanın değişeceğini ilk söylemlerinde açıklamıştır. Öyle ki Nixon'ın başkanlığı süresince izlemiş olduğu politikalar Soğuk Savaş'ın yüzü olmasına neden olmuştu. Nixon'a göre dış politikanın değişmesinde ki en önemli sebep; ABD'nin dünyada egemen olmasının sonuna yaklaştığına, nükleer üstünlüğün ve ekonomik üstünlüğün ise tehdit altında olduğuna inanmasından kaynaklıydı.[599] Bu noktada Nixon politikalarını şekillendirirken küresel güç dengesine göre uyum sağlayarak şekillendirmeyi benimsedi.[600] dış politikasını oluştururken yardımcı olarak Henry Kissinger'ı Ulusal Güvenlik Danışmanlığı'na getirdi.[601] Kissinger'ı göreve getirmesinin en önemli nedeni dış politikaya bakış açılarının ortak olmasından kaynaklanıyordu. Nixon ve Kissinger'ın ortak fikirlerinden biri; ideolojiye göre kategorize edilmiş siyasetin uluslararası sistemde istikrarsızlığa neden olduğu fikriydi. Ayrıca ikilinin siyasette etik kavramına olan inancı zayıftı ve bu noktada uluslararası çıkarları temele oturtan siyaset fikrine olan inancı tamdı. Bu noktada ABD'nin ideolojilere bakılmaksızın büyük devletler ile kurulacak diplomatik ilişkilerin uluslararası sistem hareket alanının genişlemesine imkân sağlayacaktı. Büyük devletler (Çin Halk Cumhuriyeti-SSCB) ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi ABD adına karlı olabileceği görüşüne sahiplerdi. Bu noktada geliştirilecek ilişkiler sadece iktisadi boyutta olmayacaktı aynı zamanda siyasi bir hamlede olacaktır. Çünkü Kissinger'a göre iktisadi ilişkiler siyasal bağlamdan ayrılamazdı.[602]

---

[596] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 100.
[597] The American Presidency Project. (t.y.) **1968.** https://www.presidency.ucsb.edu/statistics/elections/1968 (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2024).
[598] Richard Nixon Foundation. (t.y.) **Biography of President Richard Nixon.** https://www.nixonfoundation.org/resources/richard-nixon-biography/ (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2024).
[599] Kissinger, **a.g.e.,** s. 681.
[600] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 107.
[601] Sümer, **a.g.e.,** s. 625.
[602] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 114.

Nixon ve danışmanlarına göre ABD'nin genel problemi, geleneksel kabulleri küresel siyasete adapte etmeye çalışmalarıydı; onlara göre devletler arası siyaset iyi niyetlerden çok çıkarların güdümünde olan bir siyasal sistemdi.[603] Bu dönemde dış politika da etik ve iyi niyet fikri yerini çıkarların temelde olduğu fikirlere bırakmıştır. Buna bağlı olarak Nixon, küresel sistemde birebir olarak sıcak çatışmadan kaçınmış ve sosyalist devrim tehlikesi olan küçük devletlere yardım yapma politikasını uygulamaya başlamıştır. Bu politika daha sonra Nixon Doktrini olarak da anılmaya başlanmıştır. Nixon ve Kissinger ikilisi ABD dış politikasında köklü değişikliklere giderek, diplomatik ilişkilere önem verdiğini söyleyebiliriz. Öyle ki; Nixon geliştirmiş olduğu diplomatik ilişkiler doğrultusunda SSCB'yi ziyaret eden ilk ABD başkanı olmuştu.

### 3.4.1.1. Richard Nixon Dönemi ABD Dış Politikası

#### 3.4.1.1.1. "Nixon Doktrini" ve "Üçgen Diplomasisi"

ABD yaklaşık 20 yıl boyunca Vietnam'da vermiş olduğu savaşta oldukça yıpranmıştı. Askeri ve Ekonomik olarak savaşın maliyetleri, ABD ekonomisini etkilemiştir. Vietnam Savaşı'nın faturasında İktisadi ve Askeri boyutlar dışında ülke içinde oluşan karşıt tutum daha da etkili olmuştur. Kamuoyunun, basının ve medyanın Vietnam Savaşı konusunda desteğinin kaybedilmiş olması Johnson'ın başkanlığının son bulmasına sebep olmuştur. Böyle bir ortamda 1969 yılında göreve başlayan Nixon'ın ilk hedeflerinden birisinin kamuoyunun geri kazanılması olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada Nixon, 25 Temmuz 1969 tarihinde Guam'da yapmış olduğu açıklamalar Nixon Doktrini'ni ilk kez dünyaya tanıtmış oldu.[604] Nixon Doktrini hazırlanırken temel amaç; Vietnam Savaşı benzeri bir durumun tekrarlanmaması ve bu tip savaş veya çatışmalardan kaçınmak üzerine kararlı olduklarını gösteren doktrin hazırlamaktı.[605] Nixon Doktrini bu noktada; yaşanan bölgesel sorunlarda ABD'nin askeri müdahalelerde bulunması yerine dost veya müttefik devletlere askeri ve ekonomik yardım yapılmasını bununla birlikte ülkelerin savunmalarını kendilerinin yapması gerektiğini belirtmiştir.[606] Nixon böylece

[603] Kissinger, **a.g.e.,** s. 687.
[604] Frank N. Trager, "The Nixon Doctrine and Asian Policy", **Southeast Asian Perspectives,** No.6 (June 1972), pp.1.
[605] Kissinger, **a.g.e.,** s. 687.
[606] Özdal ve Karaca, **a.g.e.,** s. 457

seçilirse Vietnam Savaşı'nı sonlandıracağına dair vermiş olduğu sözü tutmak üzerine ilk adımı atmış ve bu adım ile kamuoyunun yükselen nabzını düşürmeyi hedeflediğini söyleyebiliriz.

Nixon Doktrininde üç nokta vurgulanmıştı. Birinci noktada, ABD'nin tüm anlaşma taahhütlerini yerine getireceğini vurgulamıştır.[607] İkinci noktada, nükleer bir gücün ABD ile müttefik olan bir devletin ya da hayatta kalması ABD güvenliği ve bölge güvenliği için hayati öneme sahip bir devlet tehdit edilir ise ABD bu devletlere kalkan sağlayacağını vurgulamıştır.[608] Üçüncü noktada; diğer saldırı türleri içeren durumlarda, devletlerin talepleri ile devletlerin uyguluğu durumunda askeri ve ekonomik yardım sağlanacağı ancak devletlerin savunmasını kendi askeri gücüyle üstlenmesini gerektiğini vurgulamıştır.[609] Eylül 1970 tarihine kadar Nixon'ın 25 Temmuz 1969'da Guam'daki söylemleri basında önemli yer kapladı ve sonucunda Nixon Doktrini olarak anıldı. Bununla birlikte "Yeni Asya" politikası olarak yorumlanmaya başlandı.

Nixon Doktrini ile birlikte ABD'nin oluşan yeni dış politikasında en belirgin değişim işbirliği üzerine olmuştur. Askeri müdahalelerin geri plana çekilmesi ile birlikte ABD'nin sertlik gösteren dış politikaları rafa kaldırılmıştır. Sertlik gösteren politikalar yerini uzlaşmacı politikalara bırakmıştır. Uzlaşmacı politikalar ile askeri müdahale ile çatışmalardan kaçınarak diplomasi ve işbirliğinin önü açılmak istenmiştir. İşbirliği ve diplomasinin önünün açılmasını sağlayan bir çok gelişme dünyanın bu döneminde ABD lehine geliştirmiştir. O dönemi özetlemek gerekir ise; Stalin sonrasın da SSCB, Khrushchev ile birlikte sertlik politikalarından vazgeçmiş "Barış içinde bir arada yaşama" fikrini benimsemiş olmasına rağmen Küba Krizi yaşanmıştır. Bu krizler SSCB'nin dünyada ki imajını kötü etkilemiş olsa da 1968 yılında Brejnev'in kararı ile Çekoslovakya'nın SSCB tarafından ilhak edilmesi önemli bir dönüm noktası olmuştur.[610] Bu müdahale SSCB'nin imajını kötü etkilemesinin yanında kendi bloğu içinde ilişkilerin bozulmasına sebebiyet vermişti. Bu dönemde yaşanan ÇHC-SSCB arasında ilişkilerin kopmasına ve komünist bloğunda ki liderin sorgulanmasına sebebiyet vermiştir.[611]

---

[607] Edward A. Kolodziej, "Foreign Policy & the Politics of Interdpendence: The Nixon Presidency", **Polity.** Vol.9, No.2 (Winter 1976), pp. 129-130.
[608] **a.g.e.,** pp. 129-130.
[609] **a.g.e.,** pp.129-130.
[610] Kissinger, **a.g.e.,** s. 682.
[611] **a.g.e.,** s. 626.

Komünist bloğun liderinin sorgulanması ABD tarafında Nixon ve Kissinger'ın oluşturacağı dış politikada önemli katkı sağlamıştır.

Nixon'a göre daha önce hiçbir diplomatik ilişkisi bulunmayan ÇHC ile diplomatik ilişkiler kurulması değişen koşullar sebebiyle çok önemliydi.[612] Öyle ki Nixon'ın 18 Şubat 1970 tarihinde kongrede dış politika üzerine vermiş olduğu raporda Asya'da ilişkilerin güçlendirilmesine vurgu yapmıştır. 18 Şubat 1970 Dış Politika Raporunda Nixon;

> *"Asya için aradığımız şey, her biri kendi geleneklerini koruyan ve karşılıklı işbirliği yoluyla gelişen bağımsız Asya ülkeleri topluluğuna sağlayabileceğimiz her türlü işbirliği ile kendi yollarında gidebilen ve kendi kaderlerini çizebilen özgür uluslar topluluğudur. Böyle bir düzenlemede, taahhütlerimiz ve temel çıkarlarımız doğrultusunda sorumlu bir rol oynamaya hazırız"*[613]

Raporun devamında ise Vietnam üzerinden politikalardan bahsetmiş ve barış için müzakerelere hazır söylemi dikkat çekmiştir. Söylemlerinde görülmüştür ki; Asya'da barışın sağlanması ve barış sağlanırken çıkarlar doğrultusunda işbirliği sağlanması Nixon için önemliydi. Ancak Nixon'ın ulusal çıkarlar ve diplomasi üzerine şekillendirdiği dış politikası Vietnam Savaşı ile tehlikeye düşmekteydi. Bu noktada Nixon ve Kissinger SSCB ile ÇHC'nin ilişkilerinin kopmasından yararlanılarak ÇHC'ye açılma politikasını geliştirilmiştir. Nixon 1970 yılında verdiği dış politika rapor ile birlikte Asya ile ilişkilerini geliştireceğini açıklarken dolaylı olarak ÇHC ile ilişkilerinde geliştirilmeye açık olduğunu yansıtmıştır. Böylece ÇHC ile ilişkilerinde açık kapı aramaya başlamıştır. Nixon yeni dış politikasında ki hedefleri doğrultusunda Vietnam Savaşı üzerinden ÇHC'ye açılma politikası ile Kuzey Vietnam'ı sıkıştırarak savaşı sonlandırmayı hedeflemiş ve bununla birlikte ABD-SSCB ilişkilerinde ÇHC ile geliştirilen ilişkiler diplomatik bir kart olarak kullanılacaktı.[614] Kissinger'a göre; ÇHC ile ilişkilerin geliştirilmesi SSCB'yi ya saf dışı bırakacak yada ABD ile ilişkilerini geliştirmek zorunda bırakacaktı.[615] Bu politika ile ABD'nin amacı ÇHC ve SSCB'nin birleşmesini önüne

---

[612] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 109.
[613] The American Presidency Project. (t.y.) **First Annual Report to the Congress on United States Foreign Policy for the 1970's.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/first-annual-report-the-congress-united-states-foreign-policy-for-the-1970s (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2024).
[614] Best, Hanhımaki, Maiolo ve Schulze, **a.g.e.,** s. 309.
[615] Henry Kissinger, **Dünya Düzeni,** İstanbul: Boyner Yayınları. 2016, ss.334.

geçilecekti ve iki komünist devletin ortak hareket etme riski ortadan kaldırılacaktı. Böylece ABD kendini merkeze koyarak iki komünist rakibi birbirine karşı kullanarak üçgen diplomasisini oluşturacaktı.[616] Böylelikle SSCB ile ABD arasındaki yumuşama dönemini daha ileriye taşınmış olacaktı.

#### 3.4.1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'ne Açılma Politikası

ABD dış politikasında önemli dönüm noktalarından biri Nixon ve Kissinger'ın ÇHC'ye açılma politikası olmuştur. Nixon başkanlık görevine başladığı zaman ÇHC ile ABD arasında diplomatik anlamda hiçbir ilişki yoktu. Bu noktada ABD'nin ÇHC'ye karşı atılacak politik adımı kamuoyunda, kongrede ve dışişleri bakanlığında beklenmedik bir hamle olarak karşılanacaktı. Nixon dış politikada atılacak olan adımların teorik bilgilere göre değil devletlerin davranışlarına göre atılması gerektiği yönünde fikirleri vardı. Bu durum dış politikada aktif olarak devletlerin gözlemlenmesi ve diplomatik ilişkiler yürütülerek hareket edilmesi durumunu doğuracaktı.

Richard Nixon başkanlık görevine başlamadan önce 1967 yılında "Foreign Affairs" dergisinde yayınlamış olduğu "Asia after Viet Nam" makalesinde Asya ve ÇHC üzerine politik görüşlerini belirtmiştir. Nixon makalesinde, ÇHC değişene kadar dünyanın güvende olmadığını bu yüzden ABD'nin ÇHC'yi değiştirmesi için ikna etmesi gerektiğiydi ve bu ikna ÇHC'nin emperyal tutkularından vazgeçmesi, kendi ulusal çıkarı için dış politikada maceracı tavır yerine iç sorunlarını çözmesi için iç politikaya yönelmesi yönünde olmalıydı.[617] Nixon makalesinin devamında ise 10 yıl içinde batı için iki kriz olabileceğini öne sürmüştü. Bu krizlerden ilki SSCB'nin nükleer silah gücünün ABD ile eşitlenmesi ile ortaya çıkacak kriz riski ve ikinci olarak ise ÇHC'nin 3 ila 5 yıl içinde kayda değer nükleer kapasiteye sahip olmasından doğacak kriz riskinden bahsetmiştir.[618] Bu noktada Nixon Komünist Asya ve ÇHC ile ilişkiler geliştirilip bu risklerden kaçınılması konusunda makalesinde tavsiyede bulunmuştur. Kısacası Nixon başkanlığa gelmeden önce yayınlamış olduğu bu makale ile dış politikada Asya konusunda nasıl bir yol izleyeceğini açıklamış oldu.

Nixon'ın ÇHC'ye karşı açılma politikasının temel özelliklerinden biri ise, ilişkiler

[616] McMahon, **a.g.e.,** s. 148.
[617] Richard M. Nixon, "Asia after Viet Nam", **Foreign Affairs,** Vol. 46, No.1 (October 1967), pp. 121.
[618] **a.g.e.,** pp.122.

geliştirilecekti ve bunun sonucunda SSCB ılımlı politikalar izlemesi için zor durumda bırakılacaktı. Nixon'a göre dış politikada hareket alanlarının genişletilmiş olması, karşı tarafın hareket alanın kısıtlanmasına neden olacaktı. Kısacası SSCB ılımlı politikalar uygulaması konusunda zorlanmış olunacaktı. Nixon'ın bu bakış açısına göre 1969 yılında başkanlığa gelmesi ile birlikte vermiş olduğu demeçler sonucunda görülüyor ki Asya ile ilişkilerin güçlendirilmesi önemli konuydu. Nixon Doktrini bu noktada Asya politikasının belirlenmesinde yön gösterici olmuştur. Nixon ÇHC ile ilişkilerin geliştirilmesinin Vietnam Savaşı'nın sonlanması için kilit rol oynayacağını düşünmüştü. ÇHC'nin Kuzey Vietnam'a sağlamış olduğu askeri ve ekonomik yardımlar savaşın uzamasına neden oluyordu. Bu geliştirilecek ilişkiler sonucunda, ÇHC'nin Vietnam'a yaptığı yardımların engellenebileceği fikri oluşmuştur. Böylece Nixon kolaylıkla Kuzey Vietnam'a baskı oluşturabilecek ve müzakere masasında istediği sonuçları alabilecekti.

İdeoloji temelli diplomasiye inancı olmayan Nixon ÇHC'yi Soğuk Savaş düzeninin içerisine çekmeye çalışmıştı. Bunun sonucu ise Nixon'a göre; SSCB'nin dünyada komünizmin temsilciliğinin ve otoritesinin sorgulanmasına neden olacaktı. Aynı zamanda Nixon ve Kissinger'ın hedeflemiş olduğu üçgen diplomasisi uygulanmaya başlanacaktı. Kissinger'a göre ise ÇHC kesinlikle SSCB'nin uydusu olmaya yanaşmayacaktır. Bu durum ise Çin ile diplomasinin önünün açılmasını sağlayacaktır. Ancak Nixon ve Kissinger'a göre ABD'nin ÇHC ile diplomasisinin önünde ki bir engel ise Dışişleri Bakanlığıydı. Kissinger bakanlığın kararsızlığından ve ÇHC konusunda tutucu bir tavır sergilemesinden şikayetçiydi.[619] Nixon döneminde Dışişleri Bakanlığı başkanlığa bilgi sağlaması için kullanır duruma gelmişti. Nixon ve Kissinger dış politikayı belirliyordu ve Kissinger aracılığı ile politikalar uygulanıyordu. Bu durum kurumlar arası çekişmenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu rekabet sonrasında Nixon ve Kissinger ÇHC konusunda belirlediği dış politikayı saklama fikrini benimsedi bunun sebebi olarak ise Dışişleri Bakanlığının bu politikalara engel olma çabası gösterilmiştir.[620]

Nixon ÇHC'ye açılma politikasını hayata geçirme konusunda resmi adımı 25

[619] Harvey Starr, "The Kissinger Years: Studying Individuals and Foreign Policy", **International Studies Quarterly,** Vol.24, No.4 (December 1980), pp. 485
[620] **a.g.e.,** pp.485

Şubat 1971 tarihinde Kongreye sunduğu İkinci Dış Politika Raporunu[621] açıklarken atmış oldu. İkinci Dış Politika Raporu'nda Nixon; Nixon Doktrini'nin devletler arası işbirliğini teşvik etmeye yardımcı olduğunu ve Japonya, Güney Kore, Tayland ve Filipinler'de üslerin güçlendirildiğini bununla birlikte ABD'nin o bölgede bulunan askerlerinin azaltıldığını belirtmiştir.[622] Nixon ÇHC ile daha fazla diplomatik ilişki kurulması için ticaret ve seyahat kısıtlamaların gevşetildiğini açıklamıştır.[623] Bu adım ile birlikte Nixon ilişkilerin geliştirilmesi konusunda ilk resmi adımı atmış oldu. Bu raporun dikkat çeken özelliklerinden birisi Nixon'ın Kızıl Çin'den bahsederken Çin Halk Cumhuriyeti olarak hitap etmesi Çin'e karşı diplomatik dilinde değiştiğinin bir göstergesi olmuştur.

ABD ve ÇHC arası ilişkileri açısından 1971 yılında yapılan Dünya Masa Tenisi Turnuvası bir dönüm noktası olmuştur. Turnuva boyunca ÇHC takımı ile ABD takımının arasında kurmuş olduğu dostane ilişki iki ülke arasında ki diplomasinin önünü açar nitelikte olmuştur. Öyle ki turnuva boyunca kurulan yakın ilişkiler sonucunda ÇHC bu durumdan faydalanarak liderleri Mao'nun talimatıyla ABD takımını ÇHC'ye davet etti.[624] Bu teklif Nixon tarafından bakıldığında hedeflemiş olduğu politikaların hayata geçmesi konusunda çok önemli bir adım olmuştur. Nixon'ın ziyareti onaylamasından sonra ise iki ülke arasında ki ilişkiler hızla geliştirilmeye başladı. Bu ziyaret ABD'nin ÇHC'ye olan seyahat yasağının da kalktığı anlamını taşımaktadır. Böylece ABD ve Çin arasında yaşanan diplomatik gelişmeler dünya sahnesinde "Ping Pong Diplomasisi" ismiyle anılmıştır.

Nixon'ın 1971 yılından ÇHC'yi ziyaret için teklif almış olması ilişkilerin artık iyi noktaya getirilmesi için net bir fırsat olarak görülmüştü. Bu noktada Nixon ÇHC ziyaretinin planlanması için Kissinger'ı görevlendirmiştir. Bu görevlendirme doğrultusunda gizli olarak Kissinger Pekin'e ziyaret gerçekleştirmiştir.[625] Bu ziyaretin

---

[621] UVA / Miller Center. (t.y.) **February 25, 1971: Radio Address About Second Annual Foreign Policy Report to the Congress.** https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-25-1971-radio-address-about-second-annual-foreign (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

[622] UVA / Miller Center. (t.y.) **February 25, 1971: Radio Address About Second Annual Foreign Policy Report to the Congress.** https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-25-1971-radio-address-about-second-annual-foreign (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

[623] UVA / Miller Center. (t.y.) **February 25, 1971: Radio Address About Second Annual Foreign Policy Report to the Congress.** https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-25-1971-radio-address-about-second-annual-foreign (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

[624] Ruth Eckstein, "Ping Pong Diplomacy: A View from behind the Scenes", **The Journal of American-East Asian Relations,** Vol.2, No.2 (FALL 1993), pp.328.

[625] Joan Hoff, "A Revisionist View of Nixon's Foreign Policy", **Presidential Studies Quarterly,** Vol.26, No.1 (Winter, 1996), pp. 116.

gizli olması ABD açısından önem arz etmekteydi. Çünkü Kissinger'ın önceden ÇHC'ye gizlice gönderilmesinin sebebi diplomatik sorunlar üzerine çözüm arayışı ve ilişkilerin geliştirilmesi yönündeydi. Nitekim 21 Şubat 1972 tarihinde Richard Nixon ÇHC'ye ziyaretini gerçekleştirmiştir.[626] ÇHC ziyaretinin sonucunda ÇHC ile ABD arasında Şangay Bildirisi imzalandı ve kurulan diplomatik ilişkiler tüm dünyada resmiyet kazanmış oldu.[627] Bu bildirinin hazırlanma süreci Kissinger'ın gizli Pekin ziyaretinde başlamıştı. Ancak Şangay Bildirisine, ABD Dışişleri Bakanlığı karşı çıkmıştı. Bunun sebebi olarak Nixon ve Kissinger'ın dışişleri bakanlığını sadece bilgi almak için kullanması olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Şangay Bildiri süresince dışişleri bakanlığı pasif konuma bırakılmıştır. Bu durumda bakanlık tarafının bildiriye karşı tutum takınmasına neden olmuştur. Şangay Bildirisi ÇHC ve ABD'nin anlaşamadığı konular üzerine hazırlanmamıştır bunun nedeni ilişkilerin geliştirilmesi için anlaşmazlıkların göz ardı edilmesi gerektiğini düşünmeleriydi. Şangay Bildirisinde, ABD ile ÇHC'nin ilişkilerinin normalleşmesi, devletler arası ilişkilerin arttırılması ve ticaret alanlarının geliştirilmesi vurgulanmıştır. Bildiride SSCB'ye gönderme yapılarak, Asya ve Pasifikte hiçbir devletin hegemonya kurmasına izin verilmeyeceğinden bahsedilmiştir.

Şangay Bildirisi ile birlikte ABD dış politikasında ideoloji temelli politikalar belirleyici faktör olmaktan çıkmıştı. Bunun yerine jeopolitik politikalar ve ekonomi politikaları belirleyici faktör olmaya başlamıştır. ABD'nin ÇHC açılımı SSCB tarafını rahatsız etmiştir. Böylece Nixon'ın hedeflemiş olduğu üçgen diplomasisinin zeminini oluşturmayı başarmıştır. Bu durum sonucunda ise ABD Nixon önderliğinde yumuşama (Détente) dönemine geçişin temellerini oluşturmuştur.

### 3.4.1.2. Yumuşama (Détente) Dönemi

ABD ile SSCB arasında yumuşama dönemine geçişin en önemli sebeplerinden biri ABD'nin ÇHC ile ilişkileri olmuştur. ÇHC'nin komünist devletlere bir alternatif oluşturması, SSCB'nin kendi bloğunda liderliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. ABD açısında ise dünyanın her noktasında komünizme karşı mücadele etmesi yıpratıcı olmaya başlamıştır. Vietnam Savaşı'nın yarattığı imaj kaybı ve savaşın maliyetinin ABD

[626] Michelle Murray Yang, "President Nixon's Speeches and Toast during His 1972 Trip to China: A Study in Diplomatic Rhetoric", **Rhetoric and Public Affairs,** Vol.4, No.1 (Spring 2011), pp. 1.
[627] Richard Nixon Foundation. (t.y.) **The Shanghai Communique.** https://www.nixonfoundation.org/wp-content/uploads/2014/11/Shanghai-Communique.pdf (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

ekonomisine zarar vermeye başlamıştır.

Yumuşa döneminin önünü açan önemli neden dehşet dengesiydi. Küba Krizi'nin sonucunda iki taraf için anlaşılmıştı ki nükleer silahlar korkutucu boyutlara ulaşmış ve sayıları oldukça artmıştı. İki süper güçten birisinin nükleer silahları ateşleme ihtimali dünya için felaketin başlangıcı olacaktı. Yumuşamanın ilk adımları olarak Küba Krizi sonrası dönem gösterilebilir ancak yeterli ve başarılı olduğu tartışma konusudur. Eisenhower, Kennedy ve Johnson dönemlerinde silahların kontrol altına alınması konusunda açıklamalar yapılmış olsa da politik adım atılması için yeterli ortam oluşmamıştı. Johnson döneminin son zamanlarında 1 Temmuz 1968'de silahsızlanma adına Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme anlaşması imzalanmıştı. SSCB tarafında ise önce Khrushchev'in sonrasında Brejnev'in "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikası yetersiz kalmıştır. Kısacası SSCB ve ABD silahsızlanmayı ve ilişkilerinde yumuşamayı fikir olarak benimsemiş olsalar da bu fikirleri hayata geçirme konusu başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1970'li yılların başından itibaren Nixon yönetiminin SSCB ile yakın ilişkiler kurma çabasıyla birlikte Soğuk Savaş döneminde Yumuşuma (Détente) dönemine girilmiştir.[628] Nixon ve Kissinger iki süper gücün bir arada yaşamasının sağlam politik temellere oturtulması fikrini benimsemişlerdir. Nixon'a göre yumuşama ile birlikte çatışmalar yerini müzakereler bırakacaktı ve bu müzakereler iki ülkenin çıkarları doğrultusunda yapılacaktı.[629] Nixon'ın kendi ifadelerine göre çok güçlü bir anti-komünistti ve SSCB ile ABD sistemlerinin arasındaki farklılıkların uzlaşılamayacak kadar derin olduğunu düşünmekteydi, ancak bu farklılıkları ve Soğuk Savaş'tan kalan çeşitli sorunlar için "kalıcı bir çözüm için sağlam bir temel" fikrini kabul etmenin gerekli olduğuna inanıyordu.[630].

Yumuşama dönemi ile beraber silahsızlanma eğilimi iki nükleer süper güç olan ABD ve SSCB'nin ana konusu haline gelmiştir.[631] Yumuşama dönemi ayrıca "Görüşmeler Çağı" olarak da adlandırılır; bunun sebebi ise barışa yakınlaşma ve iş birliği aşamalarının yoğun olmasıdır.[632] Silahsızlanma; nükleer silahların yaratacağı tahribattan

[628] Sümer, **a.g.e.,** s. 639.
[629] David Tal, " "Absolutes" and "Stages" in the Making and Aplication of Nixon's SALT Policy", **Diplomatic History,** Vol.37, No.5 (November 2013), pp.1096.
[630] **a.g.e.,** pp. 1096.
[631] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 486.
[632] Sander, **a.g.e.,** s. 446.

dolayı, nükleeri güçlerin konvansiyonel silahlara geri dönüşü sağlamış ve bu bağlamda süper güçler arası diploması güç kazanmıştır.[633] İlerleyen süreçte Nixon ve Brejnev dönemi diplomatik ilişkileri, SALT I sürecini doğurtmuştur.

SALT I Detant döneminin merkezinde gösterilebilir. Çünkü iki süper gücün nükleer silahların denetlenmesi konusunda bu boyut aralarında yaptığı ilk antlaşmaydı. Nixon'ın SALT I görüşmeleri sırasında 4 temel amacı vardı. İlk olarak, nükleer silahların sayısının tespit edilmesi, ikinci olarak askeri dengenin sağlanması, üçüncü olarak her iki tarafın caydırıcılık tehdidinin azaltılması ve son olarak SALT görüşmelerine devam edilmesiydi.[634] SALT görüşmeleri yaklaşık iki buçuk yıl sürmüştü. 17 Kasım 1969 yılında Helsinki'de başlayan görüşmeler 26 Mayıs 1972 Moskova'da Nixon ve Brejnev'in SALT I antlaşması imzalamasıyla sonuçlandı.[635] Soğuk Savaş tarihinde ilk kez SSCB ve ABD nükleer silahların sayılarının sınırlandırılması konusunda anlaşmış oldular. Nixon'ın Detant politikasının en başarılı örneklerinden biri olarak SALT I antlaşması olarak gösterilebilir. Başkan Nixon 22 Mayıs 1972'de Moskova'yı ziyaret eden ilk ABD Başkanı olarak tarihe geçmiş oldu.[636] Nixon'ın Moskova ziyareti ÇHC ziyaretinden kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Moskova ziyaretiyle birlikte Nixon iki önemli amacına ulaştığını söyleyebiliriz. İlk olarak Üçgen Diplomasisini tam anlamıyla uygulamaya başlamıştır. Böylece Nixon komünist bloğun içinde ki bölünmeyi başarılı şekilde analiz etmiş ve hem Çin hem de SSCB ile istediği ilişkileri başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir. İkinci olarak, Moskova ziyaretiyle birlikte iki süper gücün gerginliğinin azaltılmasına ve yumuşama döneminin başlaması hedefine başarıyla ulaşmıştır. Çin ve SSCB'nin, ABD tarafından başarıyla çevrelenmiş olması rakiplerinin uluslararası sistemde hareket alanlarının kısıtlanmasında sağlamıştır.

### 3.4.1.3. Richard Nixon'ın Vietnam Savaşı Politikaları "Onurlu Barış"

Nixon'ın 1969 yılında göreve başlamasıyla birlikte Vietnam Savaş'ının bilançosu yaklaşık 600.000 askerin Vietnam'da bulunması ve yaklaşık 35.000 askerin Vietnam'da

[633] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 486.
[634] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 111-112.
[635] Office of The Historian. (t.y.) **Strategic Arms Limitations Talk/Treaty (SALT) I and II.** https://history.state.gov/milestones/1969-1976/salt. (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).
[636] Richard Nixon Foundation. (23 May 2022). **50th Anniversary of Moscow Summit.** https://www.nixonfoundation.org/2022/05/50th-anniversary-moscow-summit/ (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

ölmesi olarak çıkartılmıştı.[637] Başkanlığı geldiğin vermiş olduğu söz "onurlu bir barış" sözüydü. İlk hedefi ABD askerlerini Vietnam'dan yavaş yavaş çekerek, kamuoyu ve başkanlık arasında ki gerilimi azaltmaktı. Ayrıca Nixon'ın başkanlığa geldiği bu dönemi incelemek Vietnam Politikalarını anlamak için çok önemli bir husustur. Çünkü ABD tarihine bakıldığı zaman görülüyordu ki, daha önce kamuoyu baskısı ABD'nin politika oluşturmasına bu kadar fazla etki etmemişti. ABD halkının her kesiminde Vietnam Savaşı'na karşı duruş oluşmuştu. Bu noktada Nixon'ın Vietnam Savaşı'ndan çekilmek dışında alternatif bir yolu düşünememiştir. Ancak Nixon'ın Vietnam Savaşı üzerine cevaplaması gereken 2 önemli sorusu vardı. İlki "yaklaşık 20 yıldır mücadele ettiği Vietnam topraklarından geri çekilirken ABD'nin ulusal çıkarları doğrultusunda geri çekilme nasıl gerçekleştirilecektir? İkinci soru ise; Güney Vietnam'ı kaybetmeden Vietnam Savaşı nasıl savaş sonlandırılmalıdır?

Nixon ve Kissinger'ın yeni politika oluşturmuşlardır ve oluşturduğu politikanın adı "Vietnamlaştırmak" politikası olmuştur.[638] Bu politika ile birlikte ABD, Vietnam'dan çekilirken Güney Vietnam'ı savaşın ana konumuna getirilmesini sağlayacaktı ve çekilme sağlanırken bir taraftan hava ve deniz harekatları artırılarak devam edecekti.[639] Kısaca ABD "Vietnamlaştırmak" derken "Amerikansızlaştırmak" demek istemiştir. Nixon'ın "Vietnamlılaştırmak" politikasını oluşturmasına yardımcı olan görüş Nixon Doktriniydi. Nixon göreve geldiğinde Vietnam Savaşı üzerine yapmış olduğu diğer politik hamle Paris Barış Görüşmelerinin tekrardan başlatılması üzerine oldu. Öyle ki 1969'da göreve geldikten 6 ay sonra Kuzey Vietnam'ı yumuşatmak için 25.000 civarında askeri Vietnam'dan geri çekme kararı almıştır. Ancak bu Kuzey Vietnam'ı yumuşatmaya yetmemiş ve barış görüşmelerine katkı sağlamamıştır. Bu zamana kadar izlemiş olduğu uzlaşmaya dayalı politikalar sonuçsuz kaldı ve sertlik yanlısı politikalara geçmek zorunda kalarak Kuzey Vietnam'ı ABD'nin istediği çizgiye çekilmeye çalışılmıştır. Nixon Vietnamlaştırma politikası ile birlikte hava ve deniz kuvvetlerinin harekatlarının arttırılması kapsamında Kamboçya'yı, Kuzey Vietnam'ın orada askeri üs kurduğu gerekçesiyle işgal edilme emrini verdi.[640] Nixon bir taraftan savaşıyor bir taraftan müzakere yolu aramaya çalışmıştır. Bu işgal emrinin ABD tarihinde ki en önemli

[637] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 516.
[638] Sander, **a.g.e.,** s. 529.
[639] David L. Anderson The Columbia…, pp. 221.
[640] Sandra Scanlon, "The Conservative Lobby and Nixon's "Peace with Honor" in Vietnam", **Journal of American Studies,** Vol.43, No.2 (Agustus 2009), pp. 263.

özelliklerinden birisi kamuoyundan saklanılarak uygulanmasıydı. Yapılan bu hamle Nixon'ın kamuoyundan ne kadar çekindiğini özetler nitelikteydi. Ancak yaklaşık bir yıl sonra bu işgal emrinin açığa çıkmasıyla ABD'de savaş karşıtı kamuoyunu dahada büyütmüş oldu. Böylece Nixon'ın sertlik yanlısı politikaları ortaya çıkmış oldu. Kamboçya'nın işgal emrinden kısa bir süre sonra Laos üzerine aynı gerekçe ile işgal emri verildi ancak bu sefer ABD askerlerine yer verilmedi. Laos'un işgali de başarısızlıkla sonuçlandı ve Kuzey Vietnam ABD'nin istediği çizgiye çekilmesi fikri başarısızlıkla sonuçlandı. Kamboçya'nın işgal emri ve ardından gerçekleşen Laos'un işgal emri ABD kamuoyunda çalkantıya neden oldu. Bu çalışmada daha öncede bahsettiğimiz gibi, Kent State ve Jackson State gibi kamuoyu faciaları yaşandı. Nixon iç politikada ve dış politikada Vietnam konusunda ilk yıllarında başarısız olmuş oldu.

Nisan 1972 yılında Kuzey Vietnam'ın Tet Saldırısına benzer bir saldırı başlatmış olması ABD'nin politikalarına etkisi olmuştur. Bu saldırının yapıldığı tarih SALT I görüşmelerinin 1 ay önceye denk geliyordu. Bu saldırılara karşı Nixon'ın almış olduğu politik kararlar SSCB ve ÇHC ile ilerletmiş olduğu ilişkileri etkileyebilirdi. Ancak beslediği endişelere rağmen Nixon bu saldırı sonucunda hem savaşıp hem müzakere etme kararını devam ettirerek, Kuzey Vietnam'ın Haiphong Limanın bombalanmasına karar verdi ve Kissinger aracılığıyla diplomatik girişimde bulunmasını istemiştir.[641] Diplomatik girişimi sonucunda Nixon, Kuzey Vietnam da bulunan ABD'li esirlerin geri verilmesini talep etti karşılığında ise ABD'nin Vietnam'dan 4 ayda çekileceği yönünde Kuzey Vietnam'a bir teklif sunmuştur. Bu teklifin sonuçsuz kalmasıyla birlikte Nixon'ın önünde iki seçenek kalmış oldu. Bu seçeneklerden ilki ABD'nin koşulsuz Vietnam'dan çekilmesi, ikincisi Kuzey Vietnam'ı barış şartlarına razı getirecek sert politikaların uygulanmasıydı. Nixon ABD'nin koşulsuz çekilmesini reddederek, Haiphong Limanın abluka altına alınması kararını verdi.[642] Bu karar ile birlikte SSCB'den gelecek olan askeri yardımları keserek Kuzey Vietnam'ı desteksiz bırakmayı amaçladı ve başarıl da oldu. Nixon'ın almış olduğu risk sonuç verdi ve Paris'te barış görüşmelerine tekrardan başlandı. 1972 yılında yapılacak olan ABD seçimleri içinde Nixon tekrar seçilmesi için büyük avantaj etmiş oldu. Görüşmeler sırasında başarı sağlanamadı. 1972 yılında Nixon seçimleri tekrar kazanmıştır. Seçimleri tekrar kazanması Nixon'ın elini kuvvetlendirdi ve bundan sonraki süreçte politikalarını daha kararlı uygulamasına neden olmuştur. Paris

[641] **a.g.e.,** pp. 272.
[642] **a.g.e.,** pp. 267.

Barış Görüşmelerinin sonuçsuz kalmasından kısa süre sonra Nixon 1972 yılında Noel Bombardımanını başlattı ve Kuzey Vietnam'ı barışa rıza göstermesi için yoğun şekilde bombaladı.[643] Bu bombardımanın dünya kamuoyundaki etkisi ABD'nin imaj kaybına neden olsa da Kuzey Vietnam'ı barış görüşmelerine ikna etmeye yetmişti. Bu süre zarfında Nixon 1969-1972 yıllarında Vietnam'da bulunan asker sayısını 500.000'den 20.000'e kadar düşürmüştü. Nitekim 8 Ocak 1973 yılında ABD ile Kuzey Vietnam barış görüşmelerine başladı ve 27 Ocak 1973 yılında anlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlandı. Vietnam Savaşı'nın ABD kendi içinde en önemli sonucu Savaş Yetkileri Yasası (War Powers Act) olduğunu söyleyebiliriz. 1973 Savaş Yetkileri Yasası ile ABD başkanının yurtdışında askeri eylemleri başlatma veya tırmandırma yeteneğini sınırlamak için tasarlanmış bir kongre kararıdır.[644] Bu yasa ile ABD Kongresi'nin onayı olmadan ABD askeri güçlerini silahlı bir çatışmaya sokarken yürütme organının yetkisini kontrol etmeyi amaçlamaktadır.[645] Uygulanacak olan askeri eylemleri 48 saat içinde Kongre'ye bildirmesini ve silahlı kuvvetlerin askeri eylemlerde yurt dışında 60 günden fazla kalmasını yasaklar.

Özetle, Harry Truman'ın son dönemiyle başlayan sırasıyla John F. Kennedy, Lyndon Johnson ve Nixon'ın dönemini kapsayan Vietnam Savaşı sonlanmıştı. Başkanlığının ilk yıllarından uzlaşmacı politika benimseyen Nixon söz konusu ABD çıkarları olduğu zaman sert politikalara geçiş yapmaktan çekinmemiştir. Vietnam Savaşı dönemi boyunca Nixon, ÇHC ve SSCB ile ilişkilerini geliştirmiş ve ılımlı politikalar izlemiştir. Ancak Vietnam üzerine vermiş olduğu sert politik kararların SSCB ve ÇHC ile oluşturulan Üçgen Diplomasisine zarar vermesini engellemiştir.

### 3.4.1.4. Dış Politikada Henry Kissinger Etkisi ve Nixon'ın Politik Söylemleri

ABD'nin Nixon döneminin dış politikasını anlamak için Henry Kissinger'ı bu politikalarda ayrılmaz bir bütün olarak incelememiz gerekmektedir. Kissinger'ın Nixon döneminde yapmış olduğu diplomatik çalışmalar dönemin dış politikasının oluşmasında ki en önemli adımlar olmuştur. Nixon ile ortak çalışması dış politika fikirlerini ABD dış

[643] David L. Anderson The Columbia…, pp. 233.
[644] Richard Nixon. (27 July 2021.) **War Powers Resolution of 1973.** https://www.nixonlibrary.gov/news/war-powers-resolution-1973 (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).
[645] Richard Nixon. (27 July 2021.) **War Powers Resolution of 1973.** https://www.nixonlibrary.gov/news/war-powers-resolution-1973 (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

politikasına entegre etme aşamasında faydalı olmuştur. Nixon ile birlikte en önemli ortak fikri, ABD dış politikasının değişmesi yönünde olmuştur.

Hook ve Spainer Kissinger'ın dünya görüşünü; devletlerin iyi veya kötü olarak nitelendirilmesini değil var olma çabası ile meşru çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini savunurken aynı zamanda devletlerin ortak çıkarlar ile inşa edilecek diplomatik ilişkiler anlaşmazlıkları çözeceğine inanıyordu.[646] Bu noktada liderlerinde aktif görev alarak uluslararası düzeni yumuşatma görevi olduğunu vurgulamaktaydı. Bu düşünceler bir araya geldiği zaman Kissinger'ın diplomasiye ne kadar önem verdiğini söyleyebiliriz. Öyle ki Nixon'ın Kissinger'ı getirdiği konum dış politikanın belirlenmesi süresince aktif bir rol almasını sağlamıştır. Kısacası, Kissinger'ın dış politikadaki aktif rolü hem başkanla olan kişisel ilişkilerinden hem de resmi politika oluşturma sürecindeki konumundan kaynaklanıyordu.[647]

Bu noktada Kissinger'ın Nixon dönemi dış politikasına yaptığı etkiyi anlamak için dünya görüşünü tam anlamak gerekmektedir. Kissinger'a göre; uluslararası alanda düzen riskli bir şeydir ve bir ulus her zaman kendi güvenliğinin koşullarına dikkat etmektedir. Uluslararası politikanın ayırt edici özelliği çatışma durumlarının her yerde bulunmasıdır ve bu noktada düşmanın niyetlerine ilişkin şüpheci değerlendirmeler paranoyanın bir ifadesi değil, düzenli bir siyasi ortamda ulusunun hayatta kalmasından sorumlu bir devlet adamının sağduyulu davranışıdır.[648] Kissinger a göre; devletler arasındaki siyasi etkileşimi en iyi güç akışları ve daralmaları şeklinde anlaşılabilir ve devletlerin doğasında, ayrım gözetmeksizin, zorunlu olarak etkilerini ortaya koymak ve diğer devletler karşısındaki güç konumlarını güvence altına almak vardır.[649] Kısacası büyük bir güç, rakipleri tarafından sürekli olarak, çıkarlarını savunma ve statüsünü koruma kararlılığını sınayan meydan okumalarla karşı karşıya bıraktığını belirtmiştir. Kissinger, Dış politikanın görevi gücü yönetmektir ve başarı, elde edilen güvenlik miktarı başına harcanan güç, maruz kalınan zarar ve çekilen acı arasındaki dengenin bir fonksiyonudur şeklinde yorumlamıştır. Kissinger, dünyadaki güç koşulları ulusal çıkarları ideolojiden daha iyi belirler şeklinde yapmış olduğu yorumda ABD'nin dış politikasında ki ideoloji temelli bakışa eleştiri getirmiştir.

---

[646] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 108.
[647] Starr, **a.g.e.,** pp. 466.
[648] Micheal J. Brenner, "The Problem of Innovation and the Nixon-Kissinger Foreign Policy", **International Studies Quarterly.** Vol.17. No.3 (September 1973). pp. 277-281.
[649] **a.g.e.,** pp. 277-281.

Kissinger'ın sahip olduğu dünya görüşü doğrultusunda ABD dış politikasında değişmesi gereken politikaları da belirlemiştir. Kissinger Soğuk Savaş düzeninin iki kutupluluk durumundan çok kutupluluk durumuna geçiş yaptığını belirtmektedir. Soğuk Savaşın ilerlediği çok kutuplulukta ABD'nin Japonya ve Batı Avrupa'nın yanı sıra ÇHC ile ilişkilerin düzeltilmesini tespit etmiştir. ÇHC ile geliştirilecek olan ilişkilerin ABD'ye diplomatik esneklik ve manevra fırsatı doğuracağını ileri sürmüştür. SSCB ve ÇHC'nin güç arayışlarının sonunun olmadığını amaçlarının ABD'ye tehdit olmak olduğunu belirterek bu durum için ortak bir ulusal çıkar oluşturularak önüne geçilmesini savunmuştur. SSCB ve ÇHC hem nüfuz olarak hem de nükleer güç olarak ABD'yi geçmeyi hedeflediğini belirtmiştir. Ancak bu güçler organize hareket etmeye başlar ise ABD açısından büyük tehdit oluşturacağını düşünmüştür. Kissinger Doğu Bloğu içinde olan çatlaktan faydalanıp ÇHC ile ilişkiler geliştirilmeli ve SSCB'ye karşı ÇHC ile olan diplomatik ilişkiler ileri sürülerek tehdidin ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır.[650]

Daha önce çalışmamızda bahsettiğimiz üzere Nixon ve Kissinger'ın dış politikaya bakış açısı uyumlu ve benzerdi. Bu noktada Kissinger ve Nixon'a göre ABD'deki bürokrasinin bu politikaların uygulanmasının önündeki engel olduğunu düşünmesi üzerine Nixon Kissinger'ı Ulusal Güvenlik Danışmanı yaparak dış politika yapım süresince en yetkili kişi konumuna getirmiştir. Kissinger, Nixon'ın ÇHC seyahati için ÇHC'ye gizli giderek iki ülke arasındaki sorunların çözümü için diplomatik ilişkiler yürütmüştür. Kissinger'ın ÇHC ile yürütmüş olduğu diplomasi sonucunda Nixon'ın ÇHC seyahatinde Shanghai Bildirisi ortaya çıkmış oldu. Kissinger SSCB ile sorunların temeline inerek pratik çözümlere yönelinmesini savunmuş ve bunu politikalarına eklemiştir. Ayrıca SSCB ile geliştirilecek ilişkilerde kriz bölgelerinde çatışmayı tırmandıracak politikalardan vazgeçilmesini ortak ulusal çıkar inşa edilip bu noktada diplomasi geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Öyle ki ABD dış politikasına katmış olduğu Üçgen Diplomasi stratejisi için uzlaşmacı politikalar temelde olmalıydı. SALT görüşmelerinde aktif rol izleyerek ABD dış politikasındaki önemini göstermiş oldu. Özetle ABD'nin 1969 yılında Nixon ile değişmeye başlayan dış politikasında Kissinger'ın rolü çok önemlidir. Kissinger ABD'nin dış politikasına Üçgen Diplomasisi, SALT görüşmelerindeki izlediği politika, Shanghai Bildirisi ve Ping Pong Diplomasisi gibi bir çok diplomatik hamleyi miras bırakmıştır.

[650] Hook ve Spainer, **a.g.e.,** s. 109.

Richard Nixon 20 Ocak 1969 tarihinde göreve başlangıç konuşmasında ABD'nin dünyaya bakışının değiştiğini ve dış politikanın da bu yönde değişeceğini açık bir dille belirtmiştir. 20 Ocak 1969 tarihinde yaptığı başkanlık konuşmasında;

> *" (...) Bir hesaplaşma döneminin ardından artık müzakere dönemine giriyoruz. Bütün milletlere şunu bildirelim ki, bu yönetim süresince iletişim kanallarımız açık olacak. Açık bir dünya istiyoruz; fikirlere açık, mal ve insan alışverişine açık, hiçbir insanın, büyük ya da küçük, öfkeli bir izolasyon içinde yaşamayacağı bir dünya."*[651]

Nixon bu söylemleri ile birlikte dünyadaki tüm devletlere müzakere yolunu açmayı hedefliyordu. Başta SSCB olmak üzere ÇHC ve diğer tüm uluslarla işbirliği yapılarak yüklesen Soğuk Savaş gerilimini yumuşatmayı hedefliyordu. Bu noktada 20 Ocak 1969 tarihinde yaptığı başkanlık konuşmasının devamında diplomasi için açık çağrıda bulundu.

> *" (...)Barışın onu istemekle gelmediğini biliyorum; günlerce ve hatta yıllarca süren sabırlı ve uzun süreli diplomasinin yerini hiçbir şey tutamaz."*[652]

18 Şubat 1970 tarihinde yaptığı birinci dış politika raporunda gelecekte bekleyen 4 sorun üzerinde durmuş ve bu sorunların çözümü için önerilerde bulunmuştur. Bu önerileri verirken benimsemiş olduğu politika uzlaşma üzerine şekillendirmiştir. Sorunların çözümü için müzakerenin önünün açılmasının gerektiğini vurgulamıştır. Konuşmasında[653];

> *"(...) 1. Stratejik Silahların Sınırlamaları. (...)2. Çatışma Bölgelerine Silah Akışını Sınırlandırmak. (...)3. Büyük Doğu-Batı Siyasi sorunlarını çözünmek. (...)4. Olası*

---

[651] The American Presidency Project. (t.y.) **Inaugural Address.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/inaugural-address-1 (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).
[652] The American Presidency Project. (t.y.) **Inaugural Address.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/inaugural-address-1 (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

[653] Nixon Kongreye sunmuş olduğu raporda müzakere yönteminin nasıl işlemesi gerektiğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Belirlemiş olduğu 4 ana sorun için çözümlerini detaylıca açıklamıştır. Belirlemiş olduğu çözüm önerileri dış politikada benimseyeceği politikalar hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Raporun detayları için bkz. The American Presidency Project. (t.y.) **First Annual Report to the Congress on United States Foreign Policy for the 1970's.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/first-annual-report-the-congress-united-states-foreign-policy-for-the-1970s (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

*Krizlerde Daha Yakın İşbirliği kurmak."*[654]

Nixon'ın değinmiş olduğu bu önemli sorunların çözümleri temelde işbirliği üzerine inşa edilmiştir. Bu noktada Nixon dış politika söylemlerinde şiddetin tırmandırılmasına ve kalıcı barış için yollar aranmasını vurgulamıştır.

26 Nisan 1972 tarihinde Nixon Vietnam Savaşı hakkında ulusa seslenişte bulunmuştur. Bu seslenişinde Vietnam üzerine artan kamuoyu baskını yumuşatmak istemiştir. Ancak verdiği mesajlar kamuoyunun yanı sıra dünyaya olmuştur. Çünkü Nixon bu konuşmasından yakın bir süre sonra SSCB'ye ziyaret edecektir. Konuşmasının temelinde Vietnam Savaşından bahsetmiş olsa da ana mesaj olarak barış kavramını vurgulamıştır. 26 Nisan 1972 tarihinde Nixon'ın yapmış olduğu konuşmasında;

> *"Amerikalı dostlarım, gelin bir millet olarak gerçek barışın sağlam ve akıllı politikasında birleşelim teslimiyet barışı değil, onurlu barış sadece zamanımızdaki barış değil, gelecek nesiller için barış."*[655]

Nixon'ın konuşmalarında tüm dünya uluslarına seslenmiş ve belirli sorunlar üzerine vurgu yapmıştır. Konuşmalarında üzerinde durduğu sorunlar, Vietnam Savaşı, Stratejik Silahların Sınırlandırılması, Kalıcı Barışın İnşası, Doğu ve Batı arasındaki gerilimin azaltılıp işbirliğinin arttırılması ve Dünyada ideoloji temelli bakmadan diplomasinin arttırılması yönünde olmuştur.

## 3.2. SSCB Başkanları ve Dış Politikaları

### 3.2.1. Nikita Khrushchev ve Soğuk Savaş (1953-1964)

5 Mart 1953 yılında Josef Stalin'in ölümü ile SSCB'de bir iktidar sorunu ortaya çıkmış sonrasında bu iktidar boşluğunda geçici olarak Georgi Malenkov başbakan, Beria, Molotov, Bulgarin ve Kagnoviç başkan yardımcısı olmuştur.[656] Stalin sonrasında SSCB

---

[654]The American Presidency Project. (t.y.) **First Annual Report to the Congress on United States Foreign Policy for the 1970's.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/first-annual-report-the-congress-united-states-foreign-policy-for-the-1970s (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

[655] Richard Nixon Foundation. (26 April 2022). **"Peace for Generations to Come"** https://www.nixonfoundation.org/2022/04/peace-generations-come/ (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

[656] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 352.

liderleri diktatörlük kurma yetenekleri olmadığı için bunu kullanmamıştır ve kolektif liderlik kavramını ortaya atarak iktidar mücadelesine girmişlerdir.[657] Yaşanan iktidar sorunu ile birlikte SSCB, parti içi rekabetin doğmasına neden olmuştur. Josef Stalin'in ölümünden sonra görevi Georgi Malenkov devralmıştır. Bu dönemde Georgi Malenkov'un kısa süreli iktidarında değiştirmeye çalıştığı ilk politika Stalin döneminden miras kalan despotik politikalar olmuştur. Ancak politikaların yumuşatılmaya gidileceği fikri Stalin'in ölümünden kısa süre sonra yapılmaya kalkışılınca parti içinde muhalefet yaratmış ve yaşanan iktidar sorunu devam etmesine neden olmuştur. Parti içinde, ABD ile sürdürülen Soğuk Savaş sırasında bu tip iktidar boşluklarına yer verilmemesi gerektiği ve bu durum çözülmez ise hem blok içi hem de dünyada ki itibarının zedeleneceğine olan inanç hakimdi. İktidar sorunu 7 Eylül 1953 tarihinde Nikita Khrushchev'in SSCB genel sekreterliğine gelmesiyle son bulmuştur.

Khrushchev döneminin dış politikasını analiz etmek için Josef Stalin'in dış politikasını incelemek çalışmamız için yardımcı olacaktır. Josef Stalin ilk yıllardan itibaren Batı'nın gerisinde olduğunu iddia etmiş ve politikalarını bu eksende belirlerken ilk olarak 10 yıl içinde planladığı politikalar için "ya başarırız ya da mahvoluruz" şeklinde tanımlıyordu.[658] Stalin'in "ya başarırız ya da mahvoluruz" şeklinde ki düşünce yapısından anlaşılmaktadır ki hata payına tahammülü olmayan bir lider profili benimsemiştir. Bu durumunda kendi ülkesi ve uydu devletlerine uygulayacağı politikalarda despotizm barındırmaktadır. Stalin'in politikalarının temeli analiz edildiği zaman Batıya karşı güvensizliğinin etkisi olmuştur. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı'nın mutlak galibi olan SSCB, müttefik devletlere olan güvensizliği Yalta Konferansında dünyaya göstermiştir.[659] Josef Stalin'in 2. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanya'sının yok edilmesinde ana faktör oluşu her zaman lehine kullandığı durum olmuştur. Aynı zamanda dönemin Avrupa'sı Stalin'in politikalarının meşrulaştırması için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Çünkü Avrupalı devletlerin savaştan yeni çıkmış olması ve hali hazırda Avrupa'daki en güçlü orduya SSCB'nin sahip olması Stalin'e karşı herhangi bir tehdit oluşturmamıştır. Bu bağlamda Stalin dış politikada doğu bloğunda yer alan tüm devletlerde komünist hükümetlerin kurulmasını sağlamış ve batı bloğuna yaklaşan ve stratejik öneme sahip komşu ülkelerden de açık şekilde toprak talebinde bulunmuştur.[660] Böylece Stalin dönemi

[657] **a.g.e.,** s. 356.
[658] Sümer, **a.g.e.,** s. 64.
[659] **a.g.e.,** ss.69.
[660] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 324-329.

boyunca SSCB sertlik ve çatışmadan kaçmayan bir dış politika anlayışı benimsemiş olduğunu söyleyebiliriz. Hatta öyle ki SSCB'nin kuruluşunda ki temel ideoloji olan Marksizm-Leninizm ideolojilerinden sonra alternatif olarak kendi ideolojisi olan Stalinizm ortaya çıkarmıştır.[661] Stalin'in SSCB'deki diktatörlüğünü böylece meşrulaştırdığını söyleyebiliriz.

Stalin'in yaratmış olduğu liderlik kavramı o kadar güçlüydü ki ölümünden sonra parti liderlerinin hiçbiri bu liderlik tanımını karşılayacak kapasitede olduklarını düşünmemişlerdir. Ancak Nikita Khrushchev'in iktidara gelmiş olmasıyla birlikte yeni bir liderlik tanımı konularak SSCB'de yeni döneme geçilmiş oldu. Georgi Malenkov'un kısa süreli iktidarın da ilk olarak Stalin'in dış politikasından vazgeçilmesi gerektiği savunulmuştur. Öyle ki; bu politikaların değişmesi için temel sebep olarak, SSCB'nin sertlik politikası kendi bloğunda çatlaklara ve dünyadaki imajını kötüye götürdüğü şeklinden gösterilmiştir. Blok içi çatlaklara en iyi örnek, Stalin döneminde Tito ile arasındaki çekişmelerden dolayı SSCB'nin Yugoslavya ile ilişkilerinin kopma noktasına geldiğini verebiliriz. Nikita Khrushchev ile birlikte SSCB politikasında Stalin dönemine göre ciddi değişim gidilmiştir. Khrushchev SSCB dış politikasını 4 temel ilke üzerinden belirlemiştir. Birinci ilke Komünizm; sosyalist devletler ile komünizmin hedeflerine hizmet etmek, ikinci ilke Enternasyonalizm; sosyalist devletlerle ilişkilerini geliştirmek, üçüncü ilke barışçılık; barış içinde bir arada yaşama fikri ve dördüncü ilke Anti-emperyalizm; anti-emperyalist ilkeyle birlikte sömürüyü ortadan kaldırmaya çalışmak.[662] Nikita Khrushchev, bu dört temel ilke ile birlikte hareket ederek, Josef Stalin'in batıya karşı sert politikalardan vazgeçmiş ve oluşturulan bu politikalarla belli yumuşamalar ile batılı devletlerle yakın ilişkiler kurulmasını hedeflemiştir. Öyle ki, Khrushchev bu dış politika uygulamalarını iktidarını meşrulaştırırken bahane olarak kullandı ve Stalin döneminden miras kalan sertlik politikalarını benimseyenleri partiden tasfiye etti.[663] Khrushchev, 1953 yılında kendisine muhalif olan Lavrenti Beria'yı vatan hainliğiyle suçlayarak idam ettirdi, 1955 yılında Başbakan Malenkov'u tarım politikasında başarısız olduğunu gerekçe göstererek görevinden istifa ettirdi.[664] Malenkov'un istifa etmesiyle birlikte Khruhschev Başbakanlık görevini üstlendi ve böylece iktidarında ki çift başlılığı

[661] **a.g.e.,** s. 356.
[662] Oran, **a.g.e.,** s. 509.
[663] Sümer, **a.g.e.,** s. 336-337.
[664] Nicholas V. Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, **Rusya Tarihi: Başlangıçtan Günümüze,** İstanbul: İnkılap Kitabevi. 2016. s. 586.

ortadan kaldırarak SSCB'nin üst yönetimiyle kendisini birleştirmiş oldu. Parti içinde bir diğer önemli hamleyi, Stalin'in sürgün etmiş olduğu 2. Dünya Savaşı Kahramanı General Georgi Jukov'u Savunma Bakanlığına getirdi.[665] Böylece ortaya çıkan tabloda Khruhschev kendi diktatörlüğünü kurarken Savunma Bakanlığına asker kökenli bir lider getirmiş oldu.

Khrushchev Soğuk Savaş Politikasını netleştirmişti bu noktada artık daha az şiddet kullanarak ve daha az hoşgörüsüzlük göstererek politikasını şekillendirecekti.[666] Stalin döneminde SSCB kendi bloğunda yer alan Yugoslavya, Çin ve Romanya ile ilişkilerinde kopmalar yaşamıştır. Khrushchev bu dönemde kendi bloğunda yer alan devletlerle ilişkilerini düzenlemiş ve geliştirmeyi amaçlamışken en önemli gelişmeyi Tito ile ilişkilerin normalleştirilmesiyle yaşanmıştır. SSCB'nin yeni dış politikasındaki asıl amaçlar şunlardır; batı ile olan güç dengesini sağlamak, Avrupa'da NATO'nun gücünün zayıflatılması ayrıca mümkün olduğu takdirde dağıtılmasının sağlanması, Berlin Sorunu'nun SSCB lehine çevrilmesi ve böylece Avrupa'da kendilerine elverişli bir ortam oluşturulması hedef olarak belirlenmiştir.[667]

Khrushchev ilk olarak dış politikasında ılımlı politikalar izleyerek yumuşayama gitmiştir. Bu noktada iktidarının başlangıcında dış politikada yumuşamaya komşusu olan Türkiye ile başlamıştır ve 30 Mayıs 1953 tarihinde SSCB, Türkiye'ye dostluk eli uzattı.[668] SSCB'nin uzattığı dostluk elinde üç önemli nokta vardı; ilk olarak SSCB'nin Türkiye ile ilişkilerini iyileştirme talebi, ikinci olarak Türkiye'den hiçbir şekilde toprak talep edilemeyeceği ve üçüncü olarak da Boğazlar konusunda ki görüşlerini tekrardan gözden geçireceğini Türkiye'ye iletmiştir.[669] Khrushchev, sırasıyla Federal Almanya hükümetini tanıdı, işgal altında olan Avusturya ile barış görüşmesi yaparak askerlerini çekti, Tito'dan özür dilendi bu kapsamda Yugoslavya ile iyi ilişkiler kurulmaya çalışıldı ve batının silahsızlanma çağrısına olumlu yanıt verdi.[670] Batı Almanya ile ticaretin önemine vurgu yaparak, Barış içinde yaşama fikrini öne sürmüştür.[671] Böylece Khrushchev döneminde Stalinizm'den vazgeçilmiş ve Stalin döneminden daha farklı politikalar benimsenmiştir.

Khrushchev dış politika ılımlı politikalar benimseyerek ilk etapta hedeflerine

[665] **a.g.e.** pp. 586.
[666] Kissinger, **a.g.e.,** s. 548.
[667] Sander, **a.g.e.,** s. 372.
[668] Oran, **a.g.e.,** s. 512.
[669] Kurban, **a.g.e.,** s. 274-285.
[670] Sander, **a.g.e.,** s. 447.
[671] Karadeli, **a.g.e.,** s. 60.

ulaşmış oldu. Ancak bu ılımlı politikaların değişmesi çok uzun sürmemiştir. Çünkü SSCB'nin 1957 yılında Sputnik uydusunu fırlatmasıyla politikalarında belirli değişiklikler olduğunu söyleyebiliriz. O dönem Khrushchev'in dış politika konusunda danışmanı olan Oleg Troyanovsky ABD'de bulunuyordu ve kitabında durumu; "O sırada New York'taydım ve bu olayın Amerika Birleşik Devletleri'nde yarattığı muazzam etkiyi çok iyi hatırlıyorum; insanlar Sputnik'in çeşitli Amerikan şehirlerinin üzerinden geçerken çıkardığı bip seslerini dinliyorlardı." şeklinde özetlemiştir.[672] SSCB açısından uzay yarışını başlatan taraf olmak önem arz etmekteydi. Çünkü dünyada nükleer silahların üstünlüğü her zaman ABD'de olduğu düşünülüyordu. SSCB'nin Sputnik'i fırlatması Batı Bloğunda kısa sürelide olsa infial yaratmasına sebep olmuştur. Öyle ki Sputnik'in fırlatmanın vermiş olduğu güven ile birlikte Khrushchev 1959 yılında yapmış olduğu Washington ziyaretinde Eisenhower'a Sputnik roketinin maketini hediye etmiştir.[673]

SSCB'nin hem dış hem de iç politika açısından en önemli dönüm noktalarından birisi 14-25 Şubat 1956 tarihinde gerçekleşen 20. Kongre olduğunu söyleyebiliriz. Bu kongrede yaşananlar, Nikita Khrushchev'in benimsediği ilkeler ve elinde bulundurduğu argümanlar ile birlikte SSCB tarihindeki köklü değişimler bu kongre ile başlamıştır. Kongre üç temel noktaya ayrılmıştır; İç Politika, Dış Politika ve Parti.[674]

20. Kongre'nin en önemli konusu yabancı delegelerin alınmadığı ve sadece parti temsilcilerinin alındığı Nikita Khrushchev'in gizli oturumda, Stalin'e yaptığı suçlamalar olmuştur.[675] Stalin mitinin yıkılması büyük destek almış, yüksek düzey yöneticiler ve parti üyeleri Stalin'in otokrasisinin ve kişiliğinin putlaştırılmasını eleştirerek kolektif önderlik ilkesine ters düştüğünü belirtmişlerdir.[676] Khrushchev, Stalin'i şahsiyetiyle, büyük tasfiye dönemiyle ve Yugoslavya ile ilişkilerin kötü gidişatının sorumlusu olduğunu belirtmiştir.[677] Stalin dönemi tam anlamıyla bitirilmiş, bu dönemde yaşanan olumsuzluklar ve hataların tüm suçlusu Stalin ilan edilmiştir. Öyle ki suçların üzerine yıkılmasının sonucunda 1961 yılında partinin 22. Kongresinde Stalin'in üstüne yıkılan

[672] Oleg Troyanovsky, **Nikita Khrushchev,** Yale University Press. 2000, pp. 216-217.
[673] **a.g.e.,** 216-217.
[674] Oran, **a.g.e.,** s. 511.
[675] Oral Sander, "XX., XXI. VE XXII. Kongreler ve Sovyet Dış Politikası", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.** Y.19. S.1 (1967). s. 20-21.
[676] Khrushchev, **a.g.e.,** s. 423-435.
[677] Nikita Khrushchev, **Kruşçev'in Anıları 2.** İstanbul: Milliyet Yayınları. 1971.ss.32-37.

suçlar belgelendi ve Stalin'in mezarı Kızıl Meydan çıkartıldı.[678]

Khrushchev'in Destalinizasyon başlatmasında 3 temel sebep etkili olmuştur. İlk olarak Stalin ilk yıllarında güçlü bir Marksist ve Leninist'ti ancak Khrushchev açıkça Stalin'in bu yoldan saptığını iddia ederek partililerin onu takip etmesini sağlayacaktı. Böylece Khrushchev kendi iktidarı dönemince Stalin'in gölgesi altından kurtulacaktı. İkinci olarak ise; Stalin oluşturduğu diktatörlükte öyle bir noktaya gelmişti ki, Politbüro üyeleri bile Stalin'in yanlış politikalar ve doğru politikaları ayırt edemez hale gelmişti.[679] Son olarak ise parti organlarının üzerinde kontrolü sağlamak ve iktidarının sorgulanmaması için Destalinizasyonu başlatmıştır.

SSCB'nin yeni dış politikası, Khrushchev'in oluşturmak istediği kendi diktatörlüğüyle uyumlu şekilde tasarlanmıştır. Kararların alınmasında kendisinin fikirlerinin temel öncelikli olduğu yeni dış politika geçiş yapılmıştır. Öyle ki geliştirmiş olduğu "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikası ile birlikte batı ya açık bir zeytin dalı uzatılmış ve bu durumdan çıkacak yumuşamış politik ortam ile birlikte tarafsız ülkeler hedef alınmıştır. Tarafsız ülkelerin hedef alınmasındaki temel neden şu şekilde açıklanabilir; bu ülkelerin siyasi olarak tarafsız kalmaları desteklenmeli, dolaylı yoldan ise ekonomik ve diplomatik yönden kurulacak olan ilişkilerle SSCB tarafının liderliğindeki sisteme dahil edilmesi hedeflenmiştir.

"Barış İçinde Bir Arada Yaşama" kapitalist ve sosyalist devletlerin yan yana var oldukları gerçeği üzerinden kapitalizm ve sosyalizm arasında yaşanacak bir savaş fikrini reddeden temel üzerine inşa edilmiştir.[680] Bu politika SSCB'nin kendine duyduğu güvenden kaynaklanıyordu ve teknolojik gelişmelerde batıyı yakalamasıyla alakalıydı.[681]SSCB, sürekli savaş psikozundan vazgeçerek ekonomik refahı Avrupa'ya gösterme hedefi olması ve bunu başarırsa da ekonomik refah üzerinden Avrupa'ya sosyalizm entegrasyonu yapmayı hedeflemiştir.[682] SSCB belirlemiş olduğu bu hedeflerin sonucunda, dünya devleti kimliğine bürünmeyi amaçlamıştır.

Khrushchev, Foreing Affairs dergisinde "Barış İçinde Yaşama" makalesini

[678] Riasanovsky ve Steinberg, **a.g.e.,** s.589.
[679] Albert Parry, "The Twentieth Congress: Stalin's "Second Funeral", **The American Slavic and East European Review,** Vol.15, No.4 (December 1956), pp. 474.
[680] George F. Kennan, "Peaceful Coexistence: A Western View", **Foreign Affairs,** Vol.38, No.2 (January 1960). pp. 171-172.
[681] Oran, **a.g.e.,** s. 510.
[682] Armaoğlu, **a.g.e.,** s. 357.

yayınlamış ve tüm dünyaya politikanın amacını ve kapsamını yazılı olarak açıklamıştır.[683] Komşunu sevip sevmemek önemli değildir, onunla arkadaşlık ziyaretlerinde bulunman da şart değildir ancak komşun yerinden vazgeçmek istemiyorsa onu yerinden edemezsin.[684] Devletler arası ilişkiler de buna benzemektedir. Arzu etmediğin komşun için ortamı çok sıcak yaparak onun Mars'a ya da Venüs'e taşınmaya karar vermesini düşünmek mantıklı değildir, tam aksi de geçerlidir ve peki o zaman ne yapmalısın?[685] İki tane alternatifin olabilir; ya savaş, buda füze ve hidrojen bombası çağında tüm uluslar için en ağır sonuçları içermektedir ya da barış içerisinde bir arada yaşama.[686]

"Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikaları Marksist-Leninist düşünceye taban tabana zıt düşmekteydi ancak Khrushchev kendine olan güveniyle birlikte bu politikaların çözümlemesini kendi üstlenmiştir. Öyle ki bu çalışmada daha önce bahsedildiği üzere; "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikasının doğurduğu sonuçlar; Türkiye ile ilişkilerin düzeltilmesi, Yugoslavya ile ilişkilerin düzeltilmesi, Avusturya ile barış yapılması ve Federal Almanya hükümeti tanınması şeklinde olmuştur.

#### 3.2.1.1. Khrushchev'in Küba Krizi Politikaları ve Politik Söylemleri

Khrushchev'in Küba üzerine geliştirmiş olduğu politikalar üç ana hedeften açıklanabilir. Bu hedefler; Küba'nın ABD tarafından işgalinin önlenmesi, Küba'ya yerleştirilen nükleer silahlar ile ABD'nin nükleer silahlardaki üstünlüğünün dengelenmesi ve böylece Küba üzerinden ABD'nin çevrelenmesi olarak açıklanabilir. Ancak bu politikalar devrim gerçekleşmesi ile değil belirli bir zaman içerisinde oluştuğunu söyleyebiliriz. Çünkü Fidel Castro'nun Küba Devrimi'ni gerçekleştirdiği zaman diliminde Küba ile SSCB'nin arasındaki ilişkiler henüz geliş durumda değildi. SSCB ilk aşamada Küba'daki devrimi memnuniyetle karşılamak ile yetinmişti. Ancak ABD'nin kıyı komşusunda oluşan devrime kayıtsız kalmak yerine o bölgede oluşturulacak bir ittifak ile Latin Amerika'da hareket alanı elde etmeyi hedeflemiştir. Bu noktada Khrushchev Küba'ya yönelik ilk hedefini, Küba'yı geliştireceği politikalar ile kendi safına çekmek olarak belirlemiştir. SSCB'nin ve ABD'nin Küba'da gerçekleşen devrime büyük bir tepki vermemesinin altına yatan sebep; Castro'nun gerçekleştirdiği

[683] Sander, "XX., XXI…, s. 10
[684] Nikita S. Khrushchev, "On Peaceful Coexistence", **Foreign Affairs.** Vol. 38. No. 1 (October 1959). pp.1.
[685] Khrushchev, On Peaceful…, pp.1.
[686] Sümer, **a.g.e.,** s. 338.

devrim ideoloji beslememiş olması ve var olan Batista yönetimine karşı doğan bir devrim olmasıdır.

Khrushchev'in Küba'yı kendi bloğuna çekmek için diplomatik ilişkilere başlamış ancak Castro'nun ilk etapta SSCB'ye mesafeli davranması bu diplomatik ilişkileri geciktirmiştir. Ancak ABD'nin OAS ile birlikte Küba'ya yaptırım uygulaması ve ABD'nin müttefiklerine de Küba ile ticari ilişkileri kesme baskısı uygulaması sonucunda SSCB'nin istediği fırsat doğmuştur. Bu noktada Khrushchev'in Anastas Mikoyan'ı ilişkileri geliştirmesi için Küba'ya göndermesi Khrushchev-Castro yakınlaşmasının ilk adımları olmuştur. SSCB ilk olarak Küba'ya desteğini belirtmiş ve ABD'nin almayı reddettiği şeker için ithalat garantisi vermesi ekonomik ilişkilerin gelişmesine neden oldu. Mikoyan'ın Küba ziyaretinden kısa bir süre sonra Havana Limanı patlamasının gerçekleşmiş olması Castro'yu SSCB ile tamamen yakınlaştırmıştır. Çünkü Castro açık bir dille bu saldırının arkasında ABD'ni olduğunu açıklamıştır.

ABD'de Kennedy'nin iktidara gelmesiyle birlikte Küba üzerine sert politik söylemlerde bulunmuştur. Khrushchev bu noktada ABD'nin izleyeceği politikalar için bekle gör stratejisi benimsemiştir. Çünkü Khrushchev, genç yaşından dolayı Kennedy'i tecrübesiz bir lider olarak görüyordu. Bu noktada söylemlerinin ne kadarının gerçek olduğu konusunda sabırlı şekilde beklemiştir. 1961 yılında Domuzlar Körfezi Harekatı'nın gerçekleşmiş olması Khrushchev'in, Küba üzerinde gerçekleştirmek istediği üç ana hedefin önünü açmış oldu. Khrushchev, Domuzlar Körfezi Harekatın gerçekleştirmesinden sonra Kennedy ile sorunların görüşülmesi üzerine zirve gerçekleştirilmesi talebinde bulunmuştur. Khrushchev yapılacak Zirve ile birlikte Kennedy'nin hatalarını tüm dünya kamuoyunda görülmesini sağlayarak siyasi açıdan elini zayıflatıp üzerinde baskı oluşturmayı amaçlıyordu. Öyle ki; 1961'de gerçekleşen Viyana Doruğu tamda bu havada geçmişti.

Khrushchev 1961 yılında Castro'yu Doğu Bloğu'nun üyesi olarak ilan etmesiyle birlikte kendi bloğuna çekme hedefini gerçekleştirmiş oldu. Castro'nun artık ABD'ye güvenmeyeceğini anlamış olmasıyla birlikte bu durumda ortaya çıkacak işgale karşıda hazırlık olması gerektiğini farkına varmış oldu. Bu noktada Khrushchev ABD'yi çevreleme fırsatını değerlendirerek Küba'ya füzeler yerleştirme kararı almıştır. Bu kararı alırken Khrushchev görev yetkilerini bireysel olarak kullandığını söyleyebiliriz. Çünkü Khrushchev bu kararı 20 Mayıs 1962 yılında Gromiko, Malinovski, Mikoyan ve

Alekseyev'in katıldığı toplantıda açıklarken kimsenin bu fikrinden haberi olmamıştır.[687] Khrushchev anılarında füze yerleştirme kararını; füze yerleştirme kararı kafamda sürekli olgunlaşıyordu, ben bu fikirleri kimseyle paylaşmadım ancak Fidel'in bir sonraki ABD saldırısına dayanabileceğini düşünmüyordum ve dünyada Küba'ya füze yerleştirecek tek gücün biz olduğunun farkına vardım şeklinde anlatmıştır.[688] Böylece Khrushchev kendine Küba'yı koruma misyonu yüklemiş oldu. Bu dönemde SSCB dış politikasında alınan kararlarda Khrushchev ne kadar etkili olduğunu göstermiştir. SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirme kararının nedeni, yerleştirilecek füzeler ile ABD çevrelenmesi sağlanacaktı. ABD'nin U-2 uçaklarının Küba'daki nükleer silah tesisinin inşasını görüntülemesiyle birlikte, üç ülkenin yer alacağı krize doğru gidilmiştir. Khrushchev füze yerleştirme kararı alırken böyle bir krizin çıkacağının riskini almıştı. Daha önce bu çalışmada bahsettiğimiz üzere; 1962 yılının Ekim ayında ABD'nin Küba'yı ablukaya alma kararı, Khrushchev'in almış olduğu tüm risklerle yüzleşme zamanın geldiğini göstermiş oldu. Bu noktada Khrushchev'in Küba üzerine almış olduğu tüm kararlar anlamsızlaşmaya başlamıştı. Çünkü Kennedy'nin televizyon aracılığıyla tüm dünya kamuoyuna yapmış olduğu açıklamalar krizin sebebi olarak Khrushchev'in aldığı kararların gösterilmesine neden olmuştur. Khrushchev Küba Krizi'nin başlamasıyla birlikte Küba'dan füzelerin çözüleceğini anlamış ve bu noktada füzelerin kaldırılması karşılığında karlı bir anlaşma yapma yolunu seçmiştir.[689] Khrushchev ilk etapta tırmanan gerilimi yumuşatmak için ABD'ye mektup yollamış ve kendi adına karlı bir antlaşma teklif etmiştir. Mektup ile gönderdiği teklifte, ABD tarafından Küba'nın işgal edilmemesinin garantisinin verilmesini ve Türkiye'den Jüpiter Füzelerinin kaldırılmasını talep etmiştir.[690] Böylece Khrushchev korkusuzca belirlediği sert politikalardan vazgeçmiş ve uzlaşmanın yolunu aramıştır. Krizin devamında yaşananlar göstermiştir ki; iki ülke dünyayı olası felakete sürüklemeleri kendi ellerindeydi. Khrushchev'in Küba Krizi ile birlikte gösterdiği en önemli başarı nükleer silahlar konusunda dünyada SSCB'nin de ABD kadar güçlü olduğu izlenimidir. Bundan sonra yaşanacak her krizde SSCB artık nükleer silah kartını ortaya sunabilir ve durumu kendi lehine çevirebilirdi. Ancak liderler bu durumun tehlikesinin farkına vararak müzakerenin ve diplomasinin önemini vurgulamış o noktada adımlar atmıştır. Ancak krize gidilen süreçte ve krizde

[687] **a.g.e.,** s. 469.
[688] Khrushchev, Kruşçev'in Anıları 2…, s. 32-37.
[689] Troyanovsky, **a.g.e.,** pp. 236.
[690] **a.g.e.,** pp.237.

yaşananlar doğrultusunda Khrushchev hem kendi hem de ülkesinin imajını zedelemiştir. Bu noktada partide ki gücünü kaybetmiş ve sonucunda zorla istifa ettirilmiştir.

Nikita Khrushchev SSCB'nin başına geçtikten sonra açıklamış olduğu "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikasıyla dünyada barışın temsilcisi olup ılımlı politikalar uygulayacağını açıklamıştır. "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikasının yazılı metninde barışın sağlanması ve barış kalıcı olmasına vurgu yapmıştır. Barış İçinde Bir Arada yaşama metninde; Komşularınızı sevip sevmeye bilirsiniz ancak onlarla barış içinde geçinmek zorundasınız, aksi halde savaş durumu söz konusu olabilir ve bu durumda nükleer silahlara başvurulabilir.[691] Nükleer silahlara başvurulması dünya için bir felaketi doğurur. Bu durumda devletler için en önemli seçenek komşularıyla barış içinde bir arada yaşamanın yolunu bulmak kalıyor.[692]

Khrushchev "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" makalesinde nükleer savaşların dünyada oluşturabileceği felakete değinmiştir. Bu noktada nükleer silahlara başvurulmaması gerektiğini savunmuştur. Devletlerarası ilişkilerin barış içerisinde sürdürülmesi düzenin ve dünyanın varlığı için önemli nokta olduğu ileri sürmüştür.

1 Ağustos 1961 tarihinde Demokratik Almanya ile imzalanan barış antlaşması sonrasında yapmış olduğu açıklamalarında dünyada ki düzende barışın alternatifinin olmamasını ileri sürmüştür. Yaptığı açıklamada açık şekilde ABD ile savaş değil işbirliği yapmak istediklerini açıklamıştır. 1 Ağustos 1961 tarihinde yapmış olduğu konuşmasında;

> *"(...) Biz barış istiyoruz, (...) Amerika ile savaşmak istemiyoruz, ticaret yapmak istiyoruz; ülkeniz zengin ve güçlü, biz de zengin ve güçlüyüz. Halkların emeğiyle yaratılan zenginliklerimiz neden savaşta yakılsın? Ticaret yapmak istiyoruz. (...) Dürüstçe bir "yuvarlak masaya oturalım, savaş psikozu yaratmayalım ama müzakere ortamı yaratalım, zora ve atom savaşının ölümüne değil, akla güvenmemiz gerekmektedir."*[693]

Khrushchev 29 Eylül 1961 tarihinde ABD Başkanı John F. Kennedy'e yazmış olduğu mektupta uluslararası düzende barışın sağlanabilmesi için iki büyük devletin bu

[691] Khrushchev, On Peaceful..., pp.1.
[692] Khrushchev, On Peaceful..., pp.1.
[693] Wilson Center Digital Archive. (t.y.) **Summary of Comments by. N. S. Khrushchev concerning the Question of the Conclusion of a Peace Treaty with the German Democratic Republic.** https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/summary-comments-n-s-khrushchev-concerning-question-conclusion-peace-treaty-german (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2024).

görevi üstlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Öyle ki SSCB'nin Khrushchev önderliğinde Küba Krizi'ne kadar ki süreçte uluslararası alanda diplomasinin önemini tüm dünya kamuoyunda vurgulamıştır. 29 Eylül 1961 tarihinde Kennedy'e yazmış olduğu mektupta; "Ya barış ve iş birliği içinde yaşayarak Geminin yüzdürme gücünü koruması ya da batması gerekir. Bu nedenle, kendi avantajlarımızdan bahsetmemek üzere tüm insanlık için endişe göstermeli ve sorunların barışçıl çözümlerine yol açan her olasılığı bulmalıyız."[694]

Nikita Khrushchev söylemlerinde, SSCB'nin Stalin döneminden farklı olduğunu anlatma çabası içine girdiğini söyleyebiliriz. Stalin dönemi sert politikalarından vazgeçildiğini yerine ılımlı politikalar ile barışçıl bir devlet izlenimi verme çabası içine girildiğini tüm dünya kamuoyuna anlatma çabası içine girmiştir. Bu nokta Khrushchev 2. Dünya Savaşı'nda aktif görev almış biri olarak savaşların dünyada yarattığı etkiyi tecrübe etmiş ve bu tecrübelerini de söylemlerinde dünyaya aktarmaya çalışmıştır. Savaş kavramı yerine barış kavramını söylemlerine sabitlemiş ancak SSCB'nin tehdit edilmesi halinde ise kesinlikle geri adım atmayacağını her zaman vurgulamıştır.

### 3.2.2. Leonid Brejnev ve Soğuk Savaş (1964-1982)

SSCB'de, Küba Krizi'nin sonucunda Khrushchev partisinin uygulamış olduğu baskılar sonucunda zorunlu olarak istifa ettirilmiştir. Leonid Brejnev'in 1964 yılında SSCB başına gelmesiyle birlikte yeni başkan olmuştur.[695] Leonid Brejnev Küba Krizi'nde Khrushchev'in tutumunda oldukça rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Bunun gerekçesi olarak ise dünyayı ABD ile nükleer savaşın eşiğine getirmesi ve SSCB'nin Küba'da yaşananlarla birlikte imajının bozulduğunu göstermiştir. Brejnev'in SSCB'nin başına geçmesiyle birlikte SSCB'nin dış politikasında bazı değişikliklere gitmiştir. Bu değişiklikleri 3 temel prensipte ele almıştır. İlk olarak doğu bloğunda bulunan devletler ile sorunların çözülüp ilişkilerin geliştirilmesi, ikinci olarak başta ABD olmak üzere diğer batı bloğu devletleriyle diplomasinin devam ettirilmesi ve son olarak bağlantısız hareketinde ki devletler ile iyi ilişkiler geliştirmek üzerine politikalarını belirlemiştir.[696] Nitekim Nikita Khrushchev SSCB'nin başına geçtiği ilk yıllarda bu politikaları

[694] Office of The Historian. (t.y.) **21. Letter From Chairman Khrushchev to President Kennedy.** https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v06/d21 (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2024).
[695] Kurban, **a.g.e.,** s. 330.
[696] Ramin Sadık, **Kısa Rusya Tarihi,** İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 2023, s. 229.

benimsemişti ancak uygulamada başarılı olduğu konusunda SSCB prezidyumunda eleştirilere maruz kalmıştır. Öyle ki, Nikita Khrushchev'in SSCB dış politikasına monte etmeye çalıştığı "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" ilkesini Leonid Brejnev'de benimsemiş ve dış politikasını bu noktada oluşturmuştur. Brejnev, dünyanın var olduğu bu düzende savaşlardan kaçınılması gerektiğini savunmuştur.[697] Bu sebepten dolayı, her ne kadar Khrushchev'e kızgın da olsa onun ortaya attığı "Barış İçinde Bir arada Yaşama" politikasını küresel siyasal sistemde devam ettirmek istiyor ve devletler arası düzende statükocu bir rol oynamak istiyordu. Brejnev döneminin başlangıcında dış politikada ılımlı bir yol izlerken zaman içerisinde ılımlı politikalar yerini sertlik yanlısı politikalara bırakmıştır.

Brejnev iktidara geldiği zaman blok içi sorunlar daha önemli durumdaydı. Çünkü Khrushchev'in izlediği politikalar blok içinde ayaklanmalara veya kopmalara neden olmuştur. Bu noktada Brejnev'in öncelikli olarak kendi bloğunun içine odaklanmasını gerekmiştir. Öyle ki blok içi sorunların en önemlisi 1968 yılında Prag'da yaşanmıştır.[698] SSCB'nin Stalin döneminde de Prag Darbesi yaşanmıştır. Genel itibariyle Çekoslovakya bazı dönemlerde batı ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve doğu bloğundan ayrılmayı düşünmüş olsa da ilk olarak Stalin ardından ise Brejnev'in engeline takılmıştır. Prag Baharı olarak adlandırılan bu olayda, Çekoslovakya politikalarında liberalleşme çabasına girmiş ve doğu bloğundan uzaklaşmayı hedeflemiştir. Ancak Brejnev dış politikalarını oluştururken blok içinde çatlaklara yer verilmemesini istemişti. Bu noktada Çekoslovakya'da oluşan bu hareket SSCB'nin blok içindeki iktidarını sarsabilirdi. SSCB'nin ÇHC ile yaşamış olduğu sorunlar blok içinde gücünü zayıflatmış gibi gözükmesine neden olmuştur. Bu noktada blok içinde bulunan diğer devletler bu güç boşluğundan yaralanmak istemiştir

Daha önce çalışmamızda bahsetmiş olduğumuz Varşova Paktı'nın en önemli maddelerinden birisi gerektiği zaman blok içindeki ülkelere müdahale edebilme yetkisine sahip olmasıdır. Bu noktada Varşova Paktı'nın bu özelliğini SSCB'nin Çekoslovakya müdahalesinde göstermiştir. 13Kasım 1968 tarihinde Brejnev'in yaptığı konuşma sonucunda Brejnev Doktrini ortaya çıkmıştır. Brejnev Doktrini'ne göre bir devlette

[697] Sümer, **a.g.e.,** s. 502.
[698] Sadık, **a.g.e.,** s. 229.

sosyalizm inşa edilmiş ise bu değişemez ve asla değiştirilemezdi.[699] Öyle ki sosyalizmin korunması için SSCB'nin askeri müdahaleden çekinmeyeceğini vurgulamıştır. Brejnev Doktrini'ne göre sosyalist devletlerin içinde çıkacak sosyalizm karşıtı her türlü karışıklık tüm sosyalist devletlere yapılmış gibi kabul edilecek ve o ülkeye müdahale edilecekti. Nitekim Çekoslovakya müdahalesinde görülmüştür ki, Varşova Paktı'na katılan 5 devlet bu müdahalede yer almıştır.[700] Böylece Brejnev tasarlamış olduğu Doktrini ile SSCB'nin Soğuk Savaş düzeninde statükoyu korumak uğruna neler yapabileceğini göstermiştir. Doğu Bloğunda kurduğu hegemonyasının istikrarını sağlamak gerektiğinde askeri önlemler almaktan kaçınmamıştır. Brejnev'in Çekoslovakya müdahalesi blok içinde devletlerin sınırlı egemenlik hakları olduğunu göstermiştir. Ancak bu politikalar sonucunda ise blok içinde bazı devletler SSCB'ye karşı tepki göstermiştir.[701] Böylece Brejnev kendi bloğu içinde yaşanan sorunların çözülmesi için Prag Baharı ile birlikte gerekli gözdağını vermiş ve gerektiğinde güç kullanmaktan çekinmeyeceğini ilan etmiş oldu.

Leonid Brejnev SSCB başkanlığına geldiği günden itibaren dış politikada diplomasinin önemine vurgu yapmış ve dış politikasında müzakere olması gerektiğini savunmuştur. O dönemde SSCB'nin nükleer yarış içine girmesi ve blok içinde uygulamış olduğu başarısız ekonomi politikaları sonucunda ekonomik anlamda kötü bir döneme girmiştir. Bu doğrultuda Brejnev ekonominin düzeltilmesine odaklanmak için dış politikada diplomasinin ön plana çıktığı bir Soğuk Savaş düzenine geçilmesini savunmuştur. ABD'nin o dönem ki başkanı Richard Nixon'ın ile ortak düşüncelere sahip olan Brejnev ABD ile yumuşama dönemine girilmesini desteklemiş ve bu dönemde SSCB'nin kendi blok içi ve ekonomik anlamdaki tüm sorunlarını çözmeyi hedeflemiştir. Öyle ki Brejnev'e göre yumuşama ve silahsızlanma dönemi ile birlikte büyük ölçüde silah gücüne ve zorlamaya dayanan tüm uluslararası ekonomik ilişkiler sisteminin yeniden yapılandırılması sürecini önemli ölçüde hızlandırılmıştır.[702] Leonid Brejnev yumuşama ve silahsızlanma dönemi için; "İnsanları maddi ve manevi zenginliklerini anlamsızca israf etmeye mahkûm eden savaş hazırlıkları değil, gelecek için ipucu olan barışın

[699] Özdal ve Karaca, **a.g.e.,** s. 439.
[700] **a.g.e.,** s. 439.
[701] Riasanovsky ve Steinberg, **a.g.e.,** s.611.
[702] Vitali S. Smirnov, "USSR's Foreign Policy", **Pakistan Horizon,** Vol.35, No.3 (Third Quarter 1982), pp.13.

pekiştirilmesinin gerektiğini" ifade etmiştir.[703] Brejnev'in "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" görüşü Khrushchev'inkine benziyordu, ancak Brejnev Batı'yı "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" için çaba göstermeye ya da buna razı olmaya teşvik etmenin başlıca yolu olarak yumuşamayı gerginliklerin azaltılması olarak görmüştür.[704] Khrushchev ile Brejnev'in dış politikasında ki en önemli fark Brejnev "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" fikrini daha elverişli bir uluslararası ortamda uygulamış olmasıydı, öyle ki bu elverişli uluslararası ortam Doğu-Batı arasındaki yumuşamayı mümkün kılmıştır. Brejnev'in yumuşama dönemine geçiş yapılması için önemli olanın ABD ve Batı Avrupa'yla ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğinin farkındaydı. 1960'lı yılların orta ve sonlarında ABD'nin Vietnam'da yürüttüğü askeri operasyonlar SSCB ve ABD yakınlaşmasının önüne geçmiş olduğunu söyleyebiliriz. Ancak ABD'nin Vietnam'daki savaşı sona erdirmeye çalışmasıyla doğru orantıda SSCB ile ilişkileri de gelişmeye başlamıştır. ABD açısında ise 1968 Prag Baharı SSCB ile ilişkilerin gelişmesinin önüne geçtiğini söyleyebiliriz. Nitekim SSCB ve ABD'nin ilişkileri geliştikçe ticari işbirliklerinin artması, SALT görüşmeleri gibi karşılıklı olumlu adımlar atılması yumuşama dönemine girilmesine neden olmuştur. SSCB açısından yumuşama dönemine geçişin bir diğer önemli faktörü ÇHC'idi. Brejnev, ÇHC ile nükleer eşitliğin silahlanma yarışını hızlandırabileceğinin düşünmüştür. Ancak bu durum Brejnev açısından özellikle iki nedenden dolayı cazip gelmemiştir. ÇHC ile kötüleşen ilişkiler 1969'da ortak sınır boyunca iki kez büyük çatışmalara yol açmıştı ve SSCB'ye düşman, ABD'ye dost nükleer silahlı bir ÇHC uzun vadede büyük bir tehdit oluşturacaktı.[705] Öyle ki, SSCB bu dönemde ÇHC'ye karşı önleyici nükleer saldırıları ciddi olarak düşünmüştür ve Brejnev'in stratejik düşüncesinde bir SSCB-ÇHC-ABD "üçgeni" ortaya çıkmıştır. Yumuşama dönemine girilirken SSCB'nin ekonomik zorlukları artmaya başlamıştır. Öyle ki, 1969 yılında çok çeşitli ileri Batı teknolojilerini satın alma, kopyalama ya da kamulaştırma yönünde üst düzey bir karar alınmasını gerektirecek kadar ileri gitmiştir. Batı Almanya'daki yeni Sosyal Demokrat hükümet sadece SSCB ülkeleriyle uzun vadeli ve karşılıklı yarar sağlayan ticari işbirliği kurmaya çalışmamış aynı zamanda 2. Dünya Savaşı'ndan beri süregelen toprak, siyasi ve mali anlaşmazlıkları SSCB'nin son derece lehine olacak

[703] **a.g.e.,** pp. 13.
[704] Erik P. Hoffmann, "Soviet Foreign Policy Aims and Accomplishment from Lenin to Brezhnev", **Proceedings of the Academy of Political Science,** Vol.36, No.4 (1987), pp. 24-25
[705] **a.g.e.,** pp. 24-25

şekilde hızla çözüme kavuşturmuştur.[706] Yumuşama döneminde Brejnev yönetimi sırasında SSCB Politbürosu, SSCB'nin ekonomik büyümesini ve verimliliğini, sanayileşmiş Batılı güçlerle işbirliği yoluyla geliştirme fırsatlarının altını çizmişlerdir. SSCB böylelikle Batı Avrupa ile de yumuşama dönemine girmiş oldu ve yapmış olduğu çok yönlü işbirlikleri Brejnev dönemi diplomasisinin önemli bir başarısı olmuştur. Daha önce çalışmamızda bahsettiğimiz üzere SSCB ve ABD arasında yumuşama döneminde nükleer silahların denetlenmesi üzerine SALT 1 antlaşmaları Moskova'da Brejnev ile Nixon'ın imzalamasıyla başlamıştır. SALT 1 Brejnev'e göre, silahlanma yarışının kontrol altına alınması, kazara savaş çıkma olasılığının azaltılması ve ticari-bilimsel işbirliğini teşvik edecek mekanizmaların kurulmasına yardımcı olacaktı.[707] Bunun üzerine yumuşama döneminin ilerleyen yıllarında Brejnev önderliğinde SSCB, ABD ile 1975 yılında Helsinki Konferansı'nı gerçekleştirmiştir.[708] Nixon ve Brejnev SALT görüşmelerinin devam etmesi konusunda ortak fikre sahip olmuşlardır. 1972-1979 arasında SALT 2 görüşmeleri bu düşünceler için başlamış ve devam etmiş iki devletinde ortak noktayı bulmasıyla birlikte kabul edilmiştir. Ancak Brejnev'in 1979 yılında Afganistan Müdahalesiyle birlikte SSCB-ABD ilişkileri ve yumuşama dönemi için dönüm noktası olmuştur.[709] SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesine karşılık 1979 yılında SALT 2 ABD meclisi tarafından onaylanmamış ve antlaşma yürürlüğe girmemiştir.[710] Bu doğrultuda yumuşama dönemi zarar görmüş ve sona ermiştir.

### 3.2.2.1. Brejnev'in Politik Söylemleri

Brejnev SSCB'nin başına geçmesiyle birlikte dış politikasında vurgulamış olduğu diplomasi kavramı ve barışın korunması fikirlerini her söyleminde önemle vurgulamıştır. Bu noktada 9 Nisan 1968 tarihinde Sovyet Komünist Partisi'nde yapmış olduğu konuşmasında silahsızlanmanın ve barışın öneminden bahsetmiştir. Konuşmasında:

*"Nükleer silahlanma yarışına yeni kapitalist ülkelerin katılması, kapitalist kampın*

[706] **a.g.e.,** pp. 24-25
[707] **a.g.e.,** pp. 24-25
[708] Riasanovsky ve Steinberg, **a.g.e.,** s.610.
[709] R. P. Barston, "Soviet Foreign Policy in the Brezhnev Years", **The World Today,** Vol. 39, No.3 (March 1983). pp. 87.
[710] Barston, **a.g.e.,** pp. 87.

*nükleer potansiyelinin muhtemelen Varşova Paktı üye ülkelerinin ilgili potansiyelinden 10-15 yıl daha hızlı büyüyeceği anlamına gelebilir. Anlaşılabilir bir şekilde, barış görevi için büyük bir tehlike oluşturacaktır."*[711]

Brejnev 24 Haziran 1974 tarihinde ABD'nin halkına radyo ve televizyondan yayınlanan bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bu konuşmasında nükleer silahların önlenmesinin önemi vurgularken, bu çabanın barışın önünü açtığını vurgulamıştır. Konuşmasında;

*"Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, kendi aralarında nükleer savaş çıkmasını önlemek ve genel olarak nükleer savaş çıkmasını önlemek için ellerinden geleni yapmak üzere bir anlaşma imzalamışlardır. Bunun, iki ülke halklarının barış ve huzuru ile tüm insanlığın barışçıl bir yaşam sürme imkanlarının geliştirilmesi açısından ne kadar önemli olduğu açıktır."*[712]

Brejnev iki ülke arasında dostane ilişkiler yürütülmesini vurgulamıştır. İki ulusun ellerinde ki nükleer silahların yaratacağı yıkımın farkına varılmış ve yumuşama döneminde silahsızlanma adına çabaya girildiğini dile getirmiştir. Öyle ki konuşmasının devamında ise silahsızlanma ve işbirliğini üzerine iki ülkenin takdiri gerektirdiği şeklinde söylemlerde bulunmuştur. Konuşmasının devamında;

*"Bu koşullar altında, karşılıklı güvensizlikten yumuşamaya, normalleşmeye ve karşılıklı fayda sağlayan işbirliğine geçiş yapmak hiç de kolay bir iş değildi. Cesaret ve siyasi öngörü gerektiriyordu; çok özenli bir çalışma gerektiriyordu. Başkan Nixon ve Yönetiminin Sovyet-Amerikan ilişkilerini gerçekten yeni bir yola sokmak için çabalarını bizimkilerle birleştirmelerini takdirle karşılıyoruz."*[713]

---

[711] Wilson Center Digital Archive. (t.y) **Excerpts from Leonid Ilyich Brezhnev's Speech at the April 1968 Plenum of the Central Committee of the Soviet Communist Party.** https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/excerpts-leonid-ilyich-brezhnevs-speech-april-1968-plenum-central-committee-soviet (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2024).

[712] Luxembourg Centre For Contemporary and Digital History. (t.y.) **Address by Leonid Brezhnev (24 June 1973)** https://www.cvce.eu/content/publication/2003/11/13/287d87d7-3b40-4df5-8a10b66e3806e952/publishable_en.pdf (Erişim Tarihi: 03 Ağustos 20224).

[713] Luxembourg Centre For Contemporary and Digital History. (t.y.) **Address by Leonid Brezhnev (24 June 1973)** https://www.cvce.eu/content/publication/2003/11/13/287d87d7-3b40-4df5-8a10b66e3806e952/publishable_en.pdf (Erişim Tarihi: 03 Ağustos 20224).

Özetle, Brejnev söylemlerinde ılımlı politikalara vurgu yapmıştır. Çünkü küresel sistemde gelinen noktada diplomasi haricinde başka bir alternatifin dünya için felaket olacağını savunmuştur. Bu noktada Brejnev politik söylemleri ve dış politika hamlelerinde diplomasiyi temel alan davranışlarda bulunduğunu söyleyebiliriz.

### 3.2.2.2. Andrey Gromiko'nun SSCB Dış Politikasına Etkisi

Andrey Gromiko, Nikita Khrushchev döneminde 1957 yılında SSCB Dışişleri Bakanlığı görevini devraldı ve yaklaşık 30 yıl boyunca Dışişleri Bakanlığı görevini sürdürdü.[714] Batı, Gromiko'yu 1946 yılında BM temsilcisi olarak atadığı dönemde SSCB adına çok fazla veto hakkını kullanmasından dolayı "Bay Nyet!" olarak nitelendirmiştir.[715] Gromiko'nun SSCB dış politikasına etki etmesi Brejnev dönemi ile başladığını söyleyebiliriz. Çünkü Nikita Khrushchev döneminde dışişleri bakanlığı, Khrushchev'in kararlarını uygulama aracı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde Gromiko, Küba Krizi'nde dönemin ABD Dışişleri Bakanı Dean Rusk ile Khrushchev'in fikirleri doğrultusunda Küba Krizi'nin çözülmesi için müzakereleri yürütmek amacıyla görevlendirilmiştir. Sonucunda Gromiko bu dönemde de müzakere yetenekleriyle ön plana çıkan bir diplomat olmuştur.

Brejnev dönemi ile birlikte dışişleri bakanlığı görevini daha başarılı bir şekilde yürütmeye başladığını söyleyebiliriz. Çünkü Brejnev'in o dönemde iç politikaya yoğunlaşması Gromiko'nun dış politika kararlarının oluşturulması ve alınmasında daha aktif rol oynamasına olanak sağladığını söyleyebiliriz. Brejnev dönemi ile birlikte SSCB dış politikasının belirlenmesinde önemli bir rol oynayan Gromiko, Brejnev ile birlikte ortak politikaları benimseyerek ilk aşamada önünün açılmasına yardımcı olmuştur. Küba Krizi esnasında Dışişleri Bakanı olan Gromiko, nükleer silahların dünyaya yarattığı tehdidi görmüş ve bu konuda silahsızlanmayı savunarak dış politika kararlarında her zaman öncelik haline getirmiştir.[716] Bu noktada silahsızlanma adına atılan SALT görüşmelerinde SSCB adına önemli rol oynamıştır.

[714] Norman Stone, **The Diplomats, 1939-1979.** Princeton University Press. 1994. pp. 593-595.
[715] **a.g.e.,** pp. 593-595.
[716] Erel Tellal, "Sovyet Dış Politikası ve Gromiko", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Y. 62, S. 3 (Mart 2007). s. 363-365.

Yumuşama döneminde Gromiko ile yakın ilişkiler kuran Henry Kissinger, Gromiko'nun anılarının İngilizce baskısına yazdığı önsözde ona hayranlık duymuş ve "tanıştığım en yetenekli diplomatlardan biriydi" demiştir.[717] Kissinger, Gromiko'nun Batılı müzakerecileri sık sık tedirgin ettiğini de dile getirmiştir. Ancak Gromiko'nun müzakere konusunda ki başarısı tüm dünya tarafından kabul gören bir gerçek olarak tarihte yerini almıştır. Gromiko, Brejnev'in dış politikasında benimsemiş olduğu "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikasının uygulanması ve geliştirilmesi için de çalışmıştır. SSCB dış politikasına katmış olduğu en önemli özellik sabır ve müzakere olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Stalin ve Khrushchev dönemlerinde aktif görevlerden bulunan Gromiko, bu dönemlerde dış politikada ani ve lider odaklı alınan kararların SSCB'ye açmış olduğu yaraları yakından gözlemlemiştir. Bu noktada saldırgan politikalar yerine ılımlı politikaları temele alarak diplomasi yolunu seçen ve savunan dışişleri bakanı olmuştur.

[717] Stone, **a.g.e.,** pp. 601.

# SONUÇ

Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi ekseninde SSCB ve ABD'nin dış politika davranışları analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu noktada Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi yöntemi SSCB ve ABD'nin dış politika davranışlarını anlayabilmek, tespit edebilmek ve analiz edebilmek için katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi ekseninde ABD ve SSCB'nin dış politikalarını anlayabilmek için bazı değişkenler belirlenmiştir. Bu değişkenler; uluslararası sistem, devletlerin büyüklükleri, devletlerin sistemdeki rolleri, devletlerin gelişmişlikleri ve liderler olarak belirlenmiştir. Bu değişkenler üzerinden analizin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun sonucunda ise SSCB ve ABD'nin dış politika oluşturma sırasında öncelikle benzerlikleri ile farklılıkları tespit edilmesi ve liderlerin dış politika oluşturulmasındaki etkisini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu tespitler ile analizlerin yapılabilmesi için ise Küba Krizi ve Vietnam Savaşı örnek olay olarak ele alınmıştır.

1953-1974 yılları arasında Soğuk Savaş Dönemi ABD ve SSCB ekseninde birçok alanda rekabete ve olaylara sahne olmuştur. Dünyanın iki kutup olarak ayrıldığı bu dönemde devletler hem kendi bloklar içinde hem de uluslararası sistemde yaşanan birçok olay sebebiyle yeni politikalar geliştirmek zorunda kalmışlardır. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ABD ve SSCB'nin birbirlerine karşı girdikleri askeri, ekonomik ve siyasal rekabet sonucunda iki devlet arasında, buna bağlı olarak iki kutup arasında ve uluslararası sistemde gerilim tırmanmıştır. Sonucunda ise 1962 yılında yaşanan Küba Krizi ile birlikte iki süper güç karşı karşıya gelmiş ve dünyayı nükleer bir savaşın eşiğine getirmiştir. Küba Krizi'nin doğurduğu sonuçlar ile birlikte SSCB ve ABD dış politikalarında yumuşama ve rekabet sonucunda ellerinde bulundurdukları nükleer silahların sınırlandırılması konusunda ortak adımlar atmaya başlamışlardır. Ancak ABD adına 1955 yılı itibariyle başlayan Vietnam sorununun savaşa dönüşmesi ile birlikte belirli bir süre yumuşamanın gerçekleşmesinin önüne geçmiş ve ABD'nin dünya kamuoyundaki imajını zedelenmiştir. Vietnam Savaşı'nın sonunun yaklaşması SSCB ve ABD'nin yumuşama dönemine girmesini de aynı oranda hızlandırmıştır.

ABD'nin Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından itibaren belirlemiş olduğu çevreleme politikası 1953 yılı Dwight Eisenhower dönemi itibariyle genişlemiş ve geliştirilmiştir. Bu noktada Eisenhower döneminde Dışişleri Bakanı John Foster Dulles geliştirmiş olduğu Domino Teorisiyle birlikte ABD'nin Asya politikasına yeni bir alternatif getirmiştir. John Foster Dulles ise aynı dönemde Ortadoğu, Asya ve Balkanlar üzerinden müttefikleri aracılığıyla ittifaklar kurulmasına öncülük etmiş ve SSCB tam anlamıyla dünyanın her bölgesinde çevrelenmesi başarıyla sonuçlanmıştır. Öyle ki bu dönemde ABD'nin komünizm tehdidi üzerine direkt olarak müdahale edemediği ülkelere CIA aracılığıyla operasyonlar düzenlemesi dış politikasındaki tehdide izin vermediğini göstermiştir. Eisenhower'ın politik söylemleri analiz edildiğinde dünya kamuoyuna karşı barışı savunmuş ve askeri kökenli lider olarak nükleer silahların tehdidini vurgulamıştır. Ancak Eisenhower, John Foster Dulles ile birlikte geliştirmiş olduğu kitlesel misilleme stratejisi söylemleriyle zıt yönde olmuştur. 1953-1961 Eisenhower döneminde dış politikada karar alınırken direkt olarak liderin etkisinin olmadığı aynı zamanda dönemin Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in geliştirmiş olduğu politikaların da etkisi olmuştur.

1961 yılında John F. Kennedy'nin ABD'nin yeni başkanı olmasıyla birlikte, ABD'nin dış politikasında değişimler yaşanmıştır. Öyle ki 1960 yılında yapılan seçimin propaganda sürecinde John F. Kennedy'nin, Eisenhower'ın dış politikasını hantal olarak nitelendirmiş ve eleştirilerini bu yönde devam etmiştir. Başkanlığının ilk yılları itibariyle SSCB lideri Nikita Khrushchev tarafından toy olarak nitelendirilen John F. Kennedy dış politikasını şekillendirirken komünizm tehdidine karşı katı bir tutum sergilemiştir. Nitekim, 1961 yılında ABD'nin CIA aracılığıyla gerçekleştirdiği Domuzlar Körfezi Harekâtına onay vermiştir. Harekatın başarısızlık sonuçlanması sonucunda sorumluluğu tek başına üstlenmiştir. Ancak alınan kararda görülmüştür ki ABD'nin komşusunda yaşanan komünizm tehdidi karşısında Eisenhower'dan farklı olarak ekonomik ambargo yerine askeri harekata yönelmiştir. Bu yaşananlar sonucunda 1962 yılında gerçekleşen Küba Krizi'nde görülmüştür ki abluka kararı alınırken direkt olarak Kennedy'nin etkisi olmuştur. Öyle ki Vietnam Sorunu üzerine aynı sertlikte politikalar geliştirmemiş olsa da Güney Vietnam lideri Diem'in yanlış politikalar uygulamasına tepki olarak ABD destekli bir darbe gerçekleştirilmesine onay vermiştir. John F. Kennedy suikaste uğradığı 1963 yılına kadar görev yaptığı 2 yılda Küba Krizi gibi önemli bir olayı ABD adına başarıyla sonuçlandırmış ve yapmış olduğu televizyon konuşmasıyla birlikte ABD'nin dünyadaki

imajını düzeltmiştir. John F. Kennedy döneminde dış politikada karar alınırken direkt olarak liderin etkisi olduğunu Küba Krizi, Domuzlar Körfezi Harekâtı ve Güney Vietnam darbesinde görülmüştür.

John F. Kennedy suikastinden sonra 1963 yılında göreve gelen Lyndon B. Johnson öncelikli olarak iç politikada Kennedy döneminden kalan politikaları gerçekleştirmiştir. 1964 yılında gerçekleştirilecek olan seçimlere kadar dış politikada ılımlı iç politika ise aktif bir rol izlemiştir. 1964 yılında ki seçimleri kazanan Johnson başkanlık süresi boyunca dış politikada Vietnam Sorunu ile ilgilenmiş ve kendi döneminde Vietnam Sorununu, Vietnam Savaşı'na dönüştürmüştür. Dış Politikada Vietnam üzerine yoğunlaşmasının en temel sebebi olarak ABD'nin savaş kaybeden başkanı olmak istememesi olmuştur. Bu noktada Vietnam üzerine almış olduğu kararlarda açıkla bu psikolojik etken olduğunu görebiliriz. Bir diğer önemli sebep olarak ise John Foster Dulles'in geliştirmiş olduğu Domino Teorisi etkisi olarak gösterilebilir. Öyle ki Başkan Johnson, Tonkin Körfezi'nde yaşanan olaydan sonra bu krizi kendi lehine çevirerek senatodan Tonkin Körfezi Kararı'nın çıkmasına öncülük etmiştir. Johnson'ın Tonkin Körfezi'nde yaşanan olayı ABD'nin mağdur konumuna düşmesini içinde kullanmıştır. Böylece Güney Vietnam'da kaybedilmek üzere olan kontrolü sağlamak için asker gönderilmesine onay vermiştir. Bu bağlamda görev süresi boyunca yaklaşık 600.000 askerin sevkine onaylamıştır. Johnson'ın hem psikolojik hem de domino teorisi sonucunda tüm Asya'ya yayılacak olan komünizm tehdidinden çekinerek aldığı kararlar sertlik yanlısı olmuştur. Öyle ki Johnson döneminde ABD'nin Kuzey Vietnam karşısında mutlak zafer alacağını düşünmüştür. Ancak 1969 yılana kadar Vietnam üzerine vermiş olduğu bombalama kararları ve askeri sevkiyat onayları sonucunda ABD'de savaş karşıtı kamuoyu oluşturulmasına neden olmuştur. ABD'de oluşan savaş karşıtı kamuoyu iç ve dış politikayı etkileme konusunda önemli bir etken haline gelmiştir. Bir diğer etken medya olmuştur çünkü ABD'nin ana akım medya grupları Johnson'ı Vietnam üzerinden eleştirmeye başlamıştır. Oluşan kamuoyu baskısı, medyanın desteğinin kaybedilişi ve başarısız askeri hamleler sonucunda 1969 yılında Johnson tekrar başkanlık için aday olmayacağını açıklamıştır. Böylelikle 1963-1969 yılları arasında ABD'nin dış politikasında iki önemli tespit yapılmıştır. İlk olarak ABD'nin liderinin dış politika kararlarında doğrudan etkisi olduğu ve kamuoyu ile medyanın oluşturduğu baskının dış politikanın değişmesine neden olduğudur.

1969 yılında göreve gelen Richard Nixon ABD'nin dış politikasında köklü

değişiklikler yapmıştır. Ancak Richard Nixon dönemi ABD dış politikasını incelerken Henry Kissinger'ı ayrılmaz bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü diğer ABD başkanlarına göre Richard Nixon dışişleri bakanlığını politikaların uygulanmasının önündeki engel olarak görmektedir. Bu bağlamda Nixon ve Kissinger dışişleri bakanlığını sadece bilgi alma amacıyla kullanmışlardır. Bu noktada dış politika uygulamaları dışişleri bakanlığı üzerinden değil Kissinger aracılığıyla uygulamıştır. Eisenhower, Kennedy ve Johnson'a göre Richard Nixon dış politika alanında iki alanda farklılık göstermiştir. İlk olarak diplomasiyi temele alan dış politika ve ikici olarak Çin Halk Cumhuriyeti'ne açılma politikası olarak farklılık göstermiştir. Nixon ve Kissinger'ın Dışişleri bakanlığı ile fikir ayrılığına düştüğü ilk konu ÇHC'ye açılma politikası olarak gösterilebilir. Bu noktada Nixon ÇHC ziyareti için Kissinger'ı gizli göreve göndererek ilişkilerin güçlendirilmesi ve görüşme esnasında ortak mutabakata varılması için görevlendirmiştir. Sonucunda ise Shanghai Bildirisi ortaya çıkmış ve üçgen diplomasisinin uygulanabilmesi için uygun ortam Kissinger aracılığıyla sağlamıştır. Böylelikle Nixon ve Kissinger, çevreleme politikasının alanını genişletmiş ve komünist bir ülke ile diplomatik ilişkiler geliştirmiştir. SSCB'nin dış politikasının alanının daraltılması ÇHC ile ilişkilerinin geliştirilmesi yumuşama döneminin tam anlamıyla başlamasına neden olmuştur. Öyle ki Nixon döneminde ABD'nin gelişen diplomasi başarısı neticesinde SSCB'yi ziyaret eden ilk ABD Başkanı olması sonucunu doğurmuştur. Öyle ki Yumuşama Dönemine girilmesiyle birlikte SALT görüşmelerinin gerçekleştirilmesi ABD ve SSCB dış politikaları açısında dönüm noktası olmuştur. Bu görüşmelerin gerçekleştirilmesi için Nixon direkt olarak Kissinger'ı görevlendirmiştir. Nixon ve Kissinger'ın ortak dünya görüşüne sahip olması ortak hareket etmesinin en büyük sebebi olmuştur. Bununla birlikte Vietnam Savaşı'nı "onurlu barış" mottosuyla çözmeye çalışan Nixon 1974 yılında bunu başarmıştır. Ancak Vietnam Savaşı'nın sonuçlandırılması süresince almış olduğu bombalama kararları Senato'nun Savaş Yetkileri Yasasını almasına sebep olmuş ve ABD başkanlarının savaş üzerine alacakları kararların kısıtlanmasına neden olmuştur. Vietnam Savaşı'nın sonlandırılması ile birlikte ABD kamuoyu ile yaşadığı politik sorunları yumuşatmayı başarmıştır. 1969-1974 yılları arasında ABD Dış Politikasında Richard Nixon ve Henry Kissinger'ın doğrudan etkisi olmuştur.

SSCB'de Josef Stalin'in ölümünden sonra yaşanan iktidar yarışından 1953 yılında başarılı bir şekilde çıkan Nikita Khrushchev 1964 yılına kadar SSCB'nin Genel Sekreterliği görevini yürütmüştür. Khrushchev, Stalin dönemi despotizm politikalarında

köklü değişiklikler yaparak SSCB adına yeni bir döneme geçiş yapmasına neden olmuştur. Kısacası geçmişte olumsuz ve kötü olarak görünen tüm politikaların sorumlusu Stalin ilan ederek de-stalinizasyonu başlatmıştır. SSCB'nin yeni dış politikasını "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" olarak belirleyerek SSCB'nin ve komünizm dünyadaki imajını düzeltmeyi hedeflemiştir. Khrushchev bu dönemde Stalinist düşünceye sahip tüm politikacıları tasfiye etmiştir. Öyle ki SKP'nin 20. Kongresi bu bağlamda dönüm noktası niteliğini taşımaktadır. 20. Kongre sonrasında Khrushchev iktidarını da meşrulaştırmıştır. Khrushchev bu dönemde ABD ile rekabet alanını Sputnik Uydusunu fırlatma emrini vererek Uzay Boyutuna taşımıştır. Bu dönemde tüm politik söylemlerini dünyada sürdürülebilir barış ve komşular ile iyi geçinme olarak yapmıştır. Bu dönemde Khrushchev Küba'da gerçekleşen devrimi kendi lehine çevirerek ABD'nin komşusu üzerinden ABD'yi çevrelemeyi amaçlamıştır. Ancak Küba'ya füze yerleştirme kararını alarak Küba Krizi'nin gerçekleşmesine neden olmuş ve SSCB'nin düzeltmeye çalıştığı imajını zedelemiştir. Bu noktada politbüronun baskısıyla istifa ettirilmiştir. Nikita Khrushchev'in SSCB dış politikasını şekillendirirken doğrudan liderin etkisi olmuştur. Bunun nedeni olarak, Khrushchev'in anılarında açıkça Küba'ya füze yerleştirme kararının bireysel fikir olduğunu ve herkesten sakladığını belirtmiştir. Bununla birlikte, iktidarını meşrulaştırmak için de-stalinizasyon adı altında rakip tüm politikaları tasfiye etmiştir. Böylece kendi döneminde dışişleri bakanlığı pasifleştirilmiştir. Dışişleri Bakanlığını kendi kararlarını uygulanmasında ki araç olarak kullanmıştır ve SSCB'nin tüm kararlarında bireysel olarak etkili olmuştur.

1964-1982 yılları arasında SSCB Genel Sekreterliği görevine Leonid Brejnev gelmiştir. Küba Krizi sonucunda SSCB'nin kaybetmiş olduğu imajı düzeltme görevini üstlenen Brejnev, bu dönemde iç politikada ekonomi alanına yoğunlaşmıştır. Dış politika ise kendi bloğu içindeki sorunları çözmeye odaklanan Brejnev, kendi bloğu içinde sosyalizmin en ufak tehdidine tolerans göstermemiştir. Dış politikada benimsemiş olduğu politikalar Brejnev Doktrini olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda kendi bloğu içinde askeri müdahalelerde bulunmaya çekinmemiş ve Çekoslovakya Müdahalesini Varşova Paktı üzerinden gerçekleştirmiştir. Vietnam Savaşı'na askeri destek sağlayarak ABD'nin Vietnam'daki mücadelesini zorlaştırmıştır ancak Vietnam Savaşı'nın da ABD ile ilişkilerini zedelemesine izin vermemiştir. ABD ile diplomatik ilişkilerini geliştirmiştir. Brejnev döneminde dış politikada aktif bir şekilde Andrei Gromiko'yu görevlendirmiştir. Gromiko'nun dış politikada göstermiş olduğu başarıyı desteklemiş ve SSCB dış

politikasının oluşmasında Gromiko'nun etkisine müsaade göstermiştir. Böylece Nixon Kissinger ikilisine benzeyen bir ikili oluşturarak Gromiko Brejnev ikilisini ortaya çıkarmıştır. ABD ile Yumuşama döneminde Brejnev'in diplomasiyi temel alan politikaları ve bu politikaları uygulamada görevlendirdiği Gromiko aktif rol almıştır. 18 yıl boyunca görev yapan Brejnev döneminde SSCB dış politikasında doğrudan etkisi olmuştur. Çünkü Khrushchev döneminden kalan "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikası devam ettirmiş ve geliştirmiştir. Dış Politikasının temeline diplomasiyi yerleştirerek ABD ile iyi ilişkiler geliştirmiştir. Bu dönemde Brejnev ile birlikte dış politikada Gromiko'nun da etkisi de olmuştur.

Liderler kriz anlarında ani dış politika değişikliklerine gitmiştir. Eisenhower döneminde çevreleme politikasının alanın genişletilmesi, John Foster Dulles'in Vietnam üzerinden geliştirmiş olduğu Domino Teorisi, Küba Krizi'nde Kennedy'nin almış olduğu abluka kararı, Tonkin Körfezi saldırısında Johnson'ın senatoyu arkasına alarak Tonkin Körfezi Kararının çıkmasında liderlik etmesi, Nixon ile Kissinger'ın üçgen diplomasisiyle Yumuşama Dönemine geçişin hızlandırılması, Khrushchev'in "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" politikasını temele alarak Stalin dönemi dış politika sertliğinden vazgeçilmesi ve Brejnev'in diplomasiyi temele alarak Yumuşama Dönemine geçişin hızlandırması örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu dönemde ABD ve SSCB'nin dış politikada almış olduğu her karar başarıyla da sonuçlanmamıştır. Örnek olarak, Kennedy'nin Domuzlar Körfezi Harekâtını onaylayıp hem ABD'nin imajını zedelemesi hem de Küba'nın SSCB'ye yakınlaşmasına neden olması, Khrushchev'in bireysel olarak Küba'ya füze yerleştirme kararını alması hem SSCB'nin imajını zedelemesi hem de iktidarının sonu olması, Johnson'ın Vietnam'a yaklaşık 600.000 asker göndermesiyle ABD içinde oluşan savaş karşıtı kamuoyu gösterilebilir. 1953-1974 yılları arasında ABD ve SSCB'nin kendi aralarında ettiği rekabet ve yaşadıkları krizler Soğuk Savaş dönemindeki politikaların belirleyici aktörü olmuştur. Bu aktörlerin en önemlisi ABD ve SSCB liderleri olmuştur. Çünkü dönemin koşullarına göre yeni gelen liderler krizlerin yaşanmasına engel olma çabasına girmiş olsa da ABD adına komünizm tehdidi SSCB adına ABD tehdidi liderlerin dış politikaları belirlemesinde etkili olmuştur. ABD ve SSCB liderlerin en büyük ortak noktaları politik söylemleri olmuştur. Bu çalışmada incelediğimiz ABD adına 4 lider SSCB adına 2 liderde politik söylemlerinde nükleer silahların kontrol altına alınmasını sürdürülebilir barışın sağlanmasını savunmuştur. Küba Krizi'nin ortaya çıkardığı dehşet dengesi ABD ve SSCB adına yumuşamanın

temellerini atmıştır. Küba Krizi'nin en önemli özelliği SSCB ve ABD'yi doğrudan karşı karşıya getirmiş olmasıdır. Bu bağlamda devletler kendi güçlerinin büyüklüklerinin farkına varmış olması ve iki devletinde ortak olarak nükleer silahlara sahip olması iki tarafı da dengede tutacağının anlaşılmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda liderler doğrudan sıcak çatışma yerine politika geliştirerek birbirlerine üstünlük sağlamayı hedeflemişlerdir. Vietnam Savaşı'nın liderler açısında önemi ise dış politikanın belirlenmesi açısında kamuoyu ve medyanın doğrudan ABD'yi etkilemesi olarak söyleyebiliriz. Bu noktada Vietnam'da ABD adına Eisenhower, Kennedy askeri müdahaleye sıcak bakmamış, Johnson çözüm olarak savaşı ve Nixon'ın ise savaşın kaybedileceğini anlayarak "onurlu barışı" ileri sürmesiyle sonuçlanmıştır. Sonuç olarak, ABD ve SSCB Soğuk Savaş düzeninde dış politikalarını belirlerken liderlerin etkisi olmuştur. Öyle ki bu dönemde ABD ve SSCB liderleri dış politikalarını oluştururken hedefleri, amaçları, ulusal çıkarları, rekabet alanları ve uluslararası sisteme göre şekillendirmiştir.

# KAYNAKÇA

## Kitaplar


ALISSON, Graham. **Essence of Decision Explaining the Cuban Missile Crisis.** Boston: Little Brown and Company, 1971.

ANDERSON, David L. **The American War in Vietnam: Strategy.** New York: Colombia University Press. 2002.

ANDERSON, David L. **The Columbia History of the Vietnam War.** New York: Columbia University Press. 2011.

ARI, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika.** 11.Baskı, Bursa: Alfa Akademi Yayınları. 2017.

ARI, Tayyar. **Uluslararası İlişkilere Giriş.** 5.Basım, Bursa: Aktüel Yayınları. 2018.

ARMAOĞLU, Fahir. **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi.** İstanbul: Kronik Kitabevi. 2020.

BEST, Antony, HANHIMAKI, Jussi M., MAIOLO, Joseph A. ve SCHULZE, Kirsten E. **20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi.** çev. Taciser Ulaş Belge. Ankara: Siyasal Kitabevi. 2020.

BREUNING, Marijke. **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction.** New York: Palgrave Macmillian, 2017.

COLMAN, Jonathan. **The Foreign Policy of Lyndon B. Johnson.** Edinburgh: Edinburgh University Press. 2010.

COŞKUN, Bezen Balamir ve RÜMA, İnan (der.). **Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem.** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. 2022.
EFEGİL, Ertan. **Dış Politika Analizi: Ders Notları.** 3. b., İstanbul: Gündoğan Yayınları. 2018.

EICHENGREEN, Barry. **Globalizng Capital.** 3. Edition. New Jersey, Princeton University Press. 2019.

ELLIOT, Mai. **RAND in Southeast Asia.** RAND Corporation. 2010.

ENGEL, Jeffrey A., LAWERENCE, Mark Atwood and PRESTON, Andrew. **America in the World.** New Jersey: Princeton University Press. 2014.

FOWLER, Randall. **In More Than a Doctrine: The Eisenhower Era in the Middle East.** University of Nebraska Press. 2018.

GOLDSTEIN, Joshua S. ve PEVENHOUSE, John C. **Uluslararası İlişkiler.** çev. Haluk Özdemir. 2. Baskı, Ankara: BB101 Yayınları. 2017.

HODARA, Joseph. **Perspectiva Economica y Social.** 1. Edition. Mexico: El Colegio de Mexico. 2014.

HOOK, Steven W. ve SPAİNER, John. **Amerikan Dış Politikası.** çev. Özge Zihinoğlu. İstanbul: İnkılap Kitabevi. 2022.

HUDSON, Valerie M. **Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory.** Second Edt. USA: Rownman & Littlefield Publishers. 2014.

JEFFREYS-JONES. Rhodri, **The CIA and American Democracy.** New Haven: Yale University Press. 1989.

KARDAŞ, Şaban ve BALCI, Ali (ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular.** İstanbul: Küre Yayınları. 2022.

KENNEDY, John F. **Kennedy Nutukları-II.** İstanbul: Menteş Kitabevi.1966.

KHRUSHCHEV, Nikita. **Kruşçev'in Anıları 1.** İstanbul: Milliyet Yayınları. 1971.
KHRUSHCHEV, Nikita. **Kruşçev'in Anıları 2.** İstanbul: Milliyet Yayınları. 1971.

KISSINGER, Henry. **Diplomasi.** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2018.

KISSINGER, Henry. **Dünya Düzeni.** İstanbul: Boyner Yayınları. 2016.

KURBAN, Kurban. **Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Tarihi.** İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 2022.

McMAHON, Robert J. **Soğuk Savaş Çok Kısa Bir Başlangıç.** İstanbul: İKÜ Yayınevi. 2018.

MORGENTHAU, Hans J. **Uluslararası Politika.** 1. Baskı, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları. 1970.

NECK, Laura, HEY, Jeanne A. K. and HANEY, Patrick J. **Foreign Policy Analysis Continuity and Change in Its Second Generation.** New Jersey: Prentice Hall. 1995.

NYE JR, Joseph S. ve WELCH, David A. **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak.** çev. Renan Akman. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2021.

ORAN, Baskın. **Türk Dış Politikası.** Cilt 1. İstanbul: İletişim Yayınları. 2018.

ÖZDAL, Barış ve KARACA, R. Kutay. **Diplomasi Tarihi-2.** Bursa: Dora Yayıncılık. 2021.

RAISANOVSKY, Nicholas V. ve STEINBERG, Mark D. **Rusya Tarihi: Başlangıçtan Günümüze.** İstanbul: İnkılap Kitabevi. 2016.

ROSENAU, James. **The Study of World Politics: Theoretical and Methodological Challenges.** New York: Routledge Publisher. 2016.

SADIK, Ramin. **Kısa Rusya Tarihi.** İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 2023.

SANDER, Oral. **Siyasi Tarih 1918-1994.** Ankara: İmge Kitabevi. 2016.

SAUNDERS, Elizabeth N. **Leaders at War.** New York: Cornell University Press. 2011.

SMITH, Steve, HADFIELD Amelia ve DUNNE, Tim. **Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar.** çev. Nasuh Uslu. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık. 2016.

SNYDER, Richard C., BRUCK H. W. and SAPİN Burton. **Foreign Policy Decision-Making.** New York: Palgrave Macmillan. 2002.

SÖNMEZOĞLU, Faruk ve BAYIR, Özgün Erler. **Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış.** İstanbul: Der Yayınları. 2014.

SÖNMEZOĞLU, Faruk. **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi.** 7. Baskı, İstanbul: Der Yayınları. 2019.

SÜMER, Gültekin. **Soğuk Savaş Tarihi.** İstanbul: Doruk Yayınları. 2021.

STONE, Norman. **The Diplomats, 1939-1979.** Princeton University Press. 1994.

TROYANOVSKY, Oleg. **Nikita Khruschev.** Yale University Press. 2000.

UÇAROL, Rıfat. **Siyasi Tarih 1914-2014.** İstanbul: Der Yayınevi. 2019.

WALTZ, Kenneth N. **Uluslararası Politika Teorisi.** Ankara: Phoneix Yayınevi. 2015.

WESTAD, Odd Arne. **The Cold War a World History.** London: Penguin Books. 2018.

**Makale**

AMDRIOLE, Stephen J., WİLKENFELD, Jonathan and HOPPLE, Gerald W. "A Framework for the Comparative Analysis of Foreign Policy Behavior". **International Studies Quarterly.** Vol.19 No.2 (June 1975). pp.160-198.

ART, Robert J. "To What Ends Military Power?", **International Security.** Vol. 4. No.4 (Spring 1980). pp. 3-35.

ATAÇ, Kaan Kutlu ve ÖZCAN, Begüm Sezin. "1962 Küba Krizi: Amerikan Arşivleri Üzerinden Bir Okuma". **Güvenlik Stratejileri Dergisi.** Y.17. S.39 (Eylül 2021). s. 521-562.

AYDIN, Aydın ve BAKINCAK, Emir. "Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.** Cilt. 17 Sayı. 1 (Nisan 2016). s. 95-112.

AYDIN, Mustafa. "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.** Y. 51. S. 1 (Ocak 1996). ss.71-114.

BAHARÇİÇEK, Abdulkadir ve İNAN, "Dış Politika'nın Belirlenmesinde Ulusal Güvenlik Algısının Rolü". **Akademik Yaklaşımlar Dergisi.** Y.4. S.1 (Haziran 2013). s. 101-120.

BORCHARD, Edwin. "The Truman Doctrine and the Marshall Plan". **The American Journal of International Law.** Vol.41. No.4 (October 1947). pp.885-888.

BRENNER, Micheal J. "The Problem of Innovation and the Nixon-Kissinger Foreign Policy". **International Studies Quarterly.** Vol.17. No.3 (September 1973). pp. 255-294.

BRENNER, Philip. "Cuba and the Missile Crisis". **Journal of Latin American Studies.** Vol.22. No.1 (Feburary 1990). pp.115-142.

CONDRAY, Patrick M. **"The New Look of 1952-53." Charting the Nation's Course: Strategic Planning Processes in the 1952-53 "New Look" and the 1996-97 Quadrennial Defense Review.** Air University Press. 1999.

CUDDY, Edward. "Vietnam: Mr. Johnson's War. Or Mr. Eisenhower's?". **The Review of Politics.** Vol. 65. No. 4 (Autumn 2003). pp. 351-374.

CYR, Arthur and deLEON, Peter. "Comparative Policy Analysis". **Policy Sciences.** Vol. 6. No.4 (December 1975). pp. 375-384.

DEUTSCH, Karl W. and SİNGER, J. David. "Multipolar Power System and International Stability", **World Politics.** Vol. 16. No. 3 (April 1964). pp. 390-406.
DUMAS, Llyod J. "Economic Power, Military Power, and National Security", **Journal of Economic Issues.** Vol.24. No.2 (June 1990). s.653-661.

ECKSTEIN, Ruth. "Ping Pong Diplomacy: A View from behind the Scenes". **The Journal of American-East Asian Relations.** Vol.2. No.2 (FALL 1993). pp. 327-342.

EKMEN, Bahadır. "Zorlayıcı Diplomasi ve Küba Füze Krizi". **Diplomasi Araştırmaları Dergisi.** Y.3. S.1 (Temmuz2021). ss.91-108.

FIFIELD, Russel H. "The Thirty Years War in Indochina: A Conceptual Framework". **Asian Survey.** Vol.17. No. 9 (September 1977). pp.857-879.

FITZSIMONS, M. A. "The Suez Crisis and the Containment Policy". **The Review of Politics.** Vol. 19. No.4 (October 1957). pp. 419-445.

GADDIS, John Lewis. "George F. Kennan: The Qualities of Greatness". **The Princeton University Library Chronicle.** Vol. 66. No.2 (Winter 2005). pp.285-294.

GADDIS, John Lewis. "Was the Truman Doctrine a Real Turning Point?". **Foreign Affairs.** Vol. 52. No. 2 (January 1974). pp.386-402.

GALLO, Patrick J. "Castro and the Cuban Revolution". **Rivista di Studi Politici Internazionali.** Vol.41. No.1 (January-March 1974). pp.81-98.

GAVIN, Francis J. "The Myth of Flexible Response: United States Strategy in Europe During the 1960s", **The International History Review.** Vol. 23. No. 4 (December 2001). pp. 847-875.

GÜLEÇ, Cansu. "Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri". **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.** Y.3. S.1 (Mart 2018). s. 79-102.

GÜREL, Nurhak. "Dış Politika Analizi ve Uluslararası İlişkiler Disiplinin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme". **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi.** Y. 4. S. 3 (Aralık 2018). s. 1-17.

HAHN, Peter L. "Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957", **Presidential Studies Quarterly.** Vol.36. No.1 (March 2006). pp.38-47.

HAIGH, Patricia. "Reflections on the Warsaw Pact". **The World Today.** Vol. 24. No. 4 (April 1968). pp. 166-172.

HERMAN, Margaret G. "How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework". **International Studies Review.** Vol.3 No. 2 (Summer 2001). pp.47-81.

HERMAN, Margaret G. and HERMAN, Charles. Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry". **International Studies Quarterly.** Vol. 33 No. 4 (December 1989). pp. 361-387.

HERRING, George C. "America and Vietnam: The Unending War". **Foreign Affairs.** Vol. 70. No. 5 (Winter1991). pp.104-119.

HERRING, George C. and IMMERMAN, Richard H. "Eisenhower, Dulles, and Dienbienphu: "The Day We Didn't Go to War" Revisted". **The Journal of American History.** Vol. 71. No.2 (September 1984). pp.343-363.

HOFF, Joan. “A Revisionist View of Nixon’s Foreign Policy”, **Presidential Studies Quarterly.** Vol.26. No.1 (Winter, 1996). pp.107-129.

HOFFMANN, Erik P. “Soviet Foreign Policy Aims and Accomplishment from Lenin to Brezhnev”. **Proceedings of the Academy of Political Science.** Vol.36. No.4 (1987). pp. 10-31.

HOLSTI, Ole R. “International System, System Change, and Foreign Policy: Commentary on “Changing International Systems”. **Diplomatic History.** Vol. 15. No. 1 (Winter 1991). pp. 83-89.

HOOPES, Townsend. “God and John Foster Dulles”. **Foreing Policy.** No. 13 (Winter 1973-1974). pp. 154-177.

HUDSON, Valerie M. and VORE, Christopher S. “Foreign Policy Yesterday, Today and Tomorrow”. **Mershon International Studies Review.** Vol.39. No.2 (October 1995). pp. 209-238.

HUDSON, Valerie M., “Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations”. **Oxford University Press** Vol.1. No.1 (March 2005). s.1-30.

I, G. “The Evolution of the Cominform 1947-1950”. **The World Today.** Vol.6. No. 5 (May 1950). pp.213-228.

JACOBS, Lawrence R. and SHAPIRO, Robert Y. “Lyndon Johnson, Vietnam and Public Opinion: Rethinking Realist Theory of Leadership”. **Presidential Studies Quarterly.** Vol.29. No. 3 (September 1999). pp.592-616.

KAPLAN, Lawrence A. “The United States and the Origins of NATO 1946-1949”. **The Review of Politics.** Vol.31. No.2 (April 1969). pp. 210-222.

KAPLAN, Morton A. “Balance Of Power, Bipolarity and Other Models of İnternational Systems”, **The American Political Science Review.** Vol. 51. No. 3 (September 1957). pp. 684-695.

KARADELİ, Cem. “Soğuk Savaşın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı”. **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi.** Y.4. S.1 (Mayıs 2020.) ss.43-73.

KENNAN, George F. “Peaceful Coexistence: A Western View”. **Foreign Affairs.** Vol.38. No.2 (January 1960). pp. 171-190.

KHRUSHCHEV, Nikita S. “On Peaceful Coexistence”, **Foreign Affairs.** Vol. 38. No. 1 (October 1959). pp.1-18.

KINDLEBRGER, Charles P. “Bretton Woods Reappraised”, **International Organizaton.** Vol.5. No.1 (Feburary 1951). pp. 32-47.

KOLODZIEJ, Edward A. “Foreign Policy & the Politics of Interdpendence: The Nixon Presidency”, **Polity.** Vol.9. No.2 (Winter 1976). pp.121-157.

KORKMAZ, Kürşat. “Uluslararası Sistem ve Kutup Yapıları Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi.** Cilt. 31. Sayı. 2 (Aralık 2021). s.201-224.

LeCUYER Jack A. “Legacy 1947-89 National Security System” A National Security Staff For The 21ST Century. **Strategic Studies Institute.** US Army War College. 2012, pp. 1-20.

LEFLER, Melvyn P. “Cold War and Global Hegemony, 1945-1991”. **OAH Magazine of History.** Vol.19 No.2 (March 2005). pp. 65-72.

LERNER, Mitchell. “Vietnam and the 1964 Election: A Defense of Lyndon Johnson”. **Presidential Studies Quarterly.** Vol. 25. No. 4 (Fall 1995). pp. 751-766.

LIBBEY, James K. “CoCom, Comecon, and the Economic Cold War”. **Russian History.** Vol.37. No.2 (2010). pp. 133-152.

LUNCH, William L. and SPRELICH, Peter W. “American Public Opinion and the War in Vietnam”, **The Western Political Quarterly.** Vol.32. No.1 (March 1979). pp. 21-44.

MAY, Ernest R. “America’s Berlin: Heart of the Cold War”, **Foreign Affairs.** Vol.77. No. 4 (July 1998). pp. 148-160.

McAULIFFE, Mary S. “Eisenhower, the President”, **The Journal of American History.** Vol.68. No. 3 (December 1981). pp.625-632.

MEDLAND, William J. “The Cuban Missile Crisis: Evolving Historical Perspectives”. **The History Teacher.** Vol. 23. No.4 (August 1990). pp.433-447.

NAIRN, Ronald C. “SEATO: A Critique”. **Pacific Affairs.** Vol. 41. No. 1 (Spring 1968). pp. 5-18.

NIXON, Richard M. “Asia after Viet Nam”. **Foreign Affairs.** Vol. 46. No.1 (October 1967). pp.111-125.

OSGOOD, Kenneth A. “Form before Substance: Eisenhower’s Commitment to Psychological Warfare and Negotiations with the Enemy”. **Diplomatic History.** Vol. 24. No. 3 (Summer 2000). pp.405-433.

ÖCAL, Mehmet. “Soğuk Savaş’tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler ve Bloklar Arası İlişkiler 1960-1991”. **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi.** Y.5. S.2 (Nisan 2017). s. 165-184.

PARRY, Albert. “The Twentieth Congress: Stalin’s “Second Funeral”. **The American Slavic and East European Review.** Vol.15. No.4 (December 1956). pp. 463-476.

PEHLE, John W. “The Bretton Woods Institutions”. **The Yale Law Journal.** Vol. 55. No. 5 (August 1946). pp. 1127-1139.

PIOUS, Richard M. “The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management”. **Political Science Quarterly.** Vol.116. No.1 (Spring 2001). pp. 81-105.

RASKIN, Marcus G. “Democracy versus the National Security State”. **Law and Contemporary Problems.** Vol. 40. No. 3 (Summer 1976). pp.189-220

ROBERTS, Geoffrey. “Moscow and the Marshall Plan: Politics, Ideology and the Onset of the Cold War, 1947”, **Europe-Asia Studies.** Vol.46. No. 8 (1994). pp. 1371-1386.

ROSENAU, James. “Comparative Foreign Policy: Fad, Fantasy, or Field?”. **International Studies Quarterly.** Vol.12. No.3 (September 1968), pp. 296-329.

ROSERCRANCE, R. N. “Bipolarity, Multipolarity, and Future”. **The Journal of Conflict Resolution.** Vol.10. No.3 (September 1966). pp. 314-327.

SADMAN, Joshua H. “Analyzing Foreign Policy Crisis Situations: The Bay of Pigs”. **Presidential Studies Quarterly.** Vol. 16. No. 2 (Spring 1986). pp.310-316.

SANDER, Oral. “XX., XXI. VE XXII. Kongreler ve Sovyet Dış Politikası”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. Y.19. S.1 (1967). ss.1-45.

SAUNDERS, Richard M. “Military Force in the Foreign Policy of the Eisenhower Presidency”. **Political Science Quarterly.** Vol.100. No.1 (Spring 1985). pp.97-116.

SCANLON, Sandra. “The Conservative Lobby and Nixon’s “Peace with Honor” in Vietnam”. **Journal of American Studies.** Vol.43. No.2 (Agustus 2009). pp. 255-276.

SCHREIBER, E. M. “Anti-War Demonstrations and American Public Opinion on the War in Vietnam”. **The British Journal of Sociology.** Vol.27. No.2 (June 1976). pp.225-236.

SELLEN, Robert W. “Old Assumptions versus New Realities: Lyndon Johnson and Foreing Policy”. **International Journal.** Vol.28. No. 2 (Spring 1973). pp. 205-229.

SHAFFER, Harry G. "COMECON Integration: Achievements, Problems, Prospects". **Soviet and Eastern European Foreign Trade.** Vol.9 No. 3(1973). pp. 3-25.

SINGER, J. David. "Review of International Conflict: Three Levels of Analysis". (by. Kenneth N. Waltz). **World Politics.** Vol.12 No.3 (April 1960) pp. 453-461.

SMINRNOV, Vitali S. "USSR's Foreign Policy". **Pakistan Horizon.** Vol.35. No.3 (Third Quarter 1982). pp.10-28.

SPROUT, Harold and SPROUT, Margaret. "Environmental Factors in the Study of International Politics". **The Journal of Conflict Resolution.** Vol.1. No.4 (December 1957). s.309-328.

STARR, Harvey. "The Kissinger Years: Studying Individuals and Foreign Policy". **International Studies Quarterly.** Vol.24. No.4 (December 1980). pp. 465-496.

TAL, David. " "Absolutes" and "Stages" in the Making and Aplication of Nixon's SALT Policy". **Diplomatic History.** Vol.37. No.5 (November 2013). pp. 1090-1116.

TELLAL, EREL "Sovyet Dış Politikası ve Gromiko". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Y. 62. S. 3 (Mart 2007). s. 349-377.

TEMİZ, Süleyman. "Kâğıt Kaplan – Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) ve Bölgesel Siyasi Etkileri". **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi.** (Aralık 2019). ss.285-302.

THOMAS, CJ. "The Comecon: catalyst for Economic cooperation in Eastern Europe". **The Comparative and International Law Journal of Southern Africa.** Vol.9. No.3 (November 1976). pp.315-335.

TRAGER, Frank N. “The Nixon Doctrine and Asian Policy”, **Southeast Asian Perspectives.** No.6 (June 1972). pp. 1-34.

VRECHER, Michael and YEHUDA, Hemda Ben “System and Crisis in International Politics”, **Review of International Studies.** Vol. 11. No. 1 (January 1985). pp. 17-36.

WAGNER, R. Harrison. “What was Bipolarity?”, **International Organization**. Vol.47. No.1 (Winter 1993). pp. 77-106.

WAINMAN, Alexander W. “Yugoslavia and Its Neighbours”, **International Journal.** Vol.10. No.2 (Spring 1955). pp.113-119.

WALTZ, Kenneth N. “The Stability of a Bipolar World”. **Daedalus.** Vol. 93 No. 3 (Summer 1964). pp. 881-909.

YANG, Michelle Murray “President Nixon’s Speeches and Toast during His 1972 Trip to China: A Study in Diplomatic Rhetoric”. **Rhetoric and Public Affairs.** Vol.4 No.1 (Spring 2011). pp.1-44.

**TEZLER**

AK, Ömer. “Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R. T. Erdoğan Örneği” (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara. 2009.

EREKER, Fulya. “Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi” (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi) Ankara. 2010.

ÖZTOP, Fatma Anıl. “Karar Birimlerinin Dış Politika Yapım Sürecinin İşleyişine Etkileri: Türk Dış Politikası Örneği” (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi). Sakarya. 2016.

PORTAKAL, Erkan. "Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) ve Varşova Paktı'nın Kuruluş Süreci ve NATO'nun İlk On Yılı". (Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2013.

YILDIZ, Seray. "Hegemonya ve Rekabet: Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin SSCB'ye Yönelik Çevreleme Politikası ve Nükleer Silahlar" (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale. 2023.

**BELGELER**

The American Presidency Project. (t.y.) **First Annual Report to the Congress on United States Foreign Policy for the 1970's.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/first-annual-report-the-congress-united-states-foreign-policy-for-the-1970s (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

Wilson Center Digital Archive. (t.y.) **Summary of Comments by. N. S. Khrushchev concerning the Question of the Conclusion of a Peace Treaty with the German Democratic Republic.** https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/summary-comments-n-s-khrushchev-concerning-question-conclusion-peace-treaty-german (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2024).

Wilson Center Digital Archive. (t.y) **Excerpts from Leonid Ilyich Brezhnev's Speech at the April 1968 Plenum of the Central Committee of the Soviet Communist Party.** https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/excerpts-leonid-ilyich-brezhnevs-speech-april-1968-plenum-central-committee-soviet (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2024).

John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Televised Address on Nuclear Test Ban Treaty.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/televised-address-on-nuclear-test-ban-treaty. (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

LBJ Presidential Library. (t.y.) **Address Before a Joint Session of The Congress, November 1,1963.**

https://www.lbjlibrary.org/object/text/address-joint-session-congress-11-27-1963. Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

Luxembourg Centre For Contemporary and Digital History. (t.y.) **Address by Leonid Brezhnev (24 June 1973)** https://www.cvce.eu/content/publication/2003/11/13/287d87d7-3b40-4df5-8a10b66e3806e952/publishable_en.pdf (Erişim Tarihi: 03 Ağustos 20224).

Richard Nixon Foundation. (26 April 2022). **"Peace for Generations to Come"** https://www.nixonfoundation.org/2022/04/peace-generations-come/ (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

John F. Kennedy. (28 October 2023) **National Security Action Memoranda [NSAM]: NSAM 119, Civic Action** https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/jfknsf-333-010#?image_identifier=JFKNSF-333-010-p0001 (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

**İnternet Yayınları**

Dwight D. Eisenhower. (24 June 2024). **Quates.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/quotes#War (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).

Dwight D. Eisenhower. (8 November 22). **The Eisenhowers.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2024).

Dwight D. Eisenhower. (t.y.) **1953 Presidental Inauguration.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/research/online-documents/1953-presidential-inauguration (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2024).

Dwight D. Eisenhower. (t.y.) **EL-D16-23 IR "Since the advent of Nuclear" clip.** https://www.eisenhowerlibrary.gov/media/3838 (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024).

John F. Kennedy. (t.y) **Alliance for Progress (Alianza Para El Progreso).** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/alliance-for-progress. (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 1974).

John F. Kennedy. (t.y.) **Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Address at University of Washington.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/address-at-university-of-washington (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

John F. Kennedy. (t.y.) **Historic Speeches Address During the Cuban Missile Crisis.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/address-during-the-cuban-missile-crisis (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

John F. Kennedy. (t.y.) **Campaign of 1960.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/campaign-of-1960 (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

John F. Kennedy. (t.y.) **The Bay of Pigs.** https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/the-bay-of-pigs (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

LBJ Presidential Library. (t.y.) **Annual Message to The Congress on The State of The Union, January 4, 1965.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/annual-message-congress-state-union-01-04-1965 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

LBJ Presidential Library. (t.y.) **Biography Lyndon B. Johnson.** https://www.lbjlibrary.org/life-and-legacy/the-man-himself/biography. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).

LBJ Presidential Library. (t.y.) **Remarks Before the National Convention Upon Accepting The Nomination, August 27, 1964.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/remarks-national-convention-upon-accepting-nomination-08-27-1964 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

LBJ Presidential Library. (t.y.) **The President's Address to the Nation Announcing Steps to Limit, The War in Vietnam and Reporting His Decision not to Seek Reelection March 31, 1968.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/presidents-address-nation-03-31-1968. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).

LBJ Presidential Library. (t.y.) **The President's Address to The Nation Announcing Steps to Limit The War in Vietnam and Reporting His Decision not to Seek Reelection March 31, 1968.** https://www.lbjlibrary.org/object/text/presidents-address-nation-03-31-1968 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024).

Office of The Historian. (t.y.) **21. Letter From Chairman Khrushchev to President Kennedy.** https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v06/d21 (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2024).

Office of The Historian. (t.y.) **Biographies of the Secretaires of State: John Foster Dulles (1888-1959).** https://history.state.gov/departmenthistory/people/dulles-john-foster (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2024).

Office of The Historian. (t.y.) **Foreign Relations Of The United States, 1952-1954, The Geneva Conference, Volume XVI.** https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v16/d489 (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2024).

Office of The Historian. (t.y.) **Strategic Arms Limitations Talk/Treaty (SALT) I and II.** https://history.state.gov/milestones/1969-1976/salt. (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

Richard Nixon Foundation. (23 May 2022). **50th Anniversary of Moscow Summit.** https://www.nixonfoundation.org/2022/05/50th-anniversary-moscow-summit/ (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

Richard Nixon Foundation. (t.y.) **Biography of President Richard Nixon.** https://www.nixonfoundation.org/resources/richard-nixon-biography/ (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2024).

Richard Nixon Foundation. (t.y.) **The Shanghai Communique.** https://www.nixonfoundation.org/wp-content/uploads/2014/11/Shanghai-Communique.pdf (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).

Richard Nixon. (27 July 2021.) **War Powers Resolution of 1973.** https://www.nixonlibrary.gov/news/war-powers-resolution-1973 (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

The American Presidency Project. (t.y.) **1964.** https://www.presidency.ucsb.edu/statistics/elections/1964. (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2024).

The American Presidency Project. (t.y.) **1968.** https://www.presidency.ucsb.edu/statistics/elections/1968 (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2024).

The American Presidency Project. (t.y.) **Address at a White House Reception for Members of Congress and for the Diplomatic Corps of the Latin American Republics.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-white-house-reception-for-members-congress-and-for-the-diplomatic-corps-the-latin. (Son Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2024).

The American Presidency Project. (t.y.) **First Annual Report to the Congress on United States Foreign Policy for the 1970's.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/first-annual-report-the-congress-united-states-foreign-policy-for-the-1970s (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2024).

The American Presidency Project. (t.y.) **Inaugural Address.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/inaugural-address-1 (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024).

The American Presidency Project. (t.y.) **National Political Party Platforms.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/presidential-documents-archive-guidebook/party-platforms-and-nominating-conventions-3 (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2024).

The American Presidency. (t.y.) **National Political Party Platforms.** https://www.presidency.ucsb.edu/documents/presidential-documents-archive-guidebook/party-platforms-and-nominating-conventions-3 (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2024).

UVA / Miller Center. (t.y.) **February 25, 1971: Radio Address About Second Annual Foreign Policy Report to the Congress.** https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-25-1971-radio-address-about-second-annual-foreign (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2024).